

Всеобщ

Всеобщая История

[illegible]

430

800 | 44
44 | 18
360

30 | 44
6 | 9
24

500 | 44
60 | 11
160

360
44
311

220
7.25
227.25

КРАТКА

ВСЕОБЩА ИСТОРІЯ.

Smaragdov

КРАТКА
ВСЕОБЩА ИСТОРІЯ

отъ

СМАРАГДОВА, S.

прѣведена

отъ

І. ГРУЕВА.

ЦАРІЙГРАДЪ — ГАЛАТА.

Въ Книгопечятницѫ-тѫ на Д. Цанкова и Б. Миркова.

1858.

Прѣглѣдана и одобрена отъ царскѫ-тѫ цензурѫ, за да ся печата.

ПРѢДГОВОРЪ.

Отъ многоюдиненъ опытъ въ учителско-то си званіе убѣденъ, какъ напротивъ настоящо-то състояніе на учебны-ты ни заведенія намъ за сега сѫ потрѣбны рѫководства, колко-то ся може кратки, азъ избрахъ за РѪКОВОДСТВО ВЪ ВСЕОБЩѪ ИСТОРІѬ *краткѫ-тѫ Исторіѭ Смарагдововѫ. Като ѭ прѣдлагамь сега печатанѫ на Блъгарскый языкъ за млады-ты ученицы по Блъгарскы-ты училища, имамь да забѣлѣжѭ, какъ сьмь употрѣбилъ воленъ прѣводъ, и че на много мѣста сьмь ѭ допълнилъ, а негдѣ-си и съкратилъ. Така въ Срѣднѭ-тѫ Исторіѭ съкратихъ Русскѫ-тѫ, та вмѣстихъ Блъгарскѫ-тѫ Исторіѭ, колко-то допусти обемъ-тъ на книгѫ-тѫ по-пространно; такожде глядахъ да изложѭ по-пълничко и Исторіѭ-тѫ на Османскѫ-тѫ Имперіѭ.*

При всичкж-тж си краткость това Ржководство мыслия да удовлътвори настоящж-тж ни потрѣбж, и ако послужи вз училища-та ни колко-годѣ за улесненіе на ученицы-ты вз да запомнять и изучять Всеобщж-тж Исторія, то азз сьмь постигнжлз намѣреніе-то си.

ІОАКЫМЪ ГРУЕВЪ.

ПЛОВДИВЪ,
1858 Іул. 20.

СЪДРЬЖЯНІЕ.

СРѢДНЯ ИСТОРІЯ.

ПРЬВЫЙ ПЕРІОДЪ.

ВТОРЫЙ ПЕРІОДЪ.

ТРЕТІЙ ПЕРІОДЪ.

1) Крьстоносны войны.

2). Чястна история на Европейскы-ты дрьжявы.

НОВА ИСТОРІЯ.

ПРЬВЪ ПЕРІОДЪ.

ПОГРѢШКЫ.

Чети.	Вмѣсто.	Стр.	Ряд.
Египетъ, направилъ	Епетъ гын аправилъ	5	29
слѣзли	слѣзи	7	34
§. 24	§. 21	26	7
наскоро	на скоро	27	8
Александръ	Алексадръ	30	8
насрѣщѫ	на срѣщѫ	30	10
навѫтрѣ	на вѫтрѣ	31	1
§. 37	§.33	42	4
лети	лѣти	50	12
такыва	такива	59	13
назадъ	на задъ	62	31
обладаіѫть	овладаіѫть	65	33
Сюнне	Сунне	97	29
ревность	рѣвность	87	7
Рыцарскы	Рыцасркы	83	28
градове	ргадове	97	12
Вернеръ-Штауфахеръ	Вернеръ-Штау фахеръ	99	34
Кнутсона	Кнутсо на	108	15
добыли	добили	138	14
Хенрихъ	Хеирихъ	146	22
Минстернъ	Минстерпъ	146	25
Война	Войнѫ	164	9
Нифляндіѫ	Лифляндіѫ	172	29
Въ	В	175	30
Скандинавскы	Скадинавскы	206	10

ВСЕОБЩА ИСТОРІЯ.

ВЪВЕДЕНІЕ.

§. 1.

История е наука, коя-то разказва отъ начяло за развитіе-то на чловѣческый родъ и за всичкы събытія, что сѫ спомогнѫлы или прѣчилы на това развитіе.

Забѣлѣжваніе. Исторія е рѣчь Грьцка и значи: отъ очевидецъ разказано събытіе; по Блъгарскы може ся каза тая наука: бытописаніе.

Народи-ти въ развитіе-то си не могѫть да стоять на едно мѣсто: тіи или врьвять напрѣдъ въ просвѣщеніе-то, или като достигнѫть до нѣкой-си стьпьнь въ просвѣщеніе-то, по волѭ на Промысла, испадать или найсѣтнѣ ся изгубвать. Спротивъ това както цѣло-то чловѣчество общо, така и всякой народъ отдѣлно има си исторіѭ. По това исторія-та бива: Всеобща и Чястна.

Всеобща-та исторія прѣдставлява всичкы събытія и случкы, что сѫ ся сбѫднѫлы у всичкы народы общо въ всичкы врѣмена.

Чястна-та исторія разказва само за единъ народъ или само за еднѫ дрьжавѫ отдѣлно.

Нѣма ни единъ народъ, кой-то да не е упазилъ изустно или писменно нѣкаквы-си въспоминанія за прѣжній си животъ; нъ мы рядовно не мо-

жемь да знаемь за исторіѭ- тѫ на всичкы народы кои-то сѫ живѣли и днесь живѣѭть на земѭ-тѫ, па и дѣянія-та на много народы не сѫ имали почти никакво вліяніе врьху развитіе-то на цѣло-то чловѣчсство. За то въ Всеобщѫ-тѫ Исторіѭ влизать само тія народи, кои-то съ живота си много или малко сѫ спомогнѫли на развитіе-то на чловѣчество-то.

§. 2.

За изученіе исторіѭ-тѫ потрѣбно е да ся знае Землеописаніе и Хронологія, отъ кои-то прьво-то показва, гдѣ что ся е сбѫднѫло, а втора-та показва, кога что ся е сбѫднѫло.

За да ся забѣлѣжи врѣмя-то, въ кое-то ся е случило нѣчто, бroyatь по годины отъ нѣкое-си достопамятно лично събытіе, кое-то въ исторіѭ-тѫ наричять епохѫ. Врѣмя отъ еднѫ епохѫ до другѫ наричять періодъ. Различни народи начинать отъ различны епохы да броять годины-ты; оттова има и различны лѣточисленія, отъ кои-то по-личны сѫ:

1. Сътвореніе на свѣта. Спротивъ седъмдесять-тѣхъ тълкователи 5508 годинъ до Р. Х., а спротивъ Французскый ученъ Петавія 4083 год. Мы дрьжимь прьво-то.

2. Рождество Христово, най употрѣбително лѣточисленіе.

3. По олимпіады, 776 л. до Р. Х.

4. Основаніе на Римъ, 753 л. до Р. Х.

5. Хыджретъ, или бѣгъ Мухаммедовъ изъ Меккѫ въ Медине, 622 л. по Р. Х.

§. 3.

Всеобща-та исторія ся дѣли на три главны чясти: на Древнѭ (старѫ), Срѣднѭ и Новѫ Историѭ.

Древня-та исторія, на коиѭ-то начяло-то ся губи въ мракъ отъ баснословіе, свръшя ся съ V-ый вѣкъ отъ Христіанско-то лѣточисленіе, то е, кога-то паднѫ Западна-та Римска Имперія, древній языческый животъ изчезнѫ и съ христіанскы-ты Германскы и Славянскы дрьжявы родихѫ ся новы формы за дрьжявно правленіе.

Срѣдня-та исторія ся начина отъ край пятый вѣкъ и трае до XV вѣкъ, т. е. до кога-то съ изнамѣрваніе Книгопечятнѭ, съ употрѣбленіе пушечный прахъ, съ открытіе морскы пѫтища и Америкѫ и съ реформаціѭ-тѫ съврьшено ся измѣнили дѣла-та и отношенія-та на Европѫ.

А Нова-та исторія заключява въ себе врѣмя-то отъ XV-ый вѣкъ досега.

§. 4.

Прѣдмѣты-ты въ исторіѭ-тѫ разряждат и излагать двояко: или глядать само едно мѣсто, та описвать събытія-та на отдѣлны народы непрѣкъснѫто отъ начяло до конецъ (това е етнографическы или народоописателный начинъ за излаганіе историѭ); или излагать по врѣмя, т. е. дѣлять врѣмя-то, что е истекло отъ еднѫ епохѫ до другѫ на по-малко дѣлове — періоды, па прѣглядвать и излагать

дѣянія-та и събытія-та у всичкы народы до едно опрѣдѣлено врѣмя (това е синхроническый или съврѣменный начинъ за излаганіе исторіѭ).

Прѣдмѣты-ты на древнѭ-тѫ исторіѭ мы щемь разрядимь тука по народоописателный начинъ, а пакъ срѣднѭ-тѫ и Новѫ-тѫ исторіѭ щемь изложимь по съврѣменный начинъ.

И така:

Древня-та історія съдрьжява въ себе исторіѭ-тѫ на кытайцы-ты, на Индійцы-ты, на Египтяны-ты, на Вавилоняны-ты, на Ассиріяны-ты, на Евреи-ты, на Финикіяны-ты, на Мидо-Персидско-то царство, на Грьцы-ты, на Мачедоняны-ты, на Римляны-ты и на Картагеняны-ты, и ся свръшя съ паденіе-то на Западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ.

Срѣднѭ-тѫ Исторіѭ, изложенѫ съврѣменно, дѣлимь на три періода:

Прьвый періодъ отъ паденіе-то на Западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ 476 л. до подновеніе-то й, т. е. до 800 л.

Вторый періодъ начина отъ подновеніе-то на Западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ, 800 л., до крьстоносны-ты походы, 1095 л.;

Третій періодъ отъ крьстоносны-ты походы 1095 л. до открытіе-то на Америкѫ, 1492. л.

Нова-та история такожде дѣли ся на три періода:

Прьвый періодъ отъ открытіе-то на Америкѫ, 1492 л. до Вестфалскый миръ, 1648 л..

Вторый періодъ отъ Вестфалскый миръ 1648 л. до Французскѫ-тѫ бунѫ, 1798 л..

Третій періодъ отъ Французскѫ-тѫ бунѫ, 1798 л. до наши-ты врѣмена.

ДРЕВНА ИСТОРІА.

ДРЕВНЯ ИСТОРІЯ.

—

§. 5 Прьви-ти чловѣци живѣли распрьснѫто на племена. Испрьво тіи завъдили добытъкъ и ловили ловъ, та ся поминували. Мало по мало нужда-та гы накарала да ся събержтъ и съединять на общины; отъ такыва едны общины станѫлы испослѣ дрьжявы.

Кога ся събрали хора-та на общины и засѣднѫли на едно мѣсто, начнѫли да работять земѭ-тѫ, и така ся начнѫхѫ художества и искусства, тръговія и наукы. Най прьвы дрьжявы ся показалы по Азіѭ и Африкѫ около 2800 годинъ прѣди Рождество Христово. Най-стари народи въ Азіѭ сѫ были: Кытайци-ти и Индіяне-ти, а най-прьвы дрьжявы сѫ: у Африкѫ, Египетъ; у Азіѭ, Вавилонія и Ассирія на рѣкы Тигъръ и Ефратъ; послѣ Еврейска и Финикіанска дрьжявы по въсточны-ты брѣгове на Срѣдиземно море. А по-испослѣ прочюлы ся Мидія и Персія. Измежду стары-ты Европейскы народы до най-высокъ стъпьнь въ просвѣщеніе сѫ достигнали: Грьци-ти, Мачедоняне-ти и Римляне-ти; отъ тѣхъ ся научихѫ по-нови-ти народи на наукы и искусства. Обаче вси тія народи были потънѫли въ идолопоклонство; а съ това ся и разпознавать отъ новы-ты народы, кои-то сѫ просвѣтени съ наукѫ Христіанскѫ.

КЫТАЙЦИ.

§. 6. — Кытайци-ти сѫ народъ отъ Монголско племя. Тіи отъ най-старо врѣмя ся засѣлили по тѫѭ земѭ, что лѣжи измежду въсточно-Азіатско море, Индіѭ и Монголіѭ. Тая земя, изобилна отъ всякаквы произведенія, научила жители-ты да ся благодарять само съ това, что-то излиза тамъ, и да не трьсять чюждѫ помощь; оттова Кытайци-ти сѫ останѫли, като отдѣлени отъ другы-ты народы, та и за Исторіѭ-тѫ имъ не ся знае добрѣ.

Кытайци-ти много малко нѣчто отбирать, нъ при все това, тіи ся голѣмять, че знаѭть много и ся имѫть за най-съвръшены; и това е причина-та, гдѣ-то остаять все на еднакъвъ стъпьнь въ просвѣщеніе-то. Тіи на всичко чюждо глядать съ прѣзрѣніе, и съ това само-то тіи ся отдвоявать отъ другы-ты народы, и по това не сѫ достойни за особено вниманіе въ Всеобщѫ-тѫ Исторіѭ.

ИНДІЯНЕ.

§. 7. — Индіяне-ти сѫ единъ отъ най-стары-ты народы; тіи сѫ были доста просвѣщенъ народъ, и можемь да мыслимь, че вси древни народи по сношенія съ тѣхь займали отъ тѣхъ много нѣчто колко-то за умственно развитіе.

Индіяне-ти сѫ насѣлявали всичко-то пространство измежду рѣкы **Индъ** и **Гангъ**, измежду Бенгалско и Аравійско море. Тоя народъ въ старинѫ общо е былъ подѣленъ на различны рядове, нарѣчены **Касты**, измѣжду кои-то главны сѫ былы четыре, и то: Каста на **Брахмины-ты**, Каста на **войницы-ты**, Каста на **тръговцы-ты** и **земледѣлцы-ты** и Каста на **Художницы-ты**.

Брахмини-ти сѫ были Жрьци на богъ Брахма и были на великъ почетъ и отъ другы-ты Касты; тіи освѣнь жрьтвоприношенія свршявали богослуженія, чели и тълкували святы-ты книгы, а при това были и учителіе народни, съвѣтници царскы, сѫдіи, лѣкаріе и пр. Изъ кастѫ-тѫ на войници-ты избирали царіе-ты; а другы-ты касты длъжны былы да хранять и да приглядватъ тыя двѣ касты.

Индіяне-ти вѣрвали много богове, измежду кои-то най-прѣдній былъ Брахма, или Сътворитель, по него Вышну или Сѫдрьжитель, а по него Шива или Разоритель. Индіяне-ти были доста искусни въ Архитектурѫ-тѫ (домостроителство-то); за това свидѣтелствуватъ уцѣлѣли-ти храмове и зданія, кои-то и днесь сѫ за чюдо и удивленіе.

ЕГЫПТЯНЕ.

§. 8.—Египетъ лѣжи въ сѣверо-въсточнѫ Африкѫ; прѣзъ него тече рѣка Нилъ, коя-то ежегодно отъ Августа до Ноемврія ся разлива, та наноси тинѭ и наторява земѭ-тѫ; отъ това Египетъ е най-плодородна страна, та и въ старо врѣмя земледѣліе-то е было главенъ поминъкъ на Египтяны-ты. Египтяне-ти ся дѣлили на Касты, отъ кои-то главны сѫ три: Каста на жрьцы-ты, Каста на войницы-ты и Каста отъ простый народъ; тая послѣдня-та ся дѣлила на земледѣлцы, и художницы. Царя избирали отъ войницы-ты, нъ той съвршенно зависѣлъ отъ жрьцы-ты, кои-то му сѫ были и като съвѣтници и надзирателіе. Мѫдрость-та Египетска е была прочюта въ старо врѣмя; жрьци-ти ся записвали съ наукы и имали особены букви, нарѣчени Іероглифы. Жрьци-ти сѫ имали наумъ за едно най-высоко сѫщество, а между това простый народъ обожявалъ рѣкѫ Нилъ, слънце-то, мѣсячинѫ-тѫ, нѣкои земны произведенія и нѣкои

животны. Най-знаменито божество за Египтяны-ты былъ Аписъ, быкъ съ нѣкаквы шярены бѣлѣгы по кожѭ-тѫ; нему были подвигнѫли и великолѣпенъ храмъ въ Мемфисъ. При все това Египтяне-ти вѣрвали безсмрьтіе-то на душѭ-тѫ, и още вѣрвали, че душя-та кога излѣзе изъ тѣло-то, за да бы ся очистила отъ грѣхове-ты си прѣминувалѫ изъ едно животно у друго, и като ся очисти, поврьщала ся у прѣжне-то си тѣло; по това Египтяне-ти, за да бы имъ уцѣлѣлы тѣла-та цѣлокупны, кога умиралъ нѣкой, балзамиросвали му тѣло-то и полагали го въ великолѣпны гробницы, кои-то наричяли вѣчны домове; балзамиросаны-ты тѣла ся наричять мумiи. Знаменитъ е былъ у Египетъ и смрьтный сѫдъ: кога-то умиралъ нѣкой износили го на широко поле гдѣ-то ся събиралъ народъ-тъ, за да каже какво добро и зло е сторилъ умрѣлый; за кого-то кажяхѫ, че повече добро е направилъ, него само балзамиросвали и удостоявали съ тържественно погребеніе.

§. 9. Искусства-та у старый Египетъ сѫ цьвтѣлы; въ това ны увѣрявать памятници-ти, отъ кои-то нѣколко и до днесь сѫ уцѣлѣли. Такыва памятници сѫ: Храмове, Палати, Пирамиды, Обилискы, Колосси и Сфикси.

Египетскы-ти храмове сѫ были великолѣпни и много голѣми; така единъ отъ тѣхъ ималъ половинѫ чясъ ходъ на около. Отъ палаты-ты най-знаменитъ е былъ Лабиринтъ-тъ, кой-то изградили были 12 Египетскы царіе въ знакъ за всегдашни пріятелство и сговоръ; тоя сарай ималъ 1500 стаи надъ земѭ-тѫ и толкова пакъ въ земѭ-тѫ. Пирамиды-ты сѫ былы четверо-ѫгленны, отъ камыкъ съградены сгради, кои-то имали широкѫ основѫ, а камъ врьха ся свивалы. Най-голѣмы пирамиды изградилъ царь Хеопсъ; въ тѣхъ ся намирали тѣсни проходи и по нѣколко стаи, въ кои-то погрѣбявали царскы тѣла. Най великы пирамиды лѣжять на Западнѫ-тѫ странѫ на рѣкѫ Нилъ и близо при сегашни-ты градове Джезе и Сакара.

Обелисци сѫ четверожгленни каменни стлъбове, кои-то имѫть широкѫ основѫ съ изостренъ врьхъ; тѣхъ повече издѣлвали отъ цѣлъ камъкъ и подвигали гы за спомянъ на нѣкакво особенно събытіе, кое-то жрьци-ти забѣлѣжвали съ Іероглифическы знакове. **Колосси** сѫ статуи, кои-то прѣдставлявать человѣка въ необыкновеннѫ величинѫ; тѣхъ такожде издѣлвали отъ цѣлъ камыкъ. **Сфикси** прѣдставлявали много ядры, отъ камыкъ издѣланы, овцы, лвы полегнѫлы, а нѣкой пѫть съ женскы главы; тѣхъ поставяли на край пѫтища-та, изъ кои-то ходили въ храмове-ты.

§. 10.—Исторія-та на старый Египетъ е тьмна и баснословна. Едва отъ врѣмя-то на царь **Псамитиха** т. е 650 лѣто прѣди Р. Х. става извѣстна. Испрьво Египетъ былъ подѣленъ на много малкы дрьжявицы, измежду кои-то най-знаменита была **Тивска-та** и **Мемфиска-та**.

За Тивскѫ-тѫ дрьжявѫ само толкова ся говори, че іѫ е имало отъ 2800 годинъ прѣди Р. Х., а за Мемфискѫ-тѫ ся говори да іѫ е основалъ **Менесъ** 2500 г. прѣди Р. Х. По нѣколко столѣтія слѣдъ него спомянува ся за царь **Мерида**, кой-то заповѣдалъ да ископаіѫть Езеро-то, нарѣчено **Меридово**. Около 1800 г. до Р. Х. усвоили Египетъ нѣкои-си номадскы Арабскы народи, така нарѣчени **Иксоси**, и владѣли у него цѣлы 300 годины.

Египтяне-ти като неможяхѫ вече да носять и да трьпять тоя срамъ, подъ прѣдводителство на Тивскый царь **Тутмозиса** изгонили тыя чюжеземцы, и въ знакъ за благодарность Египтяне-ти избрали истый си прѣдводитель за свой царь, кой-то отъ всичкы малкы дрьжявицы, на кои-то ся дѣлилъ Епетъ, гынаправилъ едно царство. Слѣдъ него спомянува ся за много владѣтели, измежду кои-то най-много ся прославилъ **Сезострисъ**; той усвоилъ много земи по Африкѫ, Азіѫ и у самѫ Европѫ.

Най-сѣтнѣ Етіопляне-ти ударили на Египетъ подъ прѣдводителство на ~~Собане~~, усвоили го и владѣли въ

него 40 годины; отъ това иго избавилъ Египтяны-ты Жрьць Сетосъ, и самъ станѫлъ царь. Нъ Египтяне-ти въ 720 л. възбунили ся и свалили го отъ прѣстола; и тогава 12-тѣхъ прѣдводителіе, кои-то прѣдводили възбуненый народъ, подѣлили си цѣлъ Египетъ: единъ отъ тѣхъ по имя Псаметисъ, съ помощь отъ Грьцкѫ войскѫ побѣдилъ всичкы другы (650 л. прѣди Р. Х. и станѫлъ Самодрьжець. По него владѣли Нехао (отъ 610 до 596 л.) Псамисъ (594-588) и Апри (588-563 л.). Тогова послѣдняго убили негови-ти си войници, и прѣдводитель-тъ на тѫіѫ бунѫ Амазисъ, качилъ ся на прѣстола (563-525). Въ врѣмя, доклѣ царувалъ тоя царь, Египетъ цьвтѣлъ; нъ въ врѣмя-то на сына му Псаменита Египетъ подпаднѫлъ подъ власть на Персидскый царь.

ВАВИЛОНЯНЕ И АССИРІЯНЕ.

§. 11. Вавилонія лѣжяла измежду рѣкы Тигъръ и Ефратъ, а Ассирія измежду Тигъръ и Мидійско-то царство. Рѣкы Тигъръ и Ефратъ разливалы ся, та съ това правилы Вавилонскѫ-тѫ земіѫ доста плодороднѫ, нъ често іѫ и опустошявалы; а това много подканяло Вавилоняны-ты на трудолюбіе; оттова тіи въ просвѣщеніе-то неизостанѫли назадъ отъ другы-ты древни народы. Ако и да нѣма памятници, кои-то да свидѣтелствувать за древніѫ-тѫ величинѫ и просвѣщеніе-то у Вавилоняны-ты, древни-ти обаче историци приказвать, какъ тіи были весма искусни въ Астрономіѭ-тѫ, Математикѫ-тѫ и Астрологіѭ-тѫ, въ кои-то ся отдавали повече Жрьци-ти имъ, нарѣчени Халдеи. А Ассиріяне-ти не были просвѣщени, и самый имъ столичный градъ Ниневія за великолѣпіе-то си има да благодари на Вавилоняны-ты.

Тыя двѣ царства ся появилы около 2500 г. прѣди Р. Х. Вавилонско-то царство основалъ Нимродъ, а Ас-

сирійско-то Ассуръ. У Вавилоніѭ прѣстолный градъ былъ Вавилонъ, а у Ассиріѭ Ниневія. Развалины-ты на старый градъ Вавилонъ намирать ся близу при Багдадъ, а пакъ развалины-ты на Ниневіѭ съглядвать ся при Моссулъ.

Спротивъ както казвать прѣданія, около 2000 г. прѣди Р. Х. Нинъ съединилъ въ едно царство и двѣ-тѣ дрьжявы, а при това покорилъ Мидіѭ, Персіѭ, и Бактріѭ. Слѣдъ него на мѣсто сына му Ниніаса; владала съпрѫга му Семирамида; тя ся прочюла по много военны дѣла. Чтомъ ся качила на прѣстола, прѣнесла столицѫ-тѫ си изъ Ниневіѭ въ Вавилонъ, гдѣ-то изградила много великолѣпны сгради и украсила го така, что-то въ онова врѣмя на Вавилонъ глядали като на чюдо на свѣта.

По Семирамидѫ Ассирійско-то царство повече и повече ся клонило на паденіе; зачто-то на Ассиррійскый прѣстолъ възлазяли владѣтеліе слаби и разглѣзени. Сарданапалъ надминѫлъ всичкы прѣжни владѣтели въ развращеніе-то, и въ негово врѣмя Ассирійско-то царство ся съсипало. Подданици-ти му като немогли вече да го трьпять, подвигнѫли ся на бунѫ, и подъ прѣдводителство на Мидійскый намѣстникъ Арбака и Вавилонскый Белезиса въ 888 л. ударили на него. Сарданапалъ ся затворилъ у прѣстолный си градъ Ниневіѭ, та ся бранилъ цѣлы двѣ годинъ; а кога видѣлъ, че неможе ся избави отъ тѣхъ, запалилъ си сарая, та изгорѣлъ и самъ заедно съ всичко-то си иманіе. И така Ассирійско-то царство ся разсипало на много малкы дрьжявы, отъ кои-то мы знаемъ за царство: Ново-Ассирійско, Ново-Вавилонско, и Мидійско.

Нъ тыя новы царства не устоялы много врѣмя. Ново-Вавилонско-то царство покорили около 630 л. прѣди Р. Х. Халдеи-ти, кои-то подъ прѣдводителство на Набопаласара слѣзи откѫдѣ Кавказкы-ты планины. И

така Набопаласаръ станѫлъ Вавилонскый царь. Неговъ наслѣдникъ былъ храбрый му сынъ Навуходоносоръ, кой-то воевалъ съ Египетскый царь Нехао, и усвоилъ Іудеіѭ и Финикіѭ. По него въ Вавилонско-то царство ся породили вѫтрѣшни неуряди и смѫтни, та въ врѣмя-то на четврьтый по него владѣтель т. е. въ л. 536 прѣди Р. Х. подпаднѫло това царство подъ Персидскѫ власть; Кыръ царь Персидскый прѣвзялъ Вавилонъ. А пакъ Ассирійско-то царство още въ 616 л. прѣди Р. Х. былъ прѣвзялъ Мидійскый царь Ціаксаръ.

ЕВРЕИ

§ 12. Измежду всичкы стары народы, потънѫлы въ Идолопоклонство, само едни-ти Евреи упазили право-то и истинно-то богопознаніе. Въ онова врѣмя, кога-то цѣлый свѣтъ тънѫлъ въ многобожество, тогава само тіи, настанени, по Божіе откровеніе, тврьдо вѣрвали въ едного истиннаго Бога. Изъ тоя народъ было прѣдопрѣдѣлено да ся роди на земіѭ-тѫ обѣщанный Спаситель, Божественный основатель на Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ.

Еврейскый народъ най-испрьво ся е скыталъ по пространны-ты пустыни измежду рѣкы Тигъръ и Ефратъ, въ Месопотаміѭ. 2000 г. прѣди Р. Х. по Божіе повелѣніе, извелъ гы оттамъ родоначялникъ-тъ имъ Авраамъ въ Ханаанскѫ-тѫ земіѭ, коя-то лѣжяла край Срѣдиземно Море. Тая земя оведнажь не ся врѣвнѫла на Евреи-ты, зато тіи минѫли въ Египетъ, нъ по малко врѣмя пакы ся вратили въ неіѫ и насѣлили іѭ. Авраамъ раздѣлилъ съ братанца си Лота Ханаанскѫ-тѫ земіѭ, та той задрьжялъ западнѫ-тѫ й чясть, а Лотъ въсточнѫ-тѫ й чясть, гдѣ-то тече Іорданъ. Авраамъ съ тврьдѫ вѣрѫ въ Бога удостоилъ ся за божіе благословеніе надъ цѣло-то му потомство и станѫлъ отецъ на вѣруіѭщы-ты. Сынъ му Исаакъ и

унукъ му Іаковъ были наслѣдници на Авраамовж-тж вѣрж, и все си живѣли пастырскый животъ.

Іаковъ извелъ Еврейскый народъ изъ Ханаанскж-тж земіж, та гы засѣлилъ въ Египетъ, и то по слѣдуіжщый поводъ: Іосифъ, най-младый отъ 12-тѣ Іакововы синове, по завистъ отъ братія-та си быде продаденъ въ Египетъ, гдѣ-то, по промысълъ Божій откакъ ся освободилъ отъ робство-то, удостоилъ ся още и за великы чести прѣдъ Египетскый Царь. Кога настанжлы гладны-ты години, кои-то той былъ прѣдрѣкълъ Египетскому царю, братіе-то му дошли въ Египетъ да си купять жито. Іосифъ гы позналъ и не само что имъ непомьмралъ за зло-то, что му были направили, нъ още гы повыкалъ да дойджтъ заедно съ бащж си въ Египетъ. Іосифъ измолилъ отъ царя странж Гессемъ, и тамъ въ 1800 л. прѣди Р. Х. засѣлилъ гы. Еврейскый народъ въ Египетъ зелъ да ся множи много, и Египтяне-ти, понеже ся бояхж да не бы по врѣмя да гы обладае тоя народъ, начнали злѣ да го угнетявать. Най-послѣ Египетскый царь издалъ заповѣдь да морять всяко мжжско дѣте веднага, чтомъ ся роди. Евреи-ти, подкрѣпени съ духъ отъ вѣрж и съ надѣждж на Бога, трьпѣли и прѣносили това тяжко иго Египетско. Отъ това тегло гы избави Моисей, кого-то дъщеря-та на Египетскый царь была избавила и въ бащинж-тж си вѣрж отхранила. Злочестъ случяй принудилъ Моисея да бѣга въ Мадіамскж-тж земіж и тамъ добылъ отъ Бога власть да стане избавитель на Еврейскый народъ. Оттамъ Моисей ся заврьнжлъ въ Египетъ, и като ся съединилъ съ брата си Аарона, замолилъ Египетскаго царя, да имъ дозволи да излѣзжтъ изъ Египетъ съ цѣлый народъ Еврейскый. Царь-тъ испрьво имъ не дозволилъ, нъ наскоро уплашенъ отъ наказанія-та, кои-то Богъ чрѣзъ Моисея нанесълъ на Египетъ, отпусталъ гы. Чтомъ излѣзли Евреи-ти изъ Египетъ, Фараонъ ся раскаялъ, зачто гы пустилъ, и колко може по-скоро по-

гнжлъ гы съ силнж войскж; нъ въ воды-ты у Черно Море съ всичкж-тж си войскж погынжлъ, а Евреи-ти, спасени по чюдо, тръгнжли напрѣдъ въ Аравійскж-тж пустынѭ 1500 г. прѣди Р. Х. Въ тжѭ пустынѭ, на Синайскж-тж горж, Евреи-ти получили отъ Бога десять-тѣхъ заповѣди; тамъ Моисей, по Божіе повелѣніе, съградилъ Скыніѭ свидѣнія, въ коѭ-то пазили Ковчегъ Завѣта; раздѣлилъ цѣлый народъ на 12 колѣна, избралъ Левіевото племя за служеніе Богу, и брата си Аарона поставилъ за прьвосвященникъ на Еврейскый народъ. По тжѭ пустыніѭ Евреи-ти ся скытали 40 годинъ, и Моисей прѣди да застигне да гы въведе въ обѣщанж-тж земѭ, умрѣлъ на прѣдѣлы-ты й въ 1460 л.

§. 13.— Въ 1450 л. прѣди Р. Х. Евреи-ти влѣзли въ обѣтованж-тж земѭ подъ прѣдводителство на Інсуса Навина и откакъ ѭ усвоили отъ жители-ты, что ѭ насѣлявали, раздѣлили си ѭ, та 9 ½ колѣна насѣлили западнж-тж странж, а 2 ½ въсточнж-тж странж отъ р. Іорданъ. Левити-ти не добыли особенж земѭ; тіи живѣли между другы-ты плѣмена като священнослужителіе, и тѣхна служба было да учять, да тълкувать закона я да пазять да ся испълнява. Глава на народа, както и напрѣдъ, былъ прьвосвященникъ, кого-то избирали изъ дома Аароновый. Нъ цѣлж Ханаанскж-тж земѭ Евреи-ти немогли да обладаѭть; оттова тіи имали непрѣстанны борбы съ съсѣдны-ты невѣрницы и често подпадали подъ тѣхнж власть; нъ Богъ нещялъ да остави своя избранный народъ. Той въ нуждно врѣмя всякога му пращалъ избавители, кои-то побѣждавали непріятели-ты и възврьщали свободж-тж на Евреи-ты. Тія избавителіе на Еврейскый народъ наричяли ся Сждіи; отъ тѣхъ достойнопамятни сж: Варахъ, Гедеонъ, Ефтай, Самсонъ и Самуилъ. Послѣдній отъ тѣхъ основалъ училища, истребилъ идолопоклонство-то, кое-то было почяло да ся распространява между Евреи-ты я утврь-

дилъ правж-тж и истиннж-тж вѣрж въ Бога и въ негово-то обѣщаніе. Най-послѣ Еврейскый народъ, незадоволенъ съ управляваніе-то отъ сждіи-ты, пожелалъ, по примѣръ на другы-ты народы, да има цареве. Самуилъ по Божіе повелѣніе, избралъ на Евреи-ты за Царь Саула, сына Кысова, отъ колѣно Веніаминово 1095 л. прѣди Р. Х. Саулъ былъ владѣтель храбъръ; той задавалъ страхъ и трепетъ на непріятели-ты на отечество-то си, нъ всякога не былъ послушенъ Богу; за то Самуилъ по Божіе повелѣніе, помазалъ на царство-то Давида, сына Іессеева, отъ колѣно Іудино. А по смрьть-тж на Саула и сына му 1055 л. Давидъ единодушно быде припознатъ за царь отъ цѣлый народъ Еврейскый. Отъ Давида начина цвѣтнжло състояніе на Евреи-ты. Той воевалъ съ околны-ты народы, така что-то распространилъ царство-то си отъ Срѣдиземно-то море до Ефратъ, и отъ сѣвернж Сиріж до Червено море, па и самый силный Дамаскъ покорилъ подъ власть-тж си. Той прѣнесълъ столицж-тж на царство-то си въ Ієрусалимъ, гдѣ-то занесълъ и кывотъ завѣта. Той урядилъ Богослуженіе-то и общо у душж-тж си таилъ най-велико почитаніе камъ Божіж-тж вѣрж; за доказателство на това служжтъ негови-ти псалми или пѣсни, кои-то мы и днесь прочитаме въ черковж. Еврейско-то царство въ время на Давидово-то царуваніе, достигнжло до най-высокъ стъпьнь въ благосъстояніе; нъ послѣдни-ты години на живота му огорчили неблагодарни-ти му синове: Авесаломъ, кого-то убилъ Іовъ, и Адоній. И Соломонъ, сынъ му, по смрьть-тж на Давида 1015 л. като стжпилъ на прѣстола, едва само ся наслаждавалъ отъ плодове-ты на Давидово-то устройство; врѣмя-то на свое-то царуваніе Соломонъ прославилъ съ това, че съградилъ великолѣпенъ храмъ Богу. Съ околны-ты народы живѣлъ въ миръ и въ любовь, и особно съ Финикіаны-ты, съ кои-то и свои корабы зарадъ тръговіж пращалъ по далечны страны. Той

испрьво былъ ягко отдаденъ на вѣрж-тж на отцы-ты си, иъ на старо врѣмя, за любовь на жены-ты си, кои-то былы идолопоклонници, испаднжлъ въ идолопоклонство. За то Богъ обѣщалъ, какъ за негово наказаніе ще раздроби Еврейско-то царство. Това обѣщаніе ся испълнило по смрьть-тж на Соломона, при сына му Ровоама; по смрьть-тж на Соломона 975 л. преди Р. Х. веднага 10 плѣмена ся оттеглилы отъ сына му Ровоама и присоъединилы ся съ Іеревоама, сына Наватовъ отъ Ефремово плѣмя, и така отъ Соломоново-то царство, станжлы: Іудейско царство, кое-то имало за царь Ровоама, и Израилско царство, на кое-то былъ царь Іеровоамъ. Столица-та на прьваго была въ Іерусалимъ, а на послѣдняго у Сихемъ, а послѣ у Самаріж. Така, като ся расподѣлихж на двѣ дрьжявы Евреи-тѝ, отстранихж ся отъ помеждуси и наскоро начнжхж да ся біжть помеждуси. И сама-та вѣра немогла да гы дрьжи съединены; зачто-то Іеровоамъ научилъ свои-ты подданицы на Идолопоклонство. Наскоро ся народихж междуособны войны, и Іудее-ти и Израилтяне-ти до толко ослабнжли, что-то станжли жрьтва на съсѣдны-ты си силны народы. Ассирійскый царь Салманасаръ покорилъ Израилско-то царство и послѣдняго царя Озія заедно съ нѣколко отъ народа отвелъ въ робство въ 722 л. прѣди Р. Х. А Вавилонскый царь Новуходоносоръ, въ 606 л. заробилъ и самаго Іудейскаго царя Седекія, и заедно съ цѣлый народъ Іудейскый, отвелъ въ робство, откакъ съсипалъ Іерусалима и храма Соломоновъ до основаніе въ 586 л. Цѣлж Палестинж захватили Идолопоклонци, а Іудеи-ти, разсѣяни по Вавилоніж, Ассиріж и Мидіж, оплаквали 70 годины рабско-то си състояніе, кое-то навлѣкли на себе съ непокорность камъ Божій законъ.

ЗА ФИНИКІЯНЫ-ТЫ.

§. 14. Финикія, малка една дрьжявица, лѣжяла по край Срѣдиземно море въ южнѫ Сиріѭ; наширь нѣмала повече отъ 6—7 чясове, а надлъжь имала до 30 ч. Положеніе то на тѫѭ земѭ обрьнѫло вниманіе-то на Финикіяны-ты на морскѫ тръговіѭ, та така тіи още отъ найстаро врѣмя врьтѣли пространнѫ морскѫ тръговіѭ. И наистинѫ въ това врѣмя, кога-то Евреє-ти обладали Ханаанъ, около 1450 л. у Финикіѭ цвѣтѣли вече тръговскы градове: особено Сидонъ (сеганшній Саидъ), Тиръ (сеганшній Туръ или Суръ), Арадъ (сег. Руадъ) и Триполисъ (Тараболусъ). Финикіяне-ти ся пущали по море и камъ западъ и камъ вьстокъ: камъ западъ плували по Срѣдиземно море и въ самый Атлантическый очеанъ, та искарвали изъ Испаніѭ срѣбро, изъ Англіѭ елавъ, а отъ сѣверны-ты брѣгове на Европѫ Кехлибаръ, кой-то тогава былъ на еднѫ цѣнѫ съ злато-то. На вьстокъ тіи ся пущали по Персидскый и Арабскый заливъ въ Индійско море и изъ прѣбогаты-ты Арабскы и Индійскы страны доносили: злато, драгоцѣнны камьніе, бисеръ и другы драгоцѣнности, кои-то тогава былы въ общо употрѣбленіе. Тіи такожде, по желаніе на Фараона Нехао (600 л.) забыколили по море на около Африкѫ. Финикіяне-ти имали много различны рѫкодѣлницы, въ кои-то особено добрѣ изработвали платна отъ пурпуренъ шяръ, платна златотканны и стъклены работы. Съ тыя произведенія тіи тръговували по цѣлый тогава познатый свѣтъ. Така като пѫтували по различны страны и влазили въ сношеніе съ различны просвѣщенны народы, като съ Египтяны-ты, Вавилоняны-ты и Ассиріяны-ты, съ това и само Финикіяне-ти излѣзли много на напрѣдъ въ образованіе-то, кое-то тіи пакъ прѣподавали на другы. По това тѣмъ и отдавать да ся изнамѣрили различны работы: като мѣрѫ, пурпуръ, стъкло, цифры, кованіе златны и срѣбрьны монеты и буквы-

ты (Даудъ). Трѫговія-та и искусства-та така обогатили и умножилы Финикіянскый народъ, что-то немогълъ да ся смѣсти вече въ тѫѭ тѣснѫ земѭ, та инозина отъ Финикіяны-ты начнѫли да си трьсѧтъ другы жилища, и така станѫлы Финикіянскы посѣленія. Такыва посѣленія имало много по островы-ты и брѣгове-ты край Срѣдиземно море; отъ тѣхъ най-достойнопримѣчателны сѫ: Тартесъ, Гадесъ (сегашній Кадексъ) и Малага у Испаніѭ; Утика и Картагенъ у Африкѫ.

А какво правленіе е имало у Финикіѭ, за това история-та ничто не казва; при все това обаче знае ся, че вси Финикіянскы градове, въ нуждно врѣмя, правили единъ съѭзъ, на кой-то глава былъ Сидонъ, а послѣ Тиръ; а всякой Финикіянскый градъ съ околнинѫ-тѫ си заедно былъ като отдѣлена дрьжява и ималъ си особенъ царь. Най-голѣми непріятеліе на Финикіяны-ты были Ассиріяне-ти и Вавилоняне-ти. Ассирійскый царь Салманасаръ въ 720 л. прѣди Р. Х. покорилъ цѣлѫ Финикіѭ, освѣнь градъ Тиръ; а Навуходоносоръ Вавилонскый царь, въ 571 л. усвоилъ Тиръ и до основѫ го съсипалъ; нъ жителіе-ти въ Тиръ съ всичко-то си богатство избавили ся на единъ ближенъ островъ, гдѣ-то основали Новый Тиръ, кой-то по славѫ-тѫ си и по богатство-то си надминѫлъ старый Тиръ. По нѣколко врѣмя тій подпаднѫли подъ власть на Персидскый царь. Най-сѣтнѣ въ 332 л. Александръ Великый слѣдъ седмомѣсячнѫ обсадѫ съсипалъ и тоя Новый Тиръ, и откакъ основалъ градъ Александріѭ (у Египетъ) доврьшилъ Финикіянскѫ-тѫ трѫговіѭ; всичка-та трѫговія, что врьтѣли до тогава Финикіяне-ти, прѣминѫла въ Александріѭ у Египетъ.

ЗА МИДО-ПЕРСИДСКО-ТО ЦАРСТВО.

§. 15. Мидяни-ти и Перси-ти сѫ отъ плѣмя-то на Зенды-ты, съ кои-то имали единъ языкъ и еднѫ вѣрѫ,

основанѫ на наумъ за свѣтлинѫ и тьмнинѫ, или за добро и зло. Тѫѭ вѣрѫ имъ е проповѣдалъ прьвый имъ баснословный царь Джемшидъ, а Зороастръ, кой-то живѣлъ около 600 л. прѣди Р. Х. прѣчистилъ ѭ и ѭ распространилъ по всичкы народы въ прѣднѭ Азіѭ. Начяло на свѣтлинѫ-тѫ или на добро-то наричяли Озмундъ, а начяло-то на тьмнинѫ-тѫ или на зло-то — Ариманъ. Мидяне-ти по-напрѣдъ отъ Персы-ты станѫли извѣстни въ исторіѭ-тѫ. За тѣхъ ся спомянува въ врѣмя на Ассирійскый Царь Нина, кой-то гы покорилъ подъ власть-тѫ си. Арбакъ испослѣ скочилъ противъ Сарданапала, та гы направилъ независимы. Друзи пакъ казвать, че едва Дейонъ отрьвалъ Мидіѭ исподъ Ассирійскѫ власть около 710 л. прѣди Р. Х. и изградилъ Екватанѫ (сегашный Амаданъ у Персіѭ) за главенъ градъ на Мидіѭ. Сынъ му Фрайортъ расширилъ прѣдѣлы-ты на своѭ-тѫ дрьжявѫ; той покорилъ Персіѭ и земи-ты, что лѣжятъ около Каспійско море. Слѣдъ това ударилъ на Ассирійско-то царство и побѣдоносно стигнѫлъ до прѣстолный Ассирійскый градъ Ниневіѭ; нъ подъ стѣны-ты на тоя градъ, 625 л. прѣди Р. Х. быде убитъ. Наслѣдникъ му Ціаксаръ владалъ Ассиріѭ 606 л., нъ Мидяне-ти при четврьтый си царь Астіага (595-560) изгубили земи-ты въ прѣднѭ Азіѭ; а най-сѣтнѣ подпаднѫли подъ власть на Персы-ты. Астіаговый унукъ, Кыръ, намѣстникъ въ Персидѫ, възбунилъ Персы-ты противъ дѣдѫ си Астіага, разбилъ го и направилъ великый прѣвратъ въ прѣднѭ Азіѭ. И така Перси-ты 560 л. прѣди Р. Х. станѫли владѣтелный народъ. Кыръ, основатель на Персидско-то царство, распрострѣлъ оружіе-то си по околны-ты земи; и най-напрѣдъ покорилъ Лидійско-то царство, кое-то дрьжяло цѣлѫ западнѫ Азіѭ. Казвать, че Лидійскый царь Крезъ самъ былъ причина на това. Той ся надѣялъ на силны-ты си войскы и богатства, та по-

искалъ да въспре Кыра, да не врьви напрѣдъ; излѣзълъ противъ него, нъ быде разбитъ и паднжлъ въ ржцѣ на Кыра, кой-то заповѣдалъ да го изгорять, нъ послѣ ся смилилъ, та го помилвалъ и то по тоя случяй. Кога вече турили Креза да го изгорять, той извыкалъ: о Солонъ! Солонъ!. Кыръ, като зачюлъ това, заповѣдалъ да го попытать, зачто спомянува това имя? Крезъ отговорилъ: прѣди годины дойде у мень единъ мждъръ чловѣкъ по имя Солонъ; азъ му ся похвалихъ съ своя имотъ и му ся приказахъ за най-честитъ; нъ тоя мждрый законодатель Атинскый каза ми: недѣй ся осланя на имота си: зачто-то ни единъ чловѣкъ прѣди смрьть-тж си неможе да бжде съврьшено честитъ. Кыръ смыслилъ, че и той е чловѣкъ, та може и негова-та честь да ся промѣни; зато пустилъ Креза и ималъ го като свой пріятель. Слѣдъ това Кыръ ударилъ на Вавилонско-то царство, на Палестынж и Финикіж и гы покорилъ подъ власть-тж си; най-сетнѣ въ войнж-тж противъ Скытскж-тж царицж Томиржж, коя-то владала на въстокъ отъ Каспійско-то море, Кыръ погынжлъ въ л. 529 прѣди Р. Х.

Слѣдъ Кыра стжпилъ на прѣстола сынъ му Камбизъ, кой-то присъединилъ на Персидско-то царство и Египетъ въ врѣмя на послѣдній Египетскій царь Псаменита (525). Слѣдъ това ударилъ Етіопіж, нъ нищо тамъ несврьшилъ. На врьщаніе за въ Персіж наранилъ ся самъ и отъ тжіж ранж и умрѣлъ (522 л.). Съ неговж-тж смрьть прѣкжснжла ся на Персидскый прѣстолъ Кирова-та лоза, та на прѣстола ся качилъ Лъжливый Смердисъ. А кога-то го испждили, на прѣстола ся качилъ Дарій-Истаспъ (522-486). Тоя владѣтель ся прочюлъ по военно юначество и по това, че ся наималъ на голѣмы работы. Той умирилъ побунены-ты Вавилоняны; прѣнесълъ оружіе-то си въ Европж, като воевалъ съ Скыты-ты, и така запозналъ Персы-ты съ Европейскы-ты Грьци и начнждъ

съ тѣхъ кръвавѫ борбѫ. Той разширилъ Персидско-то царство отъ р. Индъ до Архыпелагъ и раздѣлилъ го на 20 сатрапіи, въ кои-то въвелъ мѫдро управленіе, оправилъ дрьжавны-ты приходы и пр. Нѣ негови-ти потомци Ксерксъ I (отъ 486-465 л.), Артаксерксъ I Лонгыманъ (465-425), Дарій II (425-404), Артаксерксъ II (Мнемонъ), (404-362 л.) Артаксексъ III (362-338 л.) и Арзисъ (338-336 л.) были слаби, жестокы и развращени. Войны съ Грьцы-ты, неопрѣдѣленность за прѣстолонаслѣдство-то, смѫщенія въ войскы-ты, бунтове отъ сатрапы-ты, всичко това разслабило Персидскѫ-тѫ дрьжявѫ. При послѣдній Персидскый царь Дарія III Кодомана (336-330) Персидско-то царство докрай подпаднѫ подъ власть-тѫ на Мачедонскаго царя Александра Великаго.

ЗА ГРЬЦЫ-ТЫ.

§. 16. — Грьци-ти, кои-то живѣли въ днешнѫ Грьціѭ и по южны-ты чясти на Европейскѫ Турціѭ, сѫ прьвый историческый народъ въ Европѫ. Тіи измежду всичкы стары народы ся отличили по любовь за прѣкрасно и гыздаво, наукы-ты и искуоства-та у тѣхъ достигнѫлы до найвысокъ стыпьнь. Стара-та Грьцка Исторія губи ся у мракъ отъ баснословіе и едва въ послѣдни-ты врѣмена ся прояснява. Потекло-то си Грьци-ти искарвать да е отъ Пелазгы-ты кои-то дошли откѫдѣ Кавказъ въ Европѫ. Єтари-ти Грьци были много диви, нѣмали ни бракъ, ни никаквы другы граждански нарядбы; живѣли по горы-ты и въ пещери, хранили ся съ шюмѫ, съ тревы, жьлѫдъ и съ корени; а сѣмя отъ просвѣщеніе между тѣхъ посѣяли и градове имъ изградили пришьлци изъ Египстъ, Малѫ Азіѭ и Финикіѭ. Такыва были: Инахъ (1800) изъ Египетъ кой-то основалъ Аргывскѫ-тѫ дрьжявицѫ въ Пелопонезъ (днешніѫ Мореѭ); Кекропсъ, также изъ Египетъ.

(1550), кой-то основалъ у срѣднѭ Грьціѭ Атинскѫ-тѫ дрьжявѫ; Кадмъ изъ Финикіѭ (1500), кой-то основалъ у Віотіѭ Тивскѫ-тѫ дрьжявѫ; Данай изъ Егыпетъ (1500) засѣлилъ ся въ Аргосъ и Пелопсъ изъ Малѫ Азіѭ (1350) засѣлилъ ся въ Елидѫ (чясть отъ днешнѭ Мореѭ), отгдѣ-то негови-ти потомци, особено Агамемнонъ и Минелай, распространили власть-тѫ си по повече-то чясть отъ Пелопонезъ. Нъ около 1500 г. нападнѫли въ Грьціѭ Еллини-ти, народъ, кой-то подъ прѣдводителство на Девкаліона дошьлъ откамъ сѣверъ.

Мнозина отъ дотогывашни-ты жители по Грьціѭ, когато нападнѫли на тѣхъ тыя Еллинскы племена, прѣсѣлили ся по Италіѭ и по островы-ты. Съединены-ты племена Еллинскы и Пелажскы подѣлилы ся на четыре главны колѣна: Іонско, Дорійско, Еолско и Ахайско. За прьвы военны прѣдпріятія на тыя племена ся споменуватъ: Походъ на Аргонавты-ты, и Троянска война.

§. — 17 ПОХОДЪ НА АРГОНАВТЫ-ТЫ, 1250 г. станѫлъ подъ прѣдводителство на Язона, кой-то съ 50 душь свои другари на пять корабы отишьлъ у Колхыдѫ (Мингреліѭ), за да донесе златно-то руно, кое-то были отнесли тамо Фриксъ и Елла, дѣтца на Віотійскый царь Атаманта. Походъ на Аргонавты-ты може да означява тръговскы или разбойническы прѣдпріятія на Грьцы-ты, а Златно-то Руно, означява богатство-то на Колхыдѫ.

ТРОЯНСКА ВОЙНА. 1194-1183.

§, 18. Градъ Троя лѣжялъ на западный брѣгъ на малѫ Азіѭ; тоя градъ былъ доста богатъ и ягко утврьденъ. Причина за Троянскѫ-тѫ войнѫ была слѣдуѭща-та. Парисъ, сынъ на Троянскаго царя Пріама, кога былъ въ Грьціѭ

залюбилъ ся въ Спартѫ за Еленѫ, женѫ на Спартанскаго царя Минелая, и увлѣкълъ іѭ въ отечество-то си. Грьцкы-ти юнаци, за да му отмьстять, подъ прѣдводителство на Агамемнона, брата Минелаевъ, двигнѫли ся противъ Троіѭ. Отъ Грьцы-ты по-знаменити были: Улисъ (Одисей) най-лукавый отъ всичкы Грьцы. Діомедъ, Аяксъ, Несторъ, мѫдрый старецъ, и Ахылесъ съ другаря си Патрокла. Душя на Троянцы-ты былъ Хекторъ, вторый сынъ Пріамовъ. Слѣдъ десято-годишніѭ борбѫ, най-сѣтнѣ Грьци-ти, по лукавство отъ Улиса, усвоили Троіѭ, и іѭ прѣдали на мечь и пламыкъ. — Дрьвенъ конь. — Нъ и отъ странѫ на Грьцы-ты мнозина изгынѫли подъ Троіѭ, а кои-то останѫли живи прѣтеглили голѣмы бѣды: Агамемнона убила жена му, Минелая завлѣкла буря въ Египетъ, а Улисъ, откакъ ся губилъ нагорѣ надолѣ десять годинъ, вратилъ ся въ отечество-то си, островъ Итакѫ. — Пенелопа, Телемахъ. —

ДОРЯНЕ-ТИ УСВОЯВАТЬ ПЕЛОПОНЕЗЪ.

§. 19. Дорійско-то племя подъ прѣдводителство на потомцы-ты отъ Херкулеса, изгоненый изъ Арголидѫ, ударило на Пелопонезъ, покорило го, и Хераклиди-ти расподѣлили си обладаны-ты земи; това усвояваніе на Пелопонезъ отъ Доряны-ты докарало да станѫть много посѣленія по островы-ты и по брѣгове-ты на Срѣдиземно море, у Малѫ Азіѭ, Мачедоніѭ, Тракіѭ, Италіѭ и пр. Всичкы тыя посѣленія цвѣтнѫлы много по-прѣди отъ самѫ Грьціѭ.

Въ тыя врѣмена Монархыческо-то (самодрьжявното) правленіе ся обрьнѫло на републиканско (народно).

Грьцкы-ты племена, расподѣлены на много колѣна, за да ся дрьжять наедно, помогнѫли много общи-ти сборове, Амфиктіоническый сѫдъ и Оракули-ти. Общи сборове въ Грьціѭ имало четыре: Олимційскы

кои-то напрѣзъ четыре годинъ ставали въ Елидѫ у градъ Олимпъ; Нимейскы у Арголидѫ, Истмейскы у Коринтъ и Питійскы у Делфи въ Фокеѭ. На тыя сборове събирали ся вси Грьци, та показвали тамъ свое-то юначество. Амфиктіоническый сѫдъ, нарядень отъ Амфиктіона, Девкаліоновый сынъ, расправялъ прѣпирни измежду Грьцкы-ты градове. Оракули или прорицалища прорнчяли, что има да ся случи; по-лични оракули были Додонскый и Делфійскый. У Додонѫ Грьци-ти набатквали и проричяли по шюмтеніе-то на листіе-то, по грьмотевицѫ и пр. А у Делфы туряли еднѫ вѣщицѫ — Пиѳіѭ на столъ съ три крака надъ еднѫ пещерѭ, отгдѣ-то излазилы смрадливы пары, и тамъ тя, замаена и зашемедена, бленувала по нѣчто, а жрьци-ти правили отговоры и казвали на Грьцы-ты, кои-то дохождали да ся баѭтъ.

СПАРТА И АТИНА.

§. 20 Измежду Грьцкы-ты градове най-много ся подвигнѫли Спарта и Атина повече по това, че тіи найнапрѣдъ ся сдобыди съ дрьжявнѫ нарядѫ, прьвый отъ Ликурга, а вторый отъ Солона, Ликургъ, сынъ на Спартанскый главатарь Евнома, написалъ законы, съ кои-то мѣрилъ да направи Спарталцы-ты равны по правдинѫ и по живѣяніе, да гы направи юнацы и истинны гражданы, всегда готовы да жрьтвовать имота и живота си за отечество. Той забранилъ златны и срѣбрьны монеты; отрядилъ на всички еднаквѫ хранѫ, общѫ трапезѫ и еднакво облѣкло. А за да гы приучи камъ такъвъ животъ, той былъ нарядилъ, что-то на дѣтца, като стигнѫть по на седьмъ годинъ, да ся не брькатъ вече родителіе-ти имъ, а дрьжява-та гы зимала за свои, та гы приучвала още отъ малкы на тяжкы работы, на послушность и покор-

вость. За наукж-тж Ликургъ малко ся потрыжилъ; Спартанци-ти ся учили колко да четжтъ и да пишжтъ и да пѣжтъ пѣсни повече войнишкы, а землж-тж орали и копали робіе-то имъ — Илоти. Спартанци-ти дрьжяли за много врѣмя Ликурговы-ты изакони оттова надминжли въ якость всычкы-ты си непріятели, кои-то и побѣждавали; а юначество-то имъ ся цѣнило до толкова, что-то въ общы войны съюзници-ти имъ тѣмъ отдавали прьвенство-то.

§ 21. — Атинска-та дрьжява съвсѣмъ другояче ся развивала. Атиняне-ти такожде глядали да развиватъ у млады-ты тѣлесны-ты имъ силы, нъ въ сжщо-то врѣмя незабораваяли, че просвѣщеніе-то е главно украшеніе человѣку. У Атинж Монархыческо-то правленіе обрьнжли въ Републиканско, кога-то царь-тъ имъ Кодъръ погынжлъ въ бой противъ Доряны-ты, 1068 г. Кога-то Доряне-ти изъ Пелопонезъ ударили на Аттикж, оракулъ-тъ прѣдрѣкълъ, че опая страна ще побѣди, на коиж-то царь-тъ погыне отъ непріятелскы ржцѣ; отъ това въ борбж-тж и една-та и друга-та страна пазила да не убіе прѣдводителя на другж-тж. Нъ Атинскый царь Кодъръ, за да направи Атиняны-ты побѣдители, прѣжялилъ ся: облѣкълъ ся въ просты дрехы, влѣзжлъ въ Логорж на Доряны-ты, скаралъ ся съ тѣхъ, и тіи го убили. Кога ся расчюло, че той былъ Атинскый царь, Доряне-ти изтръпнжли и побѣгнжли изъ Аттикж. Атиняне-ти отъ почетъ къмъ великодушный си царь немогли да намѣрять никого за достоенъ да наслѣди прѣстола му, и за това нарядили републиканско правленіе и на мѣсто царь поставили си главатарь, нарѣченъ Архонтъ, кого-то избирали най-напрѣдъ за д животъ, а послѣ по за 10 год. и най-сетнѣ избирали всякж годинж по 9 Архопта. Тая нарядба докарвала много смжтни и неуряды. Благородни-ти притѣснявали народа, народъ-тъ ся бунилъ противъ тѣхъ и ревалъ. За то въ 620 г. прѣди Р.Х. наложили едному отъ Архонты-ты, Дракону,

да напише за Атинскѫ-тѫ дрьжявѫ писаны законы. Нъ негови-ти закони были много люти, зато отврьлили гы, та нарядили Солона да напише другы по-мягкы законы. Солонъ опрѣдѣлилъ длъжности-ты на Архонта, на Врьховный сѫдъ (Ареопагъ), разрядилъ народа на четыре рядове, нарядилъ даноцы и пр.

Солонъ заклялъ Атиняны-ты, да пазять законы-ты му до 100 г. и послѣ отишьлъ да пѫтува по Египетъ, Крытъ и Малѫ Азіѭ; гдѣ-то ся виждалъ съ Креза. А кога ся вратилъ въ отечество-то си, дрьжявный миръ былъ вече покваренъ отъ нѣкои-си честолюбцы. Пизистратъ, единъ отъ потомцы-ты на царь Кодра, зелъ на рѫцѣ всичкѫ-тѫ дрьжявнѫ властъ, 561 л.; той наистинѫ влада мѫдро и добродѣтелно, надглядвалъ земледѣліе-то и наукы-ты. Атиняне-ти го обыкнѫли и по смрьть-тѫ му (527 л.) дозволили на сынове-ты му Иппію и Ипарху да задрьжять въ рѫцѣ-тѣ си врьховнѫ-тѫ власть. Тіи испрьво управлявали добрѣ, нъ кога-то двама Атинянскы момци, Армодій и Аристогытонъ убили Ипарха, тогава Иппій станѫлъ жестокъ мѫчитель; Атиняне-ти го намразили и съ помощь отъ Спартанцы-ты въ 510 л. прогонили го. Иппій прибѣгнѫлъ при Персидскый царь Дарія Хыстаспа съ намѣреніе да го подвигне противъ Грьцы-ты.

ПЕРСИДСКА ВОЙНА.

§. 22 Въ това врѣмя Мало-Азіатскы-ти Грьцы (500) по наговоръ отъ Иппія и Аристагора наумили были да ся отнѣмѫть исподъ Персидскѫ власть, подъ коіѫ-то подпаднѫли още въ врѣмя-то на Кыра. Градове: Ефесъ, Смирна, Хыосъ, Фокеа и Меллитъ извадили морскы-ты и сухопѫтны-ты си силы противъ Персы-ты; нъ като видѣли, че немогѫть да имъ излезѫть на главѫ, попросили помощь отъ свои-ты братія, Европейскы Грьцы.

Спартанци-ти имъ отрѣкли помощь, Атиняне-ти и малый градъ Еретрія на островъ Евбеѭ, пратили на помощь 25 военны корабы. При все това Атиняне-ти по малко врѣмя, уплашени, врънѫли ся назадъ и Мало-Азіатскы-ти Грьци, разбити, покорили ся пакъ подъ Персидскѫ власть. Сега Дарій, наговоренъ отъ Иппія, наумилъ да си отврьне на Европейскы-ты Грьцы; зато заповѣдалъ на войскы-ты си подъ прѣдводителство на Мардонія да ударять на тѣхъ. Тоя походъ нѣмалъ никакъвъ успѣхъ; зачто-то Тракыйскы народи потрошили сухопѫтны-ты Персидскы войскы, а Персидска-та флота отъ бурѭ ся разбила прѣдъ Святогорскый носъ. Това обаче неуплашило Дарія; той веднага приготвилъ другѫ многочисленѫ войскѫ, коѭ-то двама войводы Датисъ и Артаферхъ повели за въ Грьціѭ.

Тіи лесно покорили много Архыпелажкы острови, дошли на островъ Евбеѭ и покорили градъ Еретріѭ; Оттамъ прѣминѫли право въ Аттикѫ. Уплашени-ти Атиняне пратили да поискать помощь изъ Спартѫ, нъ Спартанци-ти имъ отговорили, че спротивъ старый си обычяй до пълнолуніе-то немогѫть да излизать съ войскѫ на бой. Атиняне-ти тогава излѣзли съ 10,000 душь противъ неприятеля, кой-то ималъ до 100,000 душь войскѫ. Прѣдводитель на Атинскы-ты войскы былъ Милтіадъ; на Маратонскы-ты полета Перси-ти быдохѫ разбити (29 Септ. 490 л.).

На другый день слѣдъ боя застигнѫли и Спартанци-ти и отдали достойнѫ честь на храбрый духъ на Атиняны-ты. Цѣла Грьція празднувала избавленіе-то си отъ Персы-ты. Атиняне-ти обаче наскоро ся показали неблагодарни камъ избавителя си. Милтіадъ посъвѣтувалъ Атиняны-ты да покорять всичкы островы, что были помагали на Персы-ты, нъ кога походъ-тъ му противъ островъ Паросъ несполучилъ, Атиняне-ти осѫдили го да платить 50 таланта за военны-ты разноскы, врьлили го въ тьмницѫ, гдѣ-то и умрѣлъ въ 486 л.

ТЕМИСТОКЛЪ И АРИСТИДЪ.

§. 23. Мѣсто-то на Милтіада въ Атинѫ захванѫли Темистоклъ и Аристидъ. Тіи испрьво управляли заедно, а послѣ станѫли единъ другому непріятели. Темистоклъ былъ честолюбивъ, ималъ извънряденъ даръ за войводѫ и доврьшилъ начято-то отъ Милтіада покореніе на островы-ты, кои-то были помагали на Персы-ты. Аристидъ трьсилъ славѫ само въ дѣла за правосѫдіе и управлявалъ въ това врѣмя у Атинѫ. Темистоклъ, чтомъ ся вратилъ въ Атинѫ, начнѫлъ да клевети Аристида прѣдъ народа, кой-то го прогонилъ изъ отечество-то въ 484 л. Темистоклъ останѫлъ самъ да врьти Атинскы-ты работы, съградилъ силнѫ флотѫ; зачто-то твърдо былъ увѣренъ, че само съ морскѫ силѫ могѫть ся избави отъ Персидско нападеніе, и това негово увѣреніе наскоро ся оправдало. Въ това врѣмя Дарій ся былъ приготвилъ за новъ походъ, въ 486 л. умрѣлъ. Сынъ и наслѣдникъ му Ксерксъ изпълнилъ плана на бащѫ си. Слѣдъ десять годинъ по Маратонскый бой Ксерксъ прѣшьлъ въ Европѫ прѣзъ Хелиспонта (Дарданелскый протокъ) съ безбройны войскы, придружены и съ еднѫ силнѫ флотѫ, покрай брѣгове-ты на Тракіѭ и Мачедоніѭ. Повече-то отъ Грьцкы-ты републикы доброволно му ся покорилы, а само Спартанци-ти и Атиняне-ти наумили да ся опрять. Храбрый царь Спартанскый Леонидъ съ 300 свои Спартанцы и 4000 съѭзницы захватилъ тѣсный проходъ Термопилскый съ намѣреніе да въспре сухопѫтнѫ-тѫ Персидскѫ воискѫ. Съ безпримѣрнѫ храбрость той бранилъ тоя проходъ, нъ издайникъ Ефіалтъ, Грькъ изъ Тессаліѭ, показалъ на Персы-ты другѫ тѣснѫ пѫтекѫ прѣзъ планинѫ Етѫ. Леонидъ, заобыколенъ и отгорѣ съ Персидскѫ воискѫ, като видѣлъ че неможе да ѭ за-

дрьжи, отпустилъ съюзницы-ты, и прѣзъ нощь ударилъ на Персидскый станъ и ся борилъ, доклѣ изгынжли до единъ вси спартанци. (Памятникъ на Спартанцы-ты и Леониду.)

Слѣдъ това Ксерксъ влѣзълъ въ Грьцïж, изторилъ градъ Атинж, изъ кой-то жителіе-ти были побѣгнжли на островъ Саламинъ и Егынж. Между това начнжли ся боеве на море; Темистоклъ съ лукавство докаралъ Грьцы-ты да ся ударять съ Персы-ты, зачто-то Спартанскый царь Еврипіадъ искалъ да поврьне флотж-тж къмъ югъ, за да брани Пелопонезъ. Темистоклъ разбилъ Персидскж-тж флотж въ Саламинскый заливъ, и Ксерксъ вратилъ ся въ Азіж (480 г.), откакъ оставилъ сухопжтныты си воискы въ Тессаліж подъ началство на Мардонія, за да доврьши покореніе-то на Грьцïж. На пролѣть-тж обаче Павзаній и Аристидъ кой-то ся былъ вратилъ отъ заточеніе, разбили го при Платеж. Въ тоя сжщый день Грьцка-та флота, подъ началство на Кымона, разбила остатъка отъ Персидскж-тж флотж при носъ Микане при крайморія-та на Малж Азіж. Отъ това врѣмя Перси-ти, прѣстанжли отъ да нападать на Грьцïж, и Мало-Азіятскы-ти Грьци отрывали ся исподъ Персидскж властъ.

§ 21. — Темистокла за безмѣрно-то му честолюбіе изгонили изъ Атинж, и той прибѣгнжлъ при Персидскый царь Артаксеркса и въ 449 л. прѣди Р. Х. утровилъ ся.

Атина быде припознатa въ тыя врѣмена за прьвж дрьжявж; прьвенство-то й припознали повече-то Грьцкы градове, кои-то напустили Спартж; причина на това бѣ най-много прѣдателство-то, кое-то искалъ да направи Спартанскый царь Павзаній, кой-то тайно ся былъ договорилъ съ Персы-ты, да имъ прѣдаде Грьцïж; Павзанія уморили съ гладъ въ единъ храмъ (469).

По смрьть-тж на Аристида и Кымона въ Атинж ся

възвысилъ славный Периклъ, кой-то управлявалъ Атинж до 40 г. Въ негово врѣмя Атинска-та Република достигнжла до высокъ стъпьнь за могжщество и славж. Атина, коіж-то той украсилъ, станжла градъ за наукы и искусства и прьва въ онова врѣмя.

ПЕЛОПОНЕЗСКА ВОЙНА.

§ 21. Грьци-ти но малко врѣмя обрьнжли оружіе-то си единъ противъ другый и съ междуособны войны изгубили и нъравственны-ты и естественны-ты си силы. Атиняне-ти съ своіж-тж гордость бѣхж разлютили повечето Грьцы, а пакъ Спартанци-ти, кои-то отдавна имъ завиждахж за славж-тж, поискахж да ся въсползувать отъ тоя случяй, та да отнемжть прьвенство-то на Атиняны-ты. Поводъ за това на скоро имъ ся подалъ. Въ малкый Епирскый градъ Дирахій (сег. Дурацо у Албаніж) станжло прѣпирня измежду гражданы-ты. Тука ся намѣсили най-напрѣдъ Корциряне-ти и Коринтяне-ти, а послѣ Спартанци-ти и Атиняне-ти. Оттука пламнж измежду Спартж и Атинж война, коя-то трая цѣлы 27 годины (отъ 431. до 404 л.). Вси друзи Грьци ся намѣсили едни откамъ Спартанцы-ты, друзи откамъ Атиняны-ты. Испрьво нападнжли Спартанци-ти на Атинскы-ты земи, а послѣ Атиняне-ти опустошили Пелопонезъ. Въ вторж-тж и третіж-тж годинж на тжіж войнж въ Атинж страшно морила чюма, отъ коіж-то измрѣли много тысящы чловѣци,. между кои-то и Периклъ. На негово мѣсто дошьлъ честолюбивый Клеонъ, а по неговж-тж смрьть стжпилъ способный, нъ легкомысленный Алкывіадъ. Той съ силнж войскж ся подвигнжлъ противъ Сициліж, за да іж покори; нъ повыканъ въ Атинж на сждъ за отговоръ на клеветж-тж, что му направили, че ужь той былъ потрошилъ статуи-ты на Меркурія у Атинж, той побѣгнжлъ въ Спартж и станжлъ непріятель

на отечество-то си. Спартанскый войвода Галиппъ съсипалъ и флотѫ-тѫ и войскѫ-тѫ Атинскы. А пакъ една чясть отъ Атинскѫ-тѫ войскѫ, что была около островъ Самосъ, прѣдала ся Алкывіяду, кой-то былъ побѣгнѫлъ и изъ Спартѫ въ Малѫ Азіѭ, и принудила Атиняны-ты да го поврьнѫть пакъ въ отечество-то му. Алкывіадъ въ нѣколко боеве разбилъ Спартанцы-ты и оправилъ Атинскы-ты работы, нъ на скоро быде пакъ съкрушенъ и бѣгалъ изъ отечество-то си; а Спартанскый военачялникъ Лизандръ докрай съсипалъ Атинскѫ-тѫ флотѫ (409 л.), усвоилъ Атинско-то пристанище и принѫдилъ Атиняны-ты да ся покорять на волѭ-тѫ на Спартанцы-ты, кои-то и поставили въ Атинѫ за управители 30 душь Тираны 404. Отъ това врѣмя Атиняне-ти за всегда си изгубили могѫщество-то. Благородный Тразибулъ уничтожилъ въ 403 л. 30-тѣхъ тираны и въвелъ Солоновы-ты законы, нъ прѣжній духъ у Атиняны-ты не могълъ да ся поврьне.

ВОЙНА НА СПАРТАНЦЫ-ТЫ СЪ ПЕРСЫ-ТЫ.

§ 26.—Спартанци-ти станѫли изново прьвъ народъ у Грьціѭ, и за да ся удрьжять на това достоинство, подновили войнѫ съ Персы-ты. Тіи дали помощь Кыру, кой-то былъ сатрапъ у Малѫ Азіѭ и искалъ да свали отъ прѣстола Персидскый по-стараго си брата Артаксеркса. Слѣдъ еднѫ войнѫ, въ коѭ-то погынѫлъ Кыръ, Грьци-ти подъ прѣдводителство на Ксенофонта едва съ тяжкы мѫкы и неволи врьнѫли ся въ отечество-то си. Артаксерксъ, за да имъ отмьсти, наумилъ да покори всичкы Мало-Азіатскы Грьцы; нъ Спартанци-ти гы зели подъ свое покровителство. Спартанскый царь Агызилай многажды разбилъ Персы-ты въ Малѫ Азіѭ и наумилъ да съсипе Персидско-то царство. Нъ друзи-ти Грьци, докачени и о-

оскрьбени отъ гордость-тѫ на Спартанцы-ты, подвигнѫли ся противъ нихъ, а Агызилай оставилъ Персіѭ, та прибрьзалъ на помощь на отечество-то си; съ Персы-ты направилъ миръ, по кой-то Мало-Азіатскы-ти Грьци оставали подъ власть на Персы-ты.

ПРЬВЕНСТВО НА ТИВѪ.

§ 27.—Наскоро и Спартанци-ти изгубили могѫщество-то си, и за нѣколко врѣмя въскрьснѫлъ Віотійскый градъ Тива по духа на двама знамениты мѫжя: Епаминонда и Пелопида. Причина на това бѣ неправда-та на Спартанцы-ты, кои-то кога минували съ войскѫ прѣзъ Віотіѭ, 382 л. ненадѣйно нападнѫли на градъ Тивѫ, и захватили твръдинѭ-тѫ му Кадмеѭ съ войскѫ. Четыре годинъ Тивяне-ти стеняли подъ това иго, и най-добри-ти отъ гражданы-ты быдохѫ или убити, или прогонени. Измежду прогонены-ты былъ и Пелопидъ; той събралъ по-срьдцаты-ты Тивяне, кои-то такожде ся намирали изгонени, и скрышемъ влѣзълъ въ твръдинѭ Кадмеѭ, гдѣ-то избилъ главны-ты аристократы и управители на Спартанскѫ-тѫ войскѫ, коѭ-то народъ-тъ и изгонилъ. И така Тива ся освободи (379 л.), а това подаде поводъ за войнѫ между Спартѫ и Тивѫ. Въ 371 л. Спартанци-ти нападнѫли въ Віотіѭ; нъ Тивяне-ти подъ началство на Епаминонда и Пелопида разбили гы до край. Цѣла Грьція радвала ся за страданія-та на Спартѫ, и Тива станѫла прьвъ градъ. Епаминондъ нападнѫлъ и въ Пелопонезъ, покорилъ цѣлѫ Лаконіѭ, освѣнь самѫ Спартѫ. Испослѣ обаче Агызилай принѫди Епаминонда да отстѫпи, и въ единъ кръвопролитенъ бой при Мантинеѫ 362 л. Тивяне-ти пакъ надвили, нъ Епаминондъ погынѫлъ. Епаминондъ былъ великъ като войвода и гражданинъ. Пелопидъ умрѣлъ още въ 364 л. Съ смрьть-тѫ на тыя два великы мѫжя, умрѣла и слава-

та на Грьціѭ, и ничто вече немогло да ѭ задрьжи отъ паденіе. Филиппъ Мачедонскый наскоро ѭ усвоилъ.

ЗА МАЧЕДОНЯНЫ-ТЫ.

§ 28. — Мачедонія е лѣжяла на сѣверъ отъ Грьціѭ, измежду Тессаліѭ и Тракіѭ; тя была насѣлена отъ различны народы, между кои-то имало нѣчто и Грьци. Говори ся, че Мачедонско-то царство былъ основалъ Херкулесовый потомецъ Пердика около 700 л. прѣди Р. Х. Въ 368 л. Тивскый военачялникъ Пелопидъ, за да прѣмахне прѣпирни-ты, что ставалы за наслѣдство на Мачедонскый прѣстолъ, въцарилъ Александра II, а брата му Филиппа отвелъ въ Тивѫ като заложникъ. Филиппъ доклѣ ся маялъ въ Тивѫ ималъ врѣмя да ся изучи и добрѣ да разбере Грьцкѫ-тѫ политикѫ и военно-то искусство. Между това въ Мачедоніѭ ся случилы размирицы и Филиппъ утекълъ изъ Тивѫ, отишьлъ, та умирилъ отечество-то си, и самъ ся въцарилъ около 360 л. прѣди Р. Х. Отъ това врѣмя Мачедонско-то царство начнало да ся въздига.

Проницателный Филиппъ покорилъ чясть отъ Иллиріѭ и цѣлѫ Тессаліѭ и наскоро покорилъ и Грьцы-ты. Слѣдъ Мантинейскый бой Грьци-ти имали междуособнѫ войнѫ, нарѣченѫ Свещеннѫ войнѫ. Тивяне-ти, притѣснени отъ Фокыдяны-ты, повыкали Филиппа на помощь. Филиппъ дошьлъ и наказалъ Фокыдяны-ты. По това друзи-ти Грьци безъ да слушять Димостена, Атинскаго витіѭ (оратора), припознали Филиппа за членъ на Амфиктіонско-то сѫдилище и избрали го прѣдсѣдатель на Питійскы-ты игры. Наскоро ся родила нова война и Филиппъ, избранъ за прѣдводитель противъ Локридяны-ты, изново нападнѫлъ въ Грьціѭ и обрьнѫлъ орѫжіе-то си противъ Тивяны-ты и Атиняны-ты. Сега вече Грьци-ти познали погрѣшкѫ-тѫ си и по съвѣтъ отъ Димостена събрали доста войскѫ; нъ въ

боя при Херонеѭ у Віотіѭ 338 л. быдохѫ разбити, и цѣла Грьція ся покорила Филиппу. Слѣдъ това той намыслилъ да покори и Персіѭ, нъ въ 336 л. на сватбѫ-тѫ на дъщеріѭ му убилъ го нѣкой-си Грькъ Павзаній.

АЛЕКСАНДРЪ ВЕЛИКЫЙ.

§. 29. — По смрьть-тѫ на Филиппа стъпилъ на прѣстола сынъ му Алексадръ. Той, откакъ умирилъ побунены-ты народы по царство-то си и съсипалъ побуненый градъ Тивѫ, пристѫпилъ да испълни Филипповый планъ на срѣщѫ Персіѭ. Придруженъ съ бащины-ты си плъководцы: Парменіона, Клита, Птоломея и другы, той съ 35,000 войницы прѣминѫлъ 334 л. прѣзъ Хелиспонта въ Азіѭ, а Антипатра оставилъ съ 15,000 войницы да пази Мачедоніѭ и Грьціѭ. Дарій III Кодоманъ, Персидскый царь, разбралъ былъ вече каква бѣда му ся віе надъ главѫ-тѫ, та извадилъ противъ Александра силнѫ войскѫ отъ различны Азіятскы народы, нъ безъ никакъвъ войнишкый рядъ. Персидскы-ты войскы срѣщнѫли Александра при Р. Граникъ, коя-то ся втичя въ Мраморно море, и мыслилы да го въспрѫтъ тамъ; нъ младый Мачедонскый юнакъ безъ да жяли живота си ударилъ на Персы-ты и спечялилъ прьвѫ блистателнѫ побѣдѫ. Въ 334 л. за да прѣсѣче на Персы-ты пѫтя за въ Европѫ, Александръ наумилъ да усвои всичкы пристанища на Срѣдиземно море, а за да му не нападать изотзадъ, той усвоилъ Лидіѭ, Каріѭ, Памфиліѭ и Кыликіѭ у Малѫ Азіѭ. (Гордіевый вѫзелъ). На другѫ-тѫ годинѫ 333 л. Дарій събралъ силнѫ войскѫ и ударилъ ся съ Александра при градъ Исса, нъ тоя бой толкова злочестъ излѣзълъ за Дарія, что-то едва и самъ той ся избавилъ отъ робство; а майка му, жена му и дѣтца-та му съ всичко-то си богатство паднѫлы въ рѫцѣ на Александра, кой-то ся обхо-

лилъ съ тѣхъ великодушно. Дарій побѣгнѫлъ на вѫтрѣ въ царство-то си, а Александръ пошьлъ по край Срѣдиземно море и усвоилъ Сиріѭ. Финиція му ся покорила доброволно, само единъ градъ Тиръ му ся опрѣлъ, нъ и той слѣдъ седмомѣсячнѫ обсадѫ паднѫлъ въ рѫцѣ Александру, кой-то го съсипалъ до основѫ 332 л. Откакъ покорилъ и Палестинѫ, Александръ тръгнѫлъ право за Египетъ и го усвоилъ 331 л. Тука при устіе-то на Р. Нилъ основалъ градъ Александріѭ, кой-то испослѣ станѫлъ главенъ тръговскый градъ.

Откакъ обладалъ всичкы пристанища по Срѣдиземно море и урядилъ Египетъ, Александръ пошьлъ навѫтрѣ въ Персидско-то царство, и безъ да посрѣщне отпоръ прѣминѫлъ Р. Ефратъ и Тигъръ. У древніѭ Ассиріѭ измежду село Гаугамалъ и градъ Арбела Дарій ся ударилъ третій пѫть съ Александра; нъ и тука быде разбитъ 331 л. и пустилъ ся да бѣга въ Бактріѭ, гдѣ-то го убилъ прѣдатель Бесса. Слѣдъ тоя бой Александръ покорилъ главны-ты градове на Персидско-то царство: Вавилонъ, Сузѫ, Персеполь и Екватанѫ, та съ това доврьшилъ усвоеніе-то на Персидско-то царство.

Послѣдни дѣла и смрьть на Александра.

§. 30. — По смрьть-тѫ на Дарія, Александръ начнѫлъ да живѣе съ Персы-ты като царь и повелитель. Той пріялъ всичкы знакове на Персидско-то царство, и чрѣзъ бракъ сродилъ ся съ фамиліѭ-тѫ на Персидскый царь. Въвелъ много придворны Персидскы обычаи и начнѫлъ да пріима въ службѫ и Персидскы-ты голѣмцы, та съ това много разсрьдилъ Грьцы-ты и Мачедоняны-ты. Въ 329 г. покорилъ всичкы Персидскы земи, отъ Индійскы-

ти планины до крайморія-та на Каспійско море, уловилъ и наказалъ Даріевый убіицж Бесса. Послѣ Александръ усвоилъ и Бактріж (сегашніж Бухарж) и Аріанж (сег. Кабулистанъ) прѣшьлъ р. Индъ разбилъ и заробилъ Индійскаго царя Пора и наумилъ да ся пусти да усвоява и отонждъ р. Гангъ; нъ при р. Ифазиса (сег. Бедша) войска-та ся опрѣла да иде по-нататъкъ, и за това Александръ ся принудилъ да ся врьне у Персіж. Като ся врьнжлъ, най-напрѣдъ залѣгнжлъ да уряди голѣмж-тж си дрьжявж: злѣ наказалъ намѣстницы-ты си, кои-то доклѣ го нѣмало, были злоупотрѣблявали власть-тж си, наградилъ тыя, что ся отличили, прокопалъ каналы, урядилъ пристанища, пріималъ и Персы-ты еднакво, както и Мачедоняны-ты. Непрѣстанни трудове и грыжи доврьшили здравіе-то на Александра и въ 323 г. 11 Іюлія (на 33 г. отъ живота си) Александръ умрѣлъ.

Александръ ималъ слабодушенъ братъ Филиппа Аридея и два младолѣтны сына Херкулеса и Александра, зато не назначилъ по себе наслѣдникъ; оттова войводы-ты му скарали ся за наслѣдство-то и нѣколко годинъ имали помежду си междуособны войны. Откакъ ся доврьши Александрова-та фамилія, и царство-то Александрово ся расподѣлило на много малкы дрьжявы, та така станжло Египетско царство, основано отъ Птоломея, Сирійско въ Азіж, основано отъ Селевка, Мачедонско, основано отъ Касандра. Грьція ту свободна ставала, ту зависяла отъ Мачедоніж. Слѣдъ врѣмя и Сирійско-то царство ся расподѣлилю на другы малкы, като: Пергамско, Витійско, Понтійско, Арменско, Бактрійско, Партянско и пр. А Іудея зависяла отъ Сирійскы-ты царіе, а послѣ въ 197 г. добыла независимость. Всичкы тыя царства, освѣнь Бактрійско-то и Партянско-то, най-сѣтнѣ подпаднжли подъ власть на Римляны-ты.

РИМЛЯНЕ.

НАЧЯЛО НА РИМСКѪ-ТѪ ДРЬЖЯВѪ.

§. 31. — Римляне-ти сѫ послѣдній исторически народъ въ древнѭ-тѫ исторіѭ.

Римъ лѣжи въ Италіѭ, у коѭ-то въ старинѫ живѣли различни народи, измежду кои-то най-личнн сѫ были: Етрускы или Тирени у Етруріѭ (сег. Тоскана), Латинци на югъ отъ Тибръ у Лаціумъ, Сабиняне и Самнитяне въ Срѣднѭ Италіѭ, Грьци въ Долнѭ Италіѭ и друзи. Отъ тыя народы испослѣ станѫлъ Римскый народъ, кой-то, както щемь видимь, обладалъ цѣлый позпатый му свѣтъ. За начяло-то на Римъ приказва ся така. Кога-то Грьци-ти съсипали Троѭ, Еней, единъ отъ Троянскы-ты войводы, дошьлъ въ Лаціумъ, оженилъ ся за Ливиніѭ, дъщерѭ на Латинскый царь и за нейнѫ честь основалъ градъ Лавиніумъ. Сынъ му Асканій основалъ градъ Алба-Лонга, гдѣ-то царували потомци-ти му. Синове-ти на 15-го Алба-Лонгскаго царя Нумиторъ и Амулій мразили ся единъ другъ, и Амулій испѫдилъ отъ прѣстола брата си Нумитора, а близначета-та отъ дъщерѭ му (Рея-Силвіѭ) Ромула и Рема заповѣдалъ да врьлять въ Тибръ. Пастырь Фаустилъ избавилъ гы отъ смрьть и отхранилъ гы като свои дѣтца. Кога порасли, тіи ся отличили отъ другы-ты пастыри по юначество. Еднажь Амуліеви-ти слугы уловили Рема и довели го при царя като немиренъ чловѣкъ. Ромулъ зачюлъ това, събралъ единъ купъ пастыри, съ кои-то нападнѫлъ на Алба-Лонгѫ, убилъ Амулія и освободилъ брата си и дѣда си Нумитора. Нумиторъ станѫлъ пакъ Алба-лонгскый царь, а Ромулъ и Ремъ излѣзли изъ Албѫ, та при Р. Тибръ на единъ врьхъ основали новъ градъ, кой-то ся нарѣче Римъ 753 л. прѣди Р. Х. (убіеніе на Рема). Число-то на жители-ты наскоро ся

умножило отъ всякаквы нехранимайковцы, кои-то Ромулъ радо пріималъ въ новосъграденый си градъ. А за да гы сдобые и съ жены, измыслилъ нѣкаквы-си войнишкы игры, на кои-то, кога ся събрали околни-ти жителіе, всякой отъ новы-ты Римскы граждани увлѣкълъ си по единѫ женѫ. Сабиняне-ти, отъ кои-то най-много жены бѣхѫ увлѣчены, двигнѫли ся противъ Римляны-ты, нъ наскоро ся помирили, като ся слѣли съ Римляны-ты въ единъ народъ (Квирины), и Сабинскый царь Тацій владѣлъ заедно съ Ромула; наскоро, обаче го убили, и Ромулъ останѫлъ самъ Римскый царь. Той издалъ много полезны наряды и умрѣлъ въ 717 л. прѣди Р. Х.

По него владалъ до 678 л. Сабинянинъ Нума Помпилій, кого-то почитать за основатель на богослуженіе-то. По него дошьлъ на прѣстола Тулій - Остилій, кой-то владалъ до 641 л. Той съсипалъ Албалонгско-то царство и го присъединилъ съ Римскѫ-тѫ дръжавѫ. Въ врѣмя на негово-то царуваніе станѫло единоборство между братія Хораціи и братія Куріаціи. По него дошьлъ Сабинянинъ Анк-Марціи кой-то подновилъ религіѭ-тѫ, побѣдилъ Латинцы-ты, расширилъ още повече градъ Римъ и владалъ до 617 л. По него дошьлъ богатый Луцій-Тарквиній-Трискъ, който владалъ до 578 л. Нему помагала честь-та въ боя съ Латинцы-ты и Етрурцы-ты; той украсилъ Римъ съ много великолѣпны зданія. Сервій-Тулій, кой-то владалъ до 534 л. раздѣлилъ цѣлый Римскый народъ по имота на пять ряда; той разрѣзълъ данъкъ и опрѣдѣлилъ дръжавны мѣста. Тарквиній-Супербосъ или горделивый чести-то воевалъ съ околны-ты народы, украсилъ Римъ и изградилъ Капитолійскый храмъ; нъ съ свое-то своеволно и горделиво поведеніе въздвигнѫлъ възъ себе Римскый народъ, и кога-то сынъ му Секстъ, обезчестилъ Лукреціѭ, женѫ на Тарквинія Колатина, подвигнѫла ся въ Римъ противъ него буна и съ цѣлѫ-тѫ му фамиліѭ го из-

гонили; уничтожили царскѫ-тѫ власть и на мѣсто неіѫ нарядили републиканско правленіе.

УПРАВЛЕНІЕ ОТЪ БЛАГОРОДНЫ-ТЫ (ПАТРИЦИИ).

§ 32.-Понеже тоя прѣвратъ направили Патриціи-ти, т. е. благородни-ти, то тіи и зели на рѫцѣ всичкѫ-тѫ власть.

На мѣсто царь тіи поставили двама Консула, кои-то зависяли отъ Сената (съвѣта). Прьви консули были Брутъ и Колатинъ, а кога-то послѣдній быде принуденъ да остави това званіе, на мѣсто него влѣзълъ Валерій, знаменитъ по своіѫ-тѫ прѣданость камъ Плебеи-ты (срѣдне състояніе граждане) и камъ законы-ты, кои-то издалъ за тѣхнѫ ползѫ.

Изгоненый Тарквиній употрѣблявалъ всичкы срѣдства, какво-то да ся врьне пакъ на прѣстола. Той напрѣдъ начнѫлъ тайно да ся договаря съ свои-ты привръженцы у Римъ, нъ като несполучилъ, подвигнѫлъ противъ Римъ Етруряны-ты и нѣколко пѫти гы доводилъ до Римъ. Етрурскый царь Порзена не могълъ да прѣвземе Римъ, зачто-то младый Римлянинъ Орацій-Коклесъ съ извънрядно юначество самичькъ задрьжялъ Етрурцы-ты на моста прѣзъ Р. Тибръ; а другъ пакъ Римлянинъ Мацій-Сцевола налѣтѣлъ да влѣзе въ Порзеновый станъ, за да убіе Порзенѫ. Порзена, уплашенъ отъ тыя юначескы налитанія отъ Римляны-ты, двигнѫлъ обсадѫ-тѫ отъ Римъ. Тарквиній испослѣ подвигнѫлъ пакъ Латинцы-ты противъ Римъ; нъ при езеро Регыла быде побѣденъ, та побѣгнѫлъ въ Кампанскый градъ Кумѫ, гдѣ-то и умрѣлъ 494 л. Въ врѣмя на тыя воеванія Плебеи-ти чясто ся отричяли да ходять на войнѫ съ Патриціи-ты, зачто-то гы притѣснявали; за това тіи поставяли въ врѣмя на войнѫ поединъ

Диктаторъ съ неограничена власть но за 6 мѣс. Римляне-ти око и да изпрасахѫ съ Тарквинія, нъ войны съ околны-ты народы все трѣяхѫ. Плебеи-ти, принудени да сѧ біѭтъ противъ неприятели, не могли да работѧтъ земи-ты си, а отъ воинѧ-тѫ плѣчкѫ не имъ давали никакъ дѣлъ, оттова задлъжнѣли; а Римскый законъ давалъ заимодавцу правдинѫ да може съ длъжника си да работи като съ робъ. Плебеи-ти искали да ся уничтожи тоя законъ; нъ откакъ видѣли, че нѣма ни да гы чюѭтъ, тіи оставили Римъ и бѣгали на близніѭ еднѫ планинѫ, нарѣченѫ Священнѫ. Патриціи-ти, уплашени, принудили ся да удовлѣтворятъ исканіе-то на Плебеи-ты, а при това дозволили имъ да си имѫтъ и Трибуны (настойницы), кои-то да гы бранятъ отъ насилія-та отъ Консулы-ты и Сената. 493 л.

Наскоро ся случи да си покажѭтъ Трибуни-ти силѫ-тѫ. Въ Римъ станѫло гладъ; младый Патриціи Марко Коріоланъ подучилъ Сената скѫпо да продавать народу хранѫ-тѫ, коя-то дохождала извънъ; Трибуни-ти за това го повыкали да даде отговоръ прѣдъ народный сѫдъ, и Коріоланъ принудилъ ся да бѣга изъ Римъ. Той побѣгнѫлъ при Волскы-ты, кои-то подвигнѫлъ и повелъ възъ Римъ. Никой несмѣялъ да го въспре. Най-сѣтнѣ дошлы въ логора майка му и жена му, та го умолилы, да пожяли отечество-то си. » Ты избави Римъ, » казалъ Майци си, » нъ изгубвашь сына си. » И наистинѫ, казвать, че го убилѫ ядосани-ти Волскы.

ДЕЦЕМВИРИ.

§. 33. — До това врѣмя Римляне-ти нѣмали никакъвъ писанъ законъ, за то сѫдіи-ти, кои-то ся избирали измежду Патриціи-ты, сѫдили по старый обычяй, по свое благоразуміе и често за своіѫ ползѫ. Плебеи-ти, кои-то теглили отъ таково сѫденіе, зели да искать да ся напишѭтъ

закони; за това Сенатъ-тъ избралъ трима душь и пратилъ гы въ Грьціѭ, да изучять и да съберѫть тамошни-ты законы, съ кои-то бы могли да ся ползувать, кога земѫть да наряждать за себе законы. Кога ся врьнѫли тіи изъ Грьціѭ, избрали 10 душь (Децемвири), дали имъ неограниченѫ власть, и наложили имъ да съставять въ еднѫ годинѫ 451 л. законъ за Римскѫ-тѫ републикѫ.

По еднѫ годинѫ тіи показали наряденый законъ на 10 таблицы; нъ за да допълнять издаденый законъ, оставили имъ власть още за еднѫ годинѫ, и тіи 10 душь (Децемвири) додали още двѣ таблицы. Слѣдъ това трѣбуваше да оставять длъжность-тѫ си; нъ неограничена-та власть имъ ся врѣвнѫла, и тіи начнѫли самоволно да управлявать Римскый народъ. Народъ-тъ ревеше възъ тѣхъ, нъ тіи нещели ни да знаѭть. Най-сѣтнѣ кога-то убили Сикція Дентата и кога-то Аппій Клавдій (единъ отъ Децемвиры-ты) осѫдилъ цѣломудренѫ дѣвицѫ Виргыніѫ като робынѫ съ намѣрѣніе, да угоди на прѣзрѣнѫ-тѫ си страсть, тогава народъ-тъ ся подвигнѫлъ възъ тѣхъ, изгонилъ гы изъ Римъ и намѣсто тѣхъ поставилъ пакъ прѣжни-ты власти.

ГАЛЛИ-ТИ УСВОЯВАТЪ РИМЪ.

§. 34. — Римляне-ти догдѣ ся били съ околны-ты народы, тако-рѣчи все надвивали. Въ 324 л. славный военачялникъ Фурій Камилъ усвоилъ великолѣпный Етрускый градъ Вейю; изненадѣйно обаче Римляне-ти посрѣщнѫли другъ непріятель, кой-то насмалко остало да довьрши Римъ. То были Галли-ти, народъ отъ Целтійско племя, кой-то живѣлъ въ днешниѫ Франціѭ и нѣчто въ Германіѭ. Тій были усвоили цѣлѫ Горниѫ Италіѭ, и воевали противъ Етрускый градъ Клузіумъ. Римляне-ти ся намѣсили въ тоя бой и единъ Римскый посланникъ въ бой

убилъ единъ Галскый войводж. Разсрьдени-ти отъ това Галли трѫгнжли направо възъ Римъ, разбили Римляны-ты при рѣкж Алій; прѣвзяли самый Римъ и изгорили го, освѣнъ Капитолійскж-тж твърдинж, гдѣ-то ся затворили Римляне-ти и оттамъ доста врѣмя ся опирали на Галлы-ты. Най-сѣтнѣ Римляне-ти, принудени отъ гладъ, договорили ся да си откупять отъ Галлы-ты миръ за 1000 литры злато; нъ чтомъ закачили да мѣрять злато-то, ударилъ на тѣхъ Камилъ, кой-то до тогава былъ въ изгнаніе, и до кракъ съсипалъ Галлы-ты, отъ кои-то останжли-ти побѣгнжли прѣзъ Алпійскы-ты планины.

САМНИТСКЫ ВОЙНЫ.

§. 35. — Римляне-ти като ся завзяли отъ удара, что имъ докарали Галли-ти, пустили ся въ кръвопролитнж войнж съ Самнитяны-ты, кои-то живѣли по Апенинскы-ты планины и ся славили по юначество.

Тая борба траяла близу половинъ столѣтіе и свършила ся въ ползж на Римляны-ти. Въ 343 д. скарали ся Самнитяне-ти и Кампанци-ти; тія послѣдни-ти повыкали на помощь Римляны-ты, като имъ ся обѣщали да стжпять въ тѣхно подданство. Римляне-ти това и чякали; пратили имъ помощь двѣ войскы подъ прѣдводителство на консулы; Валерій-Корва и Корнелія-Коса (343 д.) и първый при планинж Гавра 343 л. разбилъ Самнитяны-ты, кои-то откакъ изгубили и още единъ бой умирили ся и съ това допустили на Римляны-ты да покорять възбунены-ты Латински градове. — Консулъ Манлій отсжжда сына си, а другъ Консулъ Децій-Мусъ обричя ся на смърть за славж на отечество-то си. —

Въ 325 л. Самнитяне-ти пакъ ся скарали съ Римляны-ты; Диктаторъ Папирій Курсуръ ако и да раз

билъ Самнитяны-ты еднажь, нъ другы двѣ войскы быдохѫ обыколены въ Кавдинскѫ-тѫ долинѫ така, что-то не было възможно да ся избавять. Самнитскый военачялникъ Понтій принудилъ Консулы-ты да подпишатъ миръ по условія, каквы-то той искалъ, и откакъ осрамотилъ всичкѫ-тѫ Римскѫ войскѫ, като ѭ прокаралъ исподъ яремъ, отпустилъ гы; и така Римска-та войска ся избавила отъ съвръшенно истребленіе. Римскый сенатъ обаче нещялъ да пристане на условія-та, прѣдложени отъ Понтія, и по това пакъ ся продлъжи тая война, коя-то траяла доклѣ заключили миръ въ 305 г.

Римляне-ти въ тыя врѣмена начнѫли да распростирать власть-тѫ си и по Етруріѭ и Умбріѭ. За то вси независими народи по Италіѭ, за да ся опрѫть на Римляны-ты, кои-то искали да покорять цѣлѫ Италіѭ, съединили ся по между си въ съѭзъ, въ кой-то стѫпили и Самнитяне-ти.

Слѣдъ много кръвопролитны боеве, Галскы-ти войници 295 г. толкова заплашили Римляны-ты, что-то легіони-ти имъ начнѫли да бѣгать; нъ консулъ Децій-Мусъ обрѣче себе си на сирьть, както и баща му, и налѣтѣлъ възъ непріятеля. Римска-та войска, освободена отъ страха, тръгнѫла по военачялника си, и ако и да погынѫлъ Децій, нъ подъ прѣдводителство на другъ консулъ Фабія Максима побѣдила непріятеля. Най-сѣтнѣ въ 390 л. Курій-Дентатъ довръшилъ покореніе-то на Самнитяны-ты, и цѣла Италія, освѣнь градъ Тарентъ, паднѫла подъ власть на Римляны-ты. Нъ и Тарентъ наскоро подпаднѫлъ подъ власть-тѫ имъ. Тарентинци-ти сами си навлѣкли на главѫ-тѫ тѫѭ бѣдѫ; зачто-то въ голѣмѫ-тѫ си гордость нападнѫли на Римляны-ты. А откакъ видѣли, че неможе да ся борять съ такъвъ силенъ непріятель, какъвъ-то были Римляне-ти, повыкали на помощь Епирскаго царя Пира. Пиръ съ 25,000 душь, изученѫ войскѫ, и 20 слона дошьлъ въ Италіѭ, и два пѫти разбилъ Римскѫ-тѫ

войскѫ; нъ и самъ, откакъ изгубилъ много войници, прѣминѫлъ въ Сицилiѭ, за да помогне Сиракузскому Тирану, кой-то тогава ся билъ съ Картагеняны-ты. Пиръ по двѣ годинъ пакъ ся вратилъ въ Италiѭ, нъ разбитъ отъ консула Курiя Дентата, врьнѫлъ ся въ дрьжявѫ-тѫ си. А Тарентъ 272 л. прѣдалъ ся на Римляны-ты.

ЗА КАРТАГЕНЯНЫ-ТЫ И КАРТАГЕНСКЫ-ТЫ ВОЙНЫ.

§. 36. Прьва Картагенска война (264-246 л.) Картагенъ сѫ основали Финикiане-ти въ Африкѫ, около 800 г. прѣди Р. Х. Тоя градъ лѣжялъ край срѣдиземно-то море, тамъ, гдѣ-то е сега Тунисъ. Картагеняне-ти испрьво работили повече земледѣлiе и тръговiѭ; отъ това тiи ся обогатили, посилили ся и усвоили въ Африкѫ много земи. По това тiи обрьнѫли вниманiе-то си и врьху островы-ты по Срѣдиземно-то море, кои-то были сгодни за тръговiѭ, и утрьдили власть-тѫ си у Сардинiѭ, Корсикѫ, у Белеарскы-ты и Канарскы-ты островы. Чрѣзъ тыя усвоенiя Картагеняне-ти распространили тръговiѭ-тѫ си на далечь и могли да дрьжять силнѫ сухопѫтнѫ войскѫ и още по-силнѫ флотѫ, нъ желанiе-то имъ за усвояванiе най-сѣтнѣ гы доврьшило. Въ 480 л. тiи оправили силы-ты си противъ Сицилiѭ, и почти напусто ся морили двѣ столѣтiя и ся борили съ тамошни-ты Грьцы, особено съ Сиракузяны-ты. Между това Римляне-ти, откакъ покорилѫ Срѣднiѭ и Южнѫ Италiѭ, и сами врьлили око на Сицилiѭ. Римляне-ти отдавна мразили Картагеняны-ты, зачто-то имъ брькали тръговiѭ-тѫ на море-то; оттова всякога трьсили случяй да си отврьнѫть. Случяй наскоро имъ ся прѣдставилъ: по смрьть-тѫ на Сиракузскый царь Агатокла, Мамертинци-ти (изъ градъ Мамертъ въ Южнѫ Италiѭ), истрепали жители-ты въ градъ Мессенѫ, гдѣ-то ся и укрѣпили и зели да правять пакость на Сиракузскы-

ты земи. Іеронъ, наслѣдникъ на Агатокла, обсадилъ тоя градъ. Мамертинци-ти намѣрили ся въ тѣснотіѭ, та повыкали Картагеняны-ты и Римляны-ты на помощь. Последни-ти доклѣ да размыслять за това прѣдложеніе, картагеняне-ти ударили на Мессенѫ и покорили іѭ. Сега Римляне-ти нашли сгоденъ случяй да ся скарать съ Картагеняны-ты и отведнажь пратили войскы-ты си въ Сициліѭ подъ прѣдводителство на консула Апія Клавдія Кавдекса, кой-то ударилъ на Картагеняны-ты, та гы разбилъ и принудилъ да оставятъ Мессенѫ, а Іерона накаралъ да направи съ Римляны-ты съѭзъ. И съ това ся начна Прьва-та Картагенска война 264 г.

Римляне-ти, за да бы побѣдили съвршено Картагеняны-ты, имали нуждѫ отъ флотѫ; за то залѣгнѫли и вѫтрѣ въ 60 дни направили 130 военны корабы, съ кои-то консулъ Дунлій прьвъ пѫтъ побѣдилъ на море Картагеняны-ты. Слѣдъ това въ 256. л. консулъ Регулъ прѣминѫлъ съ войскѫ въ Африкѫ: нъ тука Картагеняне-ти подъ прѣдводителство на Спартанца Ксантипа разбили го така что-то и него самаго заробили. Картагеняне-ти, ослабени отъ тыя войны, испратили Регула въ Римъ, за да направи миръ измежду двѣ-тѣ дрьжявы, откакъ зели отъ него клятвѫ, че ще ся врьне надырѣ, ако несполучи да направи миръ. Регулъ познаваше слабость-тѫ на Картагеняны-ты, за то на мѣсто да съвѣтува Римляны-ты за миръ, съвѣтувалъ гы да продлъжять войнѫ-тѫ, а за да небы погазилъ клятвѫ-тѫ си, врьнѫлъ ся въ Картагенъ, гдѣ-то го и убили. Сега пакъ ся продлъжи война-та, и най-сѣтнѣ откакъ изнемощѣхѫ и двѣ-тѣ страны въ 241 л. заключихѫ миръ, по кой-то Картагеняне-ти отдали на Римляны-ты Сициліѭ и безъ откупъ отпустили заробены-ты войницы. И така слѣдъ прьвѫ-тѫ Картагенскѫ войнѫ, Римляне-ти усвоили цѣлѫ Горніѭ Италіѭ 220 л. и откакъ усвоили неправедно Корсикѫ и Сардиніѭ, утврьдили вла-

умножило отъ всякаквы нехранимайковцы, кои-то Ромулъ радо пріималъ въ новосъграденый си градъ. А за да гы сдобые и съ жены, измыслилъ нѣкаквы-си войнишкы игры, на кои-то, кога ся събрали околни-ти жителіе, всякой отъ новы-ты Римскы граждани увлѣкълъ си по еднѫ женѫ. Сабиняне-ти, отъ кои-то най-много жены бѣхѫ увлѣчены, двигнѫли ся противъ Римляны-ты, нъ наскоро ся помирили, като ся слѣли съ Римляны-ты въ единъ народъ (Квирины), и Сабинскый царь Тацій владѣлъ заедно съ Ромула; наскоро, обаче го убили, и Ромулъ останѫлъ самъ Римскый царь. Той издалъ много полезны наряды и умрѣлъ въ 717 л. прѣди Р. Х.

По него владалъ до 678 л. Сабинянинъ Нума Помпилій, кого-то почитать за основатель на богослуженіе-то. По него дошьлъ на прѣстола Тулій - Остилій, кой-то владалъ до 641 л. Той съсипалъ Албалонгско-то царство и го присъединилъ съ Римскѫ-тѫ дръжавѫ. Въ врѣмя на негово-то царуваніе станѫло единоборство между братія Хораціи и братія Куріаціи. По него дошьлъ Сабинянинъ Анк-Марціи кой-то подновилъ религіѭ-тѫ, побѣдилъ Латинцы-ты, расширилъ още повече градъ Римъ и владалъ до 617 л. По него дошьлъ богатый Луцій-Тарквиній-Трискъ, койтo владалъ до 578 л. Нему помагала честь-та въ боя съ Латинцы-ты и Етрурцы-ты; той украсилъ Римъ съ много великолѣпны зданія. Сервій-Тулій, кой-то владалъ до 534 л. раздѣлилъ цѣлый Римскый народъ по имота на пять ряда; той разрѣзълъ данъкъ и опрѣдѣлилъ дръжявны мѣста. Тарквиній-Супербосъ или гордeливый честито воевалъ съ околны-ты народы, украсилъ Римъ и изградилъ Капитолійскый храмъ; нъ съ свое-то своеволно и горделиво поведеніе въздвигнѫлъ възъ себе Римскый народъ, и кога-то сынъ му Секстъ, обезчестилъ Лукреціѭ, женѫ на Тарквинія Колатина, подвигнѫла ся въ Римъ противъ него буна и съ цѣлѫ-тѫ му фамиліѭ го из-

гонили; уничтожили царскж-тж власть и на мѣсто неіж нарядили републиканско правленіе.

УПРАВЛЕНІЕ ОТЪ БЛАГОРОДНЫ-ТЫ (ПАТРИЦИ).

§ 32.-Понеже тоя прѣвратъ направили Патриціи-ти, т. е. благородни-ти, то тіи и зели на ржцѣ всичкж-тж власть.

На мѣсто царь тіи поставили двама Консула, кои-то зависяли отъ Сената (съвѣта). Прьви консули были Брутъ и Колатинъ, а кога-то послѣдній быде принуденъ да остави това званіе, на мѣсто него влѣзълъ Валерій, знаменитъ по своіж-тж прѣданость камъ Плебеи-ты (срѣдне състояніе граждане) и камъ законы-ты, кои-то издалъ за тѣхнж ползж.

Изгоненый Тарквиній употрѣблявалъ всичкы срѣдства, какво-то да ся врьне пакъ на прѣстола. Той напрѣдъ начнжлъ тайно да ся договаря съ свои-ты привржженцы у Римъ, нъ като несполучилъ, подвигнжлъ противъ Римъ Етруряны-ты и нѣколко пжти гы доводилъ до Римъ. Етрурскый царь Порзена не могълъ да прѣвземе Римъ, зачто-то младый Римлянинъ Орацій-Коклесъ съ извънрядно юначество самичькъ задрьжялъ Етрурцы-ты на моста прѣзъ Р. Тибръ; а другъ пакъ Римлянинъ Мацій-Сцевола налѣтѣлъ да влѣзе въ Порзеновый станъ, за да убіе Порзенж. Порзена, уплашенъ отъ тыя юначескы нападанія отъ Римляны-ты, двигнжлъ обсадж-тж отъ Римъ. Тарквиній испослѣ подвигнжлъ пакъ Латинцы-ты противъ Римъ; нъ при езеро Регыла быде побѣденъ, та побѣгнжлъ въ Кампанскый градъ Кумж, гдѣ-то и умрѣлъ 494 л. Въ врѣмя на тыя воеванія Плебеи-ти чясто ся отричяли да ходять на войнж съ Патриціи-ты, зачто-то гы притѣсняваля; за това тіи поставяли въ врѣмя на войнж поединъ

Диктаторъ съ неограничени власть по за 6 мѣс. Римляне-ти ако и да мирясахѫ съ Тарквинія, нъ войны съ околны-ты народы все траяхѫ. Плебеи-ти, принудени да сѧ біѭть противъ непріятели, не могли да работять земи-ты си, а отъ военнѫ-тѫ плѣчкѫ не имъ давали никакъ дѣлъ, оттова задлъжнѣли; а Римскый законъ давалъ займодавцу правдинѫ да може съ длъжника си да работи като съ робъ. Плебеи-ти искали да ся уничтожи тоя законъ; нъ откакъ видѣли, че нѣма ни да гы чюѭть, тіи оставили Римъ и бѣгали на близнѭ еднѫ планинѫ, нарѣченѫ Священнѫ. Патриціи-ти, уплашени, принудили ся да удовлѣтворять исканіе-то на Плебеи-ты, а при това дозволили имъ да сѧ имѫть и Трибуны (настойницы), кои-то да гы бранять отъ насилія-та отъ Консулы-ты и Сената. 493 л.

Наскоро ся случи да си покажѭть Трибуни-ти силѫ-тѫ. Въ Римъ станѫло гладъ; младый Патрицій Марко Коріоланъ подучилъ Сената скѫпо да продавать народу хранѫ-тѫ, коя-то дохождала извънъ; Трибуни-ти за това го повыкали да даде отговоръ прѣдъ народный сѫдъ, и Коріоланъ принудилъ ся да бѣга изъ Римъ. Той побѣгнѫлъ при Волскы-ты, кои-то подвигнѫлъ и повелъ възъ Римъ. Никой несмѣялъ да го въспре. Най-сѣтнѣ дошлы въ логора майка му и жена му, та го умолилы, да пожяли отечество-то си. » Ты избави Римъ, » казалъ Майци си, » нъ изгубвашь сына си. » И наистинѫ, казвать, че го убили ядосани-ти Волскы.

ДЕЦЕМВИРИ.

§. 33. — До това врѣмя Римляне-ти нѣмали никакъвъ писанъ законъ, за то сѫдіи-ти, кои-то ся избирали измежду Патриціи-ты, сѫдили по старый обычяй, по свое благоразуміе и чясто за своѭ ползѫ. Плебеи-ти, кои-то теглили отъ таково сѫденіе, зели да искать да ся напишѭть

закони; за това Сенатъ-тъ избралъ трима душь и пратилъ гы въ Грьцїѭ, да изучять и да съберѫть тамошни-ты законы, съ кои-то бы могли да ся ползувать, кога земѫть да наряждать за себе законы. Кога ся врънѫли тїи изъ Грьцїѭ, избрали 10 душь (Децемвири), дали имъ неограниченѫ власть, и наложили имъ да съставять въ еднѫ годинѫ 451 л. законъ за Римскѫ-тѫ републикѫ.

По еднѫ годинѫ тїи показали наряденый законъ на 10 таблицы; нъ за да допълнять издаденый законъ, оставили имъ власть още за еднѫ годинѫ, и тїи 10 душь (Децемвири) додали още двѣ таблицы. Слѣдъ това трѣбуваше да оставять дльжность-тѫ си; нъ неограничена-та власть имъ ся врѣвнѫла, и тїи начнѫли самоволно да управлявать Римскый народъ. Народъ-тъ ревеше възъ тѣхъ, нъ тїи нещели ни да знаѭть. Най-сѣтнѣ кога-то убили Сикцїя Дентата и кога-то Аппїй Клавдїй (единъ отъ Децемвиры-ты) осѫдилъ цѣломудренѫ дѣвицѫ Виргынїѭ като робынѫ съ намѣрѣнїе, да угоди на прѣзрѣнѫ-тѫ си страсть, тогава народъ-тъ ся подвигнѫлъ възъ тѣхъ, изгонилъ гы изъ Римъ и намѣсто тѣхъ поставилъ пакъ прѣжни-ты власти.

ГАЛЛИ-ТИ УСВОЯВАТЪ РИМЪ.

§. 34. — Римляне-ти догдѣ ся били съ околны-ты народы, тако-рѣчи все надвивали. Въ 324 л. славный военачялникъ Фурїй Камилъ усвоилъ великолѣпный Етрусскый градъ Вейю; изненадѣйно обаче Римляне-ти посрѣщнѫли другъ непрїятель, кой-то насмалко остало да довърши Римъ. То были Галли-ти, народъ отъ Целтїйско племя, кой-то живѣлъ въ днешнїѭ Францїѭ и нѣчто въ Германїѭ. Тїй были усвоили цѣлѫ Горнїѭ Италїѭ, и воевали противъ Етрускый градъ Клузїумъ. Римляне-ти ся намѣсили въ тоя бой и единъ Римскый посланникъ въ бой

убилъ единъ Галскый войводж. Разсрьдени-ти отъ това Галли тръгнжли направо възъ Римъ, разбили Римляны-ты при рѣкж Аліж; прѣвзяли самый Римъ и изгорили го, освѣнъ Капитолійскж-тж твръдинж, гдѣ-то ся затворили Римляне-ти и оттамъ доста врѣмя ся опирали на Галлы-ты. Най-сѣтнѣ Римляне-ти, принудени отъ гладъ, договорили ся да си откупять отъ Галлы-ты миръ за 1000 литры злато; нъ чтомъ закачили да мѣрять злато-то, ударилъ на тѣхъ Камилъ, кой-то до тогава былъ въ изгнаніе, и до кракъ съсипалъ Галлы-ты, отъ кои-то останжли-ти побѣгнжли прѣзъ Алпійскы-ты планины.

САМНИТСКЫ ВОЙНЫ.

§. 35. — Римляне-ти като ся завзяли отъ удара, что имъ докарали Галли-ти, пустили ся въ кръвопролитнж войнж съ Самнитяны-ты, кои-то живѣли по Апенинскы-ты планины и ся славили по юначество.

Тая борба траяла близу половинъ столѣтіе и свършила ся въ ползж на Римляны-ти. Въ 343 д. скарали ся Самнитяне-ти и Кампанци-ти; тія послѣдни-ти повыкали на помощь Римляны-ты, като имъ ся обѣщали да стжпять въ тѣхно подданство. Римляне-ти това и чякали; пратили имъ помощь двѣ войскы подъ прѣдводителство на консулы; Валерій-Корва и Корнелія-Коса (343 д.) и пръвый при планинж Гавра 343 л. разбилъ Самнитяны-ты, кои-то откакъ изгубили и още единъ бой умирили ся и съ това допустили на Римляны-ты да покорять възбунены-ты Латински градове. — Консулъ Манлій отсжжда сына си, а другъ Консулъ Децій-Мусъ обрича ся на смрьть за славж на отечество-то си. —

Въ 325 л. Самнитяне-ти пакъ ся скарали съ Римляны-ты; Диктаторъ Папирій Курсуръ ако и да раз-

билъ Самнитяны-ты еднажь, нъ другы двѣ войскы быдохѫ обыколены въ Кавдинскѫ-тѫ долинѫ така, что-то не было възможно да ся избавять. Самнитскый военачялникъ Понтій принудилъ Консулы-ты да подпишатъ миръ по условія, каквы-то той искалъ, и откакъ осрамотилъ всичкѫ-тѫ Римскѫ войскѫ, като іѫ прокаралъ исподъ яремъ, отпустилъ гы; и така Римска-та войска ся избавила отъ съврьшенно истребленіе. Римскый сенатъ обаче нещялъ да пристане на условія-та, прѣдложени отъ Понтія, и по това пакъ ся продлъжи тая война, коя-то траяла доклѣ заключили миръ въ 305 г.

Римляне-ти въ тыя врѣмена начнѫли да распростирать власть-тѫ си и по Етруріѭ и Умбріѭ. За то вси независими народи по Италіѭ, за да ся опрѫть на Римляны-ты, кои-то искали да покорять цѣлѫ Италіѭ, съединили ся по между си въ съѭзъ, въ кой-то стѫпили и Самнитяне-ти.

Слѣдъ много кръвопролитны боеве, Галскы-ти войници 295 г. толкова заплашили Римляны-ты, что-то легіони-ти имъ начнѫли да бѣгать; нъ консулъ Децій-Мусъ обрѣче себе си на смрьть, както и баща му, и налѣтѣлъ възъ непріятеля. Римска-та войска, освободена отъ страха, тръгнѫла по военачялника си, и ако и да погынѫлъ Децій, нъ подъ прѣдводителство на другъ консулъ Фабія Максима побѣдила непріятеля. Най-сѣтнѣ въ 390 л. Курій-Дентатъ доврьшилъ покореніе-то на Самнитяны-ты, и цѣла Италія, освѣнь градъ Тарентъ, паднѫла подъ власть на Римляны-ты. Нъ и Тарентъ наскоро подпаднѫлъ подъ власть-тѫ имъ. Тарентинци-ти сами си навлѣкли на главѫ-тѫ тѫѭ бѣдѫ; зачто-то въ голѣмѫ-тѫ си гордость нападнѫли на Римляны-ты. А откакъ видѣли, че неможе да ся борять съ такъвъ силенъ непріятель, какъвъ-то были Римляне-ти, повыкали на помощь Епирскаго царя Пира. Пиръ съ 25,000 душь, изученѫ войскѫ, и 20 слона дошьлъ въ Италіѭ, и два пѫти разбилъ Римскѫ-тѫ

войскѫ; нъ и самъ, откакъ изгубилъ много войници, прѣминѫлъ въ Сицилiѭ, за да помогне Сиракузскому Тирану, кой-то тогава ся билъ съ Картагеняны-ты. Пиръ по двѣ годинъ пакъ ся вратилъ въ Италiѭ, нъ разбитъ отъ консула Курiя Дентата, врьнѫлъ ся въ дрьжавѫ-тѫ си. А Тарентъ 272 л. прѣдалъ ся на Римляны-ты.

ЗА КАРТАГЕНЯНЫ-ТЫ И КАРТАГЕНСКЫ-ТЫ ВОЙНЫ.

§. 36. Прьва Картагенска война (264-246 л.) Картагенъ сѫ основали Финикiане-ти въ Африкѫ, около 800 г. прѣди Р. Х. Тоя градъ лѣжялъ край срѣдиземно-то море, тамъ, гдѣ-то е сега Тунисъ. Картагеняне-ти испрьво работили повече земледѣлiе и трьговiѭ; отъ това тiи ся обогатили, посилили ся и усвоили въ Африкѫ много земи. По това тiи обрьнѫли вниманiе-то си и врьху островы-ты по Срѣдиземно-то море, кои-то были сгодни за трьговiѭ, и утрьвьдили власть-тѫ си у Сардиниѭ, Корсикѫ, у Белеарскы-ты и Канарскы-ты острови. Чрѣзъ тыя усвоенiя Картагеняне-ти распространили трьговiѭ-тѫ си на далечь и могли да дрьжять силнѫ сухопѫтнѫ войскѫ и още по-силнѫ флотѫ, нъ желанiе-то имъ за усвояванiе най-сѣтнѣ гы доврьшило. Въ 480 л. тiи оправили силы-ты си противъ Сицилiѭ, и почти напусто ся морили двѣ столѣтiя и ся борили съ тамошни-ты Грьцы, особено съ Сиракузяны-ты. Между това Римляне-ти, откакъ покорили Срѣднiѭ и Южнѫ Италiѭ, и сами врьлили око на Сицилiѭ. Римляне-ти отдавна мразили Картагеняны-ты, зачто-то имъ брькали трьговiѭ-тѫ на море-то; оттова всякога трьсили случяй да си отврьнѫть. Случяй наскоро имъ ся прѣдставилъ: по смрьть-тѫ на Сиракузскый царь Агатокла, Мамертинци-ти (изъ градъ Мамертъ въ Южнѫ Италiѭ), истрепали жители-ты въ градъ Мессенѫ, гдѣ-то ся и укрѣпили и зели да правять пакость на Сиракузскы-

ты земи. Іеронъ, наслѣдникъ на Агатокла, обсадилъ тоя градъ. Мамертинци-ти намѣрили ся въ тѣснотіѭ, та повикали Картагеняны-ты и Римляны-ты на помощь. Послѣдни-ти доклѣ да размыслять за това прѣдложеніе, картагеняне-ти ударили на Мессенѫ и покорилиѭ. Сега Римляне-ти нашли сгоденъ случяй да ся скарать съ Картагеняны-ты и отведнажь пратили войскы-ты си въ Сициліѭ подъ прѣдводителство на консула Апія Клавдія Кавдекса, кой-то ударилъ на Картагеняны-ты, та гы разбилъ и принудилъ да оставятъ Мессенѫ, а Іерона накаралъ да направи съ Римляны-ты съѭзъ. И съ това ся начна Прьва-та Картагенска война 264 г.

Римляне-ти, за да бы побѣдили съврьшено Картагеняны-ты, имали нуждѫ отъ флотѫ; за то залѣгнѫли и вѫтрѣ въ 60 дни направили 130 военны корабы, съ кои-то консулъ Дунлій прьвъ пѫтъ побѣдилъ на море Картагеняны-ты. Слѣдъ това въ 256. л. консулъ Регулъ прѣминѫлъ съ войскѫ въ Африкѫ: нъ тука Картагеняне-ти подъ прѣдводителство на Спартанца Ксантина разбили то така что-то и него самаго заробили. Картагеняне-ти, ослабени отъ тыя войны, испратили Регула въ Римъ, за да направи миръ измежду двѣ-тѣ дрьжявы, откакъ зели отъ него клятвѫ, че ще ся врьне надырѣ, ако несполучи да направи миръ. Регулъ познаваше слабость-тѫ на Картагеняны-ты, за то на мѣсто да съвѣтува Римляны-ты за миръ, съвѣтувалъ гы да продлъжять войнѫ-тѫ, а за да небы погазилъ клятвѫ-тѫ си, врьнѫлъ ся въ Картагенъ, гдѣ-то го и убили. Сега пакъ ся продлъжи война-та, и най-сѣтнѣ откакъ изнемощѣхѫ и двѣ-тѣ страны въ 241 л. заключихѫ миръ, по кой-то Картагеняне-ти отдали на Римляны-ты Сициліѭ и безъ откупъ отпустили заробены-ты войницы. И така слѣдъ прьвѫ-тѫ Картагенскѫ войнѫ, Римляне-ти усвоили цѣлѫ Горніѭ Италіѭ 220 л. и откакъ усвоили неправедно Корсикѫ и Сардиніѭ, утврьдили вла-

дичество-то си надъ Срѣдиземно и Адріатическо море, гдѣ-то врьтѣли знаменитѫ трговіѭ.

ВТОРА КАРТАГЕНСКА ВОЙНА. (218—201 л.)

§ 33. — Картагеняне-ти, така ощетени отъ прьвѫ-тѫ войнѫ, наумили да навасять щетѫ-тѫ си съ усвоеніе богатѫ Испаніѭ; тіи замолили Римляны-ты да имъ дозволять да прѣнесѫть войнѫ-тѫ по тыя страны. Римляне-ти имъ допустили, нъ подъ условіе да не минувать Р. Иберъ и да незакачять градъ Сегунтъ. Картагеняне-ти откакъ дошли на себе съ усвоеніе богатѫ Испаніѭ и ся усилили, въ 210 л. начнѫли новѫ войнѫ съ Римляны-ты, съ намѣреніе да имъ отнемѫть власть-тѫ на море: новый даровитый Картагенскый войвода Ханибалъ съсипалъ у Испаніѭ градъ Сегунтъ, кой-то былъ въ съѭзъ съ Римляны-ты, и съ това подалъ знакъ за войнѫ. Римляне-ти тоя-си-чясъ пращать войскѫ, еднѫ въ Испаніѭ, а другѫ въ Африкѫ, съ мысьль отведнажь да съсипѫть непріятеля; нъ Ханибалъ заведнажь развалилъ имъ плана. Въ 218 л. той съ 60,000 душь и съ 37 слона прѣзъ Пиринейскы-ты планины, прѣминѫлъ прѣзъ Галліѭ и при всичкы прѣпятствія отъ тамошни-ты народы и отъ естество-то, той за 15 дни минѫлъ прѣзъ Алпійскы-ты планины и изненадѣйно влѣзълъ въ Горніѭ Италіѭ. Въ това пѫтуваніе той былъ изгубилъ почти половинѫ отъ войскѫ-тѫ си, нъ пакъ съсипалъ Римскѫ-тѫ войскѫ, коя-то была оставила Испаніѭ и Африкѫ, та прибрѣзала да го срѣщне най-напрѣдъ при р. Тичинѫ, послѣ при Тербіѭ и Езеро Тразимене. Ханибалъ стигнѫлъ въ срѣдніѭ Италіѭ. Непобѣдимый Римъ сбрькалъ ся; сенатъ-тъ три дни и три нощи непрѣстанно дрьжялъ засѣданія, за да измысли, какъ да избави отечество-то отъ такъвъ страшенъ непріятель. Най-послѣ самъ Римскый народъ безъ сената, избралъ за дик-

таторъ Фабія-Максима, и го испратилъ прѣдъ Ханибала. Ханибалъ едва чякалъ само да ся удари съ Римляны-ты още еднажь; нъ лукавый Фабій умѣлъ вѣщо да го мами и да избѣгва бой. А между това Римляне-ти въ това врѣмя утврьдили Римъ и събрали новѫ войскѫ. По това Ханибалъ въ 216 г. ако и да разбилъ въ единъ страшенъ бой при Канѫ Римскѫ-тѫ войскѫ, коіѭ-то прѣдводили Консули Варонъ и Павелъ-Емилій, пакъ не ся наялъ да заобиколи Римъ, а ся оттеглилъ на зимовище у Капуѭ, гдѣ-то войска-та му ся разглѣзила и развратила. Оставенъ безъ всякѫ помощь отъ Картагеняны-ты, той на другѫ-тѫ годинѫ при Нолѫ быде разбитъ и оттеглилъ ся въ найюжный край у Италіѭ, въ Брутіѭ, отгдѣ-то всичкы-ты силы Римскы несполучилы да го испѫдять. Между това Маркелъ усвоилъ градъ Сиракузы, —(Архымедъ)— кой-то былъ изневѣрилъ Римляны-ты, а другъ славенъ военачялникъ, Сципіонъ, покорилъ Испаніѭ и прѣнесълъ войскѫ-тѫ у Африкѫ, гдѣ-то ся съѭзилъ съ Нумидійскый царь Масиниса. Картагеняне-ти, притѣснени отъ Сципіона и Масиниса, колко могли по-скоро, повыкали Ханибала да отбрани отечество-то си. Той ся врьнѫлъ въ Африкѫ и при Замѫ срѣщнѫлъ ся съ славнаго Сципіона, гдѣ-то двѣ-тѣ войскы ся ударили, и Картагеняне-ти быдохѫ разбити. Картагеняне-ти, като видѣхѫ, че немогѫть да ся борять съ такъвъ силенъ непріятель, какъвъ-то что были Римляне-ти, замолили за миръ, кой-то ся и заключилъ по слѣдуіѭщы-ты условія: 1). Картагеняне-ти да отдадѫть на Римляны-ты всичкы-ты си земи извънъ Африкѫ. 2). Да имъ отдадѫть всичкы-ты си слонове, а флотѫ-тѫ си да изгорять. 3). Да ся обѣщаіѭть да поврьнѫть Нумидійскому царю Масинису всичкы земи у Африкѫ, что былы напрѣдъ неговы. 4). Да платять на Римляны-ты военны-ты разноскы, и 5) Да ся обѣщаіѭть, какво нѣма да подкачять войнѫ съ никого безъ волѭ отъ Римляны-ты.

Усвоеніе на Мачедоніѭ и Грьціѭ, смиреніе на Сирійско-то царство и третя Картагенска война.

§. 38. — Откакъ смирилъ страшнаго си непріятеля, усвоилъ Испаніѭ и другы земи, и най-сѣтнѣ откакъ утврьдилъ власть-тѫ си на Срѣдиземно и Адріатическо море, Римъ ся исправилъ на прьвъ стьпьнъ измежду тогавашниты дрьжявы и пустилъ ся да усвои цѣлый свѣтъ. Вси тогава познати народи, мало по мало принудени ся намѣрихѫ да му ся покорять. Консулъ Фламиній смирилъ Мачедонскаго царя Филиппа, 197 л., Павелъ Емилій разбилъ сына му Персеа при Пиндъ 168 л. Метелъ 148 л. направилъ Мачедоніѭ Римскѫ область, а Муміи 146 л. покорилъ и Грьціѭ; а пакъ градъ Коринтъ, послѣдне мѣсто на Грьцкѫ-тѫ свободѫ, быде съсипанъ. Въ 130 л. Римляне-ти прѣнесли орѫжіе-то си въ Азіѭ и подъ прѣдводителство на Луція Сципіона (братъ на побѣдителя при Замѫ), разбили при Магнезіѭ Сирійскаго царя Антіоха Великаго, кой-то по съвѣтъ отъ Ханибала наумилъ былъ да въспре Римско-то орѫжіе. — (смрьть на Ханибала 183 л.).— Най-сѣтнѣ паднѫлъ и Картагенъ, кой-то ималъ още нѣчто сѣнкѫ отъ независимость, Картагеняне-ти ако и да испълнявали по тънко всичкы договоры на мира, Римляне-ти, кои-то всякакъ глядали да гы доврьшять, лесно могли да найдѫть причинѫ за войнѫ.

Въ това врѣмя Нумидійскый царь Масиниса отнималъ отъ Картагеняны-ты еднѫ странѫ по другѫ и най-послѣ докаралъ Картагеняны-ты до тамъ, что-то да ся двигнѫть на орѫжіе и да го разбіѭть. Това стигало на Римляны-

ты да обявять на Картагеняны-ты войнѫ (150 г.) Най-напрѣдъ тіи взяли отъ Картагеняны-ты триста душь заложницы, послѣ имъ зели орѫжіе-то и заповѣдали имъ да съсипать и самый Картагенъ. Сега Картагеняне-ти познали что имъ мыслять Римляне-ти, та наумили по-болѣ да измрѫть подъ развалины-ты на града си. Отчяяніе-то имъ придало юначество и срѣдства за отбранѫ: все что имало въ града металъ прѣтворили го на орѫжіе; отъ покрывы-ты на кѫщы-ты си правили корабы, а отъ косы-ты на жены-ты и дъщери-ты си плели вѫжета. Двѣ годинъ юнашкы ся бранили Картагеняне-ти, и Римляне-ти вече зели да мыслять, че нещѫть да могѫть да имъ надвіѭть. Нъ младый Сципіонъ Емиліанъ зелъ началство-то на Римскѫ-тѫ войскѫ и прѣвзялъ Картагенъ съ пристѫпъ 146 г. Оплѣненый и обраный Картагенъ горѣлъ 40 дни, а жителіе-ти му или изгынѫли отъ огънь и мечь, или быдохѫ изробени.

Гракхы. Война съ Югурта.

§. 39. — Чрѣзъ тыя усвоенія Римъ ако и да ся въздвигнѫлъ до най-высокъ стъпынь на могѫщество, нъ нравити на Римляны-ты сѫ покварили. Тіи лакомяли за богатство и намѣсто прѣжни-ты имъ добродѣтели обладалы гы корыстолюбіе и страсть за наслажденіе, за кое-то всякога были готови да продадѫть и съвѣсть-тѫ си и отечество-то си. Нъ най-страшно за Римъ было това, че число-то на сиромасы-ты гражданы много ся умножило. Мнозина благоразумни Римляне разумѣли тѫзи опасность на отечество-то си и трудили ся да му помогнѫть. Измежду тыя благородны гражданы были Тиверій Гракхъ и Кайй Гракхъ. Тиверій, като народенъ трибунъ, прѣдложилъ да ся раздѣлять дрьжавны-ты земи и на гражда-

ны-ты, за да можять да ся прѣхранять; Нъ това не было по волѭ на Сената и на другы-ты благородны; оттова Тиверій быде убитъ 132 г. Таково сѫщо было намѣреніе-то и на брата му Кaія Гракха; нъ и той сѫщо-то пострадалъ 121 г. Война-та съ Югурта (118—107л.) още подобрѣ доказва, до колко ся были развратили и покварили Римляне-ти въ тыя врѣмена. Югуртъ былъ роднина на Нумидійскый царь Миципса (сына Мисинисовый) и по смрьть-тѫ на Миципса убилъ двама-та му сынове, та станѫлъ самъ Нумидійскый царь; Римляне-ти най-сѣтнѣ, за да го накажѭть, обявили му войнѫ; нъ Югуртово-то злато всякога побѣждавало Римскы-ты войводы. Едва Метелъ, кой-то не ся вдалъ да го подкупять, умирилъ Югурта, а пакъ войнѫ-тѫ съ него свършилъ Кaій-Марій, кой-то отъ простакъ достигнѫлъ до консулско званіе.

КЫМВРИ И ТЕВТОНИ.

ПРЬВА ГРАЖДАНСКА ВОЙНА.

§. 40. — Марій, кой-то си свърши войнѫ-тѫ съ Югурта, наскоро направилъ великы услугы на отечество-то си. Въ тыя врѣмена ся явили въ Римскы-ты прѣдѣлы диви Германскы народи: Кымври и Тевтони, кои-то вѫтрѣ въ малко врѣмя съсипали пять Римскы войскы и толкова заплашили Римляны-ты, что-то никой несмѣялъ да ся найме на консулство и да води войскѫ противъ нихъ. Тогава самый народъ избралъ за Консулъ Марія и далъ му тѫѭ службѫ за четыре годинѫ (104 — 101 г.). Марій ся показалъ достоинъ за тоя изборъ; зачто-то въ боя при градъ Е въ 102 г. съсипалъ Тевтоны-ты, а въ боя при Веронѫ въ 101 г. съсипалъ и Кымвры-ты. Нъ слава-та, коѭ-то добылъ Марій, възбудила противъ него завистливы-ты Римскы велможи, измежду кои-то прьвъ

былъ Корнелій Сула, такожде знаменитъ войвода, кой-то ся прославилъ, като умирилъ Латинцы-ты, Етрурцы-ты, Умбры-ты, Марсы-ты, Луканцы-ты и другы Италіански народы, кои-то сѫ были възбунили противъ Римъ въ 91 г. А пакъ Марій отъ своѭ странѫ негубилъ ни единъ случяй, да имъ направи пакость, кога-то му ишло отъ рѫцѣ. Въ 88 г. прѣди Р. Х., кога-то Понтійскый царь Митридатъ VII или Великый избилъ всичкы Римляны, кои-то ся намирали по Малѫ Азіѭ, Сула, като консулъ, добылъ заповѣдь да иде съ войскѫ противъ него. Нъ Марій съ помощь отъ простый народъ отнялъ отъ Сулѫ главатарство-то надъ войскѫ-тѫ и принудилъ го да бѣга изъ Римъ. Сула, кой-то лесно не прощавалъ на непріятели-ты си, събралъ войскѫ, тръгнѫлъ противъ Римъ и го прѣвзялъ съ пристѫпъ, а Марій пакъ ся принудилъ да остави Римъ и едва убѣгнѫлъ у Африкѫ. Сула, откакъ наказа свои-ты непріятели, и въведе прѣжній рядъ, тръгнѫлъ съ войскѫ-тѫ си противъ Митридата, кого-то въ 84 г. и побѣдилъ. Нъ доклѣ ся размайвалъ Сула въ тѫѭ войнѫ, Марій ся врънѫлъ пакъ въ Римъ, прогласилъ ся седмый пѫтъ за консулъ и много гражданы избилъ. Това принудило Сулѫ да побрьза назадъ. Марій ако и да умрѣлъ наскоро, нъ останѫли много негови привръженици, Сула обаче истрѣбилъ всичкы-ты. Римъ ся умирилъ и Сула ся прогласилъ за Диктаторъ до смрьть. Наскоро обаче отъ своѭ волѭ ся отрѣкълъ отъ това достоинство, та отишьлъ на свои-ты владѣнія, гдѣ-то въ распустнѫтъ животъ у най-тяжкы болести ся скончялъ. Това е было прьва Гражданска война.

ВТОРА ГРАЖДАНСКА ВОЙНА.

§. 41. — Примѣръ-тъ на Марія и Сулѫ не останѫлъ безъ послѣдователи. Най-испрьво Серторій причинилъ въ Испаніѭ междуособнѫ войнѫ (78-72), коіѭ-то Помпей утишилъ; а послѣ Катилина намыслилъ зло противъ само-то си отечество. Той намыслилъ да запали Римъ и да избіе всичкы личны гражданы, какво-то да може да стане той глава на Републикѫ-тѫ въ 63 л. Нъ за голѣмѫ честь тогавашній консулъ, най-великый Римскый ораторъ Цицеронъ, усѣтилъ намѣреніе-то му, та извадилъ на бѣло негово-то злоумышленіе и наказалъ го; Катилина быде убитъ съ орѫжіе въ рѫцѣ-тѣ си 62 л. прѣдъ Р. Х. Между това и внѣшни войны траяхѫ: Митридатъ изново ся былъ подвигнѫлъ (75-64) противъ Римъ; него разбилъ Лукулъ и най-послѣ Помпей докрай го доврьшилъ, и цѣлѫ Малѫ Азіѭ, Сиріѭ и Финикіѭ направилъ Римскы области, поставилъ на Іудеи-ты за царь Хыркана, а Митридатовый сынъ Фарнака поставилъ за Восфорскый царь (въ Крымъ) 64 л. А прѣди това былъ очистилъ море-то отъ разбойницы (пирати), кои-то опустошявали краиморія-та на Срѣдиземно море.

Честъ-та, коя-то всѫду му помагала най-сѣтнѣ повреди го. Като ся вратилъ въ Римъ. Помпей направилъ таенъ договоръ съ другы двама честолюбца Краса и даровитый Юлія Цезаря; и тоя договоръ между нихъ извѣстенъ е подъ имя Триумвиратъ. По него тіи имали намѣреніе да станѫть самоволни управители на Републикѫ-тѫ (60 л.), и тіи постигнѫли намѣреніе-то си; въ 58 л. раздѣлили си помежду си управленіе-то надъ Римскѫ-тѫ дрьжявѫ: по това раздѣленіе Цезару ся паднѫла Цизалпійска (Горня) Италія и Трансалпійска

Галлія; Красу ся паднжла Азія, а Помпей останжлъ въ Римъ и управлявалъ Испанію, Африкж и Мачедонію.

Наскоро 58 г. Красъ погинжлъ въ боя противъ Партяны-ты, и Цезаръ покорилъ цѣлж Галлію (Францію), воевалъ противъ Британію, разбилъ Германцы-ты подъ царя имъ Аріовиста, кой-то былъ нападнжлъ на Галлію, и нарядилъ войскж, коя-то была готова въ всяко врѣмя, да му испълни волю-тж. Успѣхъ-тъ на негово-то оржжіе уплашилъ и Сената и Помпея; зато тіи заповѣдали Цезару да си распусти войскж-тж и да дойде въ Римъ. Цезаръ нещялъ да имъ ся покори; тіи го прогласили за непріятель на отечество-то си, нъ той това само и чякалъ. Той си събралъ войскж-тж, нападнжлъ въ Италію съ намѣреніе да накаже непріятели-ты си. Нъ Помпей и Сенатъ-тъ побѣгнжли въ Епиръ, а Цезаръ усвоилъ Италію и Испанію, прогласилъ ся за консулъ, и прѣминжлъ прѣзъ Адріятическо море, та тръгнжлъ да гони Помпея, кой-то между това былъ набралъ силнж войскж. Двама-та противника ся срѣщнжли при градъ Фарсалію въ Тессалію въ г. 48, гдѣ-то ся пустихж на бой; нъ тамо Помпей, до край разбитъ, побѣгнжлъ въ Египетъ, гдѣ-то го убилъ Египетскый царь Птоломей. Цезаръ като останжлъ вече самъ повелитель на републикж-тж, постави на Египетскый прѣстолъ Клеопатрж, удрьжялъ страшнж обсадж отъ Птоломея у Александрію и, освободенъ отъ Пергамскый царь, разбилъ Фарнака (veni, vidi vici: дойдохъ, видѣхъ, побѣдихъ), истрѣбилъ Птоломеовы-ты привръженницы по Африкж и Испанію и вратилъ ся въ Римъ, гдѣ-то ся прогласилъ за Диктаторъ и Императоръ (начялникъ надъ войскж-тж) до животъ. Цѣла пространна-та Римска дрьжява покорявала ся на волю-тж му, нъ великый Цезаръ неумѣлъ да ся задоволи съ това; той желалъ и царскый вѣнецъ, а то го и погубило. У срьдца-та на Римляны-ты не была

изчезнѫла любовь-та камъ республикѫ-тѫ; шестдесять знаменити Римляне, на кои-то былъ глава Касій и пріятель му Юній Брутъ, тайно ся договорили противъ него и вь 44 г. въ Сената убили го. Цезаръ, като добылъ 23 раны, паднѫлъ прѣдъ нозѣ-тѣ на Помпеовѫ-тѫ статуѭ.

ТРЕТЯ ГРАЖДАНСКА ВОЙНА.

§. 42.—Цезаръ ако и да погынѫлъ, нъ Римъ като република немогълъ да остане. Римскый народъ вече былъ привыкнѫлъ да ся покорява на чюждѫ волѭ. По това Цезаровый пріятель Антоній, тогавашній консулъ, обрьнѫлъ въ своѭ ползѫ ненависть-тѫ, что імалъ народъ-тъ възъ убійцы-ты Цезаровы, и начнѫлъ да лѣти камъ врьховнѫ власть. Кога истекло врѣмя-то за консулство-то му, той искалъ да отнеме отъ Децима Брута Цизалпійскѫ Галліѭ, какво-то да може оттамъ по-лесно да дрьжи Римъ въ покорность. Нъ сенатъ-тъ, по съвѣтъ отъ Цицерона, прогласилъ го за непріятель на републикѫ-тѫ, и за да ся изврьши прѣсѫда-та му, отрядилъ родственника Цезаровъ Октавіяна, девятнадесятогодишень момъкъ, кой-то тогава ся былъ врьнѫлъ отъ Грьціѭ, гдѣ-то ся намиралъ на ученіе. Лукавый Октавіянъ съ богаты поклоны подмамилъ на своѭ странѫ Цезаровѫ-тѫ войскѫ, побѣдилъ Антонія; а кога-то онъ побѣгнѫлъ въ Трансалпійскѫ Галліѭ при тамошній намѣстникъ Лепида, кой-то ималь подъ себе силнѫ войскѫ, тогава Октавіанъ закачилъ тайно да ся договаря съ него и съ Лепида, и най-сѣтнѣ ся сговорили тія трима честолюбца, та направили вторый Тріумвиратъ. Слѣдъ това прьва тѣхна работа было да избіѭть въ Римъ всичкы-ты си противницы, измежду кои-то и Цицерона, а послѣ да доврьшять убійцы-ты Цезаровы Касія и Юнія Брута, кои-то

были събрали въ Азіѭ и Мачедоніѭ силѫ войскѫ, за да подкрѣпять републикѫ-тѫ. Въ Мачедоніѭ при градъ Филибе (Филипы) влѣзли въ бой, кой-то траялъ два дни, и въ него Тріумвири-ти надвили, и Касіи Брутъ убилъ ся самъ. Сега Тріумвири-ти раздѣлили си помежду си Римскѫ-тѫ републикѫ: Лепиду ся паднѫло Африка; Антонію источны-ты страны на републикѫ-тѫ, и той, омаянъ отъ красотѫ-тѫ на Клеопатрѫ, прѣдалъ ся въ Египетъ на лѣность и безгрыжность. Октавіянъ, кому-то ся паднѫлы западны-ты страны на републикѫ-тѫ, врьнѫлъ ся въ Римъ, отгдѣ-то начнѫлъ да доврьшя свои-ты другари. Неурядный животъ на Антонія въ Египетъ, и отцѣпленіе-то отъ Римъ на Арменіѭ, Финикіѭ, Кыпръ и Кыринайкѫ, кои-то той поклонилъ на Клеопатрины-ты синове, дали Октавіану случяй, за да очерни и наклевети Антонія прѣдъ Римскый народъ и сенатъ. А сенатъ-тъ понеже ся бояше и отъ едного и отъ другыго, обявилъ войнѫ Клеопатри. Антоній наумилъ да ѭ брани. Октавіанъ тръгнѫлъ съ войскѫ противъ него, и въ морскый бой при Акціумъ 31 г. до Р. Х. побѣдилъ го. Слѣдъ тоя бой Антоній самъ ся убилъ, а Октавіанъ ся врьнѫлъ въ Римъ, гдѣ-то сенатъ-тъ и народъ-тъ го поздравили съ титлѫ Императоръ. И така Римска-та република быде обрьнѫта на Римскѫ Империѭ 30 г. до Р. Х.

РИМСКА ИМПЕРІЯ

Фамилія на цезара.

§. 43.—Така ненадѣйный прѣвратъ послужи за честь на Римъ; зачто-то самодрьжявіе-то прѣсѣче кръвопролитны-ты граждански войны, и Римъ подъ управленіе-то на Октавіана, кой-то добылъ почетнѫ титлѫ Августъ, наслаждавалъ ся съ отдавна ожидаемый миръ. Въ това врѣ-

ми Римъ быде украсенъ съ великолѣпны зданія, и въ него пакъ процвѣтѣлы науки и искусства—(Маценатъ)—. Августъ, ако и да мразяше войнѫ-тѫ, пакъ принѫденъ быде да ся біе противъ внѣшни непріятели. Той покорилъ сѣвернѫ Испаніѭ, Южнѫ Германіѭ до Дунава и Сѣвернѫ измежду Рейнъ и Везеръ. Нъ тука великы бѣды постигнѫлы Римляны-ты. Римскый намѣстникъ въ сѣвернѫ Германіѭ, Квантилій Варъ, съ неблагоразумны-ты си стѫпкы разсрьдилъ Германцы-ты, кои-то были привыкнѫли на неограниченѫ власть. Князь-тъ на Херусцы-ты Арминій или Херманъ, науми да освободи свое-то отечество, и за това той побудилъ едно малко Германско племя, кое-то живѣло на Везеръ. Варъ побрьзалъ по-скоро съ свои-ты легеоны, въ кои-то имало и Херусци, за да умири бунтовницы-ты, Нъ въ Тевтобурскѫ-тѫ горѫ Херусци-ти обрьнѫли оружіе-то си противъ Римляны-ты; така направилы и другы Германскы племена, кои-то ся былы съкрылы по планины-ты и по непроходны-ты долища. Римляне-ти съ борбѫ искали да си пробіѭтъ пѫть; нъ стрѣлы и лѫкове гы въспрѣли. Страшенъ бой станѫлъ; и малцина ся избавили отъ мечь и робство; самъ Варъ, като видѣ своѭ-тѫ пропасть, убилъ ся; Германци-ти принесли на богове-ты си въ жрьтвѫ заробены-ты Римляны. Отъ това врѣмя (9 год. по Р. Х.) за всегда ся прѣкъснѫ Римска-та власть у Германіѭ. Още повече огорчавалы Августа домашни-ты му обстоятелства: третя-та му жена Ливія изморила всичкы-ты унуцы на Августа, кои-то той ималъ отъ развратнѫ-тѫ си дъщеріѭ Юліѭ, и чрѣзъ свое-то лукавство принудила Августа, да назначи за свой наслѣдникъ сына й отъ прьвый й мѫжь Тиверія. Августъ умрѣ въ глъбокѫ старость 14 г. по Р. Х.

Жялостна быде сѫдба-та на Римъ по неговѫ-тѫ смрьть: зачто-то вѫтрѣ въ половинѫ вѣкъ стѫпяли на прѣстола владѣтеліе жестокы и безумни. Тіи владѣтеліе были: Тиверій

(14–37 г.) тънкий лицемѣръ, кой-то изгубилъ хыляды най-добры граждани; Калигула, (37–41), безумный и расточителный тиранъ; Клавдій, (41–54), слабый и по тѣло и по душѭ, кой-то прѣдалъ управленіе-то на свои-ты любимцы; и Неронъ (54-68), кой-то по жестокость надминѫлъ всичкы тыя; той изгорилъ Римъ, наказалъ най-добры-ты си пріятели, като учителя си знаменитаго Философа Сенекѫ, убилъ майкѫ си и женѫ си. Нъ ни единъ отъ тыя тираны не умрѣлъ отъ своѭ смрьть, а всякой отъ тѣхъ погынѫлъ отъ чюждѫ рѫкѫ. Неронъ е былъ послѣдній отъ Августовый родъ.

Честиты врѣмена на Римскѫ-тѫ Имперіѭ.

§. 44. — Слѣдъ кръвавы междуособны боеве, въ кои-то за еднѫ годинѫ (69 г.) погынѫли трима императора: Галба, Отонъ и Ваделій, кои-то войници-ти избирали, у Римъ владали послѣ императори, кои-то праведно могѫтъ ся нарѣ отци на своя народъ; въ тѣхно врѣмя дрьжява-та ся наслаждавала съ миръ и благополучіе. Веспесіанъ (69—79) урядилъ Финансіѭ-тѫ, украсилъ Римъ, ускорилъ народно-то просвѣщеніе, като опрѣдѣлилъ на учители-ты заплатѫ изъ дрьжявнѫ-тѫ кассѫ. Въ врѣмя на негово-то царуваніе побунили ся были Іудеи-ти, кои-то сынъ му Титъ умирилъ и Іерусалимъ развалилъ (70 г.) Титъ (79-81) по свои-ты добринѫ и добродѣяніе удостоилъ ся за имя: Утѣшитель на члов ѣческый родъ. Въ врѣмя на негово-то царуваніе три напасти постигнѫлы Римскый народъ: пожяръ въ Римъ, чюма по цѣлѫ Италіѭ и изврьганіе изъ Везувія (79), кое-то съ лавѫ и пепелъ затрупало три града: Херкуланъ Помпеѭ и Стабіѭ.

Само Домецiанъ, (81—96), братъ Титовъ, може ся исключи изъ броя на тыя добры владѣтели: той былъ, може ся каза, вторый Тиверiй, нъ като Тиверiя и погыналъ.

Нерва (96 — 98) заслужилъ благодарность отъ свои-ты подданицы по това, че посынилъ добраго Трайяна, кой-то владалъ отъ 98 до 117 г. Трайянъ расширилъ прѣдѣлы-ты на своѭ-тѫ дрьжявѫ съ покоренiе Дакiѭ (Трансилванiѭ), такожде и Арменiѭ и Месопотамiѭ, и грыжилъ ся за просвѣщенiе-то на млады-ты, прѣдстоявалъ за наукы-ты и искусства-та. Той быде нарѣченъ най—добрый. —(Трайяновъ стлъбъ.)—

Адрiанъ (117—138) обичялъ мира и тишинѫ-тѫ и само залѣгалъ, за да уряди своѭ-тѫ дрьжявѫ. А за да опознае още по-добрѣ потрѣбы-ты на свои-ты подданицы, той обыколилъ по всичкѫ-тѫ дрьжявѫ, и то повече пѣшъ и безъ дружинѫ; всѫдѣ, гдѣ прѣминувалъ, оставялъ знакове на свое благодѣянiе.

Антонинъ благочестивый (138-161) нетрьсилъ военнѫ славѫ, а всичко-то си благополучiе намиралъ въ благополучiе-то на свои-ты подданицы.

Марко-Аврелiй (161—180), кой-то испрьво владалъ заедно съ неурядный Луцiй-Вара, былъ единъ отъ най-добры-ты императоры и прославилъ ся съ мѫдро управленiе и съ умиренiе Маркоманы-ты, Квагы-ты и другы Германскы народы, кои-то нападали на Римскы-ты прѣдѣлы. Той е былъ послѣднiй отъ добры-ты императоры. Вече сынъ му Комодъ (180—192) былъ тиранъ, и слѣдъ него нѣма ни единъ владѣтель, кой-то да може да ся сравни съ прѣжни-ты. Повече-то отъ тѣхъ быдохѫ поставяни и изврьгани отъ войницы-ты, кои-то незнаяли прѣдѣлъ на свое-то своеволство. Оттова ся родилы междуособны войны; оттова чясто по два, по три, а еднажь и 30 императора сѣдѣли на прѣстола. Нравственность-та отъ день

на день испадаше; Германци-ти отъ 226 г. и Перси-ти опустошявали прѣдѣлы-ты на Имперіѭ-тѫ; съ еднѫ рѣчь Римска-та Империя отъ день на день испадаше. Въ цѣлый тоя періодъ, кой-то трая, отъ 180 г. до 284 г. достойни да ся споменѫть сѫ: Септимій Северъ (195—211), Александръ Северъ (222-235) и Авреліанъ (270-275),

А отъ жестокы-ты тираны за общѫ ненависть достойни сѫ: Каракала (211—217) и Хеліогабалъ (218—222 г.).

КОНСТАНТИНЪ ВЕЛИКЫЙ.

Паденіе на Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ.

§. 45.—Императоръ Діоклитіанъ (284-305) желалъ да удрьжи Римскѫ-тѫ Имперіѭ отъ паденіе, и за това раздѣлилъ управленіе-то на нѣколко лица. Нъ по смрьть-тѫ му, това раздѣленіе на Императорскѫ-тѫ власть станѫло причина за междуособны войны, кои-то траялы, до кога-то Константинъ, нарѣченъ Великый, побѣдилъ свои-ты противници и пакъ утврьдилъ единодрьжявнѫ-тѫ власть. Константинъ Великый (306, или като самодрьжявенъ царь отъ 325-337 г.) запрѣлъ още на цѣло столѣтіе паденіе-то на Римскѫ-тѫ Имперіѭ съ това, че прѣнеслъ столицѫ-тѫ изъ Римъ въ Византіѭ и направилъ християнскѫ-тѫ вѣрѫ господствуѭщѫ въ дрьжявѫ-тѫ си. Константинъ прѣнеслъ столицѫ-тѫ си въ Византіѭ, нарѣченѫ исполѣ на негово имя Константинопо額ь, по това, че Готи-ти и Перси-ти нападали откамъ истокъ на тыя прѣдѣлы. Като промѣнилъ и ряда въ дрьжявѫ-тѫ, той ѭ раздѣлилъ на префектуры, Епархіи и провинціи (области) изново урядилъ правителственны и сѫдейскы мѣста и докаралъ на рядъ събира-

ніе-то на данъка. Нъ още по-знаменито, както за Римскѫ-тѫ Имперіѭ, така и за цѣлѫ Европѫ, было това, че той, като ся убѣдилъ за истинность-тѫ на христіанскѫ-тѫ вѣрѫ, самъ ѭ пріялъ и направилъ ѭ Господствуѭщѫ.

—Прьвый Вселенскый съборъ въ Никеѭ 325 г. и Символъ на вѣрѫ-тѫ.— Отъ това врѣмя Христіанска-та црьква при всичко-то залѣганіе на Императора Іуліана отстѫпника (360-363) за да ѭ доврьши, начнѫла ягко да ся распростира у Европѫ, и като прѣсилила и побѣдила Идолопоклонническѫ-тѫ, дала на цѣлото чловѣчество новъ и по-добъръ пѫть.

Съ това въздвиганіе на Христіанство-то въ Европѫ свршя ся стара-та Исторія. Римска-та Имперія ако и да ся дрьжяше още, нъ нови-ти народи у Европѫ надтягнѫли; а наскоро Теодосій Великый въ 395 г. съврьшенно раздѣлилъ Римскѫ-тѫ Имперіѭ на Западнѫ и Въсточнѫ: по-старый му сынъ Аркадій добылъ Въсточнѫ-тѫ, а по-младый Хонорій Западнѫ-тѫ. Западнѫ-тѫ съсипали Германци-ти още въ 476 г. а Въсточна-та трояла до 1453 г. до кога-то Турци-ти обладали Царіиградъ.

СРѢДНА ИСТОРІА.

СРѢДНЯ ИСТОРІЯ.

ПРЬВЫЙ ПЕРІОДЪ.

Отъ паденіе на Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ, 476 л. до подновленіе-то й т. е. 800 год.

ГЕРМАНЦИ.

§. 46. — Нови-ти народи, кои-то причинили общый прѣвратъ въ Европѫ, съсипали Римскѫ-тѫ Имперіѭ и основали новы дрьжявы, были на западъ Германци-ти, а на въстокъ Славяне-ти. Германци-ти най-испрьво живѣли въ днешніѭ Германіѭ, коя-то лѣжи измежду рѣкы: Рейнъ, Вислѫ и Дунавъ, измежду Нѣмско и Балтійско море. Тіи ся дѣлили на много малкы народцы, поминували ся съ земледѣліе, скотоводство, ловъ и воеваніе, и обожявали силы-ты на природѫ-тѫ и стары-ты си юнацы.

Главни-ти имъ богове ся наричяли: Воданъ или Одинъ, Торъ, Ціу, Фрейръ и пр. Тіи нѣмали урядны дрьжявы, нъ всякой отецъ на фамиліѭ-тѫ былъ Господарь на женѫ си, на дѣтца-та си и на робіе-то си; нѣколко такива отци правили общинѫ, а нѣколко общины съставлялы владѣніе; а пакъ свободны-ты жителіе въ мирно врѣмя избирали си управитель, кой-то ся наричялъ Графъ, а въ военно врѣмя избирали си Херцогъ, т. е. войводѫ. Испрьво вси свободни членове на общины-ты были равни

помежду си; нъ мало по мало, нѣкои измежду тѣхъ по отличіе, кое-то си спечялили или по богатство или по юначество, добывали отъ свои-ты съжители княжескый почетъ и наричяли ся Еделингы. Млади момци, кои-то дирили случяй, да ся прочуѭтъ, сбирали ся около тыи Еделингы и съставяли тѣхнѫ-тѫ дружинѫ, Галейти нарѣченѫ. Прѣдводителіе-ти на такывы дружины испрьво воевали единъ противъ другого, а кога-то усѣтили слабость-тѫ на Римскѫ-тѫ Имперіѭ, тіи обрьнѫли оружіе-то си противъ неѭ. Воеваніе съ Римляны-ты почяли още прѣди Р. Х., както что видѣхме изъ Исторіѭ-тѫ на Римляны-ты, гдѣ-то ся говори за войнѫ-тѫ съ Кимвры-ты и Тевтоны-ты. Испрьво Римляне-ти гы побѣждавали и покорили были цѣлѫ Южнѫ Германіѭ до Дунава и Сѣвернѫ измежду рѣкы Рейнъ и Везеръ; нъ отъ врѣмя-то на Арминія, а особено отъ врѣмя-то на Маркомански-ты войны, кои-то станѫлы въ врѣмя-то на Марка-Аврелія, Германци-ти всѫду побѣждавать Римляны-ты, влизать въ Галліѭ и въ другы Римскы области и сѣмъ-тамъ гы и насѣлявать. Главни народи, кои-то най-много пакость правили на Римляны-ты въ половинѫ на IV-ый вѣкъ, были Алеманы, кои-то живѣли измежду Майнъ и Дунавъ, Тирингы на въстокъ и сѣверъ отъ Алеманы-ты, Франкы на Рейнъ измежду Ланѫ и Липѫ и въ сѣвернѫ Галліѭ; Сакси въ Сѣвернѫ Германіѭ по край Нѣмско море, кои-то страшно обирали и нападали на Галліѭ и Британіѭ. А пакъ въ Въсточнѫ Европѫ живѣли Готи, кои-то ся дѣлили на Въсточны и Западны Готы. Тіи господарували надъ различны другы народы отъ Германско и Славянско племя и съсипвали източны-ты прѣдѣлы на Римскѫ-тѫ Имперіѭ.

ВЕЛИКО ПРѢСѢЛЕНІЕ НА НАРОДЫ-ТЫ.

§ 47.—Въ това врѣмя, кога-то вече Германци-ти отъ вси странѫ нападали на прѣдѣлы-ты на Римскѫ-тѫ Имперіѭ, 376 г. по Р. Х. прѣминали изъ Азіѭ въ Европѫ Гуни, народъ суровъ и храбъръ, кой-то още повече расклатилъ Германскы-ти народы; и това движеніе ся наричя: Велико прѣсѣленіе на народы-ты. Гуни-ти испрьво покорили Аланы-ты (измежду Дунава и Волгѫ), послѣ Источны-ты и Западны-ты Готы и засѣлили ся по Въсточнѫ Европѫ. Западни-ти Готи (Вест-Готи) по дозволеніе отъ Римскаго Императора Валента подъ прѣдводителя си Фридигерна прѣминѫли Дунава и засѣлили ся по Тракіѭ, гдѣ-то пріяли и Христіанство-то по ученіе-то на Арія, и обѣщали ся да служять на Римляны-ты; нъ разсрьдени по сурово-то обхожденіе на Римляны-ты, двигнѫли ся противъ нихъ и при Едрене разбили Римскѫ-тѫ войскѫ и прьснѫли ся, та обрали, оплѣнили и опустили дори до Константинополь. По смрьть-тѫ на Фридигерна надъ Готы-ты управлялъ Аларихъ, нарѣченый Балдъ (храбрый). Той былъ още по-страшенъ: опустошявалъ Мачедоніѭ, Грьціѭ, и Пелопонезъ. Въ врѣмя-то на Императора Онорія два пѫти нападалъ на Италіѭ, съсипалъ Римъ и найсѣтнѣ 411 г. умрѣлъ въ Брутіѭ. Наслѣдникъ му Адолфъ извелъ Западны-ты Готы изъ Италіѭ въ Южнѫ Галліѭ, гдѣ-то основалъ Западно-Готско (Вест-Готско) царство, на кое-то столица была Тулуза. Слѣдъ него Вест-Готскы-ти владѣтеліе разширили власть-тѫ си и възъ Испаніѭ, коіѭ-то прѣди тѣхъ дрьжяли Алани, Свеви и Вандали. Тія послѣдни-ти въ 429 г. подъ прѣводителя си Гензериха прѣминѫли въ Африкѫ, и на земи-ты, кои-то напрѣдъ былы Картагенскы, основали Вандалско цар-

ство. Наскоро въ това сѫщо-то врѣмя и Бургундци-ти, народъ отъ Германско племя, оставили вѫтрѣшнѭ Германіѭ, та по край Ронѫ и Саонѫ основали Бургундско царство. Франкы-ти пакъ подъ прѣдводителя си Клодіона захванѫли сѣвернѫ-тѫ чясть на Галліѭ, а Англи-ти и Сакси-ти Британіѭ; Въ 449 г. Бритти-ти, като немогли да ся бранять отъ нападенія-та на Пикты-ты и Скоты-ты, жители на Шотландіѭ, повыкали на помощь Англы-ты и Саксы-ты. Тіи подъ прѣдводителство на двама братія Хенгыста и Харзе прогонили Пикты-ты и Скоты-ты, покорили подъ своѭ власть цѣлѫ Британіѭ и основали въ неѭ Англосаксонскы царства. Въ 597 г. Англосакси-ти пріяли Христіанскѫ вѣрѫ. И така въ половинѫ на V-ый вѣкъ само една Италія и весма малка чясть отъ Галліѭ, измежду Саонѫ и Луарѫ, съставляли Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ.

Паденіе на Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ.

§ 48 — Гуни-ти като покорили подъ своѭ власть цѣлѫ Въсточнѫ Европѫ въ 450 г. подъ прѣдводителя си Атилѫ, посилили ся и пустили ся противъ Западнѫ Европѫ, коѭ-то мыслили такожде да усвоѭть. Атила былъ жестокъ варваръ; себе си наричялъ Бичь Божій, нъ наистинѫ и прьвъ юнакъ былъ въ онова врѣмя. Той съ многобройны-ты си войскы дошьлъ до Шалона-Марне (въ Франціѭ), нъ тамъ быде разбитъ отъ Римскый пълководецъ Аеція, въ войскѫ-тѫ на кого-то имало освѣнь Римляны, и Франкы и Готи; и въ 452 г. опустошилъ цѣлѫ Сѣвернѫ Италіѭ и може бы усвоилъ бы и цѣлѫ Италіѭ, ако не бы умрѣлъ въ 454 г. Слѣдъ него Гуни-ти или ся распрьснѫли или ся вратили на задъ въ Азіѭ. Нъ

и ако да нѣмало вече ни Атилѫ ни Гуны-ты, пакъ Западна-та Имперія немогла да ся избави отъ паденіе. И наистинѫ въ 476 г. Одоакръ, прѣдводитель на Херулыты и на другы Германскы племена, свалилъ отъ прѣстола Императора Ромула Августула и съ това съсипалъ Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ. Одоакръ, ако и да усвоилъ Италіѭ, не останѫлъ за много нейнъ владѣтель, зачто-то въ 493 г. Въсточни-ти Готи освободили ся слѣдъ смрьть-тѫ на Аттилѫ исподъ власть-тѫ на Гуны-ты, та подъ прѣдводителя си Теодориха усвоили Италіѭ. И така кога ся доврьшила Западна-та Римска Имперія, въ конецъ на V-ый вѣкъ, у Европѫ были тыя дрьжявы и народи: Западно-Готска дрьжява въ Испаніѭ и Галліѭ; Бургундска и Франкска въ Галліѭ, Источно-Готска въ Италіѭ, Англійска въ Британіѭ, Въсточно-Римска Имперія въ Юго-Въсточнѫ Европѫ; Сакси, Турингы, Алемани, Бавари и единъ дѣлъ отъ Франкы въ Германіѭ, Славяне въ Въсточнѫ Европѫ, а Норманни (такожде Германци) и Фини въ Сѣвернѫ Европѫ.

ВИЗАНТІЙСКА ИЛИ ВЪСТОЧНА РИМСКА ИМПЕРІЯ.

§. 49.—Откакъ паднѫла Западна-та Римска Имперія, Въсточна-та или Византійска-та дрьжава дрьжяла ся още 1,000 годинъ. Отъ владѣтели-ты й въ тоя періодъ достоенъ, за да ся спомяне, е Юстиніанъ (Управда) (527-565). Той, ако и да нѣмалъ така великы свойства ни за владѣтель ни за пълководецъ, умѣлъ обаче да ся ползува отъ обстоятелства-та и да си избира хора, врядни да испълняватъ негова-тѫ волѭ. Славный му войвода Велизарій въ 533 г. покорилъ Вандалско-то царство у Африкѫ, всичкы островы по срѣдиземно море, юговъсточны-ты брѣгове на

Испанія и скоро съсипалъ Ост-Готско-то царство у Италія. Ост-Готскый царь Теодорихъ великый много благоразумно управлялъ въ Италія; нъ по смрьть-тѫ му (520) въ Въсточно-Готско-то царство ся родили неуряды и смѫтни, кои-то Юстиніанъ съзрѣлъ и пратилъ Велизарія да покори Италія. Велизарій усвоилъ всички градове по Южнѫ и Сѣвернѫ Италія, заробилъ и пратилъ въ Византія краля Витегеса, и усвоилъ бы може бы цѣлѫ Италія, да не бы го повыкалъ Юстиніанъ назадъ и на мѣсто него пратилъ Нарцеса, кой-то разбилъ Готы-ты и усвоилъ до край Италія въ 554 г. И така Италія станѫла область или Екзархіатъ на Византійскѫ-тѫ Имперія. Така честито воевалъ Велизарій и противъ Славяны-ты, кои-то откамъ Дунава нападали на Византійскѫ-тѫ Имперія, и противъ Персы-ты, кои-то нападали Азіятскы-ты прѣдѣлы на Имперія-тѫ, та гы опустошявали

Освѣнь тыя военны прѣдпріятія Юстиніанъ ся прославилъ и съ законодателство-то: великый законовѣдецъ Трибоніанъ съ другы правовѣдцы, по заповѣдь отъ Юстиніана, събралъ всички урядбы и законы отъ прѣжни-ты императоры, написалъ книгѫ за изученіе правицы-ты най -послѣ събралъ и всички урядбы отъ самаго Юстиніана — Корпюсъ Жорисъ —. А въ исто - то врѣмя и патріархъ Іоанъ събралъ и црьковны-ты законы—номоканонъ — Юстиніанъ такожде обрьнѫлъ вниманіе на наукы-ты и искуства-та; украсилъ Царійградъ съ много великолѣпны зданія, измежду кои-то прьво мѣсто дрьжи черква Свята Софія, и запозналъ Европѫ съ свилодѣліе. По Юстиніана Византійската Имперія прѣзъ 150 г. не влиза въ очи съ ничто, достойно за спомянъ: сѣверни народи, особено Славяне-ти и Араби-ти, както и напрѣдъ, нападали на прѣдѣлы-ты на Имперія-тѫ. Императори сваляли единъ другого отъ прѣстола, а распри за различны догматы на вѣрѫ-тѫ доврьшяли неуряды-ты на дрьжявѫ-тѫ. Отъ 717 г. кога стѫпилъ на прѣстола Львъ II Исаврянинъ подвигнѫло ся безумно

гоненіе врьху св иконы, кое-то довело въ голѣмж брьконіж Христовж-тж црьквж. Така сжщо работили и наслѣдници-ти на Льва II Константинъ Копронимъ (741—775) и Львъ III. (775 —780). По смрьть-тж на тогова послѣдняго, намѣсто малолѣтнаго му сына Константина Порфиророднаго, управляла сьпржга му Ирина. Тя си подвигнжла безсмрьтенъ намятникъ съ това, че поднови почитаніе-то на св. иконы по всичкж-тж Имперіж (787). Нъ при всичкы тыя неуряды, что владѣли у Византійскж-тж Имперіж, и при вси нападенія възъ нея отъ различны неприятели, тя пакъ была и останжла въ тоя и въ слѣдуіжщы-ты періоды главно мѣсто за Европейско-то просвѣщеніе.

АРАВИТЯНЕ.

§. 50.—Арабія была насѣлена отъ народъ бодъръ, на кого-то страсти-ты и въображеніе-то былы така пламенны, както и природа-та, что го заобыкаля. Тоя народъ ся дѣлилъ на пустинны жители или Бедевины, кои-то живѣли въ вжтрѣшнiж-тж странж на полжострова, и на градскы жители или Гаддези, кои-то живѣли по Еменъ на югозападны-ты долины. Бедевини-ти почитали за свой родоначялникъ Авраамовый сынъ Исмаила и дѣлили ся на много свободны племена, управляемы отъ Шейхы, и отличяли ся по особено юначество и по любовь камъ поезiж-тж (пѣснотворство). Тіи обожявали небесны-ты свѣтила и за най-свято мѣсто почитали градъ Меккж, гдѣ-то въ зида на священный домъ (кяабе) имало единъ черьнъ камыкъ (Хаджерй-Есведъ), главенъ прѣдмѣтъ за тѣхно-то Богопочтеніе. Градскы-ти жителіе, като по-просвѣщени отъ Бедевины-ты, не были една вѣра съ тѣхъ: едни отъ тѣхъ исповѣдали Христовж вѣрж, други Еврейскж, а нѣкои Озмундовж. Нъ на всичкы тыя вѣроисповѣданія срѣдоточіе былъ градъ Мекка; оттова вси Аравитяне и залягали да овладѣжтъ тоя градъ. Въ V—ый

вѣкъ по Р. Х. Мекка заедно съ ключове-ты на Кяабе-то минжла въ ржцѣ на рода Хашемъ отъ племя Корейшъ. Въ прьвж-тж обаче половинж на VII—ый вѣкъ всичко политическо и вѣрозаконно бытіе на Аравитяны-ты быде прѣустроено по извънрядный умъ на Мухаммеда, и Аравитяне-ти станжли страшни обладателіе и причинили въ Азіж и Африкж такыва сжщы прѣвраты, каквы-то направили и Германци-ти въ Европж.

Мухаммедъ отъ малъкъ былъ останжлъ безъ родители, та стрика му Абу-Талебъ, тогавашній князь на Меккж и ключярь на Кяабе-то, отглядалъ сираче-то. Той отъ рано ся обогатилъ и, като пжтувалъ по различны страны, сдобылъ различны познанія. Распаленъ отъ силно честолюбіе, той наумилъ да съедини всичкы Арабы въ еднж дрьжявж и въ единъ народъ и намыслилъ да направи това чрѣзъ вѣрж-тж. Нъ ни една отъ тогавашни-ты вѣры не му ся врѣвнжла; зато той измыслилъ новж и проглацилъ себе за пророкъ. Той въ Меккж малцина привлѣкълъ камъ своіж-тж вѣрж, зато побѣгнжлъ въ градъ Медине, на кой-то житиліе-ти, като непріятеліе на Меккж, пріяли съ радость неговж-тж вѣрж, Ислямъ, 622 г. Отъ тоя бѣгъ—хыджретъ—начина ся Мюслюманско-то лѣточисленіе.[7] Наскоро Мухаммедова-та вѣра ся распространила по цѣлж Арабіж, и Араби-ти съставили еднж дрьжявж, на коіж-то глава былъ Мухаммедъ.

Главны основы на Мухаммедовж-тж вѣрж, Ислямъ, сж: Богъ единъ, кой-то ся грыжи за всякой чловѣкъ и му опрѣдѣлява въ тоя животъ сждбж-тж; Мухаммедъ е послѣдній и най-вѣликый отъ пратены-ты отъ Бога пророцы, та всякой е длъженъ да гляда да распространи ислямa, дори и съ насилж; само на Христіаны-ты и на Евреи-ты, като на поклонницы единому Богу, дозволено е да останжть на вѣрж-тж си, само ако припознаіжть надъ

себе политическж-тж власть на Мюслеманы-ты (правовѣрны-ты). Добры-ты чяка въ бждящый животъ рай, а грѣшны-ты адъ. Противъ склонности-ты и прѣжни-ты обычаи на Аравитяны-ты, Мухаммедъ имъ нарядилъ обрѣзаніе (хытанъ), поклоненія (намазъ), умовеніе (абдестъ), постъ прѣзъ мѣсяцъ рамазанъ, дозволилъ имъ многоженство-то, нъ забранилъ имъ да употрѣбявать вино и мясо отъ нечисты животны. Древне-то святилище, Кяабе, остаяше срѣдоточіе и на новж-тж вѣрж, и всякой мюсюлманъ задлъженъ е поне еднажь въ живота си да ся яви лично или да прати за себе нѣкого въ Меккж, да ся поклони на свято-то мѣсто и да принесе жрьтвж на горж Арефатъ въ праздникъ (Ійді-адха).

Всичко-то ученіе Мухаммедово е събрано въ книгж нарѣченж Куранъ, и ся дѣли на ученіе за вѣрж (Иманъ) и на нъравоученіе (динъ). А прѣданія-та за дѣянія-та и рѣчи-ты Мухаммедовы испослѣ быдохж събраны и извѣстны ся подъ имя Сюнне.

Куранъ-тъ и Сюнне сж главни источници на Мухаммеданско-то богословіе (Илмі-келямъ) и на правовѣданіе-то имъ, (Илмі-фжкхъ).

По смрьть-тж на Мухаммеда наслѣдници-ти му, нарѣчени Халифи (прѣемници пророкови), Абу-Бекръ (632 634), Омеръ (634-644) и Османъ (644-656) подчинили на своіж вѣрж и власть Палестинж, Сиріж, Египетъ и Персіж. Нъ наскоро послѣдователіе-ти Мухаммедови раздѣлили ся на двѣ, една на другж противны, вѣрозаконны партіи: на Шійты (отстжпницы), послѣдователіе Аліеви, кои-то не припознавать Сунне за законъ (това сж Перси-ти), и Сюнниты, кои-то припознавать и Сюнне като законъ (това сж Турци-ти). И оттова раздѣленіе на Мюслюманы-ты родихж ся вжтрѣшни боеве, и Арабска-та държава ся подѣли.

Халифъ Моави (661—680), прьвый изъ династіж

тж на Омаяды-ты, прѣнесълъ столицж-тж на Халифата изъ Меккж въ Дамаскъ, а Алмансуръ изъ династіѭ-тж на Аббасиды-ты, кой-то начнжлъ да влада отъ 750 г., избралъ Багдадъ за свое мѣстопрѣбываніе (762 г.). Най-знаменитъ отъ Арабскы-ты Халифы е былъ Харун-юр-Решидъ (787-805); той смирилъ вжтрѣшни-ты буны, воювалъ честито съ Византійцы-ты, удивилъ Въстокъ и Западъ съ великолѣпность на своя дворъ, и далъ златенъ вѣкъ на наукы-ты, искусства-та, трьговіѭ-тж и поминока Арабскы. Араби-ти, кои-то испрьво освѣнь Курана друго ничто не знаяхж и кои-то освѣнь спомянены-ты земи покорили още и Малж Азіѭ, Арменіѭ, Тюркестанъ, цѣлж Сѣвернж Африкж, а въ 711 г. и самж Испаніѭ, съ любовь ся прѣдали на наукы и искусства и най-послѣ по свое-то просвѣщеніе надминжли тогавашніѭ Европж.

ФРАНКСКО ЦАРСТВО.

§. 51—Измежду всичкы Германскы дрьжявы най-знамѣнито станжло Франкско-то царство, кое-то основалъ Хлодовикъ, потомецъ на Клодіона. Въ това врѣмя кога начнжлъ да влада Хлодовикъ, 482 г. Франкы-ти были подъ власть на четыре краля. Той наумилъ да покори цѣлж Галліѭ и да съедини всичкы Франкы въ еднж дрьжявж, и съ мечь, лукавства и злодѣянія постигнжлъ цѣль-тж си. Хлодовикъ разбилъ въ 486 г. Римскаго намѣстника Сіагрія, побѣдилъ Алеманы-ты, та имъ присвоилъ земи-ты; въ 496 г. пріялъ христіянскж вѣрж заедно съ свои-ты Франкы; въ 507 г. разбилъ и прогонилъ Западны-ты Готы прѣзъ Пиринейскы-ты планины, и най-сѣтнѣ истребилъ другы-ты Франкскы кралеве и принудилъ всичкы Франкы да го припознаѭтъ за свой единъ Господарь. По смрьть-тж на Хлодовика (511) Франкско-то царство ся подѣли

на Австразіѭ т. е. Источнѫ чясть, на коіѭ-то припадалы всичкы земи отъ Германіѭ, и Нейстріѭ, т. е. Западнѫ чясть отъ самѫ Галліѭ и Бургундіѭ. Потомци-ти му начнѫли да ся карать и да ся біѭть помежду си; прѣдали ся на различны злодѣянія и порокы, та съ това си изгубили почета и омрьзнѫли народу. Въ тыя междуособны войны като залягахѫ да умножять войскы-ты си, тіи нежялили собствено-то си владеніе, а поклоняли отъ земи-ты си на свободны люды, за да бы гы привлѣкли съ това на своѭ службѫ; такыва земи, подарены на свободны люды, наричялы ся Лены (Фейды), а владѣтеліе-ти имъ Антрустріони. За да расподава и поклонява такыва Лены имало поставенъ единъ чиновникъ, кой-то управлялъ дрьжявный имотъ и ся наричялъ Маіоръ-домъ, (т. е. дворскый управитель); отъ това власть-та на такыва Міоръ-домы надминѫла и царскѫ-тѫ власть, а особено отъ това, че царіе-ти немарили, за да управлявать дрьжявныты си дѣла, живѣли повече-то по полскы-ты си дворове и убивали врѣмя-то си въ ловъ и лѣность. Прьвъ самовластенъ Маіоръ-домъ былъ Пипинъ Ланденскый (622-639). Така сѫщо самовластно управлялъ Франкскѫ-тѫ дрьжявѫ и унукъ му Пипинъ Херисталскый (681-741) кой-то утишилъ бунѫ-тѫ, что станѫла по смрьть-тѫ на бащѫ му, умирилъ Фризы-ты, Баварцы-ты, Алеманы-ты, Тирингы-ты и другы, и кѫдѣ-то ся обрьщалъ, все побѣждавалъ. А въ това врѣмя трѣбувало на Европѫ такъвъ юнакъ. Зачто-то въ 711 г. Араби-ти прѣминѫли въ Испаніѭ и съсипали въ неѭ Западно-Готско-то царство, прѣминѫли послѣ и прѣзъ Пиринейскы-ты планины въ Франкско-то царство съ намѣреніе да утврьдять въ цѣлѫ Европѫ своѭ-тѫ власть и вѣрѫ. Карлъ срѣщнѫлъ тыя неприятели при градъ Поатѣ (732) и измежду Поатѣ и Туръ влѣзълъ въ бой, кой-то траялъ седьмь дни; въ тоя бой Карлъ съврьшено побѣдилъ. Отъ това врѣмя Араби-

ти вече незакачяли Франкы-ты. Сынъ-тъ на Карла-Мартела Пипинъ Малый не ся благодарилъ съ достойнство-то на Маіоръ-домъ, та по съвѣтъ отъ голѣмцы-ты и по съгласіе отъ папѫ-тѫ, кого-то почитали вече като изявитель на Божіѭ-тѫ волѭ, 752 г. въ Соасонѫ вѣнчялъ ся за царь, откакъ затворилъ въ монастырь законнаго царя Хылдерика III отъ племя Хлодовиково. Пипинъ-Малый утврьдилъ и възвысилъ дрьжявѫ-тѫ си и умрѣлъ съ 768 лѣто.

Карлъ Великый

§. 52. Въ врѣмя-то, доклѣ царува Пипиновый сынъ Карлъ, нарѣченъ Великый, Франкско-то царство достигнѫло до най-высокъ стъпьнь на славѫ и могѫщество. Испрьво Карлъ владалъ заедно съ брата си Карломана, нъ кога той въ 771 г. умрѣлъ, Карлъ останѫлъ самъ да управлява Франкы-ты. Той ся показалъ великъ, както на бойно поле, така и въ мирно урежданіе своѭ-тѫ дрьжявѫ. Прьви Лонгобарди-ти усѣтили силѫ-тѫ на негово-то орѫжіе. Лонгобарди-ти, народъ Германскый, подъ прѣдводителя си Албоина 568 г. отняли отъ Византійскѫ-тѫ Имперіѭ Сѣвернѫ Италіѭ. Тѣхни-ти царіе славили ся по юначество и по войническый духъ; а главно-то имъ намѣреніе было да покорять цѣлѫ Италіѭ, а по това и Римъ, гдѣ-то тогава Епископи-ти умѣли да придобыѭть голѣмѫ власть. Въ 773 лѣто Лонгобардскый краль Дизидерій обсадилъ Римъ, и папа Адріанъ I, поискалъ отъ Карла помощь. Карлъ едва дочякалъ това и обявилъ на Лонгобарды-ты войнѫ. Дизидерій, като немогълъ да ся дрьжи на поле противъ Карла, затворилъ ся у Павіѭ, гдѣ-то му была и Столица-та, нъ 774 г. принуденъ быде да ся прѣдаде Карлу, кой-то присвоилъ Лонгобардско-то царство и поклонилъ папи Римъ и Равенскый

Екзархіатъ. Отъ това врѣмя папа-та, като прьвъ духовенъ началникъ на западнѫ-тѫ цръквѫ, станѫлъ и свѣтскый владѣтель. По-юнашкы отъ Лонгобарды-ты бранили си свободѫ-тѫ Сакси-ти. Война съ Саксы-ты ся начнѫла въ 772 г. и траяла до 803 г. и почти всякѫ годинѫ ся билъ Карлъ съ тѣхъ. Тіи ужь ся смирявали, нъ чтомъ ся отдалечяше отъ тѣхъ Карлъ, тіи, подбутнѫти отъ свои-ты Херцогы, особено отъ Албоина и Витикенда, изново ся подвигали. Най-сѣтнѣ въ 803 г. Карлъ докрай гы побѣдилъ и отвелъ много Саксы, та гы засѣлилъ по Галліѭ, а пакъ въ Саксонскѫ-тѫ земіѭ засѣлилъ Франкы. Сакси-ти пріяли Христіанскѫ вѣрѫ и припознали надъ себе врьховнѫ-тѫ власть на Франкскый краль. Въ исто-то врѣмя Карлъ воевалъ и съ Славяны-ты, что живѣли на Р Елбѫ и Одеръ, и съ Вилцы-ты, Срьбы-ты и другы. Още по-страшни отъ Славяны-ты за Карла были Авари-ти. Авари-ти ся появили въ Европѫ въ V-ый вѣкъ и захватили Паноніѭ (Венгріѭ). Въ врѣмя на Карлово-то царствованіе тіи нападали на прѣдѣлы-ты на Франкскѫ-тѫ дрьжявѫ и заключили были съѭзъ съ Баварскый Херцогъ Тасилона, кой-то желалъ да ся освободи исподъ властьтѫ на Франкы-ты; нъ Карлъ въ 787 г. изненадѣйно дошьлъ въ Баваріѭ, и прѣди да пристигнѫть Авари-ти на помощь Тасилону, разбилъ го и заробилъ го. По Карла сынъ му Пипинъ докрай разрушилъ Аварско-то царство (756). Захванѫтъ съ войнѫ на Въстокъ и Сѣверъ, Карлъ не заборавилъ и Западъ; Арабскый намѣстникъ въ Сарагосѫ повыкалъ го на помощь противъ Халифа Абдюррахмана, кой-то още въ 750 г. съставилъ отъ Испаніѭ Халифатъ, неподчиненъ на Халифата въ Азіѭ; Карлъ прѣминѫлъ прѣзъ Пиринейскы-ты планины и покорилъ чясть отъ Испаніѭ до Р. Ебро. Слѣдъ всичкы тыя усвоенія Франската дрьжява ся простирала отъ Ейдеръ на сѣверъ до Тибръ

на югъ и отъ Ебро и Атлантическый очеанъ до р. Тиссѫ на Въстокъ.

А за да прослави своѭ-тѫ дрьжявѫ, и самъ да ся извыси надъ всичкы Европейскы владѣтели, Карлъ ся договорилъ съ папѫ Лва III да обнови Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ. Въ 800 г. на день Рождество Христово въ врѣмя на службѫ-тѫ Львъ III изнѣнадѣйно възложилъ на главѫ-тѫ на Карла, кой-то колѣнопрѣклонно стоялъ прѣдъ олтара, Императорскый вѣнецъ, а зачюденый народъ извыкалъ: » Многолѣтіе и побѣда Августу Карлу, богомъ вѣнчяному, великому Римскому Императору! » И така на Западъ на Европѫ, слѣдъ толкова смѫтни и брьконіи, станѫла силна Франкска дрьжява, или съ трудове-ты и усилія-та на Карла, подновена Западна Римска Имперія. А мѫдры-ты наряды, кои-то той далъ на своѭ-тѫ дрьжявѫ, допълнилы славѫ-тѫ, коѭ-то былъ спечялилъ съ орѫжіе.

Той раздѣлилъ цѣлѫ-тѫ си дрьжявѫ на графства, въ кои-то графове-ти управляли, като царскы намѣстници; а области-ты, что лѣжяли по прѣдѣлы-ты и на кои-то повече непріятелие нападали, наричялы ся Маркграфства, въ кои-то Маркграфи управляли. Маркграфства-та ся различялы отъ графства-та по това, че былы повече войнишкы урядены. На правосѫдіе-то Карлъ обрьщалъ особено вниманіе; той събралъ законы-ты, что-то имало вече между неговы-ты народы, и написалъ новы законы за тыя, что нѣмали никаквы. Просвѣщеніе-то на подчиненый му народъ также было една отъ най-главны-ты и благородны-ты грыжи на тоя великый владѣтель. За това той нагласилъ по Германіѭ епископства, като: въ Минстеръ, Падерборнъ, Оснабрикъ, Бременъ, Верденъ, Минденъ и Халбертштартъ, а по монастыри-ты нарядилъ училища; повыкалъ въ царство-то си най-знамениты-ты въ онова врѣмя учены, като Алкуина изъ Англіѭ, и отъ тѣхъ у двора си начинилъ еднѫ ученѫ Академіѭ, на

коіѫ-то прѣдмѣтъ было да усъврьшенствува Германскый языкъ и да распространява просвѣщеніе-то. Той надглядвалъ земледѣліе-то, тръговіѭ-тѫ и искусства-та; стѣгнѫто пазилъ дрьжявны-ты приходы и домашнѭ-тѫ си економіѭ. Като истинно великъ, Карлъ у всичко ся показвалъ съ достойнство и кротость: майкѫ си почиталъ съ сыновне почитаніе; дѣтца-та си обичялъ и отглядвалъ съ най-велико прилѣжаніе; камъ всякого былъ добъръ и милостивъ, и особено ся распознавалъ по простотѫ въ облѣкло-то и въ начина за живѣяніе; Карлъ умрѣлъ въ 814 г. у градъ Ахенъ, гдѣ-то му была столица-та.

ВТОРЫЙ ПЕРІОДЪ.

Отъ подновленіе на Западнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ до Крьстоносны-ты войны, 800 — 1035 г.

ВЕРДЕНСКЫЙ ДОГОВОРЪ 843 л.

§. 53. За злѫ честь Карлъ не оставилъ по себе достоенъ наслѣдникъ. Сынъ му Лудовикъ благочестивый (814 — 841) былъ єдинъ отъ най-учены-ты въ онова врѣмя, много челъ св. книгы и по това былъ искусенъ въ богословскы прѣпирни, и по слабость на характера си повече былъ за калугеръ, нежели за владѣтель. Той прѣдалъ управленіе-то на дрьжявны-ты дѣла въ ржцѣ на свои любимцы и съвѣтницы, та съ това разслабилъ длъжности-ты на военнѫ-тѫ службѫ, разпрьснѫлъ дрьжявно-то имание, и допустилъ на Ленны-ты владѣнія да станѫть наслѣдствены; съ еднѫ рѣчь той положилъ начяло за развалѫ на Франкскѫ-тѫ монархіѭ. Въ 817 г. той раздѣлилъ дрьжявѫ-тѫ си измежду синове-ты си, а послѣ промѣнилъ това раздѣленіе, та поискалъ да даде дѣлъ и на по-малкый си сынъ отъ вторый бракъ; нъ съ това много разсрьдилъ по-стары-ты си сынове. Оттова родилы ся буны. Сынъ му Лотаръ подвигнѫлъ ся възъ бащѫ си, заробилъ го и принѫдилъ го да ся отрѣче отъ прѣстола. Вторый сынъ на Лудовика благочестывый поврьнѫлъ го на прѣстола; нъ съ това рядъ-тъ и тишина-та по Имперіѭ-тѫ пакъ немогли да ся възврьнѫть. По смрьть-тѫ на Лудовика благочестивый, старый му сынъ Лотаръ добылъ титлѫ Импе-

раторскѫ, поискалъ да отнеме отъ братія-та си земи-ты, кои-то баща имъ былъ далъ още на животъ; нъ разбитъ отъ тѣхъ, принѫдилъ ся да подпише въ 843 г. у Верденъ достопамятный оня договоръ, по кой-то Франкска-та дрьжява ся подѣли на три самостоятелны дрьжявы: и така Лотаръ задрьжялъ титлѫ Императорскѫ и добылъ Италіѭ и земи-ты, что лѣжять измежду Алпійскы-ты планины и Ронѫ, измежду Саонѫ, Рейнъ, Моасъ и Шелдѫ — отъ Срѣдиземно до Нѣмско море; Лудовикъ Баварскый добылъ Германіѭ, а Карлъ Лисый — Галліѭ, коя-то отъ това врѣмя начнѫла да ся наричя Вест-Франконія или Франція. Карлъ-Дебѣлый ако и да събралъ и съединилъ пакъ всичкы тыя земи въ еднѫ дрьжявѫ (884), нъ Германци-ти, недоволни отъ негово-то управленіе, въ 887 г. отдѣлили ся отъ него и избрали си за царь родственника му Арнулфа. Това сѫщо-то направили въ 888 г. и Вест-Франкы-ти или Французи-ти и поставили си за краль Паризскаго графа Отона, сына на дъщеріѭ-тѫ на Лудовика благочестивый. Италіѭ усвоилъ Херцогъ Сполетскый, такожде потомецъ на Карла Великый. А Карлъ-Дебѣлый отъ ядове и жялости умрѣлъ въ 888 г. Отъ това врѣмя Германія и Франція никога вече не ся съединихѫ въ еднѫ дрьжявѫ, па оттова и всяка една има си вече особенѫ исторіѭ. По смрьть-тѫ на Отона Франціѭ управляли още за цѣло столѣтіе потомцй на Карла Великый, нъ слабость-та имъ докарала гы до тамъ, что-то Херцогъ Хуго-Капетъ, единъ отъ най-ягкы-ты голѣмцы Французскы, въ 987 г. качилъ ся на прѣстола Французскый, и съ това турилъ основѫ на новѫ династіѭ Французскы кралеве; тоя новый владѣтелный домъ е извѣстенъ подъ имя Капетингы. По него дошьлъ на прѣстола Робертъ I (996—1031), Хенрихъ I (1031—1060) и Филипъ I (1060—1108). Въ негово врѣмя ся начнѫхѫ Крьстоносны-ты войны.

ГЕРМАНІЯ И ИТАЛІЯ.

§. 54.—И у Германіѫ съ смрьть-тѫ на Лудовика Дѣтя, сына Арнулфовый, 911 г. прѣсѣкла ся лоза-та отъ Карла Великый, и на прѣстола стѫпилъ графъ Франконскый Конрадъ (911—918). Отъ това врѣмя у Германіѫ начнѫло ся избирателно правленіе. По Конрада быде избранъ за царь Саксонскый херцогъ Хенрихъ I (918—936), единъ отъ най-великы-ты германскы владѣтели. Три внѣшни непріятелие правили пакость на тѫѭ земѭ: откѫдѣ Нѣмско море нападали грабливи Нормани; откамъ истокъ отъ Елбѫ—Славяне, а изъ Венгріѭ—Маджяре, кои-то въ половинѫ на IX-ый вѣкъ были дошли откѫдѣ Уралскы-ты планины и ся засѣлили по тѫѭ странѫ. Въ единъ бой Хенрихъ заробилъ главнаго прѣдводителя на Маджяры-ты и послѣ го отпустилъ на такъвъ договоръ, что-то до 5 годинъ Маджяре-ти никакъ да ненападать на Германіѭ. Тіи си устояли на рѣчь-тѫ и прѣзъ всичко това врѣмя никакъ несмѫщавали Германіѭ; а Хенрихъ между това стѣгнѫлъ градове-ты си, урядилъ и изучилъ войскѫ-тѫ си, особено конницѫ-тѫ си, коя-то врядна была да устои насрѣщѫ на искусны-ты Маджярскы коннически войницы, и умирилъ Славяны-ты; а кога прѣминѫло врѣмя-то на примиріе-то, Маджяре-ти начнѫли пакы да нападать на дрьжявѫ-тѫ му; той въ 934 г. при Мерзсбургъ съсипалъ гы до кракъ. Най-сѣтнѣ откакъ си урядилъ дрьжявѫ-тѫ така, что-то всѫду владалй рядъ и тишина, и съградилъ съборены-ты черковы и монастыри, Хенрихъ I въ 936 г. умрѣлъ у Мемлебенъ. Още по-славно былъ царуваніе-то на Хенриховый сынъ Отона I Великый (936—973). Той усвоилъ Славянскы-ты земи до Р. Одеръ и распространилъ по тѣхъ христіанскѫ-тѫ вѣрѫ; разбилъ при Аугсбургъ въ 955 г. Маджя-

ры-ты така, что-то тіи отъ това врѣмя прѣстанжли отъ да обезпокоявать Германіж; принждилъ Богемскаго краля, да припознае надъ себе врьховнж-тж власть на Германскый царь. Още повече ся прославилъ Отонъ I по това, че усвоилъ Италіж и зелъ титлж Римскый Императоръ. Италія, откакъ-то ся отмѣтнжла отъ владѣтели-ты изъ дома на Карла Великый, станжла поле на междуособны воеванія. Въ 951 г. Италіанска-та царица Аделаида замолила Отона да й дойде на помощь противъ непріятели-ты й. Отонъ веднага дошьлъ съ войскж въ Италіж, умирилъ побунены-ты, оженилъ ся за прѣкраснж Аделаидж и поставилъ въ Италіж, като свой намѣстникъ, Маркграфа Иверскаго Беренгара. Нъ Беренгаръ неумѣлъ да ся ползува отъ тжіж милость, а начнжлъ да угнѣтява Италіянцы-ты; тогава Отонъ зелъ отъ него Италіж, та іж съединилъ при свои-ты земи и въ 962 г. турилъ си на главж-тж императорскж коронж; оттова и вси слѣдъ него Германскы императори зовжть ся императори Римскы и Германскы. По Отона II (973—983), Отона III (983—1002) и Хенриха II (1002—1024) лоза-та на Саксонскый императоръ ся прѣкъснжла, и Германци-ти си избрали за царь и императоръ Франконскаго графа Конрада II (1024—1039), кой-то припозналъ Норманы-ты (изъ Нормандіж у Франціж) за владѣлцы на Южнж Италіж. Наскоро Нормане-ти усвоили и Сициліж. По Конрада дошьлъ на прѣстола Хенрихъ III (1039—1056). По злж честь сынъ му Хенрихъ IV (1056—1106) испрьво по дѣтинство-то си, а исполѣ съ лоше-то си управленіе станжлъ причинж за новы неуряды и смжтни въ Германіж.

ХЕНРИХЪ IV И ГРИГОРІЙ VII.

§ 55—Хенрихъ IV стжпилъ на прѣстола на шестгодишенъ възрастъ, и въ малолѣтство-то му управляли

дрьжявж-тж: испрьво майка му Агнеса, а послѣ Келнскый Архіепископъ Адалбертъ. Ни единъ отъ тѣхъ не ся грыжилъ за въспитаніе-то на младый владѣтель, който съврьшено ся прѣдалъ на склонность-тж на свои-ты страсти, и станжлъ мжчитель на народа си и на самаго себе. Въ това врѣмя Германскы-ти херцози и графове въ земи-ты си управляли независимо отъ царя; нъ Хенрихъ, като станжлъ пълнолѣтенъ, по съвѣтъ отъ Адалберта искалъ да гы подчини подъ власть-тж си, и начнжлъ това отъ Саксонскы-ты князове. Саксонци-ти много врѣмя ся опирали и най-сѣтнѣ зели да ся жялять противъ него папи Григорію VII. Мы видѣхме какъ папы-ти добыли власть надъ всичкы епископы по Западнж Европж и отъ врѣмя на Пипина Малаго и Карла Великаго тіи станжли свѣтскы владѣтеліе. Папы-ти, като коронясали Карла Великаго и Отона Великаго съ императорскж коронж, помыслили си, че само тіи имжть правдинж да поставять и свалять владѣдели-ты, и както что имъ ся покорявали Епископи-ти, мыслили, че така сжщо трѣбува да имъ ся покорявать и владѣтеліе-ти Нъ ни единъ така на далечь не загазилъ, колко-то папа Григоріи VII (Илдебрандъ). Като что дошьлъ на папскый прѣстолъ въ 1073 г. той проклялъ симоніж-тж, сир. всичкы тыя, кои-то продавали и купували духовны званія и достойнства, запрѣлъ священницы-ты да ся не женять, какво-то съ това да гы отдѣли съвсѣмъ отъ свѣтскж-тж власть, и отнялъ отъ владѣтели-ты правдинж-тж да раздавать епископскы мѣста и другы духовны чинове. Нъ понеже Хенрихъ IV отъ всичкы другы най-много ся противилъ на тыя нарядбы, то жялба-та отъ Саксонцы-ты много добрѣ дошла Григорію VII, защо-то той намиралъ поводъ да ся намѣси и въ Германскы-ты работы. Веднага повыкалъ императора у Римъ да ся яви прѣдъ сждъ на вселенскый съборъ. Императоръ-тъ, така докачєнъ на честолюбіе-то си, ядосалъ ся и явилъ

Григорію, че не е вече папа; а пакъ Григорій проклялъ Хенриха и заповѣдалъ на Германскы-ты князове да си изберѫть другъ императоръ. Тіи по тѫѭ заповѣдь намѣрили врѣмя, та казали Хенриху, че, ако ся не зговори съ папѫ, щѫть си изберѫть другъ императоръ. Хенрихъ ся покорилъ. Въ 1077 г. всрѣдъ лютѫ зимѫ съ голѣмы мѫкы и неволи прѣминѫлъ прѣзъ Алпійскы-ты планины, дошьлъ въ Италіѭ и паднѫлъ прѣдъ нозѣ-тѣ на Григорія у Каносѫ (тврьдинѭ близу при Моденѫ), та го молилъ за прощкѫ, и за да го упрости Григорій, принѫденъ быде Хенрихъ, най-силный отъ всичкы въ онова врѣмя владѣтели, да стои три дни на двора у Каносѫ босъ у скѫсаны дрѣхы като единъ грѣшникъ, что ся кае.

Нъ ако и да ся смирилъ до толкова, пакъ напусто было: Германци-ти си избрали другъ императоръ, а папа изново вторый пѫть го проклялъ. Сега Хенрихъ видѣлъ, че въ това може ся излѣзе на край само съ орѫжіе; зато, откакъ побѣдилъ въ Германіѭ съперника си, ударилъ на Италіѭ и взялъ Римъ, а папа побѣгнѫлъ въ Салерно, гдѣ-то въ 1085 г. и умрѣлъ. Хенриху обаче было урысано да прѣтрьпи още по-голѣмы страданія; противъ него ся двигнѫли синове-ти му. Най-малкый отъ тѣхъ Хенрихъ, прогласилъ ся за императоръ и съ измамѫ заробилъ бащѫ си. Хенрихъ ако и да избѣгнѫлъ изъ оковы-ты на безчловѣчный си сынъ, нъ уморенъ отъ жялость и старость умрѣлъ въ Литихъ. Хенрихъ IV ни у гроба си нѣмалъ мира: тѣло-то му два пѫти изровували и два пѫти заравяли, какво-то да ся подсмѣвать и надъ мрьтво-то му тѣло. Най-сѣтнѣ 1111 г. быде освободенъ отъ проклятіе-то, та го закопали въ Шпаерѫ. Обаче съ смрьть-тѫ на Хенриха IV и на Григорія VII не ся свршила распра-та измежду папѫ-тѫ и императора. Урбанъ II, кой-то стѫпилъ на папскый прѣстолъ слѣдъ Григорія, ни най-малко неостанѫлъ отъ това, что

гонили негови-ти прѣдшественници; а императоръ Хенрихъ V пакъ не щялъ да напусти своѭ-тѫ правдинѫ. Най-послѣ въ 1122 г. по договоръ, заключеный въ Ворисъ, Хенрихъ V отрѣкълъ ся отъ правдинѫ-тѫ да продава духовны длъжности, отдалъ папи правдинѫ да поставя высокы духовны чиновницы, а самъ за себе задрьжялъ да може да имъ раздава имотъ. Хенрихъ V былъ послѣдній отъ Франконскы-ты императоры.

АНГЛІЯ.

§. 56.—Весекскый краль Егбертъ въ 827 г. събралъ седъмь-тѣхъ Англосаксонскы дрьжявы въ Британіѭ, та съставилъ еднѫ дрьжявѫ подъ имя Англіѭ. Измежду негови-ты наслѣдницы най-много ся прославилъ Алфредъ Великый (871 — 901). Той щомъ стѫпилъ на прѣстола, веднага ся погрыжилъ да въспре Нормалы-ты, да не нападать на прѣдѣлы-ты на дрьжявѫ-тѫ му; нарядилъ морскѫ войскѫ, утврьдилъ крайморія-та, на кои-то излазили Нормане-ти, разбилъ Данцы-ты, кои-то были засѣднѫли въ Англіѭ, така, что-то тѣхній краль Хуртумъ, откакъ пріялъ Христіанскѫ вѣрѫ, принѫденъ быде да ся задоволи съ еднѫ Нортумберландіѭ и да припознае надъ себе врьховнѫ-тѫ власть на Алфреда. Освѣнь това Алфредъ утврьдилъ ряда въ дрьжявѫ-тѫ си и залягалъ за просвѣщеніе-то на народа си. — Оксфордско Всеучилище. — Въ послѣдне врѣмя на свое-то владаніе той разбилъ морскаго разбойника Хастингса, кой-то откакъ оплѣнилъ Францію и Италіѭ, застигнѫлъ былъ и въ Англіѭ съ 330 корыта. Наслѣдници-ти на Алфреда были владѣтеліе повече-то слаби; оттова Данци-ти ся изново посилили въ Англіѭ. Английскый Краль Етелредъ намыслилъ да ся избави отъ тѣхъ съ злодѣяніе и въ 1002 г. заповѣдалъ на подданицы-ты си съ измамѫ да избіѭтъ

всичкы Данцы по Англіѭ. Нъ Данскый Краль Свенъ, разлютенъ за таково безчловѣчно дѣло, принудилъ Етелреда да бѣга въ Нормандіѭ, и така цѣлѫ Англіѭ въ 1013 г покорилъ подъ своѭ власть. При всичко това, слѣдъ Конута Великаго, кой-то облагополучилъ Англіѭ съ своето мѫдро управленіе и слѣдъ сынове-ты му, Етелредовый сынъ Едуардъ Исповѣдникъ пакъ усвоилъ Англичянскый прѣстолъ 1041. По смрьть-тѫ на Едуарда 1066 г. Нормандскый Херцогъ Вилхелмъ усвоитель усвоилъ Англіѭ. По него дошли на Англичянскый прѣстолъ Вилхелмъ II и Хенрихъ I, съ смрьть-тѫ на кого-то ся и прѣкъснѫла Нормандска-та лоза на Англичянскый прѣстолъ.

ПЕРІОДЪ ТРЕТІЙ.

Отъ начяло на крьстоносны-ты войны до открытіе на Америкѫ.

1.) КРЬСТОНОСНИ ПОХОДИ.

Причины за крьстоносны-ты войны.

§. 57.—Слѣдъ Харун-ар-рашида Арабскый халифатъ ся расподѣлилъ на много малкы дрьжявы. Халифи-ти были повече-то слаби и безгрыжно тънѫли въ удоволствія и развратъ; а дрьжявно-то правленіе докачилъ въ рѫцѣ врьховный везиръ, така нарѣченый Емиръ-Юлъ-Омръ. Въ 1055 г. везирско-то мѣсто захватилъ прѣдводитель-тъ на Турцы-ты Селджукы, Тогрулъ-бегъ. Братія-та и сынове-ти на везиръ Маликъ-Шаха раздѣлили си Халифата (1092), а Халифъ-тъ останѫлъ у Багдадъ безъ власть и само като глава на Мухаммеданскѫ-тѫ вѣрѫ. Турци-ти Селджуци, кои-то отняли отъ Арабы-ты владычество-то, страшно мразили Христіяны-ты, и особено отъ тѣхъ страдали Христіянскы-ти поклонници, т. е. благочестиви-ти Христіяне, кои-то посѣщавали Іерусалимъ въ Палестинѫ, за да ся покланять тамъ на гроба Господень и да ся помолять за прощеніе на грѣхове-ты си. Най-сѣтнѣ жялбы-ты на тыя поклонницы противъ Селджукы-ты, кои-то угнѣтявали тѣхъ и обезчестявали святы-ты мѣста и гроба Спасителевъ, родилы у Европѫ обще желаніе да врьнѫть

святы-ты мѣста у Христіанскы ржцѣ. Папа Урбанъ II въсползувалъ ся отъ това расположеніе на духове-ты въ Европж, та наистинж въоржжилъ противъ Мухаммеданцы-ты всичкы западны Христіаны и съ това причинилъ длъгы войны измежду Христіаны-ты и Мюслюманы-ты; тыя войны въ исторіж-тж сж извѣстны подъ имя Крьстоносны. За орждіе на папж-тж въ това дѣло былъ пустынникъ Петъръ Аменскый. Петъръ, весма дребенъ и при това грозенъ чловѣкъ, още отъ дѣтинство почти посвятилъ си живота на служеніе Богу. Като отишьлъ въ Палестинж и видѣлъ въ какво жялостно състояніе ся намѣрвать тамошни-ти Христіане, той ся вратилъ въ Европж и по дозволеніе отъ папж Урбана II пустилъ ся да проповѣда съ живо прѣдставленіе, какъ теглять Палестинскы-ти Христіане, побунилъ цѣлж Италіж, Франціж и Германіж, като имъ доказвалъ также, че сж длъжны да помогнжть на страдаѭщы-ты си за Христа братія.

Папа като видѣлъ какво дѣйствіе произвела Петровата проповѣдь, 1094 г. свыкалъ въ Піячицж съборъ, на кой-то много тысящы душь изявилы желаніе, че сж готовы да помагать въ това богоугодно дѣло за освобожденіе на Св. мѣста. Още по-голѣмъ успѣхъ въ това ималъ съборъ-тъ, что ся дрьжялъ на другж-тж годинж (1095) въ Французскый градъ Клермонъ: на тоя съборъ ся събрали толкова много благородници, или рыцари, что-то у града нѣмало мѣсто, гдѣ да ся смѣсти това множество, кое-то ся слитнжло да чюе папинж-тж проповѣдь. Тука най-напрѣдъ говорилъ Петъръ, а послѣ папа-та, кой-то заврьшилъ слово-то си съ Спасителевы-ты рѣчи: » кой-то люби отца или матерь повече отъ мене, той не е достоинъ за мене; и кой-то зарадъ мене остави домъ, отца, майкж, женж и дѣтца или имотъ, той сторично ще получи и ще наслѣди животъ вѣчный».

Папа млъкнжлъ и хыляды гласове извыкали: „ така е

Божія воля; така е Божія воля. » Хыляды рыцари и народъ молили папж да имъ даде благословіѭ, за да идѫть у Палестинѫ. По единъ червенъ крьстъ, пришитъ на грѫды-ты и на лѣвото рамо на дрехѫ-тѫ имъ, познавали ся тія, кои-то ся обѣщали да ся біѭть за вѣрѫ и за крьстъ; оттова тыя войны сѫ нарѣчены Крьстоносны. Между това, доклѣ рыцари-ти и папа-та размышлявали, какъ да подкачять, прѫгавый Петъръ пустынникъ подвигнѫлъ вече крьстоноснѫ войнѫ пролѣть-тѫ въ 1096 г. Подъ неговы-ты прѣпорцы набрала ся сиротыня и всякаква сгань до 100,000 душь крьстоносни войници, кои-то Петъръ и пріятель му Валтеръ Голя прѣдводили. Отгдѣ-то заминѫли все горили и обирали, та оттова у Венгріѭ, Срьбіѭ и Блъгаріѭ трепали гы като звѣрове. Византійскый императоръ Алексій Комненъ надѣялъ ся да види урядны войскы, а кога видѣлъ такъвѫ сгань отъ нехранимайковцы втрѣщилъ ся и прибръзалъ, колко може по-скоро, да гы прѣпрати въ Азіѭ. Тамъ тіи вси отъ гладъ и моръ изгынѫли, а Петъръ ся врьнѫлъ въ Царійградъ. Така изгынѫло още много свѣтъ, доклѣ наздраво ся подвигнѫли владѣтеліе-ти и рыцари-ти.

ПРЬВА, ВТОРА И ТРЕТЯ КРЬСТОНОСНА ВОЙНА.

§. 58. — Рыцари-ти и намѣстници-ти сѫщѫ-тѫ годинѫ тръгнѫли урядно. Тіи нѣмали единъ общъ прѣдводитель, нъ Готфридъ, Херцогъ Булонскый, по свои-ты силы и добродѣтели стоялъ надъ всичкы отторѣ. Той прѣзъ Германіѭ и Венгріѭ довелъ войскы-ты си у Царійградъ, гдѣ-то было отрядено да ся сберѫть вси крьстоносци. Графъ Хуго-Вермандуо братъ на Французскаго царя, Робертъ Херцогъ Нормандскый, Боемундъ владѣтель

Тарентскый и Танкредъ владѣтель Бриндизскый стигнѫли тамъ по море; а Раймундъ графъ Тулузскый съ 100,-000 душь войницы застигнѫлъ прѣзъ Ломбардіѭ и Далмаціѭ. Крьстоносцы-ты въ Азіѭ посрѣщнѫлы различны бѣды, като: гладъ, чюма, незнайны мѣста, несъгласіе и Турскый мечь. При всичко това тіи прѣминѫли Малѫ Азіѭ усвоили въ 1098 л. богатый и многолюдный градъ Антіохіѭ и на есень-тѫ въ 1099 л. видѣли отъ Витлеемскы-ты врьхове Іерусалимъ. Святый градъ, кой-то въ това врѣмя былъ подъ Египетскый султанъ, былъ ягко утврьденъ; вѫтрѣ имало до 40,000 войници, кой-то го бранили; нъ христіане-ти, одушевени отъ святѫ ревность, веднага го заобыколили и 15-ый Іулія въ 1099 л. прѣвзяли го съ пристѫпъ. Готфридъ и Фландрскый графъ Балдуинъ прьви искочили на стѣны-ты на св. градъ. Крьстоносци-ти не пожялили свои-ты непріятели, и по улицы-ты на Іерусалимъ текла крьвь отъ Мухаммеданцы. Слѣдъ това Христіане-ти отъ земи-ты, что усвоили, урядили царство Іерусалимско и за царь настанили благочестиваго Готфрида; нъ той непріялъ да носи титлѫ царь, нъ само бранитель на Божій гробъ; зачто-то нещялъ да носи царскый вѣнецъ тамъ, гдѣ-то Христосъ носилъ трьновенъ вѣнецъ. Братъ му Балдуинъ усвоилъ за себе си княжество Едессѫ на Р. Ефратъ; а Боемундъ Тарентскый станѫлъ владѣтель на Антіохіѭ; нъ между това и единый и другый броили сѫ като намѣстници на Іерусалимскый царь. Война-та обаче съ Мюсюлманы-ты не была свръшена, зачто-то Христіане-ти не были усвоили цѣлѫ Сиріѭ; най-голѣми непріятеліе на Іерусалимско-то царство были Египетскы-ти султани. Готфридъ умрѣлъ въ 1100 л. По него дошьлъ на Іерусалимскый прѣстолъ братъ му Балдуинъ I (1100—1118). Въ негово врѣмя Іерусалимско-то царство дошло въ много жялостно състояніе: Мосулскый султанъ Нуреддинъ усвоилъ и съси-

палъ Едессѫ, и въ 1140 л. напусто Германскый императоръ Кондоръ III и Французскый царь Лудовикъ VII дохождали на помощь Іерусалимскому царю Балдуину III. (Това е втора крьстоносна война). Най-сѣтнѣ въ 1187 л. храбрый и вѣликодушный Египетскый султанъ Саладдинъ разбилъ и заробилъ при Тиверіядѫ Іерусалимскаго царя Гвидона Лузиняна усвоилъ Іерусалимъ и съ това развалилъ Іерусалимско-то царство. Тогава Германскый императоръ Фридрихъ I, Французскый царь Филипъ Августъ и Англичянскый Рихардъ Львово-срьдце подвигнѫли третіѭ крьстоноснѫ войнѫ: нъ Фридрихъ ся удавилъ въ Малѫ Азіѭ, а Французскый царь и Агличянскый скарали сѫ у Палестинѫ, та ся врьнѫли единъ слѣдъ другъ въ Европѫ, безъ да отнемѫтъ Іерусалимъ изъ Саладдиновы рѫцѣ и безъ да облегчять състояніе-то на тамошни-ты християны.

КРАЙ И СѢТНИНЫ ОТЪ КРЬСТОНОСНЫ-ТЫ ВОЙНЫ.

§. 59 — Освѣнь казаны-ты крьстоносны войны станѫхѫ още и други, нъ ни една отъ тѣхъ не принесе нѣкаквѫ ползѫ на св. мѣста. Въ 1209 г. крьстоносци-ти, повече Французи и Венеціане, заборавили цѣль-тѫ на прѣдпріятіе-то си, намѣсили ся въ распры-ты на императорскѫ-тѫ фамиліѭ въ Царіграду и усвоили го. Тѣхній прѣдводитель Балдуинъ Фландрійскый стѫпилъ на императорскый прѣстолъ и основалъ така нарѣченѫ-тѫ Латинскѫ Имперіѭ, а пакъ друзи-ти рыцари станѫли независими князове у Атинѫ, Пелопонесъ и у други мѣста. Палестина, коіѭ-то тіи заборавили, дошла още повече въ жалостно състояніе, особено кога-то ся прѣмахнѫ и Византійска-та имперія, коя-то колко-годѣ задаваше страхъ на Мухамедани-ты. По-добрѣ сполучи пята-та крьстоносна война, коіѭ-то подвигнѫлъ императоръ Фридрихъ

II, кой-то умѣлъ да ся ползува отъ несъгласіе-то на Египетскы-ты султаны, та още веднажь поврьналъ на христіаны-ты Іерусалимъ въ 1229 л. и самъ ся нарѣкълъ Іерусалимскый царь. Нъ слѣдъ 13 год. (1242) Іерусалимъ пакъ паднѫлъ въ рѫцѣ на Мюслюманы-ты, и оттогава никога го не испустихѫ вече изъ рѫцѣ. А между това западни-ти христіане малко по малко истинѫхѫ въ рѣвность-тѫ си камъ св. мѣста; зачто-то ся увѣрили, че не само е мѫчно да усвоять Палестинѫ, нъ и не възможно е да ѭ задрьжять христіане-ти. Само Француdefine...

царь Лудовикъ IX или святый друго-яче мыслилъ; той подвигнѫлъ новѫ крьстоноснѫ войнѫ и най-напрѣдъ (1249) нападнѫлъ на Египетъ; нъ тамошній султанъ го разбилъ и заробилъ заедно съ всичкѫ-тѫ му войскѫ. Откупенъ за много пары, Лудовикъ испослѣ (1290) подновилъ свое-то прѣдпріятіе, нъ при обсадѫ-тѫ на Тунисъ у Африкѫ умрѣлъ отъ чюмѫ. А у Палестинѫ Турци-ти своили градове-ты единъ по единъ, и 1291 г. паднѫла въ рѫцѣ-тѣ имъ и Толомаида (сега Ака или Сен-жан-дакръ), а съ това заедно исчезнѫло и христіанско-то владычество у Сиріѭ. Крьстоносны-ты войны ся свршихѫ и имахѫ голѣмо вліяніе врьху Европѫ. Така много рыцари, кога отхождали у Палестинѫ, покланяли си имота по черковы и монастыри; нѣкои-си продавали владѣніе-то си за много малко цѣнѫ и отпущали робіе-то си; отъ другѫ странѫ на много рыцары, что изгынѫли съ фамиліи-ты си въ Азіѭ, правителство-то присвоило имота, та така царіе-ти и духовенство-то обогатили ся, а отъ отпустены-ты робіе станѫлъ третіи рядъ свободни граждане. Свободни-ти граждане добыли голѣмо значеніе въ Европейскы-ты дрьжявы по свое-то богатство и просвѣщеніе, кое-то бѣ вѣтнина отъ крьстоносны-ты войны. Европейци-ти на врьщаніе отъ просвѣщенѫ Византіѭ и отъ Вѣстокъ, гдѣ-то още имало останѫло нѣчто отъ Арабскѫ ученность, донес-

ли въ отечество-то си различны познанія, и по това зели да ся явявать въ Европѫ, особено у Италіѭ и Франціѭ, высокы училища или университети, у кои-то ся учили особено млади отъ третій рядъ граждане; зачто-то надути-ти голѣмци за срамъ го имали да ся залисвать съ наукѫ. Свободни-ти граждане най-много спечялили богатство съ тръговіѭ-тѫ, коя-то слѣдъ крьстоносны-ты войны ся съживила: Италіанскы-ти крайморскы градове, особено Генуа, Пиза и Венеція, като прѣкарвали на свои корабы крьстоносцы-ты и тѣхни-ты потрѣбы въ Палестинѫ, на врьщаніе оттамъ доносили изъ Азіѭ много произведенія, за кои-то печялили добры пары. Съ това тіи ся усилили така, что-то покорили много около себе чястны дрьжявицы и направили много посѣленія по краймморскы-ты градове у Сиріѭ и Въстокъ. Генуа накычила съ свои посѣленія крайморія-та на Черно море, а Венеція, кога-то крьстоносци-ти усвоили Царійградъ, обладала всичкы крайморія и островы, кои-то напрѣдъ были подъ Византійскѫ-тѫ имперіѭ. Тръговія-та и богатство-то изъ Италіѭ расширилы ся по цѣлѫ Западнѫ Европѫ, а особено по Германіѭ и Франціѭ. И така крьстоносны-ты войны докаралы съвршенъ прѣвратъ въ вѫтрѣшне-то състояніе на Европѫ; зачто-то царска-та власть, духовенство-то и гражданство-то въздвиднѫлы сѫ, а на мѣсто Аристократическо-то управленіе, непросвѣщеніе и простотѫ у Европѫ настанѫли просвѣщеніе и гражданскый поминъкъ. Право да кажемь: Европа по крьстоносны-ты войны прѣродила ся.

РЫЦАСРКЫ РЯДОВЕ (ОРДЕНИ).

§. 60.— Най-лично слѣдствіе отъ Крьстоносны-ты войны сѫ Рыцарскы-ти рядове. Още въ IX-ый вѣкъ конници-ти или всадници (рыцари) распознавали ся отъ другы-ты свободны людіе по нѣкои-си прѣимущества, а отъ

Крьстоносны-ты войны тіи станжли най-лични измежду благородны-ты. Рыцари-ти трѣбвало да живѣжть християнскы и да умѣжть да врьтять конь и оржжіе. Тіи ся дѣлили на посвящены или избраны, на оржжіеносцы, кои-то служили на прьвы-ты, и на Пажи, кои-то были дѣтца отъ 7 до 14 годинъ. Рыцарство-то пакъ, у кое-то встжпяли съ монашеско обѣщаніе, родило така нарѣчены-ты Рыцарскы монашескы рядове. Тіи рядове станжли така. Много рыцари, повече-то Италіанци, въ прьвж-тж крьстоноснж войнж пріяли монашескый чинъ и съставили у Іерусалимъ особено братство или дружинж, коя-то имала за цѣль да брани пжтницы-ты и да помага на болны христіаны. Тіи си избрали за покровитель и застжпникъ прѣдъ Бога Святаго Іоанна Іерусалимскаго, и оттова ты нарѣкли Іоанниты. Това е прьвый рыцарскый монашескый рядъ. По тѣхънъ примѣръ и Французскы-ти рыцари съставили другъ рыцарскый рядъ, нарѣченъ храмовници (Тампліери), по това, че живѣли близу до Соломоновый храмъ. Въ врѣмя-то, кога-то ся подвигнжла третя крьстоносна война, станжлъ и третій монашескый рядъ отъ Нѣмскы рыцары, извѣстенъ подъ имя Марійный или Тевтонскый рядъ. Вси тія рыцарскы рядове направили голѣмы службы на христіаны-ты у Палестинж и на цѣло-то Іерусалимско царство, кое-то тіи крѣпили съ помощь отъ своя мечь. Тіи отъ доброволны поклоны сдобыли голѣмъ имотъ, както въ Азіж, така и въ Западнж Европж. И кога Мухаммеданци-ти докрай усвоили Палестинж, Іоанници-ти прѣминжли на остр. Родосъ, а откакъ усвоили и него Турци-ти, тіи заминжли на остр. Малтж (оттова быде нарѣченъ тоя рядъ и Малтескый); а пакъ Нѣмскый рядъ трая у Германіж до най-новы-ты врѣмена. Храмовници-ти, кои-то у Францiж имали много имотъ, паднжли въ ересь, и оттова Папа по исканіе отъ Французскый царь Филиппа IV,

(1312 л.) развалилъ тоя рядъ, а имота му зело правителство-то.

2. Чястна исторія на европейскы-ты дрьжявы.

ФРАНЦІЯ И АНГЛІЯ.

§. 61.—Франція и Англія въ тоя періодъ намирали ся по между си въ непрѣстаннѫ борбѫ. По Лудовика VI (1108—1137) дошьлъ на Французскый прѣстолъ Лудовикъ VII (1137—1180), кой-то ся намѣсилъ въ вторѫ-тѫ крьстоноснѫ войнѫ. Кога ся врьнѫлъ изъ Палестинѫ, напустилъ женѫ си Елеонорѫ, коя-то владала области: Гвіенѫ и Поатѣ. Елеонора наскоро ся оженила за Хенриха Плантагенета, владѣтеля на Нормандіѭ и на Анжу, кой-то, кога ся прѣсѣкла лоза-та на Вилхелма усвоителя, по наслѣдственѫ правдинѫ стѫпилъ на Англичянскый прѣстолъ подъ имя Хенрихъ II (1154—1185). Нъ понеже Хенрихъ II и потомци-ти му зарадъ имота и владаніе-то, что имали у Франціѭ, броили ся всегда като намѣстници на Французскы-ты царіе, то тіи послѣдни-ти всякога залягали да докарать въ покорность Англичянскы-ты царіе, а оттова ся родихѫ крьвавы и длъгы войны измежду Англіѭ и Франціѭ. Съ това намѣреніе Филиппъ II Августъ (1180—1223) воювалъ съ наслѣдницы-ты на Хенриха II, съ Рихарда Львово-Срьдце (1189—1199) и съ брата му Іоанна Безъ-земіѭ (1199—1216). Царуваніе-то на Іоанна Безъ-земіѭ достойно е да ся забѣлѣжи още и по това, че той самъ себе припозналъ за папскый намѣстникъ, и че съ така нарѣченѫ-тѫ Великѫ хартіѭ далъ на благородство-то, на духовенство-то и на нѣкои градове по дрьжявѫ-тѫ си голѣмы правдины и прѣимѫщества. Въ

врѣмя-то на сына му Хенриха III (1216—1272) третій рядъ отъ гражданы-ты до толкова ся издвигналъ въ Англіѭ, что-то избрани-ти имъ съставили особенъ съборъ, Парламентъ (долній), кой-то распрявялъ, какъ да ся размѣтать данъци-ти и налози-ти. Высокы-ты дворянство и духовенство още отъ напрѣдъ имали правдинѫ да стѣснявать волѭ-тѫ на владѣтеля колко за управленіе-то, и тѣхни-ти избрани съставили Горній Парламентъ. Подъ Едуарда I (1272—1307) подновила ся война-та съ Франціѭ, у коіѭ-то слѣдъ Лудовика VIII (1223—1226), слѣдъ Лудовика IX (1226—1270) и слѣдъ Филиппа III (1270—1285) царувалъ Филиппъ IV Хубавый (1285—1314). Въ тѫіѭ войнѫ Филиппъ IV придобылъ Гвіенѫ, нъ Французска-та касса опразнѣла, та Филиппъ наумилъ да намѣтне данъкъ и на духовенство-то, кое-то до тогава неплащало ничто на дрьжявѫ-тѫ. Папа Бонифацій VIII опрѣлъ ся на това, а царь-тъ събралъ въ Парижъ съборъ, на кой-то повыкалъ и избраны отъ третій рядъ гражданы, и като зелъ и тѣхното съгласіе на това, не само что не обрьнѫлъ вниманіе на папины-ты заплашванія, нъ още и заповѣдалъ на свои-ты въ Италіѭ, да затворять папѫ-тѫ въ градъ Анани. Бонифацій, слѣдъ малко по това освободенъ, умрѣлъ отъ жялость и тѫгѫ, а прѣемникъ му Климентъ V, кого-то, така да ся каже, Филиппъ избралъ, прѣминѫлъ въ Франціѭ, да живѣе у градъ Авиньонѫ въ 1304 л. Оттогава папы-ты за много врѣмя зависяли отъ Французскы-ты царіе и оттова си изгубили почета прѣдъ Европѫ. Въ 1377 л. папа Григорій XI пакъ прѣнесълъ столицѫ-тѫ си въ Римъ.

§. 62.—У Франціѭ свръшила ся по-стара-та лоза на Капетингы-ты въ 1328 л., и това докарало новѫ борбѫ измежду Англіѭ и Франціѭ. Дрьжявный съборъ нарядилъ, да стѫпи на прѣстола най-ближній роднина на царскѫ-тѫ

фамиліѭ Филиппъ VI Валуа (1328-1350). Нъ Англичянскый царь Едуардъ III (1327-1377), като сынъ на дъщерѭ на Филиппа IV, обявилъ правдины-ты си за Французскый прѣстолъ. Придруженъ съ храбрый си сынъ Едуарда, кой-то быде нарѣченъ Черный Принцъ, нападнѫлъ въ Франціѭ, разбилъ Филиппа VI въ 1346 л. и усвоилъ градъ Кале. Слѣдъ 10 год. (1356) Черный Принцъ заробилъ и самаго Французскаго царя Іоанна (1350-1364), кой-то като робъ умрѣлъ у Лондонъ. Сынъ му Карлъ V Мѫдрый (1364-1380) былъ по-честитъ отъ бащѫ си, и славный му войвода Бертран-де-Гесленъ почти до край изгонилъ Англичяны-ты изъ Франціѭ. Нъ Едуардъ III и Карлъ V умрѣли прѣди да видять свршенѭ войнѫ-тѫ. По Едуарда дошьлъ на Англичянскый прѣстолъ малолѣтный му унукъ Рихардъ II (1377-1399), а по Карла V въцарилъ ся тъкожде младолѣтный му сынъ Карлъ VI (1380-1422). Младость-та на тыя два владѣтеля съсипала и двѣ-тѣ дрьжавы; зачто-то у Англіѭ Рихарда II свалилъ отъ прѣстола братовчядъ му Хенрихъ IV Ланкастерскый (1399—1413); у Франціѭ пакъ родилы ся междуособны войны, а царь-тъ, кога стигнѫлъ на сърьшенъ възрастъ, полудѣлъ. Англичянскый царь Хенрихъ V (1413—1422) наумилъ да ся ползува отъ тоя случяй, та нападнѫлъ на Франціѭ и съ побѣды-ты си принудилъ Французы-ты, да го припознаѭть за наслѣдникъ на Карла VI, нъ и двама-та въ сѫщѫ-тѫ годинѫ умрѣли. Тогава стѫпилъ на прѣстола и на двѣ-тѣ дрьжавы сынъ-тъ на Хенриха V, Хенрихъ VI, кой-то тогава былъ още дѣте на девять мѣсяцы; само нѣкои мѣста у Франціѭ припозналы за свой царь Карла VII (1422— 1461), законнаго наслѣдника на Карла VI. Херцогъ Бетвортъ, стрыка на Хенриха VI, все продлъжявалъ войнѫ-тѫ съ Франціѭ, покорилъ всичкы земи на сѣверъ отъ Луарѫ и въ 1429 г. обсадилъ градъ Орлеанъ. Карлъ VII изгубилъ си былъ

вече всичкѫ-тѫ надѣждѫ, че ще може да ся задрьжи на прѣстола, и мислилъ да бѣга изъ Франціѭ; нъ изненадѣйно млада селаченка по имя Ивана д'-Аркъ измѣнила обстоятелства-та. Тя ся усѣтила, че е повыкана отгорѣ да избави отечество-то си, облѣкла ся въ рыцарско облѣкло и дошла при Карла VII, ободрила го, повела Французскѫ-тѫ войскѫ, та принудила Англичаны-ты, да бѣгать отъ при Орлеанъ, разбила прочютаго Англичанскаго войводѫ Тайбота и въ сѫщѫ-тѫ годинѫ у Реймсъ вѣнчяла Карла VII съ Французскѫ-тѫ коронѫ. Сега Англичяне-ти ся исплашили и по двѣ годинъ Ивана д'-Аркъ, ако и да быде заробена отъ Англичаны-ты и у Руанъ изгорена като вѣщица, Французе-ти обаче, одушевени отъ неѭ, до край изгонили изъ отечество-то си Англичаны-ты, кои-то задрьжяли у рѫцѣ-тѣ си само единъ градъ Кале.

§. 63.—Слѣдъ това състояніе-то и на двѣ-тѣ дрьжявы до край ся промѣнило. Франція станѫла силна дрьжява, а Англія, разбрькана отъ междуособны войны, до край ослабнѫла. Причина, за да ся въздигне Франція, былъ Лудовикъ XI (1461—1483). Тоя лукавый, злый и безчловѣчный царь малко по малко ослабилъ власть-тѫ на голѣмцы-ты и вассалы-ты въ дрьжявѫ-тѫ си, а особено херцога Бургундскаго, Карла Свободнаго, кой-то погынѫлъ въ войнѫ противъ Швейцарцы-ты, смалилъ власть-тѫ на высокы-ты сѫдилища и на парламента у Парижъ и Тулузѫ, ослабилъ значеніе-то на дрьжявный съборъ и присвоилъ всичкѫ-тѫ дрьжявнѫ власть. И оттова, когато въ 1483г. Лудовикъ умрѣлъ, монархыческо-то правленіе у Франціѭ было неопрѣдѣлено: за Франціѭ настанѫлы новы врѣмена. Причина пакъ за ослабваніе на Англіѭ былъ Хенрихъ VI (1422—1471). Рихардъ херцогъ Іоркскый, кой-то произходилъ отъ четврьтый сынъ на Едуарда III, обявилъ правдины-ты си за Англичянскый прѣстолъ, кой-то Хенрихъ Ланкас-

терскый былъ незаконно присвоилъ, и оттова ся родила война, коя-то траяла 50 год. Тая война е извѣстна въ исторіѫ-тѫ подъ имя Война на бѣлый и червеный тріандафилъ, по бѣлѣгы-ты, что-то имали двѣ-тѣ скараны страны: Ланкастерска-та и Іоркска-та Фамилія. Рихардъ погынѫлъ въ боя, нъ сынъ му Едуардъ намѣрилъ си много прѣданны, особено у срѣдне-то и долне-то състояніе отъ гражданы-ты, та усвоилъ Лондонъ и царскѫ-тѫ коронѫ и Хенриха VI затворилъ въ тьмницѫ. Нъ Маргарита, жена на Хенриха VI, побѣгнѫла у Лотарингіѫ и откакъ добыла помощь отъ Французскаго царя Лудовика XI, наскоро ся врьнѫла въ Англіѫ и принудила безгрыжнаго Едуарда IV да бѣга. Нъ и Ланкастерска-та партія за много недобрувала; зачто-то Едуардъ пакъ усвоилъ Лондонъ и заробилъ и самѫ Маргаритѫ, коя-то испослѣ, откупена отъ Лудовика XI, прѣминѫла послѣдни-ты дни на живота си у Франціѫ: Хенрихъ VI, погынѫлъ въ тьмницѫ въ 1471 г. Дѣтца-та на Едуарда IV (1477—1483) пострадалы зарадъ бащино-то си честолюбіе: малолѣтный му сынъ Едуардъ V, заедно съ брата си бѫде затворенъ и отъ стрыка си Херцога Глостерскаго Рихарда III бѫде убитъ. Рихарда III поданици-ти му не обычяли, и зарадъ това херцогъ Букингамъ надумалъ Хенриха Рихмонда, послѣдняго родственика на Ланкастерскый домъ, да обяви правдины-ты си за Англичянскый прѣстолъ. Рихардъ III готвилъ ся да му ся опре, нъ кога-то Рихмондъ стигнѫлъ съ войскѫ изъ Франціѫ, войска-та на Рихарда разбѣгала ся, и той погынѫлъ въ боя при Босфортъ въ 1485 г, а Рихмондъ стѫпилъ на прѣстола подъ имя Хенрихъ VII (1485—1505), оженилъ ся за Елисаветѫ, дѫщеріѫ на Едуарда IV и съ това сговорилъ и двѣ-тѣ страны и умирилъ и самѫ Англіѫ. Отъ тѫіѫ междуособнѫ войнѫ Англія ослабнѫла, и всичка-та дрьжявна власть прѣминѫла въ рѫцѣ-тѣ на владѣтеля.

ПИРИНЕЙСКЫЙ ПОЛУОСТРОВЪ.

§.64.—Испанія, откакъ ѭ усвоили Араби-ти, была подъ власть на два народа: подъ Арабы-ты и подъ Готты-ты, кои-то не были изгубили власть-тѫ си. Дивый характеръ на Арабы-ты омягнѫлъ въ Испаніѭ, и Испанскы-ти Араби надминѫли свои-ты Азіатскы и Африкански братія въ просвѣщеніе-то и въ чювство за гыздаво. Абдулрахманови-ти потомци царували до 1031 г. т. е. до кога-то Испанскый Халифатъ ся раздробилъ на дѣлове. Между това, кога-то Араби-ти начнѫли да ослабвать въ Испаніѭ, Готти-ти, расподѣлени такожде на нѣколко малкы дрьжявицы, измежду кои-то по-лични былы: Араґонія и Кастилія, зели да си расширявать прѣдѣлы-ты. Въ 1085 г. Кастилскый царь Алфонсъ IV отнялъ отъ Арабы-ты Толедо; Тіи повыкали изъ Африкѫ на помощь Моравиты-ты, едно чергарско Арабско племя. Моравити-ти усвоили цѣлѫ Арабскѫ Испаніѭ, нъ пакъ не могли да въспрѫть успѣха на Христіаны-ты повече по това, че едновѣрни-ти имъ Алмогади были противъ тѣхъ и въ 1180 г. станѫли владѣтелный народъ у Испаніѭ. Нъ и Алмогади-ти, распокѫсани, отъ междуособны войны ослабвали, а отъ това христіане-ти ся усилвали. Най-сѣтнѣ подъ власть на Арабы-ты останѫло само Гренадско-то царство, нъ и то наскоро погынѫло отъ междуособны войны. Въ 1479 г. най-ягкы-ты въ Испаніѭ христіанскы дрьжявы, Арагонія и Кастилія подъ царя Фердинанда Католика и подъ съпрѫгѫ му Изабелѫ съединилы ся въ еднѫ дрьжявѫ. Фердинандъ и Изабела подали помощь Гренадскому царю Елзакыру, кого-то братанецъ му былъ отпѫдилъ отъ прѣстола, нападнѫли и слѣдъ еднѫ длъгѫ и опоритѫ борбѫ покорили Гренадѫ въ

1492 г. И така съ това ся свръши власть-та на Арабы-ты у Пиринейскый Полжостровъ; тіи были принудени, или да прѣминжть въ Африкж, или да остаіжтъ христіанскы подданици. Наскоро открытіе-то на Америкж, подвигнжло Арагонско-Кастилскж-тж дръжявж на прьвъ стыпьнъ измежду Европейскы-ты дръжявы. Портогаліж направилъ царство Алфонсъ I въ 1139 г., и тя малко значила до Іоанна I (1383), въ врѣмя на кого-то Портогалци-ти начнжли да расширявать прѣдѣлы-ты на дръжявж-тж си съ открытія и усвояванія Африканскы-ты крайморія. Такыва прѣдпріятія прославили Портогаліж, а поводъ имъ далъ сынъ-тъ на Іоанна I Принцъ Хенрихъ, нарѣченый мореплавецъ. Подъ негово ржководство Портогалци-ти открыли: островъ Мадерж въ 1416 г, Азорскы-ты остр. въ 1432 г., остр. на Зеленый нусъ и Гвинейскы-ты крайморія въ 1461 г. По тыя открытія и усвоенія мореплаваніе-то и тръговія-та ся въздвигнжлы, особено откога-то Бартоломей Діасъ открылъ нусъ Добрж Надѣждж въ 1487 г. и откога-то Васко де Гама въ врѣмя-то на Емануила Великый (1495—1521) прьвъ пжть по море по край нусъ Добрж надѣждж достигнжлъ въ богатж Источнж Индіж.

ГЕРМАНІЯ И ИТАЛІЯ.

§. 65.—Слѣдъ императоры-ты изъ Франконскый домъ настанжли императори изъ Швабскый домъ, кои-то обыкновено наричжли Хохнштауфены. Прьвъ императоръ изъ Хохнштауфенскый домъ былъ Конрадъ III (1137—1152). Той желалъ да ослаби Херцога Саксонскый и Баварскый Хенриха Надутый изъ дома на Велфы-ты и съ това причинилъ длъговрѣменнж войнж измежду Велфы-ты и Гыбелины-ты (Хохнштауфены-ты). Тая война ся распрострѣла и по Италіж, и подъ имя Гвелфы разумѣвали

партіѭ-тѫ на градове-ты и на папѫ-тѫ, а подъ имя Гыбелины разумѣвали партіѭ-тѫ на императора и на благородны-ты. Наслѣдникъ-тъ на Конрада Фридрихъ I Барбароса (1152-1190) съ орѫжіе въ рѫцѣ умирилъ Велфа Хенриха Лва (сына на Хенриха Надутаго), отнялъ му Саксоніѭ и Баваріѭ и оставилъ му само Брауншвейгъ и Линсбургъ. Саксоніѭ раздѣлилъ на чясти, а Баваріѭ далъ Отону Вителсбаху. Нъ Фридрихъ не былъ така честитъ въ войнѫ-тѫ съ Гвелфы-ты въ Италіѭ, гдѣ-то главни непріятеліе му были: Папа, Ломбардійскы-ти градове, а особено Миланъ. Тая война му станѫла скѫпа, и най-сѣтнѣ свръшена быде така, что-то Ломбардійскы-ти ргадове удрьжяли си правдины-ты и независимость-тѫ и само колко-то за сѣнкѫ припознали надъ себе врьховнѫ-тѫ власть на императора. Храбрый Хенрихъ V (1190-1197) не бѫде по-честитъ отъ бащѫ си: по сирьть-тѫ на тьстя си, Неаполитанскаго царя (§. 49), той добылъ и това царство и умрѣлъ въ Сициліѭ. Малолѣтный му сынъ Фридрихъ, ако и да бѣ припознатъ за Германскый императоръ, нъ Гвелфи-ти поставили на Германскый прѣстолъ Отона IV (1197—1214), сына на Хенриха-Лва. Фридрихъ отхраненъ въ Неаполитанско-то си царство, сполучилъ помощь отъ папѫ Инокентія III, дошьлъ въ Германіѭ и побѣдилъ Отона. Фридрихъ II (1214-1250) былъ достоенъ потомецъ на свои-ты прѣдцы и единъ отъ най-добры-ты Германскы императоры. Той умирилъ Ломбардскы-ты градове и папѫ-тѫ и възврьнѫлъ прѣжній бляскъ на Германскѫ-тѫ имперіѭ. По сирьть-тѫ му явили ся пакъ вѫтрѣшни неуряди. Сынъ му Конрадъ IV (1250-1254) всѫду побѣждавалъ непріятели-ты си, нъ по злѫ честь наскоро умрѣлъ и оставилъ слѣдъ себе малолѣтнаго сына Конрадина. Папа-та былъ поклонилъ Неаполь и Сициліѭ Карлу Анждуйскому, брату на Французскаго царя Лудовика IX. Нъ Конрадинъ, кога порасълъ, наумилъ да си

отнеме тыя земи отъ Карла Анждуйскаго и придруженъ отъ вѣрный си другарь Фридриха Баденскаго, нападнѫлъ на Италіѭ; нъ честь-та му вече не помогнѫла. Карлъ го разбилъ и заедно съ другаря му Фридриха заробилъ и погубилъ въ Неаполь въ 1268 л. Съ него ся свръшила лоза-та на Хохнштауфены-ты.

§. 67. — Слѣдъ Хохнштауфены-ты въ Германіѭ станѫлы голѣмы бръконіи, и царска-та власть до толкова испаднѫла, что-то ни единъ отъ Германскы-ты князове нещялъ да стане императоръ. По това една партія прѣдлагала коронѫ-тѫ Английчянскому принцу Рихарду Корнвалійскому, а друга Кастилскому кралю Алфонсу X. И двама-та тіи носили титлѫ царь Германскый, нъ това толкова малко оцѣнявали, что-то Рихардъ четыре пѫти дохождалъ въ Германіѭ, а Алфонсъ, никога и не надникнѫлъ въ неѭ. Само ся надминували да покланять правицы и прѣимѫщества на свои-ты привръженцы. Оттова князове-тѣ, Епископи-ти и много градове добыли владѣтелскы правицы и станѫли така независими отъ царя, что-то Германія приличяла като на еднѫ републикѫ, съставенѫ отъ много чястны дрьжявы; и това врѣмя праведно е нарѣчено врѣмя за правдинѫ на по-ягкаго: зачто-то закони-ти нѣмали силѫ, и всякой могълъ правицѫ-тѫ си да намѣри само съ орѫжіе. Намѣсто граждански-ты сѫдове явили ся тайни сѫдове. Рицари-ти, като разбойници, нападали на пѫтницы, нападали на градове, а кога гы погоняхѫ, затворяли ся въ тврьдини-ты си. Послѣ съѭзъ-тъ отъ градове-ты, кой-то станѫлъ въ врѣмя-то на Фридриха II, въ това врѣмя съврьшено ся развилъ зачто-то само по тоя съѭзъ, кой-то дрьжялъ войскы, могли да ся бранять отъ грабежь и нападенія. Въ тоя съѭзъ влѣзли и Ханза и съѭзъ-тъ отъ Рейнскы-ты градове. Ханзейскый съѭзъ най-напрѣдъ былъ съставенъ, отъ Ханбургъ, Либекъ и Бременъ въ 1240 г., а послѣ тоя съѭзъ порасълъ и

стяжалъ отъ 70 градове, усвоилъ всичкы сѣверны моря и воювалъ съ много ягкы дрьжявы, кои-то часто и побѣждавалъ. Градъ Либекъ былъ глава на тоя съѭзъ, и въ него ся сбирали на общый договоръ. Сега Ханзейскый съѭзъ нѣма, нъ градове Ханбургъ, Либекъ и Бременъ и сега още чясто ся наричять Ханзейскы градове. Най-послѣ по смрьть-тѫ на Рихарда въ 1273 г. Германскы-ти князове наумили да прѣкъснѫть страданіе-то на отечество-то си. Тіи си избрали за императоръ **Рудолфа Хаугсбургскаго** (1273-1291) и нарядили законъ, по кой-то за напрѣдъ да могѫтъ да избирать императоры само седьмь князове, а по имя: Архіепископи **Майнскый**, **Тріерскый** и **Келнскый**, Малграфъ **Бранденбургскый**, Пфалцграфъ **Рейнскый**, Херцогъ **Баварскый** и Херцогъ **Саксонскый**. Тіи князове былохѫ нарѣчени Курфирсти т. е. избирателіе князове. Рудолфъ Хаугсбургскый въвелъ рядъ и миръ въ Германіѭ. Сынъ му **Албрехтъ Австрійскый** (1298-1308) грыжилъ ся само да усвоява, та да разшири прѣдѣлы-ты на дрьжявѫ-тѫ си. Тая негова страсть за усвояваніе угасила му живота и была причина за **Швейцарскый съѭзъ**.

§. 68. — Швейцарія была чясть отъ Швабіѭ, коя-то была на Хохнштауфены-ты. Кога-то имъ отняли Швабіѭ, на Южнѫ-тѫ й странѫ по край Р. Рейнъ, Аарѫ и Райсѫ въздвигнѫли ся Хаугсбургскы-ти графове. Измежду Хаугсбургскы-ты земи имало и свободны общины, кои-то само, кога-то имъ ся случвало да ся сѫдѭть, подчинены былы на императорскый сѫдіѭ (фоктѫ). Австрійскый **Албрехтъ** пожелалъ какъ-да е да подчини подъ власть-тѫ си и тыя свободны общины; за това негови-ти сѫдіи **Ландсбергъ** и **Геслеръ** глядали съ всякаквы неправды да принудять свободны-ты общины **Швицъ**, **Урѫ** и **Унтервалденъ** да припознаѭть надъ себе власть-тѫ на Аугсбургы-ты. Нъ трима личны юнаци: **Вернеръ-Штауфахеръ** изъ

Швицъ, Арнолдъ-Мелхталь изъ Урѫ и Вилтерфюретъ изъ Унтервалденъ съ 30 душь другари заклели ся да избавять отечество-то си отъ насилія-та на сѫдіиты. Наскоро по това младъ селачянинъ Вилхелмъ-Телъ убилъ безчловѣчнаго Геслера и съ това далъ знакъ за бунѫ. Прьвы-ты дни въ 1308 г. тіи съ измамѫ усвоили земи-ты на сѫдіи-ты, изгонили Ландсберга, и тыя три свободны общины или Кантони зели за примѣръ Рейнскы-ты градове, та заключили Швейцарскый съѭзъ съ намѣреніе да пазять народнѫ-тѫ си свободѫ. Албрехтъ ся былъ приготвилъ съ силѫ да гы умири, нъ братанецъ му го убилъ. А понеже по него стѫпилъ на прѣстола Хенрихъ VII (1308—1313) изъ Люксенбургскый домъ, то Швейцарци-ти за нѣколко врѣмя мирували. Хенрихъ оженилъ сына си за наслѣдницѫ-тѫ на Чешко-то или Бохемско-то кралство и обрьнѫлъ всичко-то си вниманіе врьху Италіѭ, въ коіѫ-то у много свободны градове явили ся тирани, кои-то угнѣтявали народа, и гдѣ-то Сицилія въ 1282 л. отцѣпила ся отъ Неаполь — Сицилійска вечерня — и припознала надъ себе власть-тѫ на Арагонскаго царя. А по врѣмя въ 1442 л. и само-то Неаполитанско царство прѣминѫло подъ власть на Арагонскы-ты царіе. Нъ Хенрихъ несполучилъ да уряди работы-ты въ Италіѭ. Въ войнѫ-тѫ, что пламнѫла заради императорскѫ-тѫ коронѫ, измежду Лудовика Баварскый и Фридриха Австрійскый Швейцарци-ти ся помѣтнѫли откамъ Лудовика; оттова храбрый херцогъ Леополдъ, Фридриховъ братъ, нападнѫлъ съ силнѫ войскѫ на Швейцаріѭ; нъ при Моргартенъ въ 1315 л. единъ купъ отъ Швейцарцы пастыри съсипали го до кракъ. Толкова напрѣдъ врьвяли Австрійскы-ти херцози противъ Швейцарцы-ты и въ врѣмя, доклѣ царувалъ Карлъ IV Люксенбургскый (1347—1378). Карлъ IV въздвигнѫлъ Бохеміѭ, свое-то наслѣдствено владаніе, съ така нарѣченѫ-тѫ златнѫ

буля (1356), урядилъ работы-ты въ Германіѭ и далъ на Курфирсты-ты правдины владѣтелскы. Въ врѣмя на царуваніе-то на Карловый сынъ Венцеслава (1378—1400) Австрійский херцогъ Леополдъ III, съ много свѣтскы и духовны владѣлцы по Швабіѭ нападнѫлъ на Швейцаріѭ, нъ борба-та при Сембахъ свръшила ся за неговѫ щетѫ. Великодушный Арнолдъ Винкерлидъ изъ Унтервалденъ прѣжялилъ себе си, та ся убилъ и съ това далъ на свои-ты легко въоружены съотечественницы врѣмя да нападнѫть на непріятеля и да го разбіѭть така, что-то на сѫщо-то мѣсто паднѫли до 700 душь рыцари, измежду кои-то и самъ Леополдъ. Отъ това врѣмя Швейцарци-ти станѫли до край свободни.

§. 69. — Въ врѣмя на Сигысмундово-то царуваніе (1411-1437) родили ся голѣми расколи въ Римокатолическѫ-тѫ цръквѫ. По смрьть-тѫ на папѫ Григорія XI, кой-то прѣнесълъ пакъ папскѫ-тѫ столицѫ у Римъ (§. 59), Римскы-ти кардинали избрали за папѫ Урбана VI, нъ въ сѫщо-то врѣмя Французскы-ти кардинали у Авибонѫ прогласили за папѫ Кардинала де Женевъ подъ имя Климентъ III въ 1378 г. Двама-та папы гонили ся единъ другого съ булы и анатемы и увеличявали злоупотрѣбленія-та на папскѫ-тѫ власть съ отпущеніе грѣхове за пары (Индюлгенціи), и съ продаваніе духовны имоты и пр. По това вси добромыслителіе искали отъ Императора да свыка вселенскый съборъ, та да ся уряди цръквата. И напстинѫ въ 1424 г. свыка ся съборъ у Костанцъ, на кой-то трѣбувало: 1.) да ся отсѣче прѣпирнята измежду папы-ты, и 2.) да ся очисти цръква-та отъ злоупотрѣбленія и отъ ереси. Пръва-та точка ся свръшила, като избрали новъ папѫ Мартина V. Нъ за вторѫ-тѫ точкѫ небыло така лесно да ся рѣши по причинѫ, че безмѣрна безнравственность ся была вмѫкнѫла у западно-то духовенство. Отъ ереси-ты

кои-то въ това врѣмя най-много колебалы умове-ты, была ересь-та на **Ивана Хуса**, професора на богословіе-то въ Пражскый университетъ. Наука-та на Хуса была добыла начяло-то си у Англіѭ отъ Оксфордскый богословъ **Виклефа**; тая наука была противъ безгрѣшность-тѫ и свѣтскѫ-тѫ власть на папы-ты, противъ монашество-то и противъ безмѣрный имотъ на духовны-ты лица, като изворъ на безнравственный имъ животъ и пр. Хуса повыкали на събора и при всичко-то обѣщаніе на Императора, кой-то ся былъ и заклѣлъ, че ще го врьне здравъ читавъ въ Бохеміѭ, едногласно цѣлый съборъ го осѫдилъ да го изгорять живъ въ 1415 г. А на другѫ-тѫ годинѫ така сѫщо изгорили и съученика му Іеронима Пражскый. Тая измама отъ императора камъ Хуса родила длъговрѣменнѫ войнѫ, нарѣченѫ **Хуситскѫ** (1416-1431). Чеси-ти, кои-то были пріяли Хусовѫ-тѫ наукѫ, подъ прѣдводители-ты си **Жишка Троцновскый**, **Прокопа Малый** и **Прокопа Великый**, съсипали нѣколко императорскы войскы и распрострѣли убійство и грабежь по цѣлѫ Германіѭ. Най-сѣтнѣ несъгласіе-то между самы-ты Хуситы, кои-то были растурени по Базелскый съборъ (1433), дало Сигысмунду случяй, да умири Бохеміѭ и да прѣкъсне тѫѭ злочестнѫ войнѫ въ 1436 г. Слѣдъ Сигисмунда дошьлъ на императорскый прѣстолъ зять му и наслѣдникъ на земи-ты му **Албрехтъ II** Австрійскый (1437-1439). И отъ това врѣмя Германскый императорскый прѣстолъ, кой-то все ся давалъ по изборъ до само-то врѣмя, кога-то ся доврьши Германска-та имперія, останѫлъ у рѫцѣ на Австрійскы-ты херцогы, потомцы на Рудолфа Хаугсбургскый. Албрехтовый братъ **Филиппъ III** или **Нула** (1439-1493) былъ владѣтель слабъ. Той допустилъ да подновять папы-ты прѣжне-то си вліяніе врьху Германіѭ, допустилъ най-напрѣдъ Полскому царю **Владиславу IV**, послѣ **Трансилванскому** князу

Ивану Хумядіу да усвоять Маджярско, а Георгію Подѣбраду да усвои Бохеміѭ, коя-то по наслѣдство ся падала на Австрійскый домъ. Въ това врѣмя въ 1453 г. Турци-ти усвоили Константинополь. А понеже той былъ изгубилъ съвсѣмъ вліяніе-то си врьху Германскы-ты своеволны князове, то по смрьть-тѫ му, кога стѫпилъ на прѣстола сынъ му Максемеліанъ I (1493-1519), Германія была въ най-голѣмъ неурядъ.

ВИЗАНТІЙСКА ИМПЕРІЯ И АЗІЯ.

§. 70.—Византійска-та имперія малко по малко испадала: Комнени-ти, отъ кои-то достойни за забѣлѣжванѥ сѫ: Алексій (1081—1118], Іоаннъ (1118—1143) и Емануилъ I (умрѣлъ въ 1180 л.) още умѣли да вдъхвать у народа почетъ камъ имперіѭ-тѫ; нъ като паднѫли тіи, паднѫла и имперія-та въ рѫцѣ на крьстоносцы-ты 1204 л. Михаилъ Палеологъ, Никейскый императоръ, съ помощь отъ Генуезцы-ты подновилъ имперіѭ-тѫ въ 1261 л., немогълъ обаче да й възврьне прѣдніѭ-тѫ силѫ и свѣтлость повече по това, че наскоро наскокнѫла на страшны непріятели, Османскы-ты Турцы, кои-то ся были посилили въ Малѫ Азіѭ. Османскы-ти Турци испрьво живѣли въ Хорозанъ (на истокъ отъ Каспійско море), и оттамъ гы изгонили Монголи-ти, кои-то направили голѣмъ политическый прѣвратъ въ Азіѭ и нѣколко въ Европѫ. Цѣла вѫтрѣшня Азія още отъ старо врѣмя была насѣлена отъ Монголы, а тіи закачили да усвояват отъ начяло на XIII вѣкъ. Темучинъ или Чингысханъ (заповѣдникъ на силны-ты), прѣдводитель на едно малко Монголско плѣмя, кое-то ся скытало по край рѣкы Селенгѫ и Ононѫ, малко по-малко съединилъ всичкы Монголскы плѣмена на едно, побудилъ гы камъ великы прѣдпріятія и наумилъ былъ да

покори цѣлый свѣтъ. Оржжіе-то му врьвяло напрѣдъ. Въ 1209 г. той усвоилъ Сѣверный Кытай, а послѣ обладалъ днешнїѭ Татаріѭ и усвоилъ повече-то отъ Селджукскы-ты царства въ Персіѭ и Кабулистанъ така, что-то негова-та дрьжява ся простирала отъ въсточны-ты земи отъ Каспійско море до Р. Индъ и до Кытайскый зидъ. Синове-ти и унуци-ти му продлъжявали да усвоявать: Хулаку усвоилъ Багдатъ и доврьшилъ Халифатъ въ 1258 г.; а Бати, както что щемь видимь, покорилъ Источнж Европж. При такыва прѣвраты едно Турско племя прьснжло ся по Сиріѭ и по Малж Азіѭ; прѣдводитель-тъ на това племя Османъ, откакъ паднжли Селджуци-ти, станжлъ независимъ и нарѣкълъ своя народъ Османліи. Сынъ му Орханъ (1326—1359), кой-то ималъ столицж-тж си въ Бруссж, урядилъ отъ заробены христіанскы момцы, обрьнжты на силж въ Мухаммеданскж вѣрж, постояннж войскж Еничяры, обладалъ Никомидіѭ и Никеѭ и не веднжжь нападалъ и на самж Тракіѭ въ Европж. Орханъ умрѣлъ въ 1360 г. Наслѣдникъ и сынъ му Мурадъ I покорилъ Ангорж, послѣ нападнжлъ на Европж, гдѣ-то прьвъ пжть обладалъ тврьдиниѭ Небетосъ на Хелиспонта наблизу до Калиполь. Наскоро паднжли прѣдъ Турско-то оржжіе Адріанополь (1361), кой-то Муратъ избралъ за своѭ Европейскж столицж, Пловдивъ (Филипополь), Демотика и пр. При това Мурадъ побѣдилъ Срьбы-ты и обладалъ цѣлж Мачедоніѭ. Напусто императоръ Іоаннъ V просилъ помощь отъ Западнж Европж, напусто ходилъ самъ въ Римъ и припозналъ папж-тж за главж на въсточнж-тж црьквж; трѣбвало най-сѣтнѣ да ся покори на волѭ-тж на Турскый Султанъ и да ся задоволи само съ Константинополь, съ Солунъ, съ нѣколко отъ Мореѭ и съ нѣколко островы. Послѣ Мурадъ нападнжлъ въ Блъгаріѭ, гдѣ-то откакъ усвоилъ еднж чясть и ся оженилъ за дьщеріѭ-тж на Блъгарскый царь Шишмана, отишьлъ

срѣщѫ Срьбы-ты, кои-то ся были подвигнѫли. Въ боя при Косово въ 1389 л. разбилъ гы, заробилъ и наказалъ царя имъ Лазара; нъ и самъ Мурадъ умрѣлъ отъ ранѫ, коіѭ-то добылъ въ тоя бой.

Мурадовый сынъ Баязитъ I Илдѫрѫмъ (Грьмоносный) доврьшилъ покореніе-то на Малѫ Азіѭ и още повече ограничилъ владѣнія-та на Византійскый императоръ. Слѣдъ това Баязитъ, като владѣтель вече на еднѫ чясть отъ Блъгаріѭ, минѫлъ прѣзъ Дунава, нападнѫлъ на Влашко и го усвоилъ (1393). На другѫ-тѫ годинѫ до край покорилъ и Блъгаріѭ (1394). Удивленіе и ужясъ обладали всичкы народы Европейскы за успѣхы-ты на Турско-то орѫжіе у Европѫ и Азіѭ. Римскый папа и Маджярскый царь Сигысмундъ подвигнѫли Западнѫ Европѫ на новъ крьстоносенъ походъ противъ Турцы-ты. Много рыцари и народъ изъ Франціѭ, Германіѭ, отъ Тевтонскый и Іоаннитскый ордены събрали ся подъ прѣпорцы-ты на Сигысмунда, кой-то стоялъ съ свои-ты Маджяры и Влахы при Никополь; нъ тая отбрана Европейска войска страшно быде поразена (1396) при тоя градъ отъ Баязита, кой-то слѣдъ това поразилъ Венгріѭ, Боснѫ и покорилъ подъ власть-тѫ си Влахіѭ и Тессаліѭ и послѣ обрьнѫлъ орѫжіе-то си и възъ Царійградъ. Нъ обстоятелства-та наведнажь помогнѫлы на Грьцкѫ-тѫ имперіѭ, коя-то была вече на смрьть. Монголи-ти подъ прѣдводителя си Тимура или Тамерлана въспрѣли за малко врѣмя успѣхы-ты на Турско-то орѫжіе. Тимуръ отъ малъкъ единъ Монголскый князь станѫлъ былъ владѣтель на Джягатайско-то царство, кое-то былъ основалъ Джягатай, Чингысхановый сынъ, на въстокъ отъ Каспійско море. Той въ конецъ на XIV-ый вѣкъ за малко врѣмя усвоилъ всичкы земи отъ Срѣдиземно море до Кытайскый зидъ и отъ вътрѣшнѭ Европейскѫ Россіѭ до Египетъ. Въ това у-своеваніе страшный Тимуръ досѣгнѫлъ до Малѫ Азіѭ

границы-ты на царство-то на Османскы-ты Турцы. Баязитъ, кой-то до тогава не срѣщалъ другого, равенъ себѣ по честь и юначество, свободно му излѣзълъ насрѣщѫ при Ангорѫ въ 1402 л., нъ тамъ быде разбитъ и заробенъ. Слѣдъ смрьть-тѫ на Тимура въ 1405 л. Баязитовый сынъ Мухаммедъ I (1402—1421) пакъ подновилъ Османско-то царство, а пакъ неговый наслѣдникъ Мурадъ II (1421—1451) изново заобыколилъ Царїйградъ, кой-то бранилъ юнашкы императоръ Емануилъ II, и най-сѣтнѣ принудилъ императора Іоана VII да ся отрѣче отъ всичкы Византїйскы земи, что были покорили Турци-ти. Въ 1443 л. Маджяри-ти, Поляци-ти, Срьби-ти и Власи-ти подали помощъ на Грьцы-ты и излѣзли на бой противъ Мурада, разбили Турцы-ты при Нишь и на Яловатскы-ты полета подъ планинѫ Коновицѫ и накарали гы, по миръ заключенъ съ тѣхъ за 10 годинъ, да оставять Влахїѭ на Венгрїѭ, Срьбїѭ и Херцеговинѫ Георгїю Бранковичу. Нъ кога-то Маджярскый и Полскый царь Владиславъ III, подбутнѫтъ отъ панѫ Евгенїи VI, развалилъ тоя миръ, Мурадъ наймалъ Генуезскы корабы, та на тѣхъ прѣкаралъ войскы-ты си изъ Малѫ Азїѭ въ Европѫ, разбилъ Владислава до кракъ при Варнѫ въ 1444 л. и Малжяры-ты при Косово въ 1448 л., покорилъ всичкы князове изъ дома на Палеологы-ты, кои-то господарували като независими деспоти въ Пелопонесъ, а по смрьть-тѫ на Іоана VII утврьдилъ на Царїйградскый прѣстолъ брата му Констанина XI въ 1449 л. Мурадовый наслѣдникъ Мухаммедъ II (1451—1481) пристѫпилъ, та забыколилъ Царїйградъ и 29 маія 1453 л. прѣвзялъ го; послѣднїй императоръ Константинъ XI умрѣлъ, като юнакъ съ орѫжїе въ рѫцѣ. Великодушный Мухаммедъ II упазилъ отъ погыбель хубость-тѫ на Царїйградъ, живота и имота на покорены-ты. Така ся свршила Въсточна-та Римска имперїя, коя-то прѣживѣла Запа-

длъжтж 1000 годинъ. Слѣдъ паденіе-то на Царійградъ наскоро ся покорили подъ власть-тж на Турцы-ты и вси князове, кои-то господарували независимо въ Атинж и Мореж; такожде цѣла Мала Азія, Трапезундска-та империя, Срьбія, Босна, и по смрьть-тж на Скендеръ Бея, кой-то доста добрѣ ся опиралъ, и Албанія подпаднжлы подъ власть-тж на Турцы-ты, кои-то отняли и отъ Венеціаны-ты остр. Евбеж и отъ Генуезцы-ты Крымъ. Цѣла Европа уплашено глядала и съ трепетъ очякввала, кога ще и неж да постигне урисано-то на Византійскж-тж имперіж.

СКАНДИНАВІЯ.

§. 71.—Измежду Скандинавскы-ты дрьжявы прьво мѣсто дрьжи Данія. Нейни-ти владѣтеліе покорили нѣкои Германскы и Славянскы племена, что живѣлы на южный брѣгъ на Балтійско море, та така расширили прѣдѣлы-ты на дрьжявж-тж си. Въ половинж на VII-ый вѣкъ Данскый краль Валдемаръ I усвоилъ Помераніж, градъ Щетинъ и остр. Рюгенъ, а сынъ му Канутъ VI подчинилъ подъ своіж власть Мекленбургскы-ты князове и усвоилъ Холщиніж. Братъ му Валдемаръ II издалъ мждры законы и расширилъ дрьжявж-тж си до Естландіж, гдѣ-то и основалъ градъ Ревелъ. Слѣдъ Валдемара II у Даніж вжтрѣ прѣзъ цѣло столѣтіе владалы междуособны войны, кои-то ся родилы оттова, че бжде расподѣлена измежду сыноветы му. Валдемаръ III (1340 г) пакъ възвысилъ Даніж. Олавъ, сынъ на дъщеріж му Маргаритж, коя-то была оженена за Норвежскый царь Хакона VIII, подъ попечителство на майкж си наслѣдилъ Даніж и Норвегіж. Между това Шведи-ти припознали за своіж царицж Маргаритж, като вдовицж на Норвежскый краль, кой-то имал правдинж за наслѣдство на Шведскый прѣстолъ. И

наистинѫ Маргарита дошла съ войскѫ въ Швецiѭ, побѣдила съперника си Мекленбургскаго Херцога Албрехта, умирила своеволство-то на Шведскы-ты благородницы и по смрьть-тѫ на сына си Олава поставила на прѣстола на всичкы Скандинавскы дрьжявы сестриный си сынъ Померанскаго херцога Ерриха. А най-послѣ по договорѣ, направенъ у Калмарѫ (Калмарска унiя), съединила Данiѭ, Швецiѭ и Норвегiѭ подъ власть на Данскы-ты царiе (1397), и то така, что-то всяка дрьжява да си има своё вѫтрѣшне независимо управленiе. Нъ Шведи-ти никога не были доволни отъ това съединенiе, и оттова по смрьть-тѫ на Христофора Баварскый, унукъ и наслѣдникъ Ерриховъ, (1448) тiи си избрали за краль маршяла (главный прѣдводитель надъ всичкы-ты войскы) Карла Кнутсона Бонде; а на Данскый и Норвежскый прѣстолъ стѫпилъ Христiанъ Олденбургскый. Карлъ Кнутсонъ умрѣлъ въ 1470 л., а дѣтца-та му останѫлы подъ попечителство на Стена-Стуре. Той ся примирилъ съ Христiана и пакъ припозналъ Калмарскый договоръ, и самъ станѫлъ почти неограниченъ управитель на Швецiѭ. По смрьть-тѫ му въ това достоинство го наслѣдилъ сынъ му Стена-Стуре Младый. Нъ голѣмци-ти и духовенство-то повече-то не были доволни отъ тѣхъ, та оттова повыкали изъ Швецiѭ новый Данскый и Норвежскый краль Христiана II, кой-то дошьлъ, та разбилъ Стена-Стуре Младаго и пакъ подчинилъ Швецiѭ на Данiѭ въ 1519 л. Стена-Стуре бѫде нараненъ въ тоя бой; оттова наскоро и умрѣлъ.

СЛАВЯНЕ.

§. 72.—Отъ самостоятелны-ты Славянскы дрьжявы, что влизать въ всеобщѫ-тѫ исторiѭ, за особено вниманiе сѫ достойны Россiя, Полшя и Блъгарiя. Въсточна Европа, коѭ-то днесь наричяме Россiѭ, у старо врѣмя извѣстна

были подъ общо неопредѣлено имя Скытіѭ. А у IX вѣкъ населявалы тѭѭ странѫ четыре главны племена: Славянско, Латишско, Финско и Турско.—Славяне-ти, както и Германци-ти, коренни жителіе въ Европѫ, дрьжяли земи-ты отъ Р. Одѫ до Елбѫ и отъ Дунава до Балтийско море, и дѣлили ся на много племена: нѣкои отъ тыя племена съставилы Россіѭ, а другы родилы Полшіѭ, Силезіѭ, Бохеміѭ, Моравіѭ, Помераніѭ, Срьбіѭ, Блъгаріѭ и другы дрьжявы, кои-то сѫ сега подчинены на Австріѭ, на Пруссіѭ, на Россіѭ и нѣчто на Турціѭ.

Отъ Славянскы-ты племена, что влѣзлы въ съставъ на Россіѭ, най-лични были Новгородци-ти, кои-то добыли това имя отъ градъ Новгородъ, что основали при устіе-то на Р. Волоховѫ. Тіи най-напрѣдъ ся управляли републикански; нъ въ IX вѣкъ зарадъ междуособны войны, что ся родилы между тѣхъ, повыкали отъ Варягы-ты трима брата: Рурика, Синеуса и Трувора, за да гы управлявать самодрьжявно 862 л. Рурикъ по смрьть-тѫ на братія-та си присвоилъ имъ земи-ты и начнѫлъ самъ да управлява надъ дрьжявѫ-тѫ, коя-то ся нарѣкла Россія и имала за столицѫ Новгородъ.

По смрьть-тѫ на Рурика 879 л. намѣсто малолѣтный му сынъ Игора управлялъ Олегъ, кой-то покорилъ много Славянскы племена и прѣнесълъ столицѫ-тѫ въ Кыево. По него дошьлъ на прѣстола Игоръ 912 л., кой-то небылъ така честитъ; по смрьть-тѫ му намѣсто малолѣтнаго му сына Святослава стѫпила на прѣстола жена му Олга, коя-то ся и покрьстила 957 л. и посѣяла въ Россіѭ сѣмя отъ христіанство. По смрьть-тѫ й управлялъ сынъ й Святославъ 957 л., кой-то воевалъ съ Блъгары-ты и погынѫлъ въ бой противъ Печенѣгы-ты. По смрьть-тѫ му трима-та му сынове: Ярополкъ, Олегъ и Владиміръ раздѣлили си дрьжявѫ-тѫ, нъ наскоро ся скарали и прьви-ти двама погынѫли, та останѫлъ само Владиміръ да

управлява Россіѭ 980 л. Той ся покрьстилъ 988 л. и похристіанилъ Руссы-ты. По смрьть-тѫ на Владимира въ Россіѭ ся родилы междуособны войны между сынове-ты му, на кои-то още на животъ былъ раздѣлилъ дрьжавѫ-тѫ. Такыва междуособны войны траялы, до кога-то Монголи-ти покорили Россіѭ.

Монголи-ти подъ прѣдводителство на Чингысхана Тимучина ударили на Россіѭ и разбили Руссы-ты 1224 л. По нѣколко годинѫ Чингысханъ Огатай пратилъ роднинѫ си Батія, кой-то разбилъ и покорилъ всичкы удѣлны княжества на западъ отъ Уралскы-ты планины, и князове-ти ходили сами, та му изявлявали покорность. Батій най-напрѣдъ поставилъ за великый князъ на цѣлѫ Россіѭ Ярослава, князя Владимирскый, а слѣдъ за ононѫдъ-Днѣпровскы-ты Руссы поставилъ за великый князъ Данiила, князя Галицкый. И така Россія ся раздѣлила на Въсточнѫ и Западнѫ. Россія стеняше подъ Монголскый яремъ, до кога-то въ 1328 г. дошьлъ на великокняжескый прѣстолъ Иванъ Калита, кой-то умѣлъ да льсти Монголскый ханъ Узбека, та станѫлъ самоволенъ управитель и нарѣкълъ ся Великый князъ на цѣлѫ Россіѭ. Той изработилъ такожде да остане великокняжескый прѣстолъ наслѣдственъ въ неговый родъ. По смрьть-тѫ му владали, като великы князове, сынове-ти му: Симеонъ Гордый и Иванъ II; а пакъ Димитрій, сынъ на послѣдняго, наялъ ся и на бой съ Монголы-ты въ 1378 л., а особено въ 1380 л. на Куликово поле така гы разбилъ, что-то ханъ-тъ имъ Мамай едва утекълъ. Испослѣ обаче Монголи-ти, подкрѣпени отъ Татары-ты, подъ прѣдводителство на Тохтамисія нападнѫли на Россіѭ, изгорили Москвѫ и захвалили ся да изгорять и оплѣнять цѣлѫ Россіѭ, ако ся не смири Димитрій; Димитрій принудилъ ся да ся покори и да плаща данькъ. По Димитрія дошьлъ на прѣстола най-старый му сынъ Василій I, а по

кого сынъ му Василій Тьмный, по смрьть-тѫ на кого-то въ 1462 л. качилъ ся на прѣстола сынъ му Иванъ III Василіевичь. Отъ негово врѣмя ся начина нова и свѣтлѫ епоха за Россіѭ: той уничтожилъ малкы-ты княжества, възвысилъ монархыческѫ-тѫ власть и послѣ чрѣзъ интригы (сплетни) пристѫпилъ да освободи Россіѭ отъ Монголско иго; направилъ съѭзъ съ Мегли-Герея, хана на Крымскы-ты Татары въ 1480 л., испѫдилъ хановы-ты посланницы и отрѣкълъ ся да плаща данъкъ. Ханъ Ахматъ нападнѫлъ на Россіѭ, нъ быде разбитъ по-злѣ и отъ Мамая. И така Россія въ 1480 л. подъ Ивана IV Василіевичь освободила ся отъ Монголско иго.

§. 73—Полша, възвысена по побѣды-ты и по ума на Болеслава, прѣзъ половинѫ-тѫ на XII вѣкъ начнѫла да испада. Болеславъ III (кривоустый) въ 1138 л. раздѣлилъ іѭ на четворица-та си сынове, нъ така что-то, и четыре-ты отдѣлны дрьжявы да стоять подъ врьховнѫ-тѫ власть на най-старый князъ, кой-то обыкновено живѣлъ у Краковіѭ. Това раздѣленіе на Полшіѭ быде причина да ся раздроби испослѣ на повече, а оттова ся родилы междуособны войны, кои-то ослабилы Полшіѭ до толкова, что-то пакъ станѫла зависима отъ Германіѭ. Въ такъво състояніе ся намирала Полша, кога-то Татаре-ти въ 1240 л. нагѫнѫли въ неѭ. Най-послѣ въ 1309 л. Владиславъ подвигнѫлъ пакъ Полшіѭ, като съединилъ въ еднѫ дрьжявѫ Малѫ и Великѫ Полшіѭ (Херцогство Познанско). Това съединеніе послужило за честь на Полшіѭ, зачто-то, ако не бы станѫло това, тя бы подпаднѫла подъ власть на Тевтонскы-ты рыцары, кои-то были утврьдили властьтѫ си въ Пруссіѭ. По цѣлый юговъсточный брѣгъ на Балтійско море още отъ старо врѣмя живѣли Славяне и другы самостоятелны племена, особено Поруси и Латыши, кои-то здраво ся дрьжяли за язычество-то и юнашкы отблъсквали всяко покушеніе отъ Германскы-ты

императоры, кои-то искали да утврьдять надъ тѣхъ властьтѫ си. Въ 1186 л. Хомитанскый монахъ Майнгардъ, прьвъ ся опыталъ да покрьсти Ливы-ты, народъ отъ Чюдско племя. По него въ начяло на XII вѣкъ дошьлъ въ Ливонiѭ Албрехтъ Буксхевденъ съ еднѫ крьстоноснѫ дружинѫ и основалъ тамо градъ Ригѫ (1200), насилѫ покрьстилъ язычницы-ты и като нарядилъ военодуховно братство подъ имя рыцари съ мечь или меченосци, утврьдилъ власть-тѫ на Нѣмцы-ты у Ливонiѭ. Наскоро меченосци-ти въ съѭзъ съ Конрада, херцога Мазовскый, заплѣли ся въ борбѫ съ Литванцы-ты и Порусы-ты; нъ кога видѣли, че не могѫть да ся борять съ тѣхъ, тогава Конрадъ повыкалъ на помощь Тевтонскы-ты рыцары, кои-то въ това врѣмя были изгонени отъ Турцы-ты изъ Палестинѫ. Тевтонскы-ти рицари утврьдили ся у Пруссiѭ. Въ 1237 л. меченосци-ти задружно съ Тевтонцы-ты покорили Курландiѭ и Самогытiѭ, нарядили морскѫ войскѫ, усвоили островъ Висби и чясть отъ Померанiѭ и най-сѣтнѣ обрьнѫли орѫжiе-то си противъ Полшѭ. Нъ между това силы-ты на Полшѭ изново ся подновилы, особено въ врѣмя-то на Казимира Великый (1333—1370). Съ смрьть-тѫ на Казимира прѣкѫснѫла ся стара-та владѣтелна лоза на Пясты-ты, и на Полскый прѣстолъ дошьлъ Казимировый сестриинецъ Лудовикъ, Маджярскый краль, кой-то наскоро ся отрѣкълъ отъ Полскый прѣстолъ. Сега голѣмци-ти Полскы припознали за своѭ кралицѫ кралевѫ-тѫ дъщерѭ Ядвигѫ, коя-то ся оженила за великый князь Литванскый Ягела, кой-то съ цѣлѫ Литвѫ прiялъ христiанскѫ вѣрѫ по обряды-ты на римокатолическѫ-тѫ црьквѫ и станѫлъ родопачялникъ на Полскы-ты кралеве отъ лозѫ-тѫ на Ягелоны-ты (1386). Ягело или Владиславъ доврьшилъ силѫ-тѫ на Тевтонскы-ты рыцары и припечялилъ отъ тѣхъ Самогытiѭ съ другы-ты околны страны, а

Казимиръ IV (1444—1492), още догдѣ былъ великый князъ Литвански, отнялъ и Пруссіѭ отъ тѣхъ. Въ 1501 л. великото княжество Литванско съединило ся съ Полшіѭ, отъ кои-то вече не ся отдвоявало; и така Полшя при конецъ на срѣдни-ты вѣкове станѫла силна дрьжява въ сѣверо-въсточнѫ Европѫ, така что-то отъ еднѫ странѫ опирала до Балтійско-то море, а отъ другѫ странѫ до Черно море. А извѫтрѣ у неѭ владалъ най-голѣмъ неурядъ: прости-ти тънѫли си въ глупость; срѣдньнъ рядъ граждане нѣмало, а съ тръговіѭ ся поминували Нѣмци и Евреє; краль-тъ нѣмалъ ни войскѫ, ни пары, нито власть и въ всичко зависѣлъ отъ надуты-ты благородны (шляхты), кои-то между това господарували неограничено. И така при всичкый си вънкашній блѣскъ Полшя у срьдце-то си носила сѣмя за паденіе.

БЛЪГАРІЯ.

§. 74.—Исторія-та намира Блъгары-ты най-напрѣдъ по страны-ты около Р. Волгѫ, отгдѣ-то ся распространили испослѣ до Азовско море и до Арменіѭ. Въ I-ый и II-ый вѣкъ по Р. Х. Блъгаре-ти расширили властьтѫ си и по сѣверны-ты крайморія на Черно море, по Дакіѭ, Панонія и стигнѫли до Иллиріѭ, отгдѣ-то не веднажь нападали на Мизіѭ и Тракіѭ. Древня-та имъ исторія ся губи въ мракъ отъ незнаяніе; тіи ставать поизвѣстни, откакъ прѣминѫли Дунава, та ся засѣлили по Мизіѭ, гдѣ-то и основали Блъгарско царство.

Нападенія-та имъ на Мизіѭ и Тракіѭ начинать още отъ врѣмя-то на Теодосія Великый, 390 л. по Р. Х. и докдѣ да ся утврьдять тамъ, имали сѫ длъговрѣменны кръвопролитны войны съ Византійцы-ты. Въ врѣмя-то на Анастасія (491—518) Блъгаре-ти четыре пѫти нападали на Въсточно-Римскѫ-тѫ имперіѭ, и въ врѣмя-то на Іустиніана 538 л. подъ прѣдводителство на Блъгара

и Драгана опустошили Мизіѫ и Тракіѫ; съвршено обаче ся утврьдили тамъ въ врѣмя-то на Константина Погоната (608—685). За това събытіе приказва ся слѣдуѭще-то. Аспарухъ, единъ отъ пять-тѣхъ сынове на Кубрата, слѣдъ смрьть-тѫ на бащѫ си отдѣлилъ ся съ еднѫ чясть отъ народа, та захватилъ Дунавскы-ты брѣгове край Черно море въ мѣсто, нарѣчено ѫгълъ (онглосъ), и оттамъ чясто оправялъ нападенія-та си възъ Византійскѫ-тѫ имперіѭ. Константинъ Погонатъ съ желаніе да огради имперіѭ-тѫ си отъ нападенія-та на Блъгары-ты излѣзълъ противъ тѣхъ съ силны войскы; нъ на Дунава разбитъ, побѣгнѫлъ, и войскы-ты му ся прьснѫлы, а Блъгаре-ти подъ прѣдводителство на царя си Батая по тѣхъ минѫли, та захванѫли сѣверовъсточнѫ Мизіѭ, гдѣ-то слѣни съ туземны-ты Славяны, основали силно-то испослѣ Блъгарско царство 679 л. Константиновый сынъ Іустиніанъ Ринотмитъ отрѣкълъ ся да плаща обѣщаный отъ бащѫ му данъкъ и съ това разсрьдилъ Блъгары-ты, та изново начнѫли да опустошавать имперіѭ-тѫ.

По Батая срѣщаме за Блъгарскый царь Тревеля, чловѣкъ великодушенъ и достоинъ войвода на Блъгарскы-ты войскы; той съ успѣхъ воевалъ противъ Авары-ты, нарядилъ войнишкы законы и помогнѫлъ, та въскачилъ на Византійскый прѣстолъ изгоненаго по-прѣди Іустиніана II (706), кой-то го и възблагодарилъ съ много почести и му подарилъ странѫ, нарѣченѫ Загорія*). Нъ по малко Іустиніанъ развалилъ мира, и Блъгаре-ти за неблагодарность-тѫ му опустошили имперіѭ-тѫ дори до Цариградскы-ты врата. А въ врѣмя-то на Лва Исаврянина (716—746), когато Сарацини-ти бѣхѫ обыколили Царійградъ, Блъгаре-ти ся намѣрили на помощь на Византійскѫ-тѫ имперіѭ; дошли, та отпѫдили Аравитяны-ты и прѣдали Царійградъ законному му владѣтелю.

При наслѣдника Тревеліевъ Добря или Кормеса

*) Тѣзи страна се простирала отъ черномо-
тѣ брѣгове на Месемврія, Анхиало и цѣлата (я
и Загора, близо до Бьртисъ), и държала час
Черна Тракія по край Балканскы-тѣ гор
[illegible] — Ѕѣлара, сега [illegible]
[illegible]

имали непрѣстанны войны съ Византійцы-ты, а кога-то ся усѣтили, че Добре тайно ся договорилъ съ императора за миръ, безполезенъ тѣмъ, Блъгаре-ти си избрали новъ царь: Тѣлесана 763 л, нъ прѣдани-ти Добрю оставили отечество-то си, та ся прѣсѣлили въ имперіѭ-тѫ. Тѣлесанъ, за да възблагодари военный духъ народный, веднага нападнѫлъ на имперіѭ-тѫ; нъ въ единъ бой при Анхіалъ быде разбитъ; оттова недоволни-ти отъ него убили го, та си избрали за царь Сабина, кой-то по малко врѣмя, за да избѣгне удѣла на прѣдшьственницы-ты си, побѣгнѫлъ въ Царійградъ. Намѣсто него Блъгаре-ти си поставили за царь Пагана или Бояна, кой-то направилъ миръ съ императора Константина Копронима; нъ между това, понеже въ мирно врѣмя императоръ-тъ бѣ пратилъ войскы, та нападнalы и правилы пакость на Блъгары-ты, тіи, ядосани за миролюбіе-то на царя си, отмѣтнѫли го и намѣсто него въцарили Тѣлерига, 771 л, кой-то, прѣдаденъ отъ свои-ты си, изгубилъ еднѫ войнѫ и откакъ наказалъ прѣдатели-ты си, оттеглилъ ся въ Царійградъ, гдѣ-то ся покрьстилъ и оженилъ ся за еднѫ княгинѭ отъ императорскый домъ. Намѣсто него Блъгаре-ти въскачили на прѣстола Кардама, кой-то въ врѣмя-то на Константина Порфиророднаго задалъ страшенъ ударъ на Византійцыты. По смрьть-тѫ му, 807 л. дошьлъ на прѣстола Крумъ или Гръмъ.

Въ това врѣмя Грьцкый императоръ Никыфоръ поискалъ да ся прочюе съ побѣды врьху непобѣдимы-ты тогава Блъгары, та излѣзълъ противъ нихъ съ войскы; нъ Блъгаре-ти го разбили до кракъ при Р. Струмицѫ и ударили на Тріадицѫ (Софіѭ), та ѭ прѣвзяли и оправили ся камъ Царійградъ. Никыфоръ съ новы войскы посрѣщнѫлъ гы при Едрене, нъ войници-ти му, уплашени, распобѣгали ся, а по малко врѣмя пакъ ся вратили при Никыфора, та го молили да гы упрости за малодушіе-то имъ. Никыфоръ о-

бáче нарядилъ да гы накажіѫть; оттова множина прибѣгнѫли при Блъгары-ты; между прибѣгнѫлы-ты имало нѣкой-си Евстатій Спатарій, искусенъ механикъ, кой-то и научилъ Блъгары-ты, какъ ся правять машины за прѣвзиманіе твърдини. Никыфоръ, ядосанъ зачто немогълъ да сполучи, въ 811 л. прѣзъ маія излѣзълъ съ многочислены войскы противъ Блъгары-ты; Грѫмъ, неприготвенъ за бой, молилъ за миръ, нъ императоръ-тъ не щялъ ни да го чюе. Въ конецъ на Іулія Грьцкы-ты войскы нагѫнѫлы въ Блъгаріѭ и прѣдалы всичко на огънь и мечь. Слѣдъ вторично отрицаніе за миръ отъ Императора Блъгаре-ти единодушно рѣшили ся или на смрьть или на побѣдѫ. Тіи прибрьзали, та засѣкли всичкы проходы на полянѫ-тѫ, обыколенѫ отъ горы, гдѣ-то былы расположены Грьцкы-ты войскы, и 25 Іулія запалвать околны-ты гѫстацы и прѣзъ нощь-тѫ отъ еднѫ странѫ нападать на императорскѫ-тѫ войскѫ; за Грьцы-ты настанѫло истребленіе; нѣмало спасеніе отъ Блъгарскый мечь и отъ огъня; тукъ погынѫло все: самъ императоръ-тъ, войводы-ты му и безчислено множество войници изгынѫли. Въсточна-та имперія потънѫла въ глѫбокѫ жялость; въ Царійградъ нѣмало кѫща, коя-то да не оплаквала нѣкого.— Кога нещешь мира, на ти сѣкыра! — Здравица съ обкованѫ-тѫ съ срѣбро Никыфоровѫ кратунѫ.—

Слѣдъ злочестѫ-тѫ смрьть на Никыфора царувалъ Михаилъ Рангабей (811—813), въ врѣмя-то на кого-то Грѫмъ прострѣлъ усвояваніе-то си дори до Царійградъ. Откакъ усвоилъ Дебелтъ, Пловдивъ (Филиппополь) и пр. пратилъ посланникъ Драгомира, та поискалъ да задлъжи императора, да заключи трьговскый договоръ и да плаща ежегоденъ данъкъ по извѣстно число най-хубавы Византійскы дѣвойкы, дарове и дозволеніе да забіе копіе-то си въ златны-ты врата. Намѣсто Михаила Рангабей тогава ся былъ въцарилъ Львъ Арменинъ, кой-то отговорилъ

Грьму, че за всичко това трѣбува частенъ сговоръ; назначили и мѣсто, гдѣ да ся съберѫть двама-та владѣтеля, нъ лукавый Львъ былъ зарѫчялъ на нѣколцина войницы, да убіѭтъ Грьма, кога дойде. За голѣмѫ честь обаче непріятелскы-ты стрѣлы не докачилы Грьма, и той за това вѣроломство опустошилъ околны-тѣ на Царійградъ страны, и въ голѣмы-ты си приготовленія отгорѣ, за да обсади и прѣвземе Царійградъ, умрѣлъ 814 л.

§. 75.—По Доука и Цока въ Блъгаріѭ владѣлъ Мортагонъ, въ врѣмя-то на кого-то Блъгаре-ти освѣнь борбы съ Византійцы-ты били ся и съ Людовика благочестивый за Паноніѭ. Мортагона наслѣдилъ Владимиръ, унукъ Грьмовъ, 830 л, а по него Богоръ или Борисъ, въ врѣмя-то на кого-то Блъгаре-ти пріяли христіанскѫ-тѫ вѣрѫ. Императрица Теодора, майка на Михаила, който царувалъ отъ 842 до 866 л., попросила отъ Блъгарскый царь да й отпусти нѣкого-си боярина, Теодора Куфара, кой-то былъ заробенъ въ Блъгаріѭ; Борисъ го отпустилъ и замѣнилъ за сестрѫ си, коя-то такожде въ плѣнъ живѣла у Царійградъ. Тя, отхранена въ христіанскѫ вѣрѫ, като ся врьнѫла при брата си заедно съ духовника си Методія, не прѣстаяла отъ да го убѣждава въ истины-ты на христіанскѫ-тѫ наукѫ. Борисъ не ся вдавалъ повече-то отъ страхъ, да не разсрьди съ това подданицы-ты си. Въ това врѣмя у Блъгаріѭ ся случила смрьтоносна болка и гладъ; Блъгарскый царь ся рѣшилъ да прибѣгне камъ истиннаго Бога, язва-та ся прѣсѣкла, и Борисъ въ св. крьщеніе добылъ имя Михаилъ, 862 л, и откакъ смирилъ буны-ты, причинены отъ нѣкои отъ голѣмцы-ты му, кои-то не могли да прѣжялять стары-ты си богове, Михаилъ Борисъ покрьстилъ и цѣлый народъ Блъгарскый, 865 л. по Р. Х. — Кириллъ и Методій наряждать Блъгарскѫ-тѫ азбукѫ и прѣвождать св. Писаніе на Блъгарскый языкъ. —

По Бориса Михаила царувалъ Владимиръ Симеонъ най-достопримѣчателный Блъгарскый царь. Симеонъ въ млады-ты си години живѣлъ въ Царiйградъ, гдѣ-то изучилъ тогавашнѭ-тѫ Византiйскѫ мѫдрость, а по смрьть-тѫ на Бориса и на двама-та му наслѣдника той ся врьнѫлъ въ отечество-то си, гдѣ-то го прiяли и прогласили за царь. Симеонъ былъ храбъръ, и злочестiе-то, кое-то го гонило, направило го опытенъ чловѣкъ. Той, за да оправи и оздрави тръговiѭ-тѫ на Блъгары-ты съ Царiйградъ, оплакалъ ся нѣколко пѫти императору Лву Философу за притѣсненiя-та, что правили Грьци-ти на Блъгарскы-ты тръговцы, и като не получилъ никакво удовлѣтворенiе, принудилъ ся да двигне орѫжiе и прьвъ пѫтъ разбилъ Византiйцы-ты въ Мачедонiѭ, 888 л. Императоръ Львъ наймалъ Угры-ты (Маджяры-ты) и надумалъ гы да нападнѫть на Блъгарiѭ изненадѣйно въ това врѣмя, кога-то Грьци-ти обрьнѫтъ врьху себе всичкы-ты силы Симеоновы. Симеонъ, неприготвенъ да отбива отъ двѣ страны непрiятели, быде разбитъ и ся заключилъ въ Дростолъ, 890 л. Нъ за тѫѭ измамѫ той на другѫ-тѫ годинѫ нападнѫлъ на Угры-ты, разбилъ гы, подчинилъ подъ власть-тѫ си цѣлѫ Венгрiѭ и послѣ принудилъ императора, да му врьне назадъ безъ откупъ всичкы заробены Блъгары, колко-то былъ откупилъ напрѣдъ отъ Маджяры-ты, и заключилъ съ него миръ, 899 л.

По смрьть-тѫ на Лва, братъ му Александръ горделиво ся отрѣкълъ да пази мира, заключеный съ Блъгары-ты; за то Симеонъ пакъ обявилъ войнѫ, 913 л. Блъгаре-ти ся явили прѣдъ Царiйградъ и расположили ся отъ Влахернѫ до Златны-ты врата. Уплашени-ти Грьци молили за миръ, и Симеонъ ся склонилъ на договоръ; тръжественно влѣзълъ въ Влахернскый дворъ, гдѣ-то императоръ Константинъ, кой-то по смрьть-тѫ на Александра вече самъ управлялъ, и патрiархъ-тъ посрѣ-

Ђнили го съ почести. Симеонъ прѣклонилъ главѫ прѣдъ Патріарха, и той го благословилъ и провъзгласилъ за царь, като му турилъ на главѫ-тѫ царскѫ коронѫ; всичкa-та Грьцка войска съ прѣклоненіе прѣпорцы прѣдъ него поздравила го като императоръ. Сьвршенъ миръ обаче вилѝ ся не былъ заключенъ, зачто-то Симеонъ изново ималъ войны съ Византійцы-ты, кои-то были наймали противъ него и Печенѣгы-ты. Въ 923 л. Симеонъ изново дошьлъ въ Влахернѫ; уплашеный императоръ Романъ Лекапенъ самъ дошьлъ при Симеона унижено да моли за миръ. Симеонъ направилъ по желаніе-то му и послѣ обявилъ на Хърваты-ты войнѫ, въ врѣмя на коіѫ-то и умрѣлъ, 927 л. Врѣмя-то, доклѣ царувалъ Симеонъ, было златенъ вѣкъ за Блъгаріѭ, коя-то достигнѫла до най-голѣмы могѫщество и силѫ. Освѣнь Блъгаріѭ на воліѫ-тѫ Симеоновѫ ся покорявалы цѣла Мачедонія, Срьбія, Влашко, Молдова и цѣла Унгарія. Симеонъ покровителствовалъ тръговіѭ-тѫ, наукы-ты и искусства-та; Блъгарскы-ти тръговци были на най-голѣмъ почетъ у Царійградъ; Блъгарска-та книжнина ся обогатила съ много прѣводы отъ Грьцкый языкъ.—Боянъ, сынъ му, пѣснотворецъ и живописецъ.—

Жялостна обаче была сѫдба-та на Блъгаріѭ слѣдъ смрьть-тѫ на Симеона; слабый му сынъ и прѣемникъ Петъръ нѐбылъ достоинъ да врьти и управлява такъвѫ великѫ дрьжявѫ, каква-то была Блъгарска-та. Омаломощенъ и разглѣзенъ отъ женѫ си Маріѭ, унукѫ на императора Романа, коіѫ-то му дали, за да пази миръ съ Грьцы-ты, той ся прѣдалъ на безгрыжность и лѣность, а земіѭ-тѫ му управлявали негови любимци и подлизуркы, между кои-то прьво мѣсто дрьжялъ нѣкой-си Грькъ Георгій Сурсовулъ, като възпитатель на царя. Околни народи: Угри, Хървати и Срьби усѣтили слабость-тѫ му и начнѫли да нападать на владѣнія-та му; при това гладъ доврьшялъ друго-то зло. Оттова братія-

та Петрови Иванъ и Михаилъ, подпомогнѫти отъ другы Блъгарскы бояры, опытали ся да однемѫть управленіе-то, нъ безъ да свръшять ничто, причинили само буны и раздоры. По смрьть-тѫ на Маріѭ, чрѣзъ коѭто ся пазилъ миръ-тъ съ Грьцы-ты, Петъръ, по наговоръ отъ Сурсовула, пратилъ въ Царійградъ двама-та си сына Бориса и Романа, като залогъ за мира. А между това Георгій Сурсовулъ начналъ самовластно да управлява и готвилъ вече сына си Самуила чрѣзъ бракосъчетаніе съ царскѫ-тѫ княгынѭ Райнѫ да въскачи на Блъгарскый прѣстолъ. По ненадѣйнѫ-тѫ смрьть на Петра, кой-то бяше ся вплелъ вече въ борбѫ съ Грьцы-ты и Руссы-ты, Борисъ и Романъ дошли на бащиный си прѣстолъ 967 г. Русскый князъ Святославъ, подбутнѫтъ отъ Грьцы-ты, дошьлъ и усвоилъ Блъгаріѭ, откакъ прѣвзялъ прѣстолный й градъ Прѣславѫ, нъ намѣсто да ѭ прѣдаде на Императора, той останѫлъ самъ да ѭ управлява. Оттова Іоаннъ Цимисхій, наслѣдникъ на Никыфора Фокѫ, обявилъ войнѫ на Руссы-ты, разбилъ Святослава и Блъгары-ты, тогава вече неговы съѭзницы, отвелъ въ плѣнъ Бориса, а Блъгарско-то царство присъединилъ съ имперіѭ-тѫ си 970 г. Въ жялостно подданство на Грьцы-ты Блъгаре-ти стояли 5 годинъ до смрьть-тѫ на Цимисхыя.

§. 76,—Блъгаре-ти ся въсползували отъ малолѣтство-то на Романовы-ты сынове Василія и Константина, отъ имя на кои-то управлявалъ Василій Евнухъ, наумили да възврьнѫть на отечество-то си самостоятелность-тѫ и народность-тѫ си. Главны дѣйствителны лица въ това възстаніе были Сурсовулови-ти сынове: Давидъ, Моисей, Ааронъ и Самуилъ, извѣстни подъ имя Комитопули. Наскоро отъ тѣхъ останѫлъ живъ само Самуилъ, кой-то и быде избранъ за царь, 981 г. Той обладалъ Мачедоніѭ, Тессаліѭ, Грьціѭ и Пелопонесъ и избралъ за столицѫ на царство-то Охридѫ. Ново-

основано-то обаче отъ Самуила царство не могло да ся задрьжи много врѣмя; въ постоянны кръвопролитны войны съ Грьцы-ты прѣзъ половинъ столѣтіе, Блъгаре-ти, раслоижсани отъ несъгласія, немогохѫ да устоять и ся подчинихѫ подъ власть-тѫ на императора Василія нарѣченаго Блъгароктона, 1041. л. Тяжкы-ти данъци, наложени на Блъгаріѭ, и притѣсненія-та, кои-то така немилостиво правяхѫ Грьци-ти, възбуждахѫ у Блъгары-ты желаніе да ся освободять, домашни обаче несъгласія всякога осуетявахѫ кроежи-ты имъ; и така бѣдна Блъгарія останѫла въ Грьцко подданичество до врѣмя-то на Алексія Ангела 1195 л.

Тоя императоръ поискалъ да ся ожени за дъщеріѭ-тѫ на Унгарскый царъ Белѫ и за разноскы-ты по сватбѫ-тѫ наложилъ новы данъцы. Блъгаре-ти, така угнѣтени, немогли вече да траѭть: двама братія Асенъ (Ясенъ) и Петъръ, потомци отъ прѣжни-ты Блъгарскы царіе, станѫли начялници на възстаніе-то и слѣдъ много кръвопролитны борбы възобновили Блъгарско-то царство, на кое-то быде избранъ за царь Асенъ 1189 л. съ столицѫ Трьново. Асенъ быде убитъ отъ Иванка, едного отъ военачялницы-ты си, 1196 л. По него дошьлъ на прѣстола братъ му Петъръ; нъ и той наскоро быде убитъ, и по него дошьлъ третій имъ братъ Іоаннъ, нарѣченъ Калло-Іоаннъ и Іоанникій (1197). Той попросилъ помощь отъ папѫ-тѫ съ обѣщаніе да пріеме Уніѭ-тѫ; и наистинѫ Іоаннъ быде вѣнчянъ като Блъгарскый императоръ отъ папскый посланникъ, нарядилъ въ Трьново Блъгарскый Патріархатъ Ноемв. 7. 1204 л. и добылъ дозволеніе да кове Блъгарскы монеты. И така по трудове-ты на Асеновцы-ты Блъгаре-ти добыли своѭ-тѫ самостоятелность и прѣжне-то си могѫщество. Испослѣ обаче несъгласія между членове-ты на царскѫ-тѫ фамиліѭ, сплетни отъ Византійскы-ты императоры, съ кои-то Блъгарскы-ти Господаріе

ламтяли да влизатъ въ родство, по малко малко ослабвалы това царство и му приготвилы паденіе-то.

Смрьтенъ ударъ му нанесълъ Александръ Михаилъ (1330—1350) съ това, че расподѣлилъ царство-то между синове-ты си: Видинъ съ околнины-ты му отдалъ Страшимиру, а Прѣславѫ съ околны-ты страны отъ Тракіѭ далъ Асену, а пакъ Шишману отдалъ Трьново и Софіѭ съ околнины-ты имъ. Распры-ты между тѣхъ докаралы паденіе-то на Блъгарско-то царство. Турци-ти, кои-то бѣхѫ вече влѣзли въ Европѫ, разбили отдѣлны-ты силы Блъгарскы и Блъгаріѭ съвръшено подчинили подъ власть-тѫ си въ 1396 л.

Изнамърванія и Открытія

§ 77. — Срѣдни-ти вѣкове, а особено врѣмя-то слѣдъ кръстоносны-ты войны, въ кои-то чловѣческый умъ ся пробудилъ съ особенѫ силѫ, прославили ся съ много лични изнамѣрванія и открытія. Мы тукъ щемь забѣлѣжимь найдостойнопримѣчателны-ты.

Въ 555 л. въведе ся у Европѫ свилодѣліе.

Въ 707 л. начнѫли да правять книгы за писаніе, кои-то былы извѣстпы вече на Арабы-ты. Испаннскы-ти Араби изнамѣрили да правять книгы отъ ленъ и отъ клъчище, а у Германіѭ около 1300 л. зели да ги правять и отъ парцалы.

Въ 846 л. зели да правять въ Европѫ чясовницы.

Въ 1025 л. изнамѣрилъ у Италіѭ нотнѫ-тѫ системѫ нѣкой монахъ Гвидо.

Въ 1100 л. зели да употрѣблявать въ Европѫ магнитнѫ-тѫ стрѣлѫ, коѭ-то пріяли отъ Арабы-ты.

Въ 1180 л. у Англіѭ начнѫли да употрѣбявать стъкла по прозорцы-ты.

Въ 1300 л. измыслилъ барута нѣкой-си Нѣмскый калугеръ Бертолдъ Шварцъ. Барутъ-тъ обаче былъ извѣстенъ и по-преди на Индійцы-ты, Китайцы-ты, а около 690 л. и на Арабы-ты.

Въ 1302 л. урядилъ по-добрѣ компаса Жіо Флавіо.

Въ 1393 л. ввела ся игра съ карты.

Въ 1436 л. Гутембергъ изъ Майнцъ изнамѣрилъ книгопечятніж-тж у Страсбургъ.

Въ 1454. л. у Англіж и Франціж нарядили пощж.

Вь 1500 л. у Ниртембергъ измыслили часовни-цы за въ пазухж.

НОВА ИСТОРІЯ.

НОВА ИСТОРІЯ.

ПРЬВЫЙ ПЕРІОДЪ.

Отъ открытіе-то на Америкѫ до Вестфалскый миръ 1492—1648.

Открытіе на Америкѫ и на Морскый пѫть за въ Индіѭ.

§. 78. — Нова-та Исторія ся начина отъ събытія, кои-то имали голѣмо влiяніе врьху просвѣщеніе-то и врьху политическо-то състояніе на Европѫ и на другы-ты чясти отъ свѣта, и кои-то измѣнилы тръговіѭ-тѫ и начина за живѣяніе у всичкы народы; а тѣ сѫ: Открытіе-то на Америкѫ и на Морскый пѫть за въ Индіѭ и Реформація-та.

Мы познаваме вече открытія-та, что направили Португалци-ти въ Атлантическый очеанъ; (§64). Полза-та, что-то имали Португалци-ти отъ тыя открытія, дразнила и другы мореплавателны народы, особено Генуезцы-ты и Испанцы-ты, да послѣдять въ това Португалцы-ты. Слава-та на Португалцы-ты довела въ 1477 г. у Лисабонъ младаго Генуезскаго мореплавателя Христофора Колумба. Той като прочиталъ морскы-ты пѫтуванія на тьстя си (оженenъ былъ за дъщеріѭ-тѫ на Португалскый мореплаватель Пере-Стрело) и като размы-

шлявалъ за валчевинж-тж на земіж-тж, убѣдилъ ся най-сѣтнѣ, че ще да е възможно не само по край носъ Добра Надѣжда да ся достигне до Индіж, коя-то по богатство-то си привлачяла Европейцы-ты, нъ и изъ другъ пжть по Атлантическый океанъ направо камъ западъ. Слѣдъ много трудове и убѣждаванія най-сѣтнѣ той склонилъ Кастилскж-тж царицж Изабелж, да му спомогне, за да бы постигнжлъ и испълнилъ мысъль-тж си. Колумбъ направилъ съ Изабелж договоръ, по кой-то да бжде той Вице-краль на всичкы новооткрыты земи, и 3 Авг. 1492 г. оправилъ ся по море изъ пристанище Палосъ на три малкы кораба съ 120 душь, и 12 Окт. въ сжщж-тж годинж открылъ въ Антилско море островъ Гванаханж, кой-то той нарѣкълъ Сан-Салвадоръ.

Колумбъ мыслилъ, че това ще да е единъ отъ Азіятскы-ты островы, та го отдалъ на Индіж; оттова вси острови по Антилско море и днесь ся зъвжтъ Западна Индія (Вестъ-Индія). Нъ ни на Гванаханж, нито пакъ на другы-ты изнамѣрены островы: Кубж и Хайтж (Сент-Доминго), Колумбъ не нашьлъ злато, оттова на другж-тж годинж 1493 л. съ 17 корабы и 1,500 душь вторый пжтъ отишьлъ въ новооткрыты-ты земи, за да издири и найде златны рудницы за Испаніж; отъ него искали не земи, а само злато. Въ второ-то си това пжтуваніе, той открылъ още много Малкы Антилскы островы и Ямайкж; нъ при все това злато немогълъ да найде. Колумбъ наймалъ ся и на трете пжтуваніе 1498 л. и намѣрилъ самж-тж сушж на Америкж. Нъ завистниці-ти на славж-тж му наклеветили го прѣдъ Фердинанда, Изабелиный мжжь, та великаго Колумба довели у оковы въ Испаніж (1500). Ако и да ся оправилъ Колумбъ прѣдъ Фердинанда, пакъ тоя послѣдній не щялъ да го припознае за вице-краль на новооткрыты-ты земи. Въ л. 1502 Колумбъ още еднажь наведилъ и пообыколилъ

новооткрыты-ты земи и съвршено ся увѣрилъ, че тыи не били отъ Индіѭ, нъ отъ особенѫ чясть на свѣта. Той умрѣлъ въ 1506 г. у Валадолидѫ и занесълъ съ себе въ гроба неблагодарность-тѫ и оковы-ты, съ кои-то нѣкога былъ окованъ.

Веднага по Колумба ся потрѫбихѫ на тумбы въ новый свѣтъ, та съ това открытія-та ся распространихѫ. Флорентинскый благородникъ Америко Веспучи издалъ прьво описаніе на тѫѧ новѫ земѭ и нарѣкълъ ѭ по имято си Америкѫ. Въ 1512 л. открыли Флоридѫ; а наскоро по това Балбоа достигнѫлъ до Тихый очеанъ, и Фердинандъ Кортесъ (1519-1521) усвоилъ Мексикѫ, на коѭ-то жителіе-ти не были диваци, а живѣли въ великы градове и отбирали отъ искусства и художества. Отъ л. 1531-1541 Францъ Пизаро покорилъ Перу и Чилы, гдѣ-то намѣрилъ толкова злато, колкото немогла Испанія никогa да ся нада. Отъ 1519-1521 л. Португалецъ Магеланъ, кой-то былъ въ Испанскѫ службѫ, открылъ Протокъ Магелановъ на Югъ въ Америкѫ и прьвъ заобыколилъ около земѭ-тѫ. И така около половинѫ на XVI-ый вѣкъ Испанія усвоила въ Западнѫ Америкѫ всичкы земи отъ Чилы до Калифорніѭ, нъ не умѣла да ся ползува отъ това; зачто-то Испанци-ти, ако и да обрьнѫли въ Христіанство дивы-ты жители по Америкѫ, нъ като неглядали за друго нищо, а само да си пълнять торбы-ты съ злато, тіи съ такыва и толкова тяжкы работы по рудницы-ты затрили и довршили повече-то Американцы, а за да навасять тѫѧ щетѫ, дошла имъ на умъ безчловѣчна мысъль: да купуватъ изъ Африкѫ Арабы или Негры и да гы докарватъ у Американскы-ты рудницы (1517 Ласъ-Казасъ). Тая срамотна за чловѣчество-то търговія съ хора, при всичкы мѫкы отъ Англіѭ и отъ другы дрьжявы за да ся махне, трае и до днесь.

И Португалци-ти, колко-то въ открытія-та неизо-

станжли надирѣ отъ Испаніѭ. Въ 1498 г., както что ся каза (§. 64), Васко де Гама изнамѣрилъ морскый пжть за въ Индіѭ. Отъ това врѣмя Португалци-ти присвоили си всичкж-тж трьговіѭ съ Индіѭ, усвоили, особено подъ прѣдводители-ты си Алмейда, (1500-1515) и Албикерка (1509-1515), всичкы крайморскы земи по Въсточнж Африкж, по Южнж Азіѭ, Малакж и Китай и повече-то отъ Индійскы-ты острови, като: островъ Цейлонъ, Зендскы-ты и Молукскы-ты острови. А главно мѣсто за трьговіѭ-тж имъ въ Индіѭ былъ градъ Гоа. Случяй докаралъ, та да добыѭтъ Португалци-ти широкы земи и въ самж Америкж: въ 1500 г. вѣтрове завѣяли въ Америкж адмирала Кабраля, кой-то былъ пратенъ за въ Индіѭ, и той присвоилъ и задрьжялъ за своя царь Брэзиліѭ.

Сѣтнины-ты отъ тыя открытія и усвоенія отъ Испанцы-ты и Португалцы-ты бѣхж великы: сухопжтна-та трьговія на цѣлый свѣтъ ся промѣнила на морскж, и тя съгради морскы силы; основахж ся посѣленія и по другы-ты части на свѣта, распространи ся христіанство-то по всичко-то земно клжбо; отъ много-то новы произведенія, а особено злато и срѣбро, просвѣщеніе-то ся подвигнж напрѣдъ, истънчихж ся нрави-ти на Европейскы-ты народы, и най-сѣтнѣ Португалія, а особено Испанія, извыси ся, та захвати прьво мѣсто между дрьжявы-ты на свѣта.

Възвышеніе на Испанско-Австрійскый Аугсбургскый домъ и прѣпирни между Франціѭ и него.

§. 79—По смрьть-тж на Изабелж, коя-то умрѣла въ 1504 л., и Фердинанда, кой-то умрѣлъ въ 1516 л., наслѣд-

и унукъ имъ Карлъ I*) (1515—1556), херцогъ Австрійскый, съединилъ Арагоніѭ и Кастиліѭ въ еднѫ дрьжавѫ, на коиѭ-то освѣнь това припадалы: Сицилія, Сардинія, Неаполь, Нидерландія и новооткрыты-ты земи по Америкѫ.

Оттукъ ся види, че Карлъ въ онова врѣмя е былъ единъ отъ най-ягкы-ты владѣтели. Освѣнь това, кога дѣду му Максиміліанъ I умрѣлъ, Германскы-ти князове въ 1519 г. избрали го за свой Императоръ.

Като Германскый Императоръ, той ся звалъ Карлъ V, (1519—1556). Таково могѫщество на Аугсбургскый домъ влѣзло въ очи на другы-ты дрьжавы, та зелы да страхуватъ за своіѭ-тѫ независимость. Особено Франція, отъ вси странѫ заобыколена отъ дрьжавы-ты на Карла V, трѣбувало да страхува отъ това могѫщество. Прѣди това още Франція залѣгала да не даде на Испаніѭ, да ся възвыси и усили съ покореніе Италіѭ. Тогава обстоятелства-та помагалы на Франціѭ. Италія была въ найвеликъ неурядъ и немогла да ся опре на Франціѭ, а при това Французскый царь Карлъ VIII, наслѣдникъ на Лудовика XI, като да ималъ нѣкаквы-си правдины на Неаполскый прѣстолъ, кой-то ся падалъ въ наслѣдство на Анжуйскый домъ. Въ лѣто 1494 Карлъ VIII прѣминѫлъ прѣзъ Алпійскы-ты планины и усвоилъ цѣлѫ Италіѭ; нъ папа-та, Венеція, Фердинандъ Католикъ и императоръ Максиміліанъ заключили въ Венеціѭ 1495 г. помежду си съѭзъ, та изгонили Карла изъ Италіѭ. Това ся случило

*) Фердинандъ —— Изабела. (Арагонія, Сицилія, Неаполь). | (Кастилія) | Максиміліанъ —— Марія. (Австрія) (Нидерландія).

Іоанна — Филиппъ Красный

Карлъ I Фердинандъ

ламтяли да влизатъ въ родство, по малко малко ослабвалы това царство и му приготвилы паденіе-то.

Смрьтенъ ударъ му нанесълъ Александръ Михаилъ (1330—1350) съ това, че расподѣлилъ царство-то между синове-ты си: Видинъ съ околнины-ты му отдалъ Страшимиру, а Прѣславѫ съ околны-ты страны отъ Тракіѭ далъ Асену, а пакъ Шишману отдалъ Трьново и Софіѭ съ околнины-ты имъ. Распры-ты между тѣхъ докаралы паденіе-то на Блъгарско-то царство. Турци-ти, кои-то бѣхѫ вече влѣзли въ Европѫ, разбили отдѣлны-ты силы Блъгарскы и Блъгаріѭ съвршено подчинили подъ власть-тѫ си въ 1396 л.

Изнамърванія и Открытія

§ 77. — Срѣдни-ти вѣкове, а особено врѣмя-то слѣдъ крьстоносны-ты войны, въ кои-то чловѣческый умъ ся пробудилъ съ особенѫ силѫ, прославили ся съ много личны изнамѣрванія и открытія. Мы тукъ щемъ забѣлѣжимь найдостойнопримѣчателны-ты.

Въ 555 л. въведе ся у Европѫ свилодѣліе.

Въ 707 л. начнѫли да правять книгы за писаніе, кои-то былы извѣстпы вече на Арабы-ты. Испаннскы-ти Араби изнамѣрили да правять книгы отъ ленъ и отъ клъчище, а у Германіѭ около 1300 л. зели да ги правять и отъ парцалы.

Въ 846 л. зели да правять въ Европѫ чясовницы.

Въ 1025 л. изнамѣрилъ у Италіѭ нотнѫ-тѫ системѫ нѣкой монахъ Гвидо.

Въ 1100 л. зели да употрѣблявать въ Европѫ магнитнѫ-тѫ стрѣлѫ, коѭ-то пріяли отъ Арабы-ты.

Въ 1180 л. у Англіѭ начнѫли да употрѣбявать стъкла по прозорцы-ты.

Въ 1300 л. измыслилъ барута нѣкой-си Нѣмскый калугеръ Б е р т о л д ъ Ш в а р ц ъ. Барутъ-тъ обаче былъ извѣстенъ и по-преди на Индійцы-ты, Китайцы-ты, а около 690 л. и на Арабы-ты.

Въ 1302 л. урядилъ по-добрѣ компаса Жіо Флавіо.

Въ 1393 л. ввела ся игра съ карты.

Въ 1436 л. Гутембергъ изъ Майнцъ изнамѣрилъ книгопечятнія-тѫ у Страсбургъ.

Въ 1454. л. у Англіѭ и Франціѭ нарядили пощѫ.

Въ 1500 л. у Ниртембергъ измыслили часовници за въ пазухѫ.

НОВА ИСТОРІѦ.

НОВА ИСТОРІЯ.

ПРЬВЫЙ ПЕРІОДЪ.

Отъ открытіе-то на Америкѫ до Вестфалскый миръ 1492—1648.

Открытіе на Америкѫ и на Морскый пѫть за въ Индіѭ.

§. 78. — Нова-та Історія ся начина отъ събытія, кои-то имали голѣмо вліяніе врьху просвѣщеніе-то и врьху политическо-то състояніе на Европѫ и на другы-ты чясти отъ свѣта, и кои-то измѣнилы тръговіѭ-тѫ и начина за живѣяніе у всичкы народы; а тѣ сѫ: Открытіе-то на Америкѫ и на Морскый пѫть за въ Индіѭ и Реформація-та.

Мы познаваме вече открытія-та, что направили Португалци-ти въ Атлантическый очеанъ; (§ 64). Полза-та, что-то имали Португалци-ти отъ тыя открытія, дразнила и другы мореплавателны народы, особено Генуезцы-ты и Испанцы-ты, да послѣдять въ това Португалцы-ты. Слава-та на Португалцы-ты довела въ 1477 г. у Лисабонъ младаго Генуезскаго мореплавателя Христофора Колумба. Той като прочиталъ морскы-ты пѫтуванія на тьстя си (ожененъ былъ за дъщеріѭ-тѫ на Португалскый мореплаватель Пере-Стрело) и като размы-

шлявалъ за валчевинж-тж на земіж-тж, убѣдилъ ся найсѣтнѣ, че ще да е възможно не само по край носъ Добра Надѣжда да ся достигне до Индіж, коя-то по богатство-то си привлачяла Европейцы-ты, нъ и изъ другъ пжть по Атлантическый очеанъ направо камъ западъ. Слѣдъ много трудове и убѣждаванія най-сѣтнѣ той склонилъ Кастилскж-тж царицж Изабелж, да му спомогне, за да бы постигнжлъ и испълнилъ мысль-тж си. Колумбъ направилъ съ Изабелж договоръ, по кой-то да бжде той Вице-краль на всичкы новооткрыты земи, и 3 Авг. 1492 г. оправилъ ся по море изъ пристанище Палосъ на три малкы кораба съ 120 душь, и 12 Окт. въ сжщжтж годинж открылъ въ Антилско море островъ Гванаханж, кой-то той нарѣкълъ Сан-Салвадоръ.

Колумбъ мыслилъ, че това ще да е единъ отъ Азіятскы-ты островы, та го отдалъ на Индіж; оттова вси острови по Антилско море и днесь ся зъвжтъ Западна Индія (Вестъ-Индія). Нъ ни на Гванаханж, нито пакъ на другы-ты изнамѣрены островы: Кубж и Хайтж (Сент-Доминго), Колумбъ не нашьлъ злато, оттова на другж-тж годинж 1493 л. съ 17 корабы и 1,500 душь вторый пжтъ отишьлъ въ новооткрыты-ты земи, за да издири и найде златны рудници за Испаніж; отъ него искали не земи, а само злато. Въ второ-то си това пжтуваніе, той открылъ още много Малкы Антилскы островы и Ямайкж; нъ при все това злато немогълъ да найде. Колумбъ наймалъ ся и на трете пжтуваніе 1498 л. и намѣрилъ самж-тж сушж на Америкж. Нъ завистници-ти на славж-тж му наклеветили го прѣдъ Фердинанда, Изабелиный мжжь, та великаго Колумба довели у оковы въ Испаніж (1500). Ако и да ся оправилъ Колумбъ прѣдъ Фердинанда, пакъ тоя послѣдній не щялъ да го припознае за вице-краль на новооткрыты-ты земи. Въ л. 1502 Колумбъ още еднажь наведилъ и пообыколилъ

новооткрыты-ты земи и съвршено ся увѣрилъ, че тыи не били отъ Индіѭ, нъ отъ особенѫ чясть на свѣта. Той умрѣлъ въ 1506 г. у Валадолидѫ и занесълъ съ себе въ гроба неблагодарность-тѫ и оковы-ты, съ кои-то нѣгога былъ окованъ.

Веднага по Колумба ся потрѫбихѫ на тумбы въ новый свѣтъ, та съ това открытія-та ся распространихѫ. Флорентинскый благородникъ Америко Веспучи издалъ првво описаніе на тѫѭ новѫ земѭ и нарѣкълъ ѭ по имя-то си Америкѫ. Въ 1512 л. открыли Флоридѫ; а наскоро по това Балбоа достигнѫлъ до Тихый очеанъ, и Фердинандъ Кортесъ (1519-1521) усвоилъ Мексикѫ, на коіѭ-то жителіе-ти не были диваци, а живѣли въ великы градове и отбирали отъ искусства и художества. Отъ л. 1531-1541 Францъ Пизаро покорилъ Перу и Чилы, гдѣ-то намѣрилъ толкова злато, колко-то немогла Испанія никога да ся нада. Отъ 1519-1521 л. Португалецъ Магеланъ, кой-то былъ въ Испанскѫ службѫ, открылъ Протокъ Магелановъ на Югъ въ Америкѫ и првъ заобыколилъ около земіѭ-тѫ И така около половинѫ на XVI-ый вѣкъ Испанія усвоила въ Западнѫ Америкѫ всичкы земи отъ Чилы до Калифорніѭ, нъ не умѣла да ся ползува отъ това; зачто-то Испанци-ти, ако и да обрънѫли въ Христіанство дивы-ты жители по Америкѫ, нъ като неглядали за друго нищо, а само да си пълнять торбы-ты съ злато, тіи съ такыва и толкова тяжкы работы по рудницы-ты затрили и доврьшили повече-то Американцы, а за да навасять тѫѭ щетѫ, дошла имъ на умъ безчловѣчна мысъль: да купувать изъ Африкѫ Арабы или Негры и да гы докарвать у Американскы-ты рудницы (1517 Ласъ-Казасъ). Тая срамотна за чловѣчество-то тръговія съ хора, при всичкы мѫкы отъ Англіѭ и отъ другы дрьжявы за да ся махне, трае и до днесь.

И Португалци-ти, колко-то въ открытія-та неизо-

станжли надирѣ отъ Испаніж. Въ 1498 г., както что ся каза (§. 64), Васко де Гама изнамѣрилъ морскый пжть за въ Индіж. Отъ това врѣмя Португалци-ти присвоили си всичкж-тж трърговіж съ Индіж, усвоили, особено подъ прѣдводители-ты си Алмейда, (1500-1515) и Албукерка (1509-1515), всичкы крайморскы земи по Въсточнж Африкж, по Южнж Азіж, Малакж и Китай и повече-то отъ Индійскы-ты островы, като: островъ Цейлонъ, Зендскы-ты и Молукскы-ты островы. А главно мѣсто за трърговіж-тж имъ въ Индіж былъ градъ Гоа. Случяй докаралъ, та да добыжть Португалци-ти широкы земи и въ самж Америкж: въ 1500 г. вѣтрове завѣяли въ Америкж адмирала Кабраля, кой-то былъ пратенъ за въ Индіж, и той присвоилъ и задрьжялъ за своя царь Брэзиліж.

Сѣтнины-ты отъ тыя открытія и усвоенія отъ Испанцы-ты и Португалцы-ты бѣхж великы: сухопжтна-та трърговія на цѣлый свѣтъ ся промѣнила на морскж, и тя създади морскы силы; основахж ся посѣленія и по другы-ты части на свѣта, распространи ся христіанство-то по всичко-то земно клжбо; отъ много-то новы произведенія, а особено злато и срѣбро, просвѣщеніе-то ся подвигнж напрѣдъ, истънчихж ся нрави-ти на Европейскы-ты народы, и най-сѣтнѣ Португалія, а особено Испанія, извыси ся, та захвати прьво мѣсто между дрьжявы-ты на свѣта.

Възвышеніе на Испанско-Австрійскый Аугсбургскый домъ и прѣпирни между Франціж и него.

§. 79—По смрьть-тж на Изабелж, коя-то умрѣла въ 1504 л., и Фердинанда, кой-то умрѣлъ въ 1516 л., наслѣд-

и унукъ имъ Карлъ I*) (1515—1556), херцогъ Австрійскый, съединилъ Арагоніѭ и Кастиліѭ въ еднѫ дрьжавѫ, на коіѫ-то освѣнь това припадалы: Сицилія, Сардинія, Неаполь, Нидерландія и новооткрыты-ты земи по Америкѫ.

Оттукъ ся види, че Карлъ въ онова врѣмя е былъ единъ отъ най-ягкы-ты владѣтели. Освѣнь това, кога дѣдо му Максимиліанъ I умрѣлъ, Германскы-ти князове въ 1519 г. избрали го за свой Императоръ.

Като Германскый Императоръ, той ся звалъ Карлъ V, (1519—1556). Таково могѫщество на Аугсбургскый домъ влѣзло въ очи на другы-ты дрьжявы, та зелы да страхуватъ за своіѫ-тѫ независимость. Особено Франція, отъ вси странѫ заобыколена отъ дрьжявы-ты на Карла V, трѣбувало да страхува отъ това могѫщество. Прѣди това още Франція залѣгала да не даде на Испаніѭ, да ся възвыси и усили съ покореніе Италіѭ. Тогава обстоятелства-та помогалы на Франціѭ. Италія была въ най-великъ неурядъ и немогла да ся опре на Франціѭ, а при това Французскый царь Карлъ VIII, наслѣдникъ на Лудовика XI, като да ималъ нѣкаквы-си правдины на Неаполскый прѣстолъ, кой-то ся падалъ въ наслѣдство на Анжуйскый домъ. Въ лѣто 1494 Карлъ VIII прѣминѫлъ прѣзъ Алпійскы-ты планины и усвоилъ цѣлѫ Италіѭ; нъ папа-та, Венеція, Фердинандъ Католикъ и императоръ Максимиліанъ заключили въ Венеціѭ 1495 г. помежду си съюзъ, та изгонили Карла изъ Италіѭ. Това ся случило

---

*) Фердинандъ —— Изабела. (Арагонія, Сицилія, Неаполь). | (Кастилія)
Максимиліанъ —— Марія. | (Австрія) (Нидерландія).

Іоанна —— Филиппъ Красный

Карлъ I Фердинандъ

и отъ Людовика XII *), кой-то показвалъ свои правдины, още и на Миланско-то Херцогство: и той заключилъ съюзъ съ Фердинанда и наскоро покорилъ Италіѭ, нъ кога дошло до дѣлѣжь на Неаполитанско-то царство, както что си имали изнапрѣдъ договоръ, тогава обрънжли оржжіе единъ противъ другого, и знаменитый Фердинандовъ войвода Гонзалвъ Кордуанскый принудилъ Французы-ты да оставять Италіѭ. И така Неаполитанско-то царство присвоилъ Фердинандъ. Най-близный родственникъ и наслѣдникъ на Лудовика XII Францъ I, (1515—1547), съврѣменникъ на Карла V, най-славный рыцарь въ свое врѣмя, бръзъ въ прѣдпріятія, започялъ изново войнѫ за Италіѭ, разбилъ 1515 г. въ боя при Мариняно и самы-ты Швейцарцы, кои-то помагали Миланскому херцогу и усвоилъ Миланъ.

Юнакъ, какъвъ-то былъ Францъ, немогълъ равнодушно да гляда, какъ ся извысва Аугсбургскый домъ у лице на Карла V, па за то стжпилъ съ него въ войны, кои-то пакы ся струпахѫ на Италіѭ. Тыя войны ся четыре ~~на брой~~: (Прьва-та отъ 1521—1525; втора-та отъ 1528—1529; третя-та отъ 1535—1538, и четврьта-та отъ 1542—1544). Побѣда-та ся склонявала ту на еднѫ-тѫ, ту на другѫ-тѫ странѫ; 1525 г. Французскый царь въ боя при Павіѭ паднжлъ и въ робство; тыя войны ся свръшихѫ, като изгуби Францъ Миланско-то Херцогство. Нъ отъ другѫ странѫ тыя войны утврьдихѫ политическо-

*) Карлъ VI (1380-1422)
Карлъ VII (1422-1462)
Лудовикъ XI (1462-1483)
Карлъ VIII (1483-1498)
} 2 Лудовикъ Херцогъ Орлеанскый, ожененъ за Маланскѫ-тѫ Княгыніѭ изъ Дома Висконти.

1 Карлъ Хер. Орлеанскый } 2 Іоаннъ Хер. Ангулемск.
|
Луд. XII (1498-1515).-Карлъ-Ангулемск.
Францъ I (1515-1547).

то равновѣсіе и доведохѫ всичкы Юго-Западны страны и държавы въ тѣсънъ политическый съюзъ по между си; въ тѣхъ ся смѣсихѫ и Англія и Венгрія и сама-та Порта; и така най-сѣтнѣ сбрькахѫ Карла V, да не може да усвои цѣлѫ Европѫ. Въ тѫѭ борбѫ най-много спомогнала Францу I Германска-та Реформація, коя-то была раздѣлила силы-ты на Карла V.

РЕФОРМАЦІЯ (ПРѢУСТРОЯВАНЊ).

§. 80. — Благоразумни людіе отдавна още страхували, да ся неродять лоши сѣтнины отъ развратный животъ на Римско-то духовенство и отъ безмѣрнѫ-тѫ надутость и горделивость на Папы-ты; та оттова още на Констанскый и Базелскый съборъ искали да стѣснять папскѫ-тѫ власть и да ся погрыжять, какъ да ся исправи духовенство-то. Нъ всичкы усилія останѫлы безъ никакъвъ успѣхъ. Духовенство-то тънѫло въ развратъ; а папы-ты, както и напрѣдъ, глядали да распространявать суевѣріе-то да са ползувать отъ простотѫ-тѫ на народа, та за пары да рязвалять Црьковны-ты законы и пр. Обаче, като зе да ся разсѣва просвѣщеніе-то, трѣбувало да ся скъсять и злоупотрѣбленія-та ~~отъ~~ на папскѫ-тѫ власть, трѣбовало да ся направи прѣвратъ, промѣненіе въ Римскѫ-тѫ црьквѫ. Тоя прѣвратъ, извѣстный подъ имя Реформація, станѫлъ въ начяло на XVI вѣкъ. Причина за него была слѣдуѭща-та: Папа Лъвъ X. испратилъ былъ въ Германіѭ Теценя, монаха отъ Домениканскый рядъ, за да продава тамо Индулгенціи, т. е. писма за отпущеніе грѣхове, та съ пары-ты, что събере по тоя начинъ, да може да съгради въ Римъ черковѫ на Св. Петра. Тецелъ ишьлъ отъ градъ въ градъ и отъ село въ село, та всѫдѣ проповѣдалъ, че за всичкы грѣшницы небо-то е отворено за пары, и че мрьтви-ти могѫть ся отръва отъ адскы-ты

жаны само за нѣколко пары. Простый народъ полѣтѣлъ да ся даде и послѣдниѫ-тѫ аспрѫ на безсъвѣстный тръговецъ; и така злодѣецъ купувалъ си правдинѫ, да може изново да прави злодѣянія. Вси добромыслителни людіе съ съжаленіе камъ страдаіѫщы-ты си братія явно ся жялили за безстыднѫ-тѫ тръговіѭ съ индюлгенціи. Измежду тѣхъ былъ и глѫбокомысленый професоръ на богословіе-то и придворный проповѣдникъ въ Виртембергъ, августинскый монахъ Мартинъ Лютеръ.

Кога-то Тецель дошьлъ около Виртембергъ, Лютеръ написалъ 95 точкы противъ продаваніе-то индюлгенціи и 31 окт. 1517 г. прилѣпилъ гы на врата-та на черковѫ-тѫ си; Тецель написалъ на това отговоръ Лютеру, нъ и Лютеръ му неостанѫлъ длъженъ. И съ това начнѫла прѣпирня за опрощаваніе-то грѣхове за пары, и въ тѫіѫ прѣпирнѭ мнозина учени зели, едни Лютеровѫ странѫ, друзи Тецеловѫ. Тая прѣпирня докара съвршенъ прѣвратъ въ Римокатолическѫ-тѫ цръквѫ. Испрьво Лютеръ выкалъ само противъ индюлгенціи-ты, нъ обстоятелства-та и обща-та ненависть врьху злоупотрѣбленія-та на папскѫ-тѫ власть увлѣкли го до толкова на далечь, что-то най-сѣтнѣ отмѣтнѫлъ ся отъ да е Римокатоликъ. Кога-то всичкы залѣганія и усилія, за да убѣдять Лютера въ законность-тѫ на индюлгенціи-ты, останѫлы безъ никакъвъ успѣхъ, тогава папа-та го проклялъ; нъ Лютеръ сполучилъ покровителство отъ владѣтеля си Саксонскаго Курфирста Фридриха Мѫдраго, та въ 1520 г. изгорилъ въ Виртембергъ папскѫ-тѫ булѫ и каноническо-то право; и съ това съвршено ся отмѣтнѫлъ отъ Римскѫ-тѫ Цръквѫ. Повече-то отъ Германіѭ одобрила това негово поведеніе. Императоръ Карлъ V, като глядалъ обще-то колебаніе на духове-ты по Германіѭ, свыкалъ въ 1521 г. съборъ у Вормсъ, та тамъ и самъ да чюе ученіе-то Лютерово. Лютеръ тука ако и да бранилъ тврьдѣ добрѣ

своє-то ученіе, императоръ-тъ отсѣкълъ да го изгорятъ като еретикъ. Нъ покровитель му Фридрихъ Мѫдрый избавилъ го отъ това, като го испратилъ скрышомъ въ замъкъ Ватбургъ, гдѣ-то Лютеръ, съкрытъ отъ всичкы, сѣдѣлъ 10 мѣсяца. А кога-то негови-ти послѣдователіе, именно Карлщтатъ, съ негово имя причинили великы бунтове и смѫтни по Германіѭ, то онъ дошьлъ въ Виртембергъ и подъ покровителство на Фридриха Мѫдраго и на неговый наслѣдникъ Іоанна Постоянаго почнѫлъ да продлъжява начнѫто-то си дѣло. Той изврьлилъ изъ цръковнѫ-тѫ службѫ Латинскый языкъ, уничтожилъ литургіѭ-тѫ, посты-ты и безбрачность-тѫ на духовенство-то, и самъ ся оженилъ за Екатеринѫ Борѫ, напрѣдъ монахыниѭ. Той отъ монастыри-ты начинилъ училища и въ всякой приходъ (еноріѭ) поставилъ по единъ просвѣщенъ проповѣдникъ; написалъ катихызисъ, свръшилъ Нѣмскый прѣводъ на библіѭ-тѫ, кой-то былъ започнѫлъ въ Ватбургъ, и написалъ много духовны книгы, кои-то чрѣзъ книгопечятніѭ-тѫ брьзо ся распространилы по цѣлѫ Германіѭ; тѣхъ съ особенѫ жяждѫ прочитали вси. Вѣренъ помощникъ Лютеру въ тоя прѣвратъ былъ пріятель му Меланхтонъ; умный и по нъравъ тихый Меланхтонъ написалъ ученіе-то Лютерово въ особено съчиненіе, кое-то въ 1530 г. на Аугсбургскый съборъ ся прѣдаде Императору Карлу V; оттова Лютерово-то ученіе ся зъве и Аугсбургско вѣроисповѣданіе.

Лютерово-то ученіе повече и повече ся распространявало, а особено въ Сѣвернѫ Германіѭ. Въ тыя врѣмена, отдѣлно отъ Лютера, показали ся друзи противници на Римокатолическѫ-тѫ Цръквѫ и на папскѫ-тѫ власть, като, въ Швейцаріѭ: Цвингли у Цюрихъ, и Калвинъ у Женевѫ, кои-то въ всичко не ся съглашявали съ Лютера, та оттова противници-ти на Римокатолическѫ-тѫ цръквѫ раздѣлили ся на двѣ: На Лутераны и Ре-

формиститы. Лутеране-ти ся наричяли още и Протестанти. Тіи ся различали само въ ученіе за причящеміе-то. Калвиново-то ученіе ся разсѣяло, освѣнь въ Швейцаріѭ, още и по Франціѭ, Шотландіѭ и нѣколко и въ Англіѭ. Най-послѣ Карлъ V наумилъ съвсѣмъ да доврьши реформаціѭ-тѫ, и въ 1547 л. разбилъ Протестанты-ты при Милбергъ, заробилъ прѣдводителя имъ, Саксонскаго Курфирста Іоанна Фридриха и Саксонско-то курфирство прѣдалъ пріятелю си Морицу. А кога му ся покорилъ и Хесенскый Ландграфъ Филиппъ, тогась цѣлѫ Германія ся умирила; само единъ Магдебургъ ся опиралъ на волѭ-тѫ на Императора, и императоръ-тъ заповѣдалъ Морицу да го усвои. Морицъ испълнилъ волѭ-тѫ императоровѫ, нъ като постигнѫлъ вече цѣль-тѫ си, т. е. добилъ курфирство и заплелъ императора въ примкы-ты на лукавѫ-тѫ си политикѫ, той изведнажь ставѫлъ бранитель на Протестанты-ты; нападнѫлъ въ Инспрукъ на императора, кой-то ся принудилъ да бѣга въ Каринтіѭ 1552 л. и да направи съ Протестанты-ты миръ въ Пасау, кой-то по двѣ годины и быде подтврьденъ въ Аугсбургъ. По тоя миръ Протестанти-ти добыли правдинѫ, свободѫ за вѣрваніе, и да могѫть да распростиратъ ученіе-то си.

Слѣдствія-та отъ Реформаціѭ-тѫ въ много отношенія сѫ личны: така реформація-та оборила власть-тѫ на Папы-ты и на Римокатолическѫ-тѫ іерархіѭ; утврьдила свободѫ-тѫ на съвѣсть-тѫ; показала новъ пѫть за просвѣщеніе-то, като завѣла и нарядила училища; родила новы дрьжавы и Холандскѫ-тѫ републикѫ; родила много посѣленія у Америкѫ и езуитскый рядъ, и най-сѣтнѣ причинила много вѣрозаконны войны, а особено тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ

ЕЗУИТСКЫЙ РЯДЪ. (ОРДЕНЪ).

§. 81 — Езуитскый орденъ е основалъ Испанскый благородникъ Игнатъ Лойола. Лойола былъ надаренъ съ възвышенѫ душѭ и съ вънкашнѭ хубость тѣлеснѫ. Испрьво той служилъ въ войскы-ты на Фердинанда и Изабелѫ; нъ раненъ въ единъ бой, той въ врѣмя, доклѣ на дльго ся лѣкувалъ, начялъ да прочита святы книгы и наумилъ да си посвяти живота на службѫ Богу и папи. Като придобылъ глѫбокы познанія въ Св. писаніе и си очистилъ душѭ-тѫ съ постъ и молитвѫ, той дошьлъ съ свои-ты привръженицы, та прѣдложилъ папи Павлу III, че той съ свои-ты е радъ да служи за распространѣніе-то на Римокатолическѫ-тѫ вѣрѫ и за уничтоженіе ереситы, особено Лютеранскѫ-тѫ. Папа-та добрѣ разумѣлъ прѣдложенія-та на Лойола, 1544 л. подтврьдилъ новый тоя рядъ, на кого-то Лойола далъ имя: Езуитскый рядъ.

Тоя рядъ добылъ отъ папѫ-тѫ всичкы възможны правдины и прѣимѫщества, и като ся распрьснѫлъ по цѣлѫ Европѫ, выше отъ два вѣка заповѣдалъ на всичкы народы по Западнѫ Европѫ.

Тридесятолѣтна война.

§ 82. — Аугсбугрскый миръ бѣ послѣдне дѣло на Карла V въ Германіѭ; зачто-то въ 1556 л. той ся отрѣкълъ отъ прѣстола и прѣдалъ императорскѫ-тѫ коронѫ брату си Фердинанду I (1556-1564), а другы-ты си земи прѣдалъ сыну си Филиппу II, а пакъ самъ той отишьлъ у монастырь Св. Юста (въ Естремадурѫ), гдѣ-то слѣдъ двѣ годины и умрѣлъ, откакъ омрьзнѫлъ на цѣлый свѣтъ и на самаго себе. Двѣ-тѣ партіи, Римокатолическа-та и протестантска-та, на кои-то бѣ подѣлена Германія, ако и да ся

примирили за нѣкое врѣмя до Аугсбургскый договоръ; нъ и двѣ-тѣ, така да ся каже, дрьжалы оржжіе въ ржцѣ и отъ най-малъкъ поводъ готовы былы да нападнжть еднж на другж. Само миролюбіе-то на Фердинанда I, благоразуміе-то на Максимиліяна II (1564–1576) и слабость-та на Рудолфа II, (1576–1615) въспрѣли, та за цѣло полстолѣтіе да ся неради война. Най-сѣтнѣ въ врѣмя-то, кога владалъ Императоръ Маттей, (1612–1618), у Чешко (Бохемія) миръ-тъ ся покварилъ, та ся начнжла страшна-та тридесятолѣтна война. Императоръ Рудолфъ II, съ така нарѣчено-то писмо отъ величество, далъ на Чехы-ты протестанты, свободж за вѣрваніе; нъ въ 1618 л. Пражскый Архіепископъ заповѣдалъ да съборіжть двѣ протестантскы черковы, а Чехи-ти, като не добили за това нѣчто удовлѣтвореніе, скочили на оржжіе и по смрьть-тж на Маттея, намѣсто наслѣдника му императора Фердинанда II (1618–1637), избрали си за Краль Пфалцскаго Курфирста Фридриха V. Фердинандъ II, наумилъ да гы умири, и така ся подкачи 1618 л. тридесятолѣтна-та война.

Германскы-ти Протестанти веднага пратили помощь на Чехы-ты, а Римокатолици-ти минжли на странж откамъ Императора. Прѣдводитель-тъ на Римокатолическый сжюзъ или Лигж, Баварскый Херцогъ Максимиліанъ, разбилъ Фридриха V на Бѣло-брьдо при Прагж (1620), отъ гдѣ-то Фридрихъ побѣгнжлъ, а Чехи-ти принудили ся да ся покоріжть императору. Нъ императоръ-тъ само съ това не быде доволенъ; той отнялъ отъ Чехы-ты всичкы правдины и прѣимжщества, забранилъ въ Бохемія протестантскж-тж вѣрж, и обявилъ да ся вземжть отъ Фридриха и отъ другы-ты Протестантскы князове тѣхны-ты владѣнія и покровителство отъ законы-ты. Повече-то отъ Пфалцъ и званіе-то Курфирстъ добылъ Максимиліанъ Баварскый. Тая строгость пакы подновила войнж-

тя. Слѣдъ безполезны-ты усилванія отъ графа Ернеста Мансфелда и отъ Браунщвегскаго херцога Христіана да въспрять успѣхы-ты на Баварскый пълководецъ Тилія и на императорскый военачалникъ Валенштейна, най-сѣтнѣ Долне-Саксонско-то окржжіе отъ Германіѭ избрало си за прѣдводитель противъ Католицы-ты Данскаго царя Христіана IV, кой-то владалъ въ Холштиніѭ и былъ членъ отъ Германскж-тж Имперіѭ; нъ Тилій съвршено разбилъ Христіана при Лутерж близу при Барембергъ (1628). И така Фердинандъ II, пакъ надвилъ: Долне-Саксонско-то окржжіе му ся покорило; императорска-та войска стояла при Категатъ и дрьжяла Брандебургъ, Помераніѭ и Макленбургъ.

Като ся въсползувахж отъ тоя успѣхъ на императора, Римокатолици-ти наумили да възврьнжть Германіѭ пакъ въ прьво-то й състояніе, въ кое-то была до Аугсбургскый миръ.

Оттова, по съвѣтъ отъ Езуиты-ты, Фердинандъ обнародувалъ единъ едиктъ (указъ), съ кой-то заповѣдалъ да повърнжтъ Протестанти-ти всичкы отнемены черковы, аббатства и Епископства на Римокатолицы-ты, что-то имъ были взяли слѣдъ Пассаускый миръ (1552); Протестанти-ти, така да ся каже, были изгубени; зачто-то и Данскый краль принудилъ ся да заключи миръ съ Императора, а Валенштейнъ, като получилъ достоинство: Фринландскый и Макленбурскый Херцогъ, увеличилъ и число-то на свои-ты войскы до 100 тысящы, и по това като добылъ и титлж: Адмиралъ на всичкы сѣверны моря, наумилъ былъ да ся пусти да усвоява и прѣзъ Балтійско море. Могжщество-то на Австріѭ видѣло ся умному Французскому министру Ришелью и самому папи, да е за страхъ за другы-ты дрьжявы; зато забуравили за католицизма, зели да помагать на Протестанты-ты и подвигнжли противъ Императора и Шведскаго царя Гу-

тава Адолфа. Много спомогнѫло за Протестанты-ты и това, гдѣ-то Императоръ-тъ по желаніе отъ самы-ты си съѭзницы и особено отъ завистливый Максимиліана Баварскый, принудилъ ся да отдалечи отъ войскы-ты си най-добраго си военачялника, Валенштейна. Густавъ Адолфъ дошьлъ въ 1630 г. у Германіѭ съ 16,000 войницы, и кога Тилій съсипалъ Магдебургъ, то съ него ся сдружили и Курфирсти Брандебургскый и Саксонскый, а такожде и още много друзи Протестантскы князове по Германіѭ. Оттова Тилій тръгнѫлъ противъ Саксоніѭ, нъ Густавъ Адолфъ й притрьчялъ на помощь и при Лейбцигъ разбилъ въ 1631 г. Тилія, кой-то до тогава никакъ не былъ разбиванъ; по това пошьлъ противъ Баваріѭ, усвоилъ Мюнхенъ, разбилъ още еднажь Римокатолическѫ-тѫ войскѫ при Р. Лехѫ, гдѣ-то и самъ Тилій погынѫлъ; и най-сѣтнѣ наумилъ да усвои и самѫ-тѫ столицѫ Императоровѫ, Вѣнѫ. Въ това исто-то врѣмя и съѭзници-ти му Саксонци нападнѫли въ Бохеміѭ и усвоили Прагѫ. Тая опасность принудила Императора Фердинанда II да прѣдаде пакъ Валенштейну управленіе-то надъ войскы-ты си. Нъ онъ ся склонилъ да пріеме това едва само подъ условія, кои-то, така да ся каже, смаляли цѣнѫ-тѫ на Императора. Най-сѣтнѣ Густавъ Адолфъ и Валенштейнъ срѣщнѫли ся при Люценъ въ Саксоніѭ и влѣзли въ бой. Истина въ тоя бой Шведи-ти побѣдили, нъ тая побѣда скѫпа имъ станѫла, зачто-то въ тоя бой и Густавъ Адолфъ погынѫлъ 1632 г. Обаче съ смрьть-тѫ на Густава война-та не ся прѣсѣкла; понеже Шведи-ти, подъ прѣдводителство на Веймарскый херцогъ Бернхарда, Хорна, Банера Торстенсона, Кенигсмарка, Врангела и пр., подпомогнѫти отъ Французы-ты, прострѣли войнѫ-тѫ още надалечь; а Валенштейнъ, като былъ наумилъ да си отврьне Императору, зачто-то по-напрѣдъ го былъ обезчестилъ, весма слабо ся

опиралъ на Шведы-ты. Най-сѣтнѣ тайно ся договорилъ съ тѣхъ и съ Французы-ты съ намѣреніе да изневѣри владѣтеля си и да начини отъ Бохеміѭ особено кралство, въ кое-то да стане той краль. Планъ-тъ му быде открытъ, и Императоръ-тъ заповѣдалъ скрышомъ да го убіѭтъ, кое-то ся и свръшило въ градъ Егеръ, 1634 г. На другѫ-тѫ годинѫ и Французи-ти искочили на бойно поле противъ Императора. Най-послѣ въ царуванѥ-то на Фердинанда III, (1637 –1657), кога-то вече и двѣ-тѣ страны изнемощялы, начнѫлы да ся договорять въ Хамбургъ за миръ, кой-то въ 1648 г. быде и подписанъ въ Вестфалскы-ты градове: Оснабрикъ и Минстернъ; оттова тоя миръ ся нарѣче Вестфалскый. Главны условія на тоя миръ былы тыя:

1.) Протестанти-ти добывать съвршенѫ свободѫ за вѣрѫ-тѫ си; 2.) Швеція добыва Западнѫ Помераніѭ, островъ Рюгенъ, градъ Висмаръ. архіепископство Бременъ, Епископство Верденъ и 500,000 талира; а Шведскый краль става членъ на Германскѫ-тѫ Имперіѭ; 3.) Франція получва Елзасъ; а на дѣтца-та на Пфалскый Курфирстръ Фридриха V повръща ся чясть отъ владѣнія-та бащины имъ; 4.) На всичкы Германскы князове, ощетены по тѫѭ войнѫ, дава ся, колко-то е възможно, награда и ставать независими владѣтелѥ, кои-то могѫть да заключявать и съюзы съ чюжды дрьжявы, нъ само безъ щетѫ на Имперіѭ-тѫ и на Императора.

5.) Нидерландія и Швейцарія ставать независимы и самостоятелны дрьжявы.

Франція до Вестфалскый миръ.

§. 83. — И у Франціѭ реформація-та Лютерова, а особено Калвинова-та быде причина за междуособны войны, и така сѫщо, както и у Германіѭ, смѣсила ся съ политикѫ-

тѫ. Въ царуванiе-то на Франца II, (1559 — 1561), кой-то ся былъ възцарилъ по Хенриха II, (1547—1559), Херцози-ти изъ рода Гызы, като родственници на съпрѫгѫ му Марiѭ Стюартъ, докачили на рѫкѫ правленiе-то на Францiѭ; а принци-ти отъ царскѫ кръвь — Бурбони-ти, — като най-близни наслѣдници на прѣстола, искали да имъ го отнемѫтъ. Оттова Гызи-ти, за да подкрѣпятъ своѭ-тѫ странѫ, съединили ся съ Римокатолицы-ты, а Бурбони-ти съ Протестанты-ты и Хугеноты-ты, а пакъ царева-та майка, Екатерина Медичи, лукава и честолюбива Италiанка, глядала да съсипе и еднѫ-тѫ и другѫ-тѫ странѫ, та всичко-то правленiе да земе тя у свои рѫцѣ. Слѣдъ еднѫ дльгѫ и жестокѫ войнѫ въ 1570 л., въ царуванiе-то на Карла IX (1561-1574) втораго сына на Хенриха II, и двѣ-тѣ страны ужь като да ся примирилы; Хугеноти-ти добыли свободѫ за богослуженiе и на началника имъ, Наварскаго краля Хенриха Бурбона, обѣщали за женѫ Маргаритѫ, сестрѫ на Карла IX. Нъ съ тоя сговоръ Екатерина Медичи и Гызи-ти искали само да съкрыѭтъ злоумышленiя-та си. Прѣзъ нощь 24 Августа 1572 л., кога-то вси главатари на Протестанты-ты ся събрали въ Паризъ, за да ся намѣрятъ на свадбѫ-тѫ на Хенриха и Маргаритѫ, Католици-ти подъ прѣдводителство на Гызы-ты нападнали на заспалы-ты Хугеноты, и какво-то что увѣряватъ, до 100 тисящи душь избили. Измежду убиты-ты былъ и благородный адмиралъ Колиньи, друга глава на Протестанты-ты, а и Хенрихъ Наварскый и прiятель-тъ му принцъ Конде щяхѫ да погынѫтъ, ако не бѣхѫ ся отрѣкли отъ протестантство-то. Нъ това злодѣянiе, извѣстно подъ имя Вартоломейска нощь, или Паризска кръвава сватба, не утишило Францiѭ, нъ още повече ѭ расклатило. Хугеноти-ти изново скочили на орѫжiе и начнѫли да бранятъ своѭ-тѫ вѣрѫ. Карлъ IX умрѣлъ въ 1574 л.

Третій му братъ Хенрихъ III [1574-1589] быде убитъ, та прѣстолъ-тъ останѫлъ на Наварскый краль Хенриха Бурбона, кой-то пакъ ся былъ помѣтнѫлъ откамъ протестанты-ты. Отъ това Римокатолици-ти, а особено Гызи-ти, не щяли да го припознаѭтъ за свой краль; нъ Хенрихъ IV (1589-1610) пріялъ Римокатолическѫ-тѫ вѣрѫ, побѣдилъ свои-ты непріятели и съ мѫдро-то си управленіе облагополучилъ Францііѫ, коя-то и днесь ся голѣмѣе съ него и съ мѫдрый му министръ Сюли. Хенрихъ IV быде тъкожде убитъ отъ фанатикъ Раваляка. А въ врѣмя, доклѣ царувалъ сынъ му Лудовикъ XIII (1610-1643), у Францііѫ пакъ ставалы едно по друго размирицы, до кога-то младый краль неотдалечилъ отъ при себе лукавѫ-тѫ си майкѫ Маріѭ Медичи и прѣдалъ управленіе-то на дрьжявны-ты дѣла министру си Кардиналу Ришелью (1626-1642). Ко

Кардиналъ Ришелье, единъ отъ най-мѫдры-ты политицы въ Всеобщѫ-тѫ Исторіѭ, утишилъ Хугеноты-ты, като усвоилъ послѣдній имъ градъ Ла-Рошель, и по това имъ далъ всичкы граждански правдины; смирилъ немирны-ты голѣмцы; направилъ кралевскѫ-тѫ власть неограниченѫ, възвисилъ трьговіѭ-тѫ и поминъка и съ намѣшяніе въ тридесятолѣтнѫ-тѫ войнѫ смирилъ Австріѭ и докаралъ Францііѫ на стьпенъ отъ прьвы-ты Европейскы дрьжявы. Изъ тоя пѫть врьвялъ и така сѫщо работилъ въ врѣмя на малолѣтство-то на Лудовика XIV (1643-1715) и наслѣдникъ му, Кардиналъ Мазарини, кой-то заключилъ износный (полезный) миръ, нарѣченый Вестфалскый и принудилъ Испаніѭ по Пиринейскый миръ 1659 л. да отдаде на Францііѭ Русильонъ и другы земи. По смрьть-тѫ му 1661 л. Лудовикъ XIV, начнѫлъ самъ да управлява дрьжявѫ-тѫ.

Испанія, Нидерландія и Португалія до Вестфалскый миръ.

§. 84.—Филиппъ II (1556—1589), синъ-тъ на Карла V, ако и да не наслѣдилъ отъ бащѫ си императорскѫ-тѫ коронѫ, нъ наслѣдилъ Испаніѭ, Неаполь, Сицилиѭ, Сардиніѭ, Миланъ, Нидерландіѭ и Американскы-ты поселенія, и оттова былъ най-ягкый отъ Европейскы-ты владѣтели. Обаче Филиппъ II не умѣлъ да ся ползува съ това свое могѫщество заради людско добро. Въспитанъ отъ Езуиты и убѣжденъ въ непогрѣшимость-тѫ на Римо-католическѫ-тѫ црьквѫ, той си посвятилъ цѣлый животъ на папѫ-тѫ и на доврьшяніе ереси-ты. Той начнѫлъ свое-то дѣло отъ Нидерландіѭ, гдѣ-то повече-то были пріяли вече Реформаціѭ-тѫ, а съ това гы подвигнѫлъ на бунѫ, коя-то свали Испанскѫ-тѫ дрьжавѫ отъ прѣжнѭ-тѫ ѝ славѫ и могѫщество. Кога сестра му Маргарита Парижска, коя-то была управителка въ Нидерландіѭ, немогла да испълни неговы-ты люты нарядбы противъ Протестанты-ты, тогава той испратилъ тамо съ силны войскы херцога Алба 1567 л. Херцогъ Алба, чтомъ начнѫлъ да управлява, съ измамѫ наказалъ съ смрьть графове: Егмонта и Хорна и мнозина другы Нидерландскы благородници, подтврьдилъ всичкы прѣжни царскы нарядбы противъ Протестанты-ты и обрѣкълъ на смрьть всякого, кой-то бы дрьзнѫлъ да противорѣчи и да ся опира на неговы-ты нарядбы; той самъ си казвалъ, че погубилъ до 18,000 Протестанты. Такывы строгости и нови неправедни налози побудили цѣлый Нидерландскый народъ да скочи противъ него. Вилхелмъ, принцъ Оранскый, единъ отъ най-благородны-ты Нидерландскы голѣмцы, станѫлъ прѣдводитель на побунены-ты, усвоилъ Холандіѭ, Зеландіѭ Утрехтъ и быде проглесенъ за царскый намѣстникъ въ

ния земи 1572 л. Отъ това врѣмя работы-ты зелы съвсѣмъ другѫ посокѫ. Вилхелмъ нашьлъ сп съѭзницы у Германскы-ты Протестанты, у Французскы-ты Хугеноты и у Англичянскѫ-тѫ царицѫ Елисаветѫ; наймалъ войскы, и така нападнѫлъ на Албѫ, что-то той быде принуденъ да помоли царя, за да го отпусти изъ службѫ-тѫ 1573 л. По него Рехвесенсъ (до 1576) и Донъ Хуанъ Австрійскый (до 1578) такожде не могли да ся противять Вилхелму.

Александръ Пармскый (сынъ на Маргаритѫ), кой-то отъ 1578 л. управлялъ Нидерландіѭ, ако и да сполучилъ да подчини подъ власть на своя царь 10 провинціи, кои-то дрьжялы още Римокатолическый законъ; нъ Вилхелмъ по договоръ, направенъ въ 1579 л., направилъ изъ Сѣверны-ты Протестантскы области тѣсенъ съѭзъ, или Утрехтскѫ Уніѭ, коя-то най-сѣтнѣ ся обявила за независимѫ дрьжявѫ подъ имя Холандска република, и той й станѫлъ управитель. Въ 1579 л. Вилхелма убили, нъ сынъ му Морицъ, припознатъ въ достоинство-то на бащѫ си и спомогнѫтъ отъ Англіѭ, продлъжилъ войнѫ-тѫ съ Испаніѭ. въ 1584 л. Филиппъ II нарядилъ прѣвеликѫ флотѫ, съ коѭ-то наумилъ да съсипе Англіѭ и Нидерландіѭ; нъ Англичянскы-ти и Нидерландскы-ти юнаци подъ прѣдводителство на адмиралъ Францъ Драке до край съсипали Испанскѫ-тѫ флотѫ. Тоя ударъ поврѫтилъ Испаніѭ изъ основѫ, и послѣдни-ты воеванія съ Англіѭ и Франціѭ, въ врѣмя-то на Хенриха IV, съвсѣмъ доврьшилы могѫщество-то на Испаніѭ, и докаралы до край освобожденіе-то на Нидерландіѭ, зачто-то въ 1609 л. по мира, заключеный за 12 годинн въ Хагъ, Испанія припознала независимость-тѫ на Нидерландіѭ. Обаче намѣсто изгубенѫ-тѫ Нидерландіѭ Филиппъ II придобылъ Португаліѭ.

По смрьть-тѫ на Себастіяна (1557—1578), кой-

то погинжлъ въ Африкж въ борбж противъ Мавры-ты, и по стрикж му Хенриха 1580 л., въ Португалiж прѣкъснжла ся лоза-та на владѣющж-тж фамилiж, и Филиппъ II, като сынъ на дъщерiж на Еммануила Великый, подчинилъ подъ власть-тж си Португалiж. Нъ той ощетилъ и Португалiж, както и Испанiж; зачто-то вси негови неприятелiе станжли неприятелiе и на Португалiж; така Холандци-ти отняли ѝ Цейлонъ, Тернатж, Тиморъ и Малакж у Азiж, половинж отъ Бразилiж и брѣгове-ты на Гвинеiж.

Както что была неблагоразумна вънкашня-та политика на Филиппа II, така было неблагоразумно и вжтрѣшне-то му управленiе; той изгонилъ изъ Испанiж до 100 тысящи Мавры, най-добры и най-прилѣжны земледѣлци, увеличилъ силж-тж на инквизицiж-тж, отъ коiж-то по хыляды невинни падали, и коя-то отпжди отъ дръжавж-тж му всякж радость и гражданскж трудолюбивость. По-добри отъ него не были и наслѣдници-ти му: Филиппъ III, (1598—1621) и Филиппъ IV, (1621—1668). Въ 1621 л., кога ся свръшило урѣчено-то врѣмя на Хагскый миръ, Филиппъ IV пакъ начнжлъ войнж съ Нидерландiж; нъ Морицъ и братъ му Фридрихъ-Хеирихъ (1625—1647) съсипали и послѣдни остатъкъ отъ Испанскж-тж и Португалскж-тж флотж. Въ 1648 л. быде заключенъ съ Нидерландiж миръ у Минстернъ. Между това и Португалiя ся подвигнжла противъ Испанiж и избрала си за царь Iоанна, Херцога Браганцскаго, та съ това обновила своiж-тж независимость, (1640). А Испанiя достигнжла до най-крайнiй стъпень въ сиромашiж.

АНГЛiЯ.

§. 85. — И въ исторiж-тж на Англiж реформацiя-та причинила доста голѣмы случкы. Хенрихъ VIII, (1509-

1547), както-то въ политическы-ты, така и въ вѣрозаконнины дѣла, водилъ ся само по свои-ты страсти, и, както Филиппъ II, искалъ вси така да мыслять и да вѣрвать, както той мыслилъ и вѣрвалъ. Испрьво былъ противъ Лютера и противъ наукж-тж му, нъ кога Папа не му допустилъ да напусти женж си, той тогава уничтожилъ папскж-тж власть у Англіж, запустилъ монастыри-ты, каквото да присвои тѣхный имотъ, обявилъ, че той е глава на Англичанскж-тж црьквж, самъ написалъ правило за вѣрж, и обявилъ, че всякой отъ неговы-ты подданицы, кой-то бы прѣстжпилъ това правило, ще бжде наказанъ съ смрьть. Така Хенрихъ XIII и въ всичко е билъ самоволенъ: закони и парламентъ за него не были нищо; той ся женилъ шесть пжти, и освѣнъ много-то гражданы наказалъ съ смрьть и двѣ свои жены. Сынъ му Едуардъ VI (1547-1553); утврьдилъ въ Англіж реформаціж-тж, а сестра му Марія, (1553-1559), коя-то была оженена за Испанскый краль Филиппа, залягала да іж развали, и въ това показала ся такава мжчителка, какви-то мжчителю были баща й и мжжь й.

Отъ вторж-тж й сестрж Елисаветж, коя-то царувала отъ 1558 до 1603 л., начина ся новъ и свѣтълъ періодъ за Англіж. Тя особено ся прославила съ това, че утврьдила въ Англіж реформаціж-тж, распространила власть-тж си по море-то и въздвигнжла Англичанско-то благосъстояніе. Тя подновила у дрьжавж-тж си реформаціж-тж и сбрала всичкж-тж Протестантскж вѣрж въ 39 правила, нъ задрьжяла црьковнж-тж Іерархіж, т. е. званіе-то на Архіепископа и другы-ты духовны званія; отъ това Англичанска-та црьква ся зъве и Епископска. А тіи, что искахж да бждать вси служителю на црьквж-тж еднакви, и да ся двигнжть изъ черковы-ты имъ вси обряди на Римокатолическж-тж црьквж, наричать ся Пуритани (нон-конформисти, дисентери), и тѣхъ

на-та цръква Пуританска или Пресветеріянска. Откакъ пріяла Протестантскѫ-тѫ вѣрѫ, Елисавета трѣбувало да влѣзе въ борбѫ съ Филиппа II. Тая борба іѭ накарала да умножи морскы-ты си силы, въ кое-то и сполучила: Англичяне-ти опустошили Испанскы-ты и Португалскы-ты посѣленія, съсипали Испанскѫ-тѫ флотѫ и станѫли силни на море; а мореплаваніе-то и търговія-та, кои-то Елисавета съ всичкы-ты си силы подкрѣпявала, възвысилы земледѣліе-то и фабрыкы-ты. При всичко това обаче Елисавета направила и работы, кои-то й помрачявать славѫ-тѫ, а то е, че убила Шотландскѫ-тѫ царицѫ Маріѭ Стуартъ. Шотландія бѣ пріяла реформаціѭ-тѫ по правила-та на Калвина.

(По смрьть-тѫ на Іакова V въ 1542 л., дъщеря му Марія, коя-то была оженена за Французскый царь Франца II, стѫпила на Шотландскый прѣстолъ. Тя омрьзнѫла на свои-ты подданицы съ това, че была много отдадена на Римокатолическѫ-тѫ вѣрѫ и на весселъ животъ, кой-то не ся спосрѣщалъ съ мрачный характеръ на Шотландцы-ты; оттова тя была принудена да бѣга въ Англіѭ при Елисаветѫ. Нъ Англичянска-та царица отъ завистъ за хубость-тѫ й и отъ боязьнь отъ правдины-ты, что имала тя врьху Англичянскый прѣстолъ, затворила іѭ най-напрѣдъ въ тврьдинѭ и послѣ іѭ осѫдила и на смрьть 1587 г.)

По смрьть-тѫ на Елисаветѫ на Англичянскый прѣстолъ ся въскачилъ Маріиный сынъ, Шотландскый краль Іаковъ VI (въ Англіѭ I). като най-ближній сродникъ на Елисаветѫ. Іаковъ I (1603—1625) съединилъ Англіѭ съ Шотландіѭ, царувалъ много злѣ по това, че не могълъ да угоди ни на еднѫ вѣрозаконнѫ партіѭ; Римокатолици-ти и Пуритани-ти мразили го, зачто-то былъ отдаденъ на Епископалнѫ-тѫ цръквѫ, а пакъ тіи, что были отъ Епископалнѫ-тѫ цръквѫ, не ся обвѣрвали на неговѫ-тѫ искренность; парламентъ-тъ и народъ-тъ искали да имъ ся поврьнѫть

прѣжни-ты правдины, а краль-тъ не ся съглашявалъ на това. Това несъгласіе на народа съ правителство-то роди-ла въ врѣмя на Іакововый сынъ Карла I (1625—1649) страшнѫ бунѫ. Прьво ся подвигнѫли въ Шотландіѭ; Шотландци-ти направили по между си съѭзъ (convenant) кой-то мѣрилъ силомъ да принуди правителство-то, да ся остави отъ незаконны-ты си работы; така наистинѫ принудихѫ Карла I да ся остави отъ намѣреніе-то си да въвожда въ Шотландіѭ Епископалнѫ црьквѫ. Тоя успѣхъ на Шотландци-ты далъ силѫ и на Англичянскый парламентъ да ся опира повече на кралевѫ-тѫ волѭ. Най-послѣ Карлъ наумилъ да употрѣби строгость; нъ цѣлый народъ, войската, флота-та пощѣтнѫли ся откамъ парламента: графъ Манчестеръ и Оливеръ Кромвелъ, кои-то прѣдводили незадоволны-ты, всѫду разбивали царскѫ-тѫ войскѫ. Карлъ, като ся надѣяше повече на свои-ты съотечественницы Шотландцы, нежели на Англичяны-ты, побѣгнѫлъ въ Шотландіѭ; нъ тіи го прѣдали на Англичянскый парламентъ. Между това явила ся и друга нова партія, така нарѣчена независима, коя-то не щяла да припознава възъ себе никаквѫ власть, както въ граждански, така и въ црьковны-ты дѣла. Тая партія владѣла въ войскѫ-тѫ.

Глава ѝ лукавый Оливеръ Кромвелъ, кой-то надминувалъ всичкы другы по свое отечестволюбіе и по способности на единъ военачялникъ, растурилъ парламента, отвлѣкълъ изъ Краля, и съ свои-ты другари осѫдилъ го на смрьть. Карла I убили 30 Іан. 1649 л.

Цѣла Англія и Европа истрьпнѫлы отъ страхъ! Англія быде прогласена за републикѫ, а Кромвелъ за нейнъ покровитель съ военнѫ, испълнителнѫ и судейскѫ власть. Нъ негово-то управленіе не ся вдражило народу; оттова той не живѣлъ добрѣ: съвѣсть го мѫчила за безчловѣчны-ты му дѣла и го направила гузенъ, да ся плаши отъ другари и

да трьси да живѣе на само; всегда носилъ подъ облѣкло-то си бронѭ (ризницѫ желѣзнѫ), дрьжалъ великѫ стражѫ и все мѣнувалъ стаи-ты, въ кои-то нощувалъ безъ сънь. Кромвелъ умрѣлъ 1658 г. Сынъ му Рихардъ, наслѣдилъ негово-то званіе; нъ наскоро го принудили да ся отрече отъ него, и генералъ Монкъ усвоилъ Лондонъ и обновилъ Монархыческо-то правленіе. Карлъ II, сынъ-тъ на Карла I, 1660 г. дошьлъ изъ Франціѭ и стѫпилъ на прѣстола на три-тѣ съединены кралевства. Така ся свршили смѫтни-ты въ Англіѭ, а что ся научихѫ Стюарти-ти отъ ты бръконіи, и какво добро добы Англія, ще видимъ послѣ.

Сѣверна Европа: Данія, Швеція и Норвегія.

Развала на Калмарскѫ-тѫ уніѭ 1523 г.

§. 86.— Данскый кралъ Христіанъ II (1513—1523) былъ уменъ владѣтель, нъ коравъ и отмьстителенъ. Той ако и да подновилъ съѭза измежду Даніѭ, Швеціѭ и Норвегіѭ, нъ като наказалъ въ Стокхолмъ и по други Шведскы градове противницы-ты на Калмарскый съѭзъ, той разсрьдилъ Шведы-ты и съ това имъ далъ поводъ пакъ да ся откѫснѫть отъ тоя съѭзъ. Густавъ Ваза, който былъ отведенъ въ Даніѭ като заложникъ, побѣгнѫлъ отъ тамъ въ отечество-то си и го избавилъ. Гоненъ всѫду отъ привръженцы-ты на Христіана II, той много врѣмя ся скиталъ по планины-ты и по долища-та въ отечество-то си, крылъ ся по колибы пастырскы и главявалъ ся съ надницѫ. Най-сѣтнѣ той стигнѫлъ у Морѫ, главно мѣсто на Делекардіѭ, жителіе-ти на коиѭ-то всегда ся славили по юначество и по любовь кaмъ отечество-то. Делекарци-ти, като разбрали цѣль-тѫ му, прогласили го за свой

предводитель, и 200 душь отъ тѣхъ скочили за свободж на отечество-то си. Друзи-ти Шведи по тѣхнъ примѣръ прѣпали ся такожде подъ прѣпорцы-ты на Густава Ваза, отняли отъ Данцы-ты Упсалж и Стокхолмъ и прогласили Густава Ваза за свой царь.

Швеціа ся освободила и станжла независима 1523 л., а независимость-та й още повече ся утврьдила по това, че Христіана II овалили отъ Данскый прѣстолъ. Густавъ Ваза, за да бы придобылъ црьковны-ты имоты, та съ това да обогати дрьжавж-тж си, въвелъ въ дрьжавж-тж си Лютеровж-тж наукж. Той утврьдилъ наслѣдство-то на кралевскж-тж власть, и то въ своiж-тж лозж, нарядилъ урядна войскж, подвигнжлъ трьговiж-тж и земледѣліе-то и спечялилъ на Швеціж почетъ отъ съсѣдны-ты дрьжявы. Сынъ му Хенрихъ XIV (1560—1562) съ свое-то тиранство навлѣкълъ възъ себе ненависть отъ цѣлый народъ, оттова братъ му Іоаннъ (1569—1592) го и свалилъ отъ прѣстола.

Іоаннъ былъ наклоненъ на Римокатолическж-тж вѣрж и мыслилъ да іж въведе изново въ Швеціж; зато народъ-тъ го необычялъ. А сынъ му Сигызмундъ, (1592—1604) кой-то былъ Полскый краль, отдалъ Шведскый прѣстолъ на стрыкж си Карла IX (1604—1611); а по Карла дошьлъ на прѣстола прочютый въ тридесятолетнж-тж войнж по свое юначество Густавъ-Адолфъ (1611—1632). По сирьть-тж му сѣднжла на Шведскый прѣстолъ дъщеря му Христина (1632—1654). Христина была даровита и отличяла ся особено по много знанія, нъ тя, като прѣдала дрьжявно-то правленіе на свои любимцы, навлѣкла на себе гнѣвъ отъ своя народъ и незадоволство отъ свои-ты подданицы; най-сѣтнѣ, за да ся покаже прѣдъ свѣта още повече нѣчто, отрѣкла ся отъ прѣстола, пріяла Римокатолическж-тж вѣрж и отишла въ Римъ. По неiж дошьлъ на прѣстола сестриный сынъ на Густава Адолфа, Карлъ X Густавъ, принцъ Цвай-Брикенскый (1654—1660).

Между това Данія, подъ коіѫ-то бяше и Норвегія, много ослабнѫла, откакъ ся откѫснѫла отъ неіѫ Швеція. Данцити свалили отъ прѣстола Христіана II и на мѣсто него поставили Холщинскаго херцога Фридриха I (1523—1533). Фридрихъ I, и наслѣдници-ти му Христіанъ III (1533—1559), Фридрихъ II (1559—1588) и Христіанъ IV (1588—1618) за вредъ на дръжавѫ-тѫ си принудили ся да отдадѫтъ на благородны-ты велики правдини и прѣимѫщества. Освѣнь това тридесятогодишна-та война, въ коіѫ-то Христіанъ IV ся намѣсилъ, и миръ-тъ, направеный съ Швеціѫ и съ императора, изъ корень раздрусали Даніѫ.

ПОЛШЯ, ПРУССІЯ И ЛИФЛЯНДІЯ.

§. 87.— И въ Полшiѫ реформація-та причинила знамениты промѣненія. Въ врѣмя доклѣ владалъ Сигызмундъ I (1506—1548), гросмейстеръ на Тевтонскый рядъ Албрехтъ Брандебургскый 1525 л. пріялъ реформаціѫ-тѫ, и Пруссіѫ, коя-то была на тоя рядъ, направилъ наслѣдствено херцогство, зависимо отъ Полшiѫ. Наскоро по това и Ливонскый рядъ, кой-то още 1521 л. бѣ ся отдѣлилъ отъ Тевтонскый подъ славнаго си хермейстера Валтера Ф. Плетемберга, пріялъ реформаціѫ-тѫ. Отъ това врѣмя Ливонскый рядъ, кой-то былъ самъ за себе, станѫлъ точка за распрѫ измежду Швеціѫ и Россіѫ, и най-сѣтнѣ оъ 1561 л. паднѫлъ подъ удары-ты на Русскаго царя Ивана Грознаго; послѣдній хермейстеръ Готхаръ Кетлеръ оставилъ Ливоніѫ на Полшiѫ, а за себе задрьжялъ Курландiѫ и Семигаліѫ като наслѣдствено херцогство, зависимо отъ Полшiѫ. А пакъ Естландія припознала възъ себе власть-тѫ на Шведскаго краля. Храбрый полскый краль Стефанъ Баторій принудилъ Русскаго царя Ивана Грознаго да ся отрѣче

отъ всичкы-ты си правдины врьху Ливоніѭ; и така Полща още повече разширила си прѣдѣлы-ты; нъ начинъ-тъ за избирателно правленіе, кой-то быде нарядень по смрьтьтѫ на послѣдняго Ягелона Сигызмунда Августа (1548–1570), съвсѣмъ побрькълъ дрьжавѫ-тѫ изъ основѫ; защо-то всичкы другы дрьжавы намѣрилы случай да ся мѣшять въ вѫтрѣшни-ты дѣла на Полшіѭ, и всяко пронѣненіе на краля раздрусвало дрьжавѫ-тѫ изъ основѫ. Прьвъ избирателенъ краль быде Французскый принцъ Хенрихъ Анжуйскый (1570–1573); по него дошли Трансилванскый князъ Стефанъ Баторій (1573–1587), Шведскый принцъ Сигызмундъ III (1587–1632) и синове-ти Сигызмундови: Владиславъ IV, (1632–1648) и Иванъ Казимиръ (1648–1668). Освѣнь това послѣдни-ти кралеве отъ фамиліѭ-тѫ на Густава Вазѫ въвлѣкли Полшіѭ въ пагубнѫ за неѭ войнѫ. Иванъ Казимиръ искалъ да отнеме отъ Шведскаго краля Карла X коронѫ-тѫ, за коѭ-то той наистинѫ ималъ правдины (§ 86); нъ Карлъ X нападнѫлъ въ Полшіѭ, усвоилъ іѭ, и да не быхѫ ся помѣсилы въ това Россія и Данія, то Полшя още тогава бы ся изгубила; обаче при всичко това по миръ, заключеный въ Оливѫ, Полшя быде принудена да отдаде Швеціи Лифляндіѭ, Естландіѭ и островъ Езелъ. Оттова злочестіе на Полшіѭ ползовалъ ся и Прусскый Херцогъ Фридрихъ Вилхелмъ (1640–1688); той въ тѫѭ войнѫ помагалъ то на еднѫ-тѫ, то на другѫ-тѫ странѫ и придобылъ за своѭ-тѫ дрьжавѫ независимость 1657 л. Отъ това врѣмя начина да ся въздвига Пруссія, коя-то по наслѣдство ся съедини съ Брандебургско-то Курфирство 1618 л.

РОССІЯ

§ 88. — По Іоанна III Василіевичь на Русскый прѣстолъ стѫпилъ сынъ му Василій III

Іоанновичь (1505-1535); той воювалъ съ Поляцы-ты и Татары-ты и подчинилъ си остажлы-ты малкы княжества, така что-то по смрьть-тж му въ 1538 л. цѣла Россія припознала за свой владѣтель сына му Ивана IV Василіевичь, извѣстный въ Исторіж-тж подъ име Грозный. Въ малолѣтство-то му доклѣ управлявали майка му и голѣмци-ти, Россія много протеглила и извжтрѣ и извънъ отъ Поляцы-ты и Татары-ты; а отткакъ ся вѣнчялъ съ царскый вѣнецъ и ся нарѣкълъ царь на цѣлж Россіж, Иванъ IV Грозный промѣнилъ си и двора и дрьжявж-тж; той оправилъ законы-ты, нарядилъ постоянна войскж подъ имя Стрѣлци. Най-сѣтнѣ наумилъ да освободи дрьжявж-тж си отъ внѣшни-ты непріятели Татары, кои-то чясто смжщавали Россіж. И наистинж въ 1552 л. покорилъ Казанско-то царство, а слѣдъ двѣ годинъ Астраханско-то, а послѣ смирилъ и Крымскы-ты Татары. Въ послѣдни-ты си годины обаче Иванъ IV ся полишилъ, начнжлъ да ся обхожда съ народа си мжчителскы, и оттова добылъ названіе Иванъ Грозный. По смрьть-тж му на Русскый прѣстолъ, стжпилъ сынъ му Теодоръ (1584-1598), кой-то повече былъ способенъ за калугеръ, а не за владѣтель; оттова родственникъ му Борисъ Гудуновъ зелъ на ржцѣ дрьжявно-то управленіе. Въ това врѣмя ся утврьди Русска-та власть надъ Сибиръ; а найважно-то е, че въ 1589 л. по дозволеніе отъ Вселенскы-ты Патріархы въ Москвж нарядили Патріархъ; прьвый Московскый Патріархъ быде Іовъ.

Съ смрьть-тж на Теодора Ивановичя, прѣкжснжла ся лоза-та на Рюриковый домъ, что владѣлъ на Московскый прѣстолъ; зачто-то Теодоръ нѣмалъ дѣтца, а братъ му Димитрій былъ погынжлъ незнайно отъ кого. Сега Русскый народъ избралъ си за царь Бориса Гудунова, кой-то отъ 1598-1605 л. съ мждро-то си правленіе глядалъ да оправдае тоя изборъ; той ся погрыжилъ

за тръговия-тж, за просвѣщеніе-то и за благосъстояніе-то на народа. Въ 1603 л. обаче явилъ ся у Литвж нѣкой-си лъжецъ, кой-то ся показвалъ за сынъ на Ивана Грозннаго, т. е. че е Димитрій, за кого-то мыслили, че е погынжлъ. Той самозванецъ сполучилъ, та откакъ умрѣлъ Гудуновъ достигнжлъ до Московскый прѣстолъ и владалъ 11 мѣсяци. Най-сѣтнѣ народъ-тъ го намразилъ, та го убилъ и прогласилъ за свой царь Василія Шуйскаго 1606 л. Нъ и Василій много врѣмя нестоялъ на миръ; разнесълъ ся пакъ гласъ, че Димитрій пакъ не е былъ погынжлъ, и новъ самозванецъ, нѣкой-си Еврейнъ, изново разбръкалъ народа. Шуйскый, слѣдъ еднж дльгж борбж паднжлъ отъ прѣстола 1610 л.; тогава цѣлый Русскый народъ ся раздѣлилъ на четыре партіи, и една искала за царь едного, друга другого. Поляци-ти добыли голѣмо вліяніе въ Москвж, та оттова най-много-то налягали да поставять за царь Владислава, сына на Полскый царь Сигызмунда. Най-сѣтнѣ гражданинъ Мининъ надумалъ народа, та подъ прѣдводителство на князя Димитрія Пожярскаго 1612 л. изгонили Поляцы-ты изъ Москвж и избрали за царь на цѣлж Россіж Михаила Теодоровичя Романова (1613-1643). Михаилъ умирилъ южны-ты прѣдѣлы на свое-то царство, воевалъ противъ Шведы-ты, кои-то искали да присвоіжтъ Новгородъ и Псковъ, и противъ Поляцы-ты, съ кои-то като ся примирилъ, погрыжилъ ся да уряди извжтрѣ добрѣ дрьжявж-тж си. Слѣдъ смрьть-тж му на Русскый прѣстолъ стжпилъ сынъ му Алексій (1645-1676). Алексій съ ползж воевалъ противъ Полшиж и пріялъ въ подданство Малоруссы-ты. Него наслѣдилъ по-старый му сынъ Теодоръ (1676-1682). Теодоръ два пжти разбилъ Турцы-ты, кои-то искали да присвоіжтъ Малороссіж. Той умрѣлъ младъ и неоставилъ наслѣдникъ; ималъ само два брата: Ивана и Петра, отъ кои-то прьвый былъ не-

способенъ, а другый още дѣте на десять години; слѣдъ много прѣпирни рѣшено быде да царувать и двама-та братія подъ надзирателство-то на сестрѫ си, даровитѫ, нъ безъмѣрѫ честолюбивѫ Софіѭ; а кога стигнѫлъ на възрастъ Петръ затворилъ сестрѫ си въ монастыръ и самъ начѫлъ да управлява дръжавѫ-тѫ си подъ имя Петръ I.

ВТОРЫЙ ПЕРІОДЪ,

Отъ Вестфалскый миръ до Французскѫ-тѫ революціѭ. 1648 — 1798

1. ЗАПАДНА ЕВРОПА.

Вѣкъ на Лудовика XIV. (1661—1715).

§. 89. Откакъ ся посмирилъ Аугсбургскый домъ, кой-то владалъ Австрійскѫ-тѫ и Испанскѫ-тѫ монархіѭ; то ся знае прьво мѣсто измежду Европейскы-ты дрьжявы захванѫла Франція. Въ врѣмя-то на Лудовика XIV, кой-то отъ 1671 л. самъ зелъ да управлява, у Франціѭ цвѣтнѫлы фабрикы, морска и сухопѫтна трьговія, наукы и искусства; добри писателіе исчистили и докарали Французскый языкъ до толкова, что-то начнѫли да го употрѣблявать по цѣлѫ Европѫ.

Но злѫ честь обаче Лудовикъ XIV, кой-то ся славилъ по хубость, по умъ и по любовь камъ всичко гыздаво, не ся задоволявалъ съ мирнѫ-тѫ славѫ, нъ още трьсилъ и славѫ въ орѫжіе. Непрѣстанны войны, кои-то водилъ той, распрьснѫлы богатство-то на Франціѭ и подкопалы могѫщество-то й. Причинѫ за войнѫ лесно было да найде. Кога-то въ 1665 л. умрѣлъ тьстъ му, Испанскый царь Филиппъ IV,

тогава Лудовикъ обявилъ правдины-ты си надъ Франдріѭ и Франш-конте, като наслѣдство на женѫ му, безъ да гляда, че тя тръжественно ся была отрѣкла отъ правдины-ты си надъ Испанскы земи. Знамените-ти Лудовикови войводы Тиренъ и Конде усвоили Франдріѭ и Франш-конте. Наскоро задружно съ Англіѭ, Лудовикъ нападнѫлъ на Холандскѫ-тѫ републикѫ, коя-то едва ся избавила отъ да падне, само по това, че почти цѣла Европа, заплашена отъ честолюбіе-то на Лудовика, въорѫжила ся противъ него и по това, че въ Холандіѭ былъ храбрый и благородный бранитель, младый Вилхелмъ III. Тая война плямтя по Франціѭ, Нидерландіѭ, Испаніѭ, Германіѭ, Италіѭ и по море (1672—1678). Холандци-ти ако и да не изгубихѫ нищо въ тѫіѭ войнѫ, нъ Испанія по мира, заключеный въ Нимъ-Вегенъ въ 1678 л., принудена быде да отдаде Франціи Франш-конте и 16 града у Испанскѫ Нидерландіѭ. Въ 1681 л., Лудовикъ изнѣнадѣйно нападнѫлъ възъ якый и богатый градъ Стразбургъ и усвоилъ го. Императоръ Леополдъ I (1667—1705), наслѣдникъ на Фердинанда III, въ това врѣмя былъ залисанъ съ войнѫ съ Турцы-ты, та не могѫлъ да ся противи Лудовику.

Турци-ти, отъ кога-то усвоили Царійградъ, направили великы успѣхы, както въ Европѫ, така и въ Азіѭ. Селимъ I, (1512—1520) усвоилъ Египетъ; Сюлейманъ II, (1520—1566) покорилъ островъ Родосъ, кой-то былъ подъ ряда на Іоннфы-ты, опустошилъ Венгріѭ и нарядилъ якѫ флотѫ, та присвоилъ и Срѣдиземно море, съ еднѫ рѣчь, Сюлейманъ II издвигнѫлъ Турскѫ-тѫ монархіѭ на най-высокъ стѫпень за дръжавнѫ силѫ. Обаче друзи-ти по него Султани глядали да усвояватъ повече въ Азіѭ, нежели въ Европѫ; А Мухамедъ IV (1648—1687), подбутнѫтъ отъ Лудовика XIV, прѣнесълъ орѫжіе-то си въ 1683 л. дори до Вѣнѫ, и може бы усвоилъ бы и самѫ Вѣнѫ, ако не бы й пристигнѫлъ на помощь Полскый царь Иванъ Собескый.

Нъ мало по мало измѣнила ся честь-та на Лудовика XIV; Австрійци-ти подъ славный си войводж Принца Евгенія Савойскаго надвили на Турцы-ты, а пакъ на Англійскый прѣстолъ стжпилъ управитель-тъ на Холандскж-тж републикж Вилхелмъ III, най-великый неприятель Лудовиковъ. Стуарти-ти, както что видѣхмо (§ 85), ако и да дошли на Англичанскый прѣстолъ, нъ нито Карлъ II (1660—1685), нито братъ му Іаковъ II (1685—1688) немогли да угодять на Англичаны-ты. Оттова въ 1688 г. и свалили отъ прѣстола Іакова II. Сега Вилхелмъ като управитель на Англіж и Холандіж въ 1688 г. въоржжилъ противъ Лудовика XIV Австріж, Испаніж, Даніж, Савоіж, Брандебургъ, Саксоніж, Баваріж и другы Германскы княжества; война бухтяла по цѣлж Западнж Европж и траяла цѣлы девять годины. Нъ при все това Франція не быде побѣдена, нъ по мира заключеный въ 1697 г. въ Русель, тя задръжяла още и Стразбургъ и друго-то, что была усвоила въ Германскж-тж область Елзась.

Война за наслѣдство на Испанскый прѣстолъ. отъ 1710—1713.

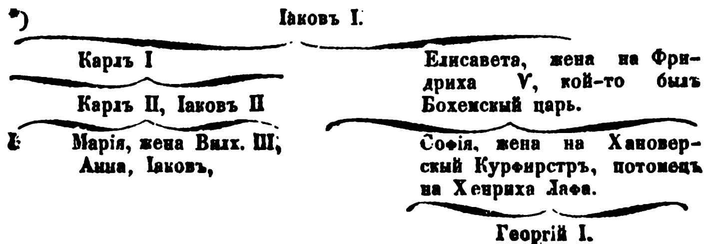
§. 90. — Измежду всичкы войны, кои-то имал Лудовикъ XIV, най-вредителна была война-та за наслѣдство на Испанскый прѣстолъ. Въ 1700 г. умрѣлъ Испанскый царь Карлъ II, послѣдній изъ Аугсбургскж-тж фамиліж, и въ завѣта си назначилъ за свой наслѣдникъ Филиппа Анжуйскаго, унука на Лудовика XIV, безъ да глѣда, че Австрійскый домъ и Баварскый Курфирстръ имали по-голѣмы правдины на тоя прѣстолъ. Лудовикъ веднага пратилъ унука си въ Испаніж, нъ Импе-

раторъ Леополдъ, кой-то искалъ Испанскѫ-тѫ коронѫ за по-младый си сынъ Карла, скочилъ на орѫжіе; Холандія и Англія, гдѣ-то по смрьть-тѫ на Вилхелма III владала Анна (1701—1714), дъщеря на Іакова II, заключилы съ Императора съюзъ и обявилы заедно войнѫ на Франціѭ 1602 г., а много другы дрьжявы взялы едны еднѫ-тѫ, а другы другѫ-тѫ странѫ. Въ тѫіѫ войнѫ честь-та была все откамъ противницы-ты на Лудовика XIV; великый плъководецъ Австрійскый Евгеній и Англійскый Малборухъ всѫдѣ побѣждавали Французы-ты, а особено побѣдили гы при Хокщетъ въ Баваріѭ и при Ранилъ въ Белгіѭ.

Изненадѣйно обстоятелство промѣнило хода на работы-ты: въ 1705 г. умрѣлъ Леополдъ, а въ 1711 г. и по-старый му сынъ Іосифъ I, и така Карлъ, кой-то искалъ Испанскѫ-тѫ коронѫ, стѫпилъ на Императорскый прѣстолъ подъ имя Карлъ VI (1711—1740). Сега ако му допустяхѫ да стѫпи и на Испанскый прѣстолъ, той бы станѫлъ много страшенъ за цѣлѫ Европѫ; оттова Холандія, Англія и другы дрьжявы истинѫлы камъ него. Освѣнъ това Малборухъ, кой-то желалъ да ся продлъжи война-та, паднѫлъ въ немилость прѣдъ своіѭ-тѫ царицѫ, и Англійскый парламентъ искалъ да ся заключи миръ. И така 1713 г. наистинѫ быде заключенъ у Утрехтъ миръ, въ кой-то ся намѣсилы отъ еднѫ странѫ Франція, а отъ другѫ странѫ Англія, Холандія, Португалія, Пруссія и Савоія. На другѫ-тѫ годинѫ и Императоръ-тъ пристанѫлъ на договоры-ты на Утрехтскый миръ. Тія договори были: Филиппъ V, унука на Лудовика, стая Испанскый царь; Австрія добыва: Неаполь, Сардиніѭ, Миланъ и Белгіѭ; Савоія добыва Сициліѭ и еднѫ чясть отъ Миланско-то Херцогство; Минорка и Гыбралтаръ остаять подъ Англіѭ, и освѣнъ това тя добыва отъ Франціѭ земи-ты при Гудсоновъ заливъ и Ахадіѭ и Нюфютландъ у Америкѫ.

Истина тыя войны прославилы оржжіе-то на Лудовика XIV, нъ отъ другж странж врьлилы Франціж въ сыромашіж, въ неисплатимы длъгове. Освѣнь това Лудовикъ XIV помрачилъ послѣдни-ты дни на славно-то си царуваніе съ притворнж побожность, съ Богословскы прѣпирни и съ гоненіе протестанты-ты, кои-то припудени были да бѣгать изъ Франціж, та занесли въ чюжды земи свои-ты богатства; оттова Французскый народъ, кой-то нѣкога-си, така да ся каже, обожявалъ го, сѣтнѣ испратилъ го въ гроба съ проклинаніе. Лудовикъ XIV умрѣлъ въ 1715 г.

По него дошьлъ на Французскый прѣстолъ праунукъ му Лудовикъ XV, (1715—1774). Въ негово-то малолѣтство Франціж управлявали: легкомысленый херцогъ Орлеанскый и безсъвѣстный му министръ Дыбоа. Както Орлеанскый херцогъ, така послѣ и самъ развратный Лудовикъ XV докарали Франціж до крайнж сиромашіж и наложили й тяжкы данъцы. Наспротивъ както испадала Франція, отъ другж странж съперница-та й Англія ся издвигала. По смрьть-тж на царицж Аннж на Англичянскый прѣстолъ стжпилъ Георгій I (1714—1727) *). Знаменитый му министръ Робертъ Варполъ, кой-то управлявалъ дрьжявж-тж и въ врѣмя-то на сына му Георгія II до 1743 г., умѣлъ да ся ползува съ придобываніе земи

на Англія по всичкы части на свѣта; той подвигнялъ благосъстояніе-то на народа, унадилъ дрьжявны-ты дѣлове, далъ новы силы на поминока, на трьговіѭ-тѫ и на мореплаваніе-то; отъ това врѣмя Англія станѫла прьва морска дрьжява, а Холандія, измамена отъ свои-ты съюзницы на Утрехтскый миръ, прѣстала отъ да ся грыжи за Европейскы-ты работы.

2. СѢВЕРНА ЕВРОПА.

Велика Сѣверна война 1700—1721 л.

§ 91. Въ сѫщо-то врѣмя, кога ся біяхѫ за наслѣдство на Испанскый прѣстолъ, на Сѣверо-встокъ у Европѫ бухтѣла друга война, извѣстна подъ имя велика Сѣверна война, коя-то докарала голѣмы промѣнени у Европейскы-ты дрьжявы. По смрьть-тѫ на Шведскый царь Карла XI (1660-1697) въцарилъ ся пятнадесятогодишный Карлъ XII (1697-1718). Той испрьво ся грыжилъ повече за ловъ и за другы удоволствія, а не за дрьжявно-то управленіе. Съсѣдны-ты му дрьжявы: Данія, Полщя и Россія наумилы да ся ползувать отъ това негово немареніе. Данскый царь Фридрихъ IV (1699-1730) изгонилъ Холщинскаго херцога, сестриный мѫжь на Карла XII и сдружилъ ся съ Полскый царь Августа II (1696-1730), съ Курфирста Саксонскаго и съ наслѣдника на знаменитаго Вѣнскаго избавителя, кой-то желалъ да възврьне на Полшіѭ Лифляндіѭ, коя-то не была доволна отъ Шведско-то правленіе. При тѣхъ ся придружилъ и Русскый царь Петръ I, кому-то Швеція не щяла да прости ни едно пристанище при Балтійско море. Вси тіи изеднажь обявили Швеціи войнѫ 1700 л. Нъ Карлъ XII, кого-то тіи мыслили за слабъ съперникъ, веднага показалъ

велика даровитость и способность за славенъ военачялникъ. За малко врѣмя той принудилъ Данія да поврьне Холщинія на законный й владѣтель, разбилъ Руссы-ты до кракъ при Нарвѫ (1700 г.) и съ много побѣды принудилъ Августа II (1706 г.) да отдаде Полскый прѣстолъ Станиславу Лесчинскому (1706-1709).

Най-послѣ Карлъ XII изново обрънѫлъ орѫжіе-та си противъ Россіѭ; нъ тамъ честь-та го изневѣрила; Петъръ I, кой-то между това былъ покорилъ повече-то чясть отъ Балтійскы-ты страны и былъ основалъ въ 1703 л. Санктпетербургъ, разбилъ го при Полтавѫ въ 1709 л. Карлъ XII съ разбитѫ-тѫ си войскѫ и съ Мазепѫ, Малороссійскый Хетманъ, побѣгнѫлъ въ Турціѭ и надумалъ Султанъ Ахмеда III да обяви Россіи войнѫ. Нъ и тая война ничто му не помогнѫла, и откакъ прѣсѣдѣлъ пять годины въ Турціѭ, вратилъ ся въ дрьжавѫ-тѫ си; нъ что затекълъ тамъ? Данци-ти были усвоили Бременъ, Верденъ и Померанiѭ; Прусскый царь Фрндрихъ I захватилъ Щетинъ; Петръ I Русскый царь усвоилъ былъ Финляндіѭ и доврьшилъ покореніе-то на Нифляндіѭ и Естландіѭ. Англійскый царь Георгій I такожде двигнѫлъ ся былъ противъ Швеціѭ. Августъ II изгонилъ Станислава Лесчинскаго, та изново стѫпилъ на Полскый прѣстолъ и подновилъ войнѫ-тѫ съ Швеціѭ. Карла XII наскоро при обсадѫ-тѫ на Фридрихсгалъ въ Норвегіѭ убили въ 1718 л. Сестра му Елеонора и мѫжь й Хесенскый принцъ Фридрихъ, като ся качили на Шведскый прѣстолъ, продлъжили войнѫ-тѫ съ Россіѭ до 1721 л. Най-сѣтнѣ направили миръ въ Нищатъ, и по него Россія спечяли отъ Швеціѭ Нифляндіѭ, Естландіѭ, островъ Езелъ и Даго, Ингерманландіѭ, Кареліѭ и единъ дѣлъ отъ Лифляндіѭ съ градъ Выборгъ; освѣнь това Швеція ся принуди да отдаде Курфистру Хановеранскому (Англійскому царю) Бременъ и Верденъ; Прусско-

му царю: Щетинъ и Горніж Померанііж; Данскому царю: Шлезвигъ, и припознала Августа II за Полскый царь. По Нищатскый миръ Швеція паднжла отъ прьво-то си достоинство и станжла дрьжява отъ вторый рядъ, а Россія захватила едно отъ прьвы-ты мѣста въ ряда на Европейскы-ты дрьжявы, и отъ това врѣмя начнжла да ся мѣшя въ всичкы Европейскы дѣла.

3. ЕВРОПА (1740—1763)

Войнж за наслѣдство на Австрійскы-ты земи.

§. 92. — Императоръ Карлъ VI, като немалъ мжжскы дѣтца, глядалъ да остави владѣніе-то си въ наслѣдство дъщери си Маріи Терезіи, коя-то была оженена за Лотеринскый херцогъ Францъ Стефанъ; оттова той отдалъ Испанскому Принцу Дон-Карлосу Неаполь и Сициліж; Савойскому херцогу далъ титлж Сардинскый царь; а Станиславу Лесчинскому Лотарингіж, нъ съ такъвъ договоръ, что-то по смрьть-тж му да іж земе Франція. И наистинж почти всичкы Европейскы дрьжявы припознaлы Маріж за неговж законнж наслѣдницж, нъ чтомъ умрѣлъ Карлъ VI въ 1740 л. а Баварія, Пруссія, Саксонія, Испанія и Сардинія, подбутнжты отъ Франціж, обявилы правдины-ты си врьху Австріж; отъ всички тѣхъ най-страшенъ былъ Фридрихъ II, Прусскый царь (1740—1788). Мы видѣхме какъ Пруссія начнж да ся възвышява въ 1701 л. Брандебурскый курфирстръ и Прусскый херцогъ Фридрихъ III взялъ титлж Прусскый царь подъ имя Фридрихъ I. Наслѣдникъ му Фридрихъ Вилхелмъ I (1711—1740) нарядилъ ягкж войскж и напълнилъ кассж-тж съ имотъ, а съ това умѣлъ да ся въсползува сынъ му даровитый Фридрихъ II, кой-то поставилъ Пруссіж на прьвъ рядъ на Европейскы-ты дрь-

жявы. Той поискалъ отъ Маріѭ Терезіѭ да му даде Силезіѭ, нъ кога тя не пристанѫла на това, той й обявилъ войнѫ. Другы-ты дрьжявы, а особено Франція, взялы него за примѣръ, та прогласилы за императоръ Баварскаго Курфирстра Карла VII (1742—1745). И така Марія, отъ всѣ страны нападнѫта, принудена быде да отдаде Фридриху Силезіѭ, какво-то така по-лесно да може да воюва съ Французы-ты и Баварцы-ты, кои-то вече были покорили Бохеміѭ. Марія съ младо-то си дѣте Іосифа на рѫцѣ излѣзла прѣдъ Маджары-ты и рѣкла имъ: « Азъ ся надѣѭ за помощь отъ вашѭ-тѫ вѣрность и отъ ваше-то юначество; моя-та честь и честь-та на това дѣте е въ ваши рѫцѣ. « Маджари-ти, въодушевлени отъ тыя думы, скочили и испѫдили непріятеля изъ земы-ты й и усвоили Баваріѭ. Въ това врѣмя умрѣлъ Карлъ VII, въ 1745, и Германскы-ти князове избрали за Императоръ мѫжя на Маріѭ Терезіѭ Фраца I (1745—1765), когото и самъ Фридрихъ II припозналъ въ това достоинство. Нъ Марія въ войнѫ-тѫ послѣ съ Франціѭ не была така честита, ако и да й помагали и Англійскый царь Георгій II и Холандія; великый Французскый войвода Маршалъ де Саксъ разбилъ съѭзницы-ты и Англичяны-ты и Холандцы-ты при Фонтонеѭ, покорилъ Австрійскѫ Нидерландіѭ и захватилъ Холандіѭ и Фландріѭ, та прѣмахнѫлъ Холандскѫ-тѫ републикѫ; нъ кога-то ся появила на брѣгове-ты на Рейнъ Русска войска, коіѭ-то Императрица Елисавета Петровна испратила была за помощь на Германскѫ-тѫ Императрицѫ, тогава Франція направи миръ съ Австріѭ и съ съѭзницы-ты й въ Ахенъ, 1748 л.

Седмогодишна война. 1756—1763.

§. 93. Марія Терезія, като ся осланяше на пріятелство-то съ Россіѭ, на съѭза съ Саксоніѭ и съ самѫ

Франціѧ, коя-то была вече оставила прѣжнія-тѫ си противницы, наумила да си отнеме отъ Пруссіѧ пакъ Силезіѧ и да смири Фридриха II; Щвеція, у коѭ-то по Фридриха царувалъ Адолфъ Фридрихъ (1751-1771) придружила ся въ тоя съѭзъ противъ Пруссіѧ. Фридрихъ II, като имаше на своѭ странѫ само Англійскаго царя, херцога Браунщвейгскаго и Ландграфа Хесен-Каселскаго, за да прѣвари свои-ты непріятели и прѣди да имъ обяви войнѫ, нападнѫлъ изненадѣйно на Саксоніѭ въ 1756 г. Така ся начнѫла Седмогодишна-та война, коя-то затрила толкова стотины тысяцы човѣцы, опустошила цѣлы страны и надминѫла всичкы прѣжни войны по юнашкы подвигы. Фридрихъ II, малко подпомогнѫтъ отъ Англіѭ, съ велико искусство на единъ войводѫ борилъ си почти съ цѣлѫ Европѫ, трьпѣлъ чясто пакости, нъ никога не ся отчаявалъ, а и самъ чясто разбивалъ непріятели-ты си. Той въ 1757 г. разбилъ Австрійцы-ты при Прагѫ и Лайтенъ (у Силезіѭ), а въ 1758 г. разбилъ Руссы-ты при Цорнъ-Дорфъ (при Франкфортъ на Одеръ), а особенно удрьжялъ славнѫ побѣдѫ надъ Французскѫ-тѫ и Императорскѫ-тѫ войскѫ при Розбахъ, 1757 г., нъ и него разбивали нѣколко пѫти Австрійци-ти, а особено въ 1759 г. Русси-ти подъ начялство на Салтыкова удрьжяли славнѫ побѣдѫ надъ него при Кунфедорфъ, дѣто паднѫли до 20,000 душь. Съ таково юначество ся борилъ и съѭзникъ му, Браунщвейгскый херцогъ Фердинандъ, противъ Французи-ты, кои-то той разбилъ при Кревелдъ, Миндеръ и Марбургъ и прогонилъ гы прѣзъ Рейнъ; нъ при всичко-то юначество на Прусскый царь, само още една година да бы потраяла тая борба, и да не бы го избавило едно изнѣнадѣйно обстоятелство, той бы паднѫлъ; въ 1761 г. Русска-та Императрица Елисавета умрѣла и наслѣдникъ й Петръ Теодоровичъ, пріятель на Фридриха, щомъ стѫпилъ на прѣстола, заклю-

чилъ съ Прусcіѭ миръ, кой-то подтврьдила Императрица Екатерина. По примѣръ на Россіѭ и другы-ты дрьжавы тѫ-сѣтнѣ пристанѫлы на миръ, кой-то и бѫде заключенъ въ 1763 л. у Хурбертсбургъ и у Паризъ, та така Европа утихнѫ, и Фридрихъ задрьжалъ Силезіѭ, безъ да изгуби ни еднѫ пядѫ отъ своѭ землѭ; Англія придобила много: отъ Францiѭ, цѣлѫ Акадiѭ, Канадѫ до Р. Миссисипи, Капбретонъ, всичко-то крайморіе и островы-ты при заливъ св. Лаврентія, много Антилскы островы и Французскы-ты земи въ Сенегалъ, а второ отъ Испаніѭ придобыла Флоридѫ. По това най-много отъ всичкы спечелила Англія, а Франція, Испанія, Пруссія и Австрія достигнѫлы до най-крайний неурядъ.

4. ЕВРОПА (1763-1789).

1) ПОРТУГАЛІЯ.

§. 94.— Португалія въ 1763 г. ако и да станѫла независима, нъ пакъ все си оставаше ничтожна дрьжявица, едно зачто-то ѭ управлявали Езуити, а друго зачто-то ѭ правила пакость Англія, коя-то ѝ была присвоила всичкѫ-тѫ трьговіѭ. Само доклѣ царувалъ Іосифъ Еммануилъ (1750-1777) показала за нѣколко врѣмя дрьжявенъ животъ и дѣятелность; даровитый му министрѣ Помбаль, изгонилъ отъ дрьжявѫ-тѫ Езуиты-ты, далъ новъ животъ на трьговіѭ-тѫ, на фабрикы-ты и на земледѣліе-то, събралъ новѫ войскѫ, и нарядилъ якѫ флотѫ. По смрьть-тѫ на Іосифа Еммануила Португалія дошла пакъ въ прьво-то си лоше състояніе, зачто-то дъщеря му и наслѣдница му Марія (1777-1808) изново прѣдала себе и дрьжявѫ-тѫ подъ управленіе на Езуиты-ты, уничтожила всичкы наряды отъ даровитаго Помбаля и него самаго прѣдала на сѫдилище, кое-то никакво прѣстѫпленіе не могло да му найде.

2) ИСПАНІЯ.

Испанія, такожде малко нѣчто ся поправила въ врѣмя-то, доклѣ царували царіе изъ Бурбонскѫ-тѫ фамиліѭ, а особено въ царуваніе-то на Карла III (1759—1788), кой-то былъ прѣдалъ управленіе-то възъ дрьжавѫ-тѫ на просвѣщены-ты си министры: Графу Аранди, Кампоманесу и Флориди Бланкы. По Карли III-ый стѫпилъ на Испанскый прѣстолъ Карлъ IV (1788—1808).

3) ФРАНЦІЯ.

Франція, още повече ослабена отъ седмогодишнѫ-тѫ войнѫ, веднага слѣдъ Парижскый миръ начнѫла явно да ся противи на волѭ-тѫ на правителство-то и показа очевидны знакове за новъ прѣвратъ. Нормандійскый парламентъ подвигнѫлъ ся противъ двойный данъкъ и мыто, кои-то царь-тъ намѣтнѫлъ на подданицы-ты си, за да би навасилъ расходы-ты на развратный си дворъ. Парижскый парламентъ самоволно прѣдалъ на сѫдъ цареваго любимца херцога Егылона, и до толкова ся опиралъ на волѭ-тѫ царевѫ, что-то Лудовикъ XV принудилъ ся да го распусти.

По Лудовика XV стѫпилъ на прѣстола Французскый Лудовикъ XVI (1774—1793), кой-то, както щемъ видимъ испослѣ, пострадалъ за грѣхове-ты на свои-ты прѣдцы.

4) ИТАЛІЯ.

Италія, коя-то до това врѣмя была подъ Австріѭ и подъ слабѫ Испаніѭ, не обрьща на себе особено вниманіе.

5) ХОЛАНДІЯ.

Холандія е повече и повече испадала, наспротивъ колко-то повече ся въздвигала Англія; трьговія-та й испаднѫла, и тя останѫла безъ пары, та немогла да дрьжи флотѫ. По смрьть-тѫ на Вилхелма IV въ 1774 г. станѫлъ за намѣстникъ на Холандіѭ сынъ му Вилхелмъ V.

6) АНГЛІЯ.

§. 95. — Въ врѣмя доклѣ владали Георгій II и унукъ му Георгій III (1771—1820), тръговія-та, поминокъ-тъ, а съ това и благосъстояніе-то на народа у Англіѭ дошли до най-высокъ стъпень; и само-то освобожденіе на Сѣверо-Американскы-ты посѣленія исподъ власть-тѫ имъ никакъ не могло да повреди могѫщество-то й.

Прьвы Англичянскы посѣленія былы основаны у Виргыніѭ въ врѣмя на царицѫ Елисаветѫ; вѣроисповѣдны распры, гоненіе връзъ разны секты (ереси) докаралы да ся умножять и распространять Англичянскы-ты посѣленія въ Сѣвернѫ Америкѫ, по това, че гонени-ти за вѣрѫ на тысящы бѣгали въ Америкѫ, гдѣ-то добывали отъ Правителство-то пространны земи за обработваніе; такыва посѣленія най-напрѣдъ имало 13 и ся наричали Нова Англія. Посѣленци-ти, что живѣли на Сѣверъ, поминували ся съ земледѣліе, а тіи, что были на Югъ — съ сѣяніе духанъ, оризъ и друґы произведенія, съ кои-то правили и доста голѣмѫ тръговіѭ. Колко-то за управленіе-то имъ, може ся каза, че тіи были свободни, зачто-то законодателный имъ съборъ издавалъ законы, кои-то Англичянскый царь само подтвръждавалъ; единъ губернаторъ съ съвѣтъ у всякѫ область ималъ испълнителнѫ-тѫ власть. Англія не ся благодарила само съ тръговіѭ-тѫ, отъ коіѭ искарвала голѣмѫ ползѫ отъ посѣленія-та, та наумила съвръшено да гы подчини подъ власть-тѫ си. Подъ изговоръ, че и посѣленія-та трѣбувало да плащать нѣколко данъцы, за да посрѣщѫть разноскы-ты за тѣхны-ты управленіе и отбранѫ, намѣтнѫла мыто на стокы-ты, что вносили у Америкѫ, а такожде и на стъкло-то, на бои-ты и на чяя. Посѣленія-та пристанѫлы да посрѣщѫть нѣколко отъ държявны-ты разноскы, нъ искали тіи сами да гы

разметать, за да не бы дали тѫѭ правдинѫ на Англичянскый парламентъ, въ кой-то тіи нѣмали свои прѣдставители. Англичянско-то правителство обаче не щяло да обрьне вниманіе на това; по тѫѭ причинѫ посѣленія-та прѣкъснѫлы всяко търговско сношеніе съ Англіѭ и приготвилы ся, ако бы было нужно, и да ся опрѫть. Жителіе-ти у Американскый градъ Бостонъ потопили единъ Англичянскый корабъ съ чяй въ море-то и съ това дали прьвъ знакъ за войнѫ. Въ 1774 л. Англичянскый парламентъ наумилъ да накаже бунтовницы-ты; нъ посѣленци-ти подъ прѣдводителство на славнаго Вашингтона бранили ся съ особено юначество. Побѣды-ты, кои-то удрьжялъ Вашингтонъ надъ Англичянскѫ-тѫ войскѫ, и трудове-ти на Американскый у Франціѭ посланникъ, знаменитый Франклинъ, придобыли имъ много пріятели и въ Европѫ; така Франція, Испанія, Холандія отъ ненависть камъ Англіѭ подалы помощь на Американцы-ты, кои-то още въ 1766 л. на главный съборъ у Филаделфіѭ прогласили ся за свободнѫ републикѫ.

Сега война пламнѫ по всичкы чясти на свѣта; настанѫла страшна борба, бой слѣдъ бой, побѣда слѣдъ побѣдѫ; при все това Британскы-ти синове неослабнѫли и не ся уплашили, и тѣхно-то величіе никога така свѣтло не ся е показало, както въ тоя отсѫдный (критическый) чясъ. Нъ най-голѣмъ ударъ, безъ съмнѣніе, нанесе на Англіѭ Русска-та Императрица Екатерина II. Тя не могла да трьпи да гляда, какъ Англія притѣснява търговіѭ-тѫ на неутралны-ты дрьжявы, оттова тя и съставила нарѣченый вьоруженый неутралитетъ, т. е. съюзъ отъ неутралны дрьжявы: Россіѭ, Швеціѭ, Даніѭ, Пруссіѭ и другы съ намѣреніе да принудять Англіѭ да почита правдины-ты на свободнѫ-тѫ търговіѭ. Въ това врѣмя и въ Азіѭ ся подвигнѫли противъ Англичянскѫ-тѫ Въсточно-Индійскѫ компаніѭ Мосурскый царь

Хайдеръ-Али и Марати. Въсточно-Индійска-та компанія также нарядила ся въ врѣмя-то на Елисаветж въ 1600 л. коя-то дала на тжіж тръговскж компанііж, что тръгувовала съ Азіiж, правдинж за монополь (самопродань). Тая компанія испослѣ си расширила земи-ты по Индіiж до толкова, что-то начинила еднж великж Англичянскж Имперіiж, коя-то вече броила тогава 53,000 четвр. мили пространство съ 120,000,000 жит. Грабителства-та й подвигнжли противъ неiж Хайдеръ-Алія и Мараты-ты. Англія, така обыколена отъ вси странъ съ опасности, принудила ся да заключи у Версадь въ 1783 л. миръ, по кой-то припознала тринадесять-тѣхъ съединены Сѣверо-Американскы дрьжявы за свободны и независимы; а на Франціiж отдала островы Св. Петръ и Микелонъ и повръщжла й Пондишери у Азіiж, а на Испаніiж отдала Минорка и Флоридж. Съ Типосайба, сына на Хайдеръ-Алія, Англія направила миръ въ 1784 л., по кой-то быде нарядено, всякой да влада земи-ты, кои-то въ войнж-тж е придобылъ. Отъ Версалскый миръ народонасѣленіе-то на Сѣверо-Американскы-ты дрьжявы чюдно порасло; на мѣсто 3 миліона жители, что-то имало въ 1783 л., сега има до 18,000,000 жил. и на мѣсто 15 дрьжявы сега има 26. Всякой градъ си е като една самостоятелна дрьжява и има си свои наряды и свое правителство, а пакъ всичкы градове правять съiжзъ, кой-то управлява съiжзный съборъ, съставенъ отъ депутаты (повѣренны прѣдставители) отъ всичкы градове и отъ единъ прѣдсѣдатель, кой-то ся избира за 4 год. Съборъ-тъ има законодателнж власть, прѣдсѣдатель-тъ — испълнителнж; Прьвъ прѣдсѣдатель (президентъ) былъ Вашингтонъ.

Устройство-то въ управленіе-то у всякой градъ прилича на общо-то устройство. Всждѣ законодателна-та власть е въ ржцѣ на два дома, сир. у прѣдставителный Домъ и у Сената, а испълнителна-та власть е въ ржцѣ у губернатора, или прѣдсѣдателя.

а) ПРУССІЯ.

§. 95. — **Фридрихъ II** съ мѫдро-то си управленіе за малко врѣмя докаралъ Пруссіѭ до цвѣтнѫло състояніе. За да оправи земледѣліе-то, той спомогнѫлъ на осиромашѣлы-ты земледѣлцы край Одеръ, Варта, Шпреѭ и край други рѣкы; направилъ каналы и добры пѫтища. Въ сѫщо-то врѣмя подвигнѫлъ фабрикы и рѫкодѣлницы, подновилъ Академіѭ-тѫ на наукы-ты, отворилъ много училища, увеличилъ приходы-ты и умножилъ броя на войскы-ты си до 200,000 душь; съ еднѫ рѣчь, той поставилъ Пруссіѭ въ ряда на прьвостьпенны-ты Европейскы дрьжявы и съ това праведно ся сподобылъ у потомство-то съ имя **Великый**.

б) АВСТРІЯ.

Марія Терезія колко-то въ управленіе-то неостанѫ надырѣ отъ Фридриха великый; тя прѣдала управленіе-то надъ войскы-ты сыну си **Іосифу II**, кой-то въ 1765 г. по смрьть-тѫ на бащѫ си быде избранъ за Германскый Императоръ, урядила сѫдилища-та, улеснила състояніе-то на селачи-ты, кои-то были подъ владѣлцы и общо, като майка ся грыжила за добро-то на подданицы-ты си. Марія Терезія умрѣла въ 1780 г. Сынъ й **Іосифъ II** зелъ за примѣръ майкѫ си и съ много пѫтуванія по Европѫ откакъ развилъ умственны-ты си способности, той смалилъ разноскы-ты на двора си, стѣгнѫто заповѣдалъ да пестять дрьжявны-ты приходы, погрыжилъ ся за земледѣліе-то, за трьговіѭ-тѫ, наукы-ты и за искусства-та; далъ на подданницы-ты си свободѫ за богослуженіе; махнѫлъ непотрѣбны-ты монастыри, та далъ тѣхный имотъ на богоугодны заведенія и направилъ всичкы владѣлческы селачи лично свободны. Нъ всичкы тыя неговы брьзы промѣненія

не были по волѭ на неговы-ты подданницы: Маджаре-ти и Нидерландци-ти побунили ся и принудили Іосифа II, да ся махне отъ много-то свои благородны намѣренія. Така сѫщо не былъ честитъ и въ вънкашни прѣдпріятія, съ кои-то желалъ да расшири прѣдѣлы-ты на дрьжявѫ-тѫ си.

Фридрихъ II отъ Германскы-ты князове съставилъ единъ съѭзъ, на кого-то намѣреніе-то было да пази урядбы-ты на Германскѫ-тѫ Имперіѭ, и да въспре честолюбивы-ты намѣренія на Іосифа II.

Іосифъ II, колко-то за въ Полшіѭ сполучилъ да испълни планове-ты си.

в.) ПОЛШЯ.

§. 96.— Въ врѣмя-то, доклѣ владали царіе изъ Саксонскый домъ, Полшя достигнѫла въ голѣмы неуряды: Магнати-ти (высокы-ти благородници) на своѭ главѫ работили, какво-то си щяли, а граждане-ти и селачи-ти робували и теглили. Краль-тъ былъ останѫлъ безъ власть, безъ правдинѫ, безъ пары и безъ войскѫ само като една политическа сѣнка. А околны-ты дрьжявы, кои-то Полшя съ своя неурядъ смущавала, като видѣлы, че съ добро нищо немогѫть да направять съ неѭ, наумилы съ силѫ да ѭ принудять да имъ неправи пакости. По смрьть-тѫ на Августа III, 1763 л. Русска-та Императрица Екатерина II поставила за Полскый царь Станислава Августа Понятовскаго, нъ кога Поляци-ти зели пакъ да немирувать, тя ся съгласила съ Фридриха II, и съ Іосифа II, за да отдѣлять отъ Полшіѭ околны-ты воеводства и да гы присъединять съ свои-ты дрьжявы; и така Россія зела Лифляндіѭ и воеводства: Холоцско, Витебско, Мстиславско и нѣщо отъ Минско-то; Пруссія зела Западнѫ Полшіѭ и нѣколко отъ Великѫ Полшіѭ до Р. Нецѫ, освѣнь градове Данцигъ и Торнъ;

вода Суворовъ разбилъ Турцы-ты на Кинбурунскѫ-тѫ косѫ, при Фокшанъ и Римникъ, и прѣвзелъ Исмаилъ; друзи-тѣ й войводы пакъ прѣвзели другы твърдини, а Репнинъ съсипалъ Турскѫ-тѫ войскѫ при Мачинъ, и Екатерина направила съ Турціѭ миръ у Яшь въ 1791 л. Турція подтврьдила Кючюкъ-Кайнарджиский миръ и отдала Россіи Очяковъ и земы-ты измежду Бугъ и Днѣстъръ. Турція ако и да остаяше още силна дрьжява, нъ вѫтрѣшне-то й състояніе было побрькано; войска-та й развалена; касса-та й испразднена; паши-ти и везири-ти й неслушяли, буны всякой день ся явявалы. Слѣдъ злочестый Абдулъ-Хамида дошьлъ на прѣстола Селимъ III (1779—1808).

ШВЕЦІЯ.

§ 98. — Густафъ Адолфъ III, (1771—1792), по ума си и по величіе-то на характера си равенъ былъ съ свои-ты съврѣменницы, Фридриха II, Екатеринѫ и Іосифа II. Кога-то стѫпилъ на прѣстола, Швеція была распокъсана отъ двѣ аристократическы партіи, отъ кои-то една-та ся дрьжяла съ Россіѭ, а друга-та съ Франціѭ; а пакъ царь-тъ нѣмалъ никаквѫ власть, немогълъ и дѣтца-та си да отхрани самъ; Шведскый народъ достигнѫлъ до крайнѭ сиромашіѭ. Густавъ Адолфъ съ добро-то си владаніе привлѣкълъ на своѭ странѫ войскѫ-тѫ и гражданы-ты у столичный градъ, и кога ся подвигнѫлъ възъ неговѫ-тѫ странѫ плъковникъ Гелхіусъ, нарѣченъ Густавсшилдъ, той зелъ подъ стражѭ главатари-ты на аристократическѫ-тѫ партіѭ, обуздалъ своеволство-то на *благородны-ты* и за малко врѣмя съживилъ фабрикы-ты, търговіѭ-тѫ, наукы-ты и искусства-та. По злѫ честь обаче голѣмо-то му славолюбіе увлѣкло го да влѣзе въ войнѫ съ Россіѭ, и то безъ съгласіе на дрьжявны-ты чинове у

Швецiя, При прьвый лошiй успѣхъ аристократи-ти, кои-то прѣдводили войскы-ты му, зели да му ся непокорявать, и Густавъ при всичко-то си лично юначество въ 1790 г. принудилъ ся да моли Россiѭ за миръ, а слѣдъ двѣ годинѣ быде убитъ отъ плъковника Анкенстрема. Въ врѣми на тыя прѣвраты у Швецiѭ друга-та Скандинавска дрьжява, Данiя, наслаждавала ся съ миръ. Въ врѣмя на слабоумнаго Христiана VII (1766—1808) славни-ти му министри: Бернсторфъ старый (1774) и Бернсторфъ младый (1797), съ различны полезны нарядбы възвысили състоянiе-то на Данiѭ и утврьдили вънкашнѭ-тѫ й безопасность съ договоръ съ Россiѭ, по кой-то отдалечили всичкы распры, кои-то могли да ся породять колко-то за Холщинiѭ. Още въ врѣмя на великѫ-тѫ Сѣвернѫ войнѫ, Данiя неправедно владала Холштинiѭ; Холштинскы-ти херцози на пусто ся трудили да ѭ добыѭть надырѣ. Русскый царь Петръ Теодоровичь, като Холштинскый херцогъ, наумилъ съ силѫ да си отнеме това херцогство отъ Данiѭ, нъ на скоро умрѣлъ; наслѣдникъ му Павелъ Петровичь отдалъ за всегда Данскому царю Холштинiѭ съ договоръ, да му отдаде той пакъ отъ своѭ странѫ Графства: Олдембургъ и Делменхорстъ, 1793 л. Тыя двѣ графства Павелъ далъ родственнику си Епископу Либекскому, кой-то былъ глава на по-младѫ-тѫ лозѫ на Холштинскый домъ; а испослѣ Германскый императоръ направилъ отъ тыя графства велико херцогство Олдембургско.

—

ПЕРІОДЪ ТРЕТІЙ

Исторія на Европѫ отъ начяло на Французскѫ-тѫ революціѭ до наши врѣмена, 1789—1858.

1. Революція (буна) до 1793 лѣто.

§. 99. — Непрѣстанны-ты войны и безмѣрна-та расточителность на Лудовика XIV врьлихѫ Франціѭ въ голѣмы длъгове. А правленіе-то отъ Орлеанскый херцогъ, безумно-то управленіе на самаго Лудовика XV, нечюта-та до тогава развратность на нравы-ты коя-то отъ двора ся распрострѣла по голѣмцы-ты и отъ тѣхъ на подолни-ты рядове изъ народа, всичко това покрътило основы-ты на общественый миръ у Франціѭ: Благородници-ти захватили прьвы-ты дрьжявны мѣста и присвоили си всичкы възможны правдины и прѣимѫщества; духовенство-то, кое-то владало най-добры и най-пространны земи, такожде освободило ся было отъ всякой данъкъ, та вси дрьжявни налози и данъци тягнѣли само на простый народъ. Отъ това долній рядъ отъ народа до край осиромашѣлъ, и цѣлы области Французскы запустѣлы. При това ся притурило още и неурядъ по всичкы стрѫкове отъ дрьжявно-то правленіе, като: явны-ты званія ся продавалы, откупници-ти грабили, народно-то просвѣщеніе взяло лошѫ посокѫ, распростра-

ю ся общо невѣріе и безбожіе, зачто-то писателіе-ти явно проповѣдали, че нетрѣбувало да ся покорявать, ни на Божій, ни на людскы законы. Въ такыва обстоятелства стѫпилъ на прѣстола Лудовикъ XVI, 1774 л., надѣжда на Французскый народъ, добромысящъ владѣтель, нъ слабъ по характеръ и по волѭ.

Най-напрѣдъ Лудовикъ обрьнѫлъ вниманіе-то си на финансіѭ-тѫ, коя-то по причинѫ на Сѣверо-Американскѫ-тѫ войнѫ дошла была въ по-голѣмъ неурядъ; нъ вси трудове отъ неговы-ты министры, да ѭ урядіѭть, нѣмали никакъвъ успѣхъ; най-сѣтнѣ Калонъ, министръ на финансіѭ-тѫ, прѣдложилъ царю да свыка Нотаблы-ты, т. е. най-знамениты-ты лица отъ дворянство-то и духовенство-то, та съ тѣхъ да ся посъвѣтува, какъ да ся избави дрьжява-та отъ паденіе. Тіи ся сбрали съ 1778 л. у Версаль, нъ ничто друго не рѣшили, освѣнь да ся свыкать прѣставителіе отъ всякой рядъ изъ народа, та съ тѣхъ да ся посъвѣтувать; това желалъ и самый народъ. Царь-тъ по съвѣтъ отъ новый министръ Никера найсѣтнѣ пристанѫлъ и на това, и 5-ый Маія 1779 л. пълномощници или прѣдставителіе отъ благородство-то, духовенство-то и отъ третій рядъ на гражданы-ты, на брой 1,200 душь, дрьжяли у Версаль прьво-то си засѣданіе; тука е начяло на революціѭ-тѫ. Наскоро прѣдставителіе-ти на третій рядъ отъ гражданы-ты, около 600 душь, скарали ся съ прѣдставители-ты на благородство-то и духовенство-то и обявили, че само тіи сѫ прѣдставителіе на Французскый народъ, а засѣданія-та си нарѣкли народенъ съборъ. Прѣдставителіе-ти на духовенство-то и благородство-то принудени быдохѫ да стѫпять въ тоя народный съборъ, па отъ това неостанѫла никаква разлика между прѣдставители-ты на тыя рядове. Народный съборъ подъ прѣдводителство на Аббатъ Сіей и Мирабо, откакъ уничтожилъ всичкы налогы, начнѫлъ да отряжда

закони и самому царю. Царь-ть искалъ съ силж да гы въспре, събралъ войскж близу при Паризъ и свалилъ отъ министерство-то Никера, кого-то народъ-тъ обичялъ и почиталъ; нъ лоши хора, измежду кои-то былъ и царевый родственникъ принцъ Орлеанскый, възбунили Паризскы-ты простацы съ лоши гласове, че ужь царь-тъ искалъ да развали Паризъ. Побуненый простый народъ усвоилъ пушкы-ты и топове-ты на Инвалидскый домъ, пустилъ ся противъ дрьжявны-ты тьмницы и тврьдини, та гы съсипалъ до основж и направилъ голѣмо безчиніе. Това сжщо-то станжло и по другы мѣста по Франціж. Работа-та ся въспрѣла, спахійскы хора опустошявали земи-ты на свои-ты спахіи; власти-ты всждy быдохж промѣнены; всждy быде нарядена, както и у Паризъ, народна войска; всждy народъ-тъ взималъ възъ себе длъжности на правителство-то; благородни-ти и духовенство-то, за да си упазять живота, бѣгали на купове изъ отечество-то си.

И самый народный съборъ, кой-то до тогава благоразумно работилъ, станжлъ неблагоразуменъ. Измежду 5-ый и 6-ый Августа прѣзъ нощь-тж уничтожилъ всичкы правдины и прѣимжщества на благородны-ты и духовенство-то, обявилъ равенство измежду Французы-ты и урядилъ у Франціж Уставно правленіе, както въ Англіж, т. е. испълнителнж-тж власть прѣдали на царя; а законодателнж-тж власть и правдинж за размѣтаніе данъкъ пояли народни-ти прѣдставителіе. Царь-тъ, уплашенъ, съгласилъ ся на всичко, нъ злонамѣренници-ти не ся задоволили съ това. За да бы имали на ржцѣ царя и народный съборъ, тіи наумили да прѣнесжть столицж-тж на царя и на народный съборъ въ Паризъ всрѣдъ бѣснж-тж сгань отъ простацы, и 5-ый Октомвр. Паризска-та сгань, придружена отъ много личны граждани и отъ народнж войскж, нападнжла на Версаль, гдѣ-то нагжнжла въ засѣданія-та на народный съборъ и у самый царскый са-

рай. Прѣдводитель-тъ на народнѫ-тѫ войскѫ, благородный Лафайетъ, (кой-то подъ прѣпорцы-ты на Вашингтона бѣше ся отличилъ въ Сѣверо-Американскѫ-тѫ войнѫ), ако и да разгонилъ тѫіѫ сгань, нъ царь-тъ за потрѣбно намѣрилъ да прѣмине въ Парижъ; слѣдъ него прѣшьлъ и народный съборъ. Бѣженци-ти, т. е. благородни-ти и духовни-ти, кои-то были извънъ Франціѭ, приготвили за царя новы бѣды: тіи ся сбрали при прѣдѣлы-ты на Франціѭ и намыслили съ орѫжіе да ся врьнѫть въ отечество-то си, та да доведѫть дрьжявѫ-тѫ у новъ рядъ. Това изново разбудило Франціѭ, коя-то начнѫла да си има омысълъ, че и царь-тъ има еднакво намѣреніе съ бѣженцы-ты. Най-сѣтнѣ Лудовикъ XVI, за да упази живота си, намыслилъ и самъ да бѣга изъ Франціѭ, нъ на пѫтя го уловили и въ Парижъ го врьнѫли. Тоя бѣгъ на царя има доста жялостны сѣтнины, както за него самаго, така и за цѣлѫ Франціѭ; зачто-то и тія, кои-то до сега браняхѫ царя, прѣминѫхѫ откамъ неговы-ты неприятели; а пакъ членове-ти на така нарѣченый Якобинскый клубъ, Орлеанскый херцогъ, Робеспіеръ, Дантонъ, Маратъ и друзи тѣмъ подобни изроди, дрьзнѫли и да искать да ся свали царь-тъ отъ прѣстола.

По злѫ честь 29-ый Септ. 1791 л. растурилъ ся народный съборъ, а на мѣсто него събралъ ся законодателенъ съборъ отъ 747 члена, кои-то наскоро ся раздѣлили на двѣ партіи: на Жирондисты и занесены републиканцы. Жирондисти-ти желали да си остане царска-та власть, нъ занесени-ти републиканци надвили, та затворили всичкѫ-тѫ царскѫ фамиліѭ въ тврьдинѭ Тамплъ, дали на простый народъ пълнѫ правдинѫ за гражданство и най-сѣтнѣ нарядили особенъ сѫдъ, кой-то да сѫди прѣстѫпницы-ты противъ народа. Французска крьвь текла на потоцы; гылотина-та непрѣстанно работила; зачто-то всякой, кой-то не мыслилъ Якобински,

былъ прѣстжпникъ. Германскый Императоръ Францъ II, (1792), сынъ и наслѣдникъ на Императора Леополда и родственникъ на Маріж Антуайетж, съпржгж на Лудовика XVI, направилъ съ Прусскаго царя съжзъ и наумилъ съ оржжіе да спаси Французскаго царя. Австрійскы-ты и Прускы-ти войскы, придружены съ хыляды бѣжанцы, подъ прѣдводителство на Брауншвейгскый херцогъ въ 1792 л., стигнжлы вече до Кампаніж; нъ тука быдохж въспрѣны.

Прѣдводитель-тъ на Французскы-ты войскы Димурье принудилъ гы да ся потеглять назадъ, разбилъ гы съвръшено при Жимапе (у Нидерландіж) и усвоилъ Австрійскж Нидерландіж (1792). Между това законодателный съборъ быде распустенъ, и на мѣсто него събралъ ся народный Конвентъ, съставенъ изъ най-разярены якобинцы. Народный конвентъ още въ пръво-то си засѣдание 2-ый Сент. 1792. л. рѣшилъ да ся уничтожи царска-та власть, и Франція да ся прогласи за републикж, а пакъ царь-тъ быде прѣдаденъ на сждъ и осжденъ на смрьть. Него погубили 21-ый Іан. 1793 л. за срамъ на Французы-ты.

Врѣмена на Републикж-тж до консулство-то. 1793—1799 л.

§. 100. Съ смрьть-тж на Лудовика XVI Франція биде изложена на голѣмы опасности, както извънъ, така и извжтрѣ. У самж Франціж партіи-тѣ нападалы еднж на другж съ най-голѣмж жестокость; така жирондисти-ти ся довръшили; области: Вандея, Нормандія и градове: Марсель, Бордо, Тулонъ и много другы двигнжли ся

противъ Конвента, а пакъ Конвентъ-тъ съставилъ комитетъ за обществениѫ безопасность, кой-то ималъ неограниченѫ власть надъ цѣлѫ Францiѭ, и въ него безчловѣчный Робеспiеръ прьво мѣсто захващалъ. Така нарѣчена-та бунтовническа (революцiонна) армiя съ прѣноснѫ-тѫ гилотинѫ немилостиво убивала гражданы-ты, на кои-то безчловѣчный комитетъ само съ прьстъ посочвалъ. Въ това бурно врѣмя погынѫлы и Марiя Антуайета, съпрѫга на царя и сестра му Елисавета, а сынъ му Лудовикъ XVII, припознатъ отъ Европейскы-ты дрьжавы за Французскый царь, быде измѫченъ въ тьмницѫ. Слѣдъ такыва злодѣянiя настанѫло врѣмя за безбожiе; самый конвентъ забранилъ да вѣрвать въ Христа и да дрьжять731 неговѫ-тѫ наукѫ. Най-сѣтнѣ злодѣйци-ти начнѫли да нападать единъ на другого; така утрепали Орлеанскаго херцога, а послѣ и Робеспiера. Извънъ Францiѭ Европейскы-ты дрьжявы, особено: Австрiя, Испанiя, Португалiя и Сардинiя, на кои-то самый Конвентъ былъ обявилъ войнѫ, съставилы противъ Францiѭ ягкъ съѭзъ или Коалицiѭ (прьвѫ); нъ Хушаръ, Журданъ, Пишегри, Хошь и друзи Французскы военачялници доврьшили войскы-ты на съѭзницы-ты; Пишегри, освѣнь това, покорилъ Холандскѫ-тѫ републикѫ и принудилъ ѭ, та подъ имя Батавска република да стане съѭзница на Францiѭ 1794 л. Тыя обстоятелства накаралы Прусскаго царя да направи миръ съ Францiѭ, 1795 л. По неговъ примѣръ и Швецiя и Испанiя ся примирилы; нъ Англiя, Австрiя, Неаполь и Сардинiя продлъжавалы войнѫ-тѫ. Въ таково състоянiе была Францiя, коя-то откакъ ся насытила съ кръвь-тѫ на свои-ты сынове, 25 окт. 1795 л. нарядила директоры.

Директори-ти, на число 5 душь, придобыли общо повѣренiе, съживили трьговiѭ-тѫ, фабрикы-ты и земледѣлiе-то. Тѣхный военачялникъ, Наполеонъ Бона-

партъ, родомъ Корсиканецъ, прочютъ прьвъ пѫтъ при Тулонъ, роденъ былъ да господарува и въ миръ и въ войнѫ; той глядалъ чловѣчество-то само като срѣдство, съ кое-то може ся постигне една цѣль; нему было урисано да удиви и заплаши цѣлый свѣтъ. Той разбилъ въ Италіѭ Австріанцы-ты и тѣхны-ты съѭзницы, прѣминѫлъ прѣзъ р. Адѫ, та усвоилъ Миланъ и Мантуѫ и отъ земи-ты, что прѣвзялъ отъ Австріѭ и отъ Италіански-ты дрьжявы, съставилъ испослѣ двѣ републики; Циспаданскѫ на сѣверъ отъ р. По и Транспаданскѫ на югъ отъ р. По, кои-то наскоро ся съединилы въ еднѫ, подъ имя Цизалпійскѫ републикѫ. Най-послѣ влѣзълъ вѫтрѣ въ Австріѭ и принудилъ іѭ да заключи миръ у Кампоформіѭ (при градъ Удино) въ 1797 л. По тоя миръ Австрія припознала Цизалпійскѫ-тѫ републикѫ; Венеціанска-та република быде раздѣлена измежду Австріѭ и Франціѭ; Генуезска-та република добыла новъ урядъ и ново имя: Лигурійскѫ. Слѣдъ тоя миръ Наполеонъ ся врьнѫлъ въ Парижъ, гдѣ-то го посрѣщнѫли като полубогъ. Остаяше само Англія, като непобѣденъ непріятель на Франціѭ; да бы смирилъ и неѭ въ 1798 л., Наполеонъ трьгнѫлъ за въ Египетъ съ намѣреніе оттамъ да мине въ Индіѭ, като единствено мѣсто, гдѣ-то можяше да направи пакость на Англіѭ. Египетъ му ся покорилъ, нъ Англичянскый адмиралъ Нелсонъ до край съсипалъ Французскѫ-тѫ флотѫ при Абукыръ. Между това Французска-та директорія была съставила въ Германіѭ и въ Швейцаріѭ Хелветскѫ републикѫ, а въ Италіѭ отъ папскы-ты земи Римскѫ републикѫ. За то Европейскы-ты дрьжявы: Австрія, Англія, Турція, *Неаполь*, Португалія и сама Россія, побудены отъ тыя неправды, въ 1798 л. съставилы противъ Франціѭ новъ съѭзъ, известенъ подъ имя Втора Коалиція. Прѣдводитель-тъ на съѭзническы-ты войскы, Русскый генералъ Суворовъ,

разбилъ Французскы-ты войводы: Мороа (при Касанъ), Макдоналда (при р. Требій) и Жубера (при Новѫ), усвоилъ всичкы твърдини у Сѣвернѫ Италіѭ и съвсѣмъ очистилъ Италіѭ отъ Французы-ты. Въ сѫщо-то това врѣмя ерцхерцогъ Карлъ побѣдилъ въ Германіѭ другы Французскы войводы. Никога не были така честити съѭзници-ти противъ Франціѭ, както сега; нъ за голѣмѫ жялость Австрія и Англія, отъ страхъ да не земе прѣднинѫ Суворовъ, докачилы Русскаго Императора Павла Петровичя, и той ся оттеглилъ отъ тоя съѭзъ, и то почти въ сѫщо-то това врѣмя, кога-то Наполеонъ ся врьнѫлъ въ Франціѭ, та отпѫдилъ директоры-ты, нарядилъ консулство и станѫлъ самъ прьвъ Консулъ почти съ неограниченѫ власть, 10 Іан. 1799 л.

Врѣмена на Консулство-то (1799—1804.),

И врѣмя на Имперіѭ-тѫ. (1804—1807 л.)

§. 101. — Французскый народъ, кой-то былъ привыкнѫлъ на промѣненіе власти-ты си, радвалъ ся и на тѫіѭ промѣнѫ, коіѭ-то направилъ Наполеонъ, и надѣялъ ся отъ него дни за славѫ и миръ; нъ надѣжды-ты му го изневѣрилы по това, че Италіанскый и Египетскый юнакъ неможълъ да живѣе безъ войнѫ. Наполеонъ веднага прѣминѫлъ прѣзъ Алпійскы-ты планины въ Италіѭ, коіѭ-то Суворовъ былъ поврьнѫлъ Австріи, и на Австрійскый войводѫ Мелага прѣкъснѫлъ всяко сношеніе съ свои-ты му, та така усвоилъ Миланъ, подновилъ Цизалпійскѫ-тѫ републикѫ, и при Маринго въ 1800 л. съсипалъ Ав-

стрійскѫ-тѫ войскѫ; а въ сѫщо-то врѣмя у Германіѭ генералъ Моро былъ достигнѫлъ до Линцъ. Тія успѣхы на Французы-ты принудили Австріѭ да заключи миръ съ тѣхъ у Линевилъ въ 1801 л. А освѣнь това Германія принудила ся да отдаде на Франціѭ всичкы земи по лѣвѫ-тѫ странѫ на р. Рейнъ. Въ 1802 л. у Аміенъ быде заключенъ миръ измежду Англіѭ и Франціѭ; нъ честолюбіе-то на Наполеона Бонапарта было неограничено; той желалъ да стане наслѣдственъ владѣтель на Франціѭ и да подчини цѣлѫ Европѫ. Откакъ довръшилъ бунтовническый духъ у Франціѭ, подвигнѫлъ земледѣліе-то, фабрикы-ты, тръговіѭ-тѫ, наукы-ты и искусства-та, издалъ законы, въвелъ изново Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ, заобыколилъ ся съ всичко сіятелство на единъ владѣтель; изново подвигнѫлъ благородство-то, като урядилъ орденъ на почетный Легіонъ (Legion d' honneur) и принудилъ да го прогласять най-напрѣдъ за Консулъ до животъ, а послѣ и за Императоръ Французскый подъ имя Наполеонъ I-ый 1804 л.

Договоръ-тъ, кой-то направили противъ него изгонени-ти Роялисти: Жоржъ Кандидалъ и Пишегри, послужилъ за изговоръ, та да земе Императорскѫ титлѫ. Кандидалъ погынѫлъ на Ешяфотъ (издвигнѫто мѣсто за кланіе), Пишегри быде удушенъ въ тъмницѫ, а Моро, кого-то Наполеонъ мразилъ за военнѫ-тѫ му славѫ, быде прогоненъ въ Сѣвернѫ Америкѫ, зачто-то и той былъ намѣсенъ въ казаный договоръ. Тоя случяй далъ Наполеону причинѫ да направи и другѫ еднѫ голѣмѫ неправдѫ: той заповѣдалъ да уловять Енгезскаго херцога, унука на принца Конде, кой-то живѣлъ въ Баденъ, та да го доведѫть въ Франціѭ, гдѣ-то го убихѫ. Въ 1805 л. отъ Цизалпійскѫ-тѫ републикѫ Наполеонъ направилъ Италіанско царство и поставилъ въ него за вице-краль посыненика си Ев-

генія Бохарне. присъединилъ на Францій и Генуезскж-тж републикж Пармж и Піячицж. А херцогство Лукж далъ сестри си Елици за наслѣдственно иманіе. Европейскы-ти владѣтеліе, отъ страхъ да не бы и съ тѣхъ така да прави, изново ся въоружили противъ тоя своеволенъ владѣтель на Францій. Англія воевала съ него още отъ 1803 л. Швеція, Россія и Австрія прьвы направилы съюзъ (третя коалиція) съ Англій противъ Францій, въ 1805 л. А Пруссія останжла неутрална (по срѣдж). По злж честь Австрія безъ да чяка да стигнжть съюзници-ти й, сама подкачила войнж противъ Францій у Германій, Швейцарій и Италій, та оттова и наскоро подпаднжла подъ удары-ты на Наполеона. Наполеонъ заробилъ при Улмж генерала Мака, главнаго прѣдводителя на Австрійскы-ты войскы, съ цѣлж-тж му Армій, усвоилъ Вѣнж, разбилъ при Аустерлицъ у Моравій Руссы-ты и остатъка отъ Австрійскы-ты войскы, и така заплашилъ Австрій, что-то тя безъ да гляда убѣжденія-та отъ Русскаго императора Александра, прибрьзала да заключи въ Пресбургъ срамотенъ за неж миръ съ Францій, 1805 г. Сега Русси-ти ся оттеглили. Въ това сжщо-то врѣмя славный адміралъ Нелсонъ, ако и да сасипалъ при Трафалгаръ Французско-Испанскж-тж флотж, въ коіж-то и самъ погинжлъ, нъ Пресбургскый миръ далъ Наполеону да мысли за своіж-тж силж толкова, что-то да забрави всичкы народны правицы, та съ единъ подписъ да събаря стары-ты Европейскы дрьжявы и да прави новы; той свалилъ отъ Неаполитанскый прѣстолъ законнаго му царя, та поставилъ брата си Іосифа, 1806 г. уничтожилъ Батавскж-тж републикж и отъ неж направилъ Холандско царство, кое-то далъ на другый си братъ Луціана, а сестри си Полини далъ княжество Гвасталж, министру си Талейрану—княжество Беневентъ, Маршялу Бернадоту—княжество

Подкорво, зяту си Мирату—херцогство Клевъ и Бергъ, а на другы-ты си привърженицы другы земи, а на свое-то имя придалъ още и великый.

Пресбургскый миръ имал за Германіѭ много жялостны сѣтнини: 16 Германскы князове, измежду кои-то были и Виртембергскый и Баварскый кралеве и великый херцогъ Баденскый, (кои-то наскоро были добыли тыя титлы), отдѣлили ся отъ Имперіѭ-тѫ и съставили Рейнскый съѭзъ като припознали за свой покровитель Наполеона. Това накарало Германскаго Императора Франца II, кой-то още въ 1804 л. пріялъ титлѫ Австрійскый Императоръ, да ся отрѣче отъ Германскѫ-тѫ коронѫ. Така паднѫла знаменита-та Германска Имперія въ 1806 л. Найсѣтнѣ Пруссія, коя-то още отъ врѣмя-то на Фридриха великый мѣшяла ся за Германскы-ты работы, скочила на орѫжіе. Англія, Швеція и Россія обѣщали й помощь, и то е четврьта-та коалиція, 1806 л. Война веднага ся начнѫла, бой слѣдъ бой слѣдувалъ. Прѣди да стигне Русска-та войска до Вислѫ, Наполеонъ при Ауерстеръ и Енѫ съсипалъ Прусскѫ-тѫ войскѫ, усвоилъ най-ягкы-ты Прусскы тврьдини и влѣзълъ въ самый Берлинъ; за шесть седмицы цѣла Прусска-та дрьжява съ 6,000,000 жит. паднѫла въ рѫцѣ на Наполеона. Откакъ съсипалъ Пруссіѭ, Наполеонъ ся обрьнѫлъ противъ Россіѭ. А за да бы постигнѫлъ намѣреніе-то си по-лесно той подбунилъ противъ неѭ Полшѭ и Турціѭ. Нъ Русскый генералъ Бенингсенъ, прѣдводитель на Русскы-ты войскы, разбилъ Французскаго Маршяла Ланея при Полтускъ; а пакъ генералъ Галицинъ при Голиминъ принудилъ и самаго Наполеона да ся потегли назадъ, та така му развалилъ планове-ты. На пролѣть-тѫ, другѫ-тѫ годинѫ 1807, Бенингсенъ при Прайсишъ-Ейлау два дни ся былъ съ всичкѫ-тѫ войскѫ Наполеоновѫ, па ако и да ся неотбрало кой надвилъ, нъ на мѣсто-то, гдѣ-то ся бы-

за, паднѫли Французи два пѫти повече отъ колко-то Русси. Наполеонъ тука разбралъ юначество-то на Руссы-ты; за то увеличилъ войскы-ты си до 250,000, и така при Фридландъ побѣдилъ Руссы-ты. Русскый императоръ Александръ, ядосанъ по това, че Англія и Австрія го оставили безъ помощь въ това общо дѣло, заключилъ съ Наполеона миръ въ Тилзитъ, 1807 л. По тоя миръ Россія спечялила Бѣлостокскѫ-тѫ область и припознала Наполеона за Императоръ, а братія-та му за кралеве; а пакъ Пруссія изгубила: 1.) Всичкы-ты си земи измежду Рейнъ и Елбѫ; тыи быдохѫ съединены съ Вестфалско-то кралевство, кое-то Наполеонъ далъ брату си Іерониму; 2.) изгубила земи-ты, кои-то была придобыла отъ Полшіѭ; отъ тѣхъ станѫло Варшявско-то херцогство, кое-то быде съединено съ Саксонско-то кралевство.

Отъ Тилзитскый миръ до 1813.

§. 102. Сега Наполеону останѫло още да смири и Англіѭ; съ това намѣреніе той нарядилъ така нарѣченѫ-тѫ Континенталнѫ системѫ, т. е. прѣкъснѫлъ на Англіѭ всичкы пѫтища, изъ кои-то тя доносяла въ Европѫ стокы изъ свои-ты фабрикы и посѣленія; обявилъ всичкы Британскы островы въ обсадно състояніе, забранилъ всяко сношеніе съ Англіѭ, както на Франціѭ, така и на други-ты Европейскы дрьжявы. Россія также припознала сѫщѫ-тѫ Континенталнѫ системѫ. Въ това сѫщо-то врѣмя Наполеонъ обрьнѫлъ погляда си и камъ Пиринейскый полѫостровъ. Португалія за своіѫ-тѫ прѣданость камъ Англіѭ трѣбувало да пострада: Французскый генералъ Жино въ 1807 л. усвоилъ Португаліѭ безъ никак-

вж имаж и принудилъ царскж-тж фамиліж да бѣга въ Бразиліж; сжща-та сждба постигнжла и Испаніж. Кога-то Испанскый царь Карлъ IV ся скаралъ съ сына си Фердинанда, тогава Наполеонъ измамилъ и двама-та да дойдатъ въ Байолж, гдѣ-то гы принудилъ да ся отрѣчатъ отъ Испанскый прѣстолъ, на кой-то стжпилъ братъ му Іосифъ, като оставилъ Неаполитанскый прѣстолъ Іоакыму Мирату въ 1808 л. Нъ Испанскый народъ, разсърденъ отъ тжіж неправеднж стжпкж на Наполеона съ царскж-тж фамиліж, двигнжлъ ся противъ тыя чужденскы власти: Кастаносъ съсипалъ Французскж-тж войскж при Байленж, Іосифъ побѣгнжлъ изъ Мадритъ и Палафоксъ не допустилъ на Французы-ты да усвоять Сарагозж. Въ това сжщо-то врѣмя Англичянскый войвода Маркизъ Велеслей (херцогъ Велингтонъ) разбилъ Маршяла Жино и освободилъ Португаліж отъ Французскж власть. Такыва бѣды ядосалы Наполеона така, что-то откакъ стѣгнжлъ пріятелство-то си съ Императора Александра у Ерфуртъ, обърнжлъ всичкы-ты си силы въ Пиринейскый полжостровъ. Сега страшна борба пламнжла и трааля нѣколко годинъ; най-послѣ Французи-ти за нѣколко врѣмя надвили, и царь Іосифъ пакъ ся върнжлъ у Мадритъ. При все това Кадиксъ и другы още много мѣста останжлы непокорены и готвилы ся да си отмъстятъ на Французы-ты.

Австрія отъ Пресбургскый миръ насѣмъ много теглила отъ Франціж; ней не было по воліж да гляда Мирата на Неаполитанскый прѣстолъ, а особено папскж-тж власть съединенж съ Италіанско-то царство и папж-тж отведенъ като робъ въ Франціж; и така за всичко това за да си отмъсти на Франціж, въ 1809 л. обявила Франціи войнж. Нъ напусто Австрія ся напрягала; Наполеонъ, възчюденъ на такъвж свободж отъ Австріж, нападнжлъ изъ Испаніж като свѣткавица възъ херцога Карла, кой-

то быль вече обладалъ Мюнхенъ, и съ единъ ударъ съкрушилъ Австрійскж-тж силж, а особено въ единъ бой при Екмиль, и усвоилъ Вѣнж. Испослѣ при Асперня ако и да го отнжди херцогъ Карлъ, пакъ слѣдъ еднж новж побѣдж при Ваграмъ принудилъ Австріж на миръ, кой-то ся и заключи у Вѣнж въ 1809 л. Слѣдъ Вѣнскый миръ Наполеонъ былъ на врьхъ могжщество-то си и честьтж си. Освѣнь Франціж покорявали му ся Пиринейскый полжостровъ, Италія, Германія, Холандія, Швейцарія, Австрія, Пруссія и Данія.

Россія ако и да му ся непокорявала, трьсила обаче пріятелство-то му; Англія была пакъ така слаба, что-то никакъ немогла да му прави пакость. Сега Наполеонъ още желалъ да добые наслѣдникъ; за това напустилъ съпржгж си Жозефинж и оженилъ ся за дъщеріж-тж на Австрійскый Императоръ Маріж Луизж, коя-то въ 1811 л. роди му сынъ, нарѣченъ още въ люлкж за Римскый царь. Слѣдъ това Европа мыслила, че Наполеонъ ще да мирува, нъ той неумѣлъ да ся ползува съ честь-тж си, та за това Божій Промыслъ го и наказа. Въ желаніе-то си да покори цѣлый свѣтъ Наполеонъ немогълъ равнодушно да гляда на Россіж; оттова той присвоилъ си Холандіж, републикж Валлисъ, цѣлж Сѣверна Германіж до р. Елбж, безъ да остави и Олденбургско-то херцогство, като наслѣдственно владаніе на Русскы-ты Императоры; съ това развалилъ съ Россіж договоры-ты и подкачилъ войнж. Почти цѣлж Европж подвигнжлъ противъ Россіж, т. е. съ 700,000 войницы и съ 1,300 топове Наполеонъ прѣминжлъ прѣзъ р. Неманъ, 12—13 Іунія 1812 л. Всякой мыслилъ, че Россія сега ще ся изгуби; нъ Александръ I побудилъ народа си да воюва за вѣрж и отечество, направилъ съ Швеціж съюзъ, съ Турціж миръ и юнашкы посрѣщнжлъ страшнаго си непріятеля. За да бы го помамили и увлѣкли на вжтрѣ въ Россіж, Руска-та войска подъ на-

чялство на Баркляя де Толи и Багратіона, потеглила ся назадъ до царево займище; а послѣ кога зелъ начялство-то надъ войскы-ты князъ Голенищевъ-Кутузовъ, достойный ученикъ на Суворова, тогава и двѣ-тѣ войскы ся ударилы при Бородино 26 Авг. Тука Кутузовъ откакъ доказалъ Наполеону, че не е така лесно да ся съсипе Россія, пустилъ го въ Москвѫ, уморилъ го съ лукавѫ-тѫ си тактикѫ; и най-послѣ кога Наполеонъ, като нѣмаше въ изгоренѫ Москвѫ, ни облѣкло, ни хранѫ за войскы-ты си, и гоненъ на всякѫ стѫпкѫ отъ оздоблены-ты Русскы войницы и селачи, наумилъ да бѣга, тогава Кутузовъ зелъ да напада на войскы-ты му и при Малоярославецъ, при Красное и на р. Березинѫ съсипалъ войскы-ты му така, что-то отъ 700,000 душь, кои-то былъ довелъ въ Россіѭ, едва само 20,000 душь ся врьнѫлы на дырѭ, и 25 Октом. 1812 л. Россія вече празднувала свое-то избавленіе отъ Галлы-ты и съ тѣхъ двадесять другы народы.

Отъ начяло на 1813—1815.

§. 103.— Гласъ за побѣдѫ на Руссы-ты надъ Наполеона зарадвалъ цѣлѫ Европѫ, у коѭ-то лъснѫла надѣжда за избавленіе. Нъ Наполеонъ оставилъ остатцы-ты отъ злочестнѫ-тѫ си войскѫ, прибрьзалъ въ Парнзъ да събира новѫ войскѫ, съ коѭ-то мыслилъ да си омые срамъ. А Императоръ Александръ былъ наумилъ да освободи цѣлѫ Европѫ отъ Французско-то иго и да събори общый непріятель на Европѫ. По неговѫ заповѣдь Кутузовъ *прѣминѫлъ* р. Неманъ, Іан. 1813 л. Сега и Пруссія скокнѫла, та заключила съ Россіѭ съѭзъ; нъ Германія и Австрія още ся размайвалы и съ това далы Наполеону врѣмя да събере новы войскы. Боеве ся отворили въ Германіѭ. Слѣдъ боя при Люценъ, гдѣ-то надъ Пруссы-ты

и Русскы-ты войскы управлялъ Витгенштейнъ, (Кутузовъ бѣше умрѣлъ), и при Бауценъ съюзници-ти ся принудили да ся оттеглять отъ р. Елбѫ камъ р. Одеръ. Най-сѣтнѣ и Австрія ся помѣтнѫла откамъ съюзницы-ты, и Шведскый наслѣдникъ принцъ Бернадотъ дошьлъ у Германіѭ противъ общый непріятель; а пакъ Англія ся обѣщала да помага на съюзницы-ты съ пары и съ военны потрѣбности. За главенъ командантъ надъ всичкы съюзны войскы быде избранъ Австрійскый Фелдмаршялъ князъ Шварценбергъ. Наполеонъ при Дрезденъ още еднажь побѣдилъ; нъ въ тридневный бой при Лейпцигъ, 4-ый, 6-ый и 7-ый Окт, быде до кракъ съсыпанъ, та побѣгнѫлъ пакъ въ Франціѭ, гдѣ-то го посрѣщнѫли съ проклятіи. Съюзници-ти прѣминѫли Рейнъ, трьгнѫли по дирѭтѫ му, въ начяло на 1814 л. разбили го още нѣколко пѫти и 19-ый Марта дошли въ Парижъ. Наполеонъ далъ ся оставкѫ-тѫ отъ прѣстола, и съюзници-ти го отпратили на островъ Елбѫ, а за Французскый царь прогласили Лудовика XVIII, брата на злочестнаго Лудвика XVII. Откакъ направили съ Франціѭ миръ, съюзници-ти събрали ся въ 1814 л. у Вѣнѫ, за да ся договорять, какъ да урядять Европѫ. Нъ това немогло лесно да стане, и за това не е за чюденіе, зачто владѣтелие-ти не ся съглашявали на всичко, и тѣхный договоръ ся прострѣлъ и до другѫ-тѫ годинѫ. Отъ това несъгласіе на съюзны-ты владѣтели Наполеонъ умѣлъ да ся ползува и съ еднѫ шьпѫ Поляцы и Корсиканцы прѣминѫлъ въ Франціѭ прѣзъ мѣсяцъ Февруарій 1815 г. Французи-ти, кои-то не были благодарни отъ новый си царь, посрѣщнѫли го съ въсхищеніе; Лудовикъ XVIII побѣгнѫлъ въ Белгіѭ, а Наполеонъ пакы стѫпилъ на Французскый прѣстолъ. Европа при тѫѭ вѣсть пакъ истрьпнѫла и съюзни-ти владѣтеліе заклели ся, че нѣма да оставять орѫжіе отъ рѫцѣ, доклѣ не доврьшять до край тоя непріятель на Европѫ. Съюзны-ти войскы

пакъ потеглихж за Францiѭ. Наполеонъ за малко врѣмя былъ ся приготвилъ да имъ ся опре; нъ въ боя при Ватерло у Белгiѭ быде побѣденъ отъ Англичянскаго военачялника Велингктона и отъ Прусскаго Фелдмаршяла Блюхера, и съ това Европа ся избави отъ тоя страшенъ обладатель, 1815 л. Наполеона уловили и отвели го Англичяне-ти въ заточенiе на островъ Св. Еленж, гдѣ-то и умрѣлъ въ 1821 г. А на прѣстола Французскый пакъ дошьлъ Лудовикъ XVIII; сега изново направили у Парижъ 8. Ноем. 1815 л. другый миръ, по кой-то Францiя остала да влада само земи-ты, что имала въ 1790 л., принудена была да плати на съѭзницы-ты 700 мил. франкы за военны-ты имъ разноскы, и за пятъ годинъ да стои 150,000 съѭзническа войска у 17 Сѣверны градове у Францiѭ. Така Францiѭ умирили. Сега останжло само да урядять и Европж, както были начнжли на Вѣнскый договоръ. За това съѭзни-ти владѣтелiе и тѣхни-ти министри дошли пакъ у Вѣнж и заключили:

1.) Отъ владѣтели-ты и отъ свободны-ты градове въ Германiѭ да ся състави вѣченъ съѭзъ, кой-то да пази вжтрѣшнiй и вънкашнiй миръ, и въ Франкфуртъ на Р. Майнъ да има постояненъ Германскый съборъ, на кой-то членове да бждять пълномощници отъ всичкы Германскы дрьжавы;

2.) Да дадять на Англiѭ: Малтж, Хелголандъ и покровителство надъ Iонiйскы-ты островы.

3.) Да съединять съ Пруссiѭ сѣвернж-тж чясть отъ Саксонско-то кралевство, Познанскж-тж область, Шведскж Померанiѭ, прѣжни-ты й земи измежду Р. Рейнъ и Елбж, Курфирство Келнъ и нѣкои окржжiя отъ прѣжнiѭ-тж Французскж имперiѭ;

4.) Да поврьнжть Австрiи всичкы-ты й земи у Италiѭ и Тарнополско-то окржжiе;

5.) Да съединять съ Россіѭ прѣжне-то Варшявско херцогство подъ имя царство Полско;

6.) Хановеръ да ся подвигне на стъпень кралство подъ Англичянскый скыптръ;

7.) Да ся състави отъ Холандіѭ и Белгіѭ Нидерландско царство, кое-то да бѫде наслѣдственно у фамиліѭ-тѫ на прѣжній Штатхалтеръ;

8.) Да ся съедини Швеція съ Норвегіѭ;

9.) Швейцарія да бѫде като особенъ съѭзъ отъ 22 владѣтелны кантона съ правдинѫ за вѣченъ неутралитетъ;

10.) Да ся даде Сардинскому царю прѣжня-та Генуезска република;

11.) Всичкы Европейскы дрьжявы да ся докарать въ прѣжне-то си състояніе и проч.

Освѣнь това още прѣди вторый Парижскый миръ Русскый Императоръ Александръ, побуденъ отъ чистѫ любовь камъ чловѣчество-то и отъ истинно желаніе за миръ и тишинѫ, съставилъ отъ всичкы Европейскы дрьжявы, като еднѫ фамиліѭ и то съ така нарѣченый Священый съѭзъ. Вси Европейскы владѣтеліе, освѣнь папа-та и Англичянскый царь, съ радость пристанѫли на тоя съѭзъ. Слѣдъ три годины съѭзни-ти владѣтеліе на Ахенскый договоръ пожялили Франціѭ, та искарали оттамъ войскы-ты си и поставили Франціѭ въ ряда на прьвы-ты Европейскы дрьжявы. Пять-тѣ Европейскы дрьжявы отъ прьвый рядъ сѫ: Англія, Австрія, Россія, Пруссія и Франція; тыи много пѫти избавили Европѫ отъ новы смѫтни и неуряды, кои-то безумни честолюбци причинили, особено по Франціѭ, Германіѭ, Испаніѭ и Италіѭ и слѣдъ паденіе-то на Наполеона. Това ще докаже слѣдуѭщій прѣглядъ на Исторіѭ-тѫ на Европейскы-ты дрьжявы слѣдъ вторый Парижскый миръ.

Чястна историѧ на Европейскы-тѣ дрьжявы слѣдъ Вѣнскый съборъ.

ГЕРМАНІЯ И ШВЕЙЦАРІЯ.

§. 104. — Съборъ-тъ на Германскый съѭзъ, кой-то ся отворилъ на 19-ый Септ. 1816 г., немогълъ да посрѣщне всичкы-ты потрѣбы, а особено, колко-то за 13-тѫ точкѫ отъ акта за Германскый съѭзъ, по коѭ-то было обѣщано, какъ у всичкы дрьжявы на тоя съѭзъ ще ся отрѣди да ся мѣшѭть и дрьжявни-ти чинове въ управленіе-то. Оттова хора, навыкнѫли на буны, зели да съставлявать общества, на кои-то намѣреніе-то было да принудять правителства-та, да испълнять дадено-то обѣщаніе. Зато по предложеніе отъ Австрійскый министръ князъ Метерниха, пълномощници отъ всичкы Германскы дрьжявы събрали ся въ 1818 г. у Карлсбадъ, гдѣ-то заключили да ся погрыжять всякъкъ да упазѭть вѫтрѣшній миръ, да управять нравственность-тѫ на млады-ты, что ся учять, и да нарядять едно сѫдилище, кое-то да испытва издырены-ты буны и пр. Тыя срѣдства малко по малко умирилы Германіѭ, и правителства-та ѝ моглы да обрьнѫть вниманіе-то си врьху народно-то благъстояніе. Въ 1818 г. Пруссія направила мытный (гюмрюшкый) и тръговскый съѭзъ съ много Германскы дрьжявы; а това въздвигнѫло тръговіѭ-тѫ у Германіѭ. Обѣщаніе-то, дадено въ тринадесятѫ-тѫ точкѫ за Германскый съѭзъ, испълнило ся почти у всичкы Германскы дрьжявы. Императоръ Францъ I умрѣлъ въ 1835 л., и по него стѫпилъ на прѣстола сынъ му Фердинандъ I. Въ 1841 г. у Пруссіѭ слѣдъ Фридриха Вилхелма III дошьлъ на прѣстола Фридрихъ Вилхелмъ

IV. Германія, умирена отъ мѫдры-ты си владѣтели, трѫгна напрѣдъ. Нъ буна-та, производена въ Паризъ 1848 л. Февр., отдаде си гласа и въ Вѣнѫ. Фердинандъ I принуди ся да даде новъ уставъ и по малко, кога недоволни-ти Италіанци и Маджаре подвигнѫли ся на бунѫ, той ся остави отъ прѣстола, та на нѣгово мѣсто дошьлъ Францъ Іосифъ I, кой-то умирилъ Италіѭ и съ помощь отъ Русскы войскы смирилъ и побунены-ты Маджары 1849 л.

Швейцарскый съѭзъ, кой-то отъ прьвы-ты дрьжявы былъ осѫденъ на неутралитетъ (да стои по срѣдѫ и да ся немѣшя), немогълъ да ся умири оведнажь; несъгласіе и ненависть на единъ кантонъ противъ другъ недопущалы на общый Швейцарскый съѭзъ да може да земе полезны за всичкы мѣркы, сир. да заключи съ околны-ты дрьжявы тръговскы договоры, да въведе еднаквы мѣры и пары, да махне чястны-ты мытарства и пр. Освѣнь това разлика въ вѣрваніе-то по кантоны-ты и ненависть между аристократы-ты и демократы-ты и днесь още разбрькват Швейцаріѭ, коя-то оттова е и станѫла обиталище на всичкы политическы скытници. Распра-та за Невшятелско-то княжество, на кое-то имаше правдины Пруссія, рѣши ся 1857 л., като ся присъедини за всегда това княжество съ Швейцаріѭ.

ИСПАНІЯ И ИТАЛІЯ

§. 105 — Фердинандъ VII, поврьнѫтъ пакъ на Испанскый прѣстолъ, подновилъ инквизиціѭ-тѫ, монастыри-ты и Езуиты-ты, распрьснѫлъ всичкы-ты дрьжявны силы съ непѫтны прѣдпріятія противъ Американскы-ты посѣленія, кои-то ся отцѣпилы отъ него и ся прогласилы за независимы; съ еднѫ рѣчь той съ неблагоразумно-то си управленіе направилъ да го намрази войска-та и на-

родъ-тъ; оттова буны една по другж слѣдували, докл найсѣтнѣ и стѣснили кралевскж-тж власть. Такыва брьконіи имало и по Италіж; още въ врѣмя-то, кога владали Французи-ти въ Италіж станжло едно тайно общество, нарѣчено Карбонарія, кое-то имало цѣль да освободи Италіж отъ чюждж власть. И наистинж тія Карбонари побунили въ Неаполитанско-то царство войскж-тж противъ Фердинанда I, (1815—1825). За това владѣтеліе-ти на прьвостьпенни-ты дрьжявы, кои-то пояли възъ себе да ся грыжять за Европейскый миръ, договорили ся най-напрѣдъ въ Тропау, а послѣ въ Лайбахъ 1821 л. да ся погрыжять да умирять както Италіж, така и Испаніж, повече по това, зачто-то бунтовническый духъ ся распрострѣлъ и по другы земи, особено по Португаліж, гдѣ-то царската фамилія ся была врьнжла, у Сардиніж и у Турціж, гдѣто Грьци-ти ся были побунили; на Лайбахскый договоръ было заключено да умирять Италіж съ оржжіе, а това свршила Австрійска-та войска. Така сжщо договоръ, направенъ въ 1822 л. у Веронж, наложилъ Франціи да умири Испаніж; Ангулемскый херцогъ, родственникъ на Французскаго царя, истирилъ Кортесы-ты и новрьнжлъ Фердинанду VII неограниченж-тж власть. Нъ Испанія, много врѣмя ся ненаслаждавала съ миръ; кога-то Фердинандъ VII измѣнилъ коренный законъ, кой-то недопущалъ на жены да стжпять на Испанскый прѣстолъ, и назначилъ за наслѣдницж тригодишнж-тж си дъщерж Изабелж II подъ надзирателство отъ майкж й, царицж Христинж, тогава братъ му Донъ-Карлосъ, кой-то спротивъ прьвѣшный законъ ималъ правдинж да стжпи на Испанскый прѣстолъ, произвелъ междуособнж войнж, коя-то траяла 7 год. Най-сѣтнѣ Донъ-Карлосъ, изневѣренъ отъ генералы-ты си, принудилъ ся да побѣгне у Франціж. И царица Христина также не могла да угоди на Испанцы-ты, та принудена была да остави Испаніж, а на нейно

мѣсто дошьлъ Генералъ Еспартеро. По нѣколко врѣмя царица Изабела быде прогласена за пълнолѣтнѫ, нъ не была вѣща жена, та оттова честолюбци все правили буны и брькали злочестно-то си отечество.

ПОРТУГАЛІЯ.

§. 106.— Веронскый договоръ, колко-то за Португалійѫ, на ничто немогълъ да ся найме по това, че Англія, коя-то бранила Португалійѫ като свое посѣленіе, не допустила на другы-ты дрьжявы да ся мѣшять въ Португалскы-ты работы. Въ 1822 л., кога-то Португалска-та царска фамилія ся врьнжла изъ Бразилійѫ, Бразилци-ты, като нежелали изново да стане тая земя посѣленіе на Португалійѫ, прогласили іѫ за независимѫ имперійѫ, а за Императоръ си отрядили Донъ-Петра, по-голѣмый сынъ на царь Іоанна VI, кой-то умрѣлъ въ 1826 л. Нъ понеже Донъ-Петро спротивъ Бразилскы-ты законы немогълъ да бѫде въ сѫщо-то врѣмя и Португалскый царь, то той отдалъ Португалскый прѣстолъ дъщери си Маріи да-Глоріи; а доклѣ стане тя пълнолѣтна, за управитель на дрьжявѫ-тѫ поставилъ брата си Донъ-Мигуела. Нъ тоя послѣдній прибралъ всичко-то управленіе у свои рѫцѣ и прогласилъ ся за царь. Между това и у Бразилійѫ станжло буна: Донъ-Петро побѣгнжлъ и Бразилскый прѣстолъ прѣдалъ сыну си Донъ-Петру II въ 1831 л. Подъ титлѫ херцогъ Браганцскый той набралъ войскѫ отъ Англичяны и Французы, побѣдилъ брата си и утврьдилъ на Португалскый прѣстолъ дъщерѭ си Марійѫ II, и въ 1834 л. умрѣлъ. Марія, слѣдъ прьвый си бракъ съ Лайхтенбергскый херцогъ Августа, оженила ся за Саксеннобургскаго принца Фердинанда.

Турція и буна отъ Грьцы-ты.

§. 107.— Турска-та Имперія въ XVII столѣтіе была въ голѣмж разслабж; Султанъ Селимъ, кой-то стжпилъ на прѣстола въ 1789 л., и славный му министръ Рeисъ Ефенди, поискали да въведжть въ войскж-тж Европейскы рядъ и послушность та съ това да задрьжять имперіж-тж отъ паденіе; нъ война съ Франціж и Срьбската буна въспрѣлы Селима отъ това негово дѣло. Срьбія като глядала, че Высока-та Порта сама не е възможна да обуздае своеволство-то на Еничяры-ты, скокнжла на оржжіе, и храбрый Срьбинъ Кара-Георгій, подпомогнжтъ отъ Россіж, прѣмахнжлъ рабско-то състояніе на отечество-то си 1807 л. По-честитъ отъ Селима былъ Султанъ Махмудъ II, (1808—1839); нъ въ прьвы-ты годины на негово-то царуваніе война съ Руссы-ты и Срьбы-ты, кои-то изново были скочили на оржжіе, принудили го да напусти свое-то намѣреніе. Война-та съ Россіж свършила ся така, что-то Турція изгубила Бессарабіж, а Влашко и Молдовж освободила така, что-то тыя двѣ области отъ онова врѣмя само по имя ся броять за Турскы. Срьбія також освободила ся; зачто-то Кара-Георгій ако и да погынжлъ, нъ Молошъ Обрѣновичь, припознатъ за князъ Срьбскый, принудилъ Султанъ Махмуда да распространи още повече правдины-ты на Срьбскый народъ 1817 л. Въ сжщо-то това врѣмя у Египетъ ся утврьдилъ Мехмедъ-Али, а у Албаніж прогласилъ ся за независимъ Али паша Яненскый. При такыва обстоятелства Грьци-ти, кои-то още не были изгубили ни народность-тж си ни надѣждж за избавленіе, немогли да останжть *на мира*, повече по това, че цѣла Европа, а особено Россія живо ся грыжила за тѣхнж-тж сждбж, и колко-то повече ся распространявало между тѣхъ просвѣщеніе, толко по-

вече усѣщали тѫготѫ-тѫ отъ робство-то си. Случяй докаралъ да ся подвигнѫть на бунѫ чясъ по-прѣди. Князъ Александръ Ипсиланти, сынъ на убитаго Молдовскаго княза, съ надѣждѫ за помощь отъ Россіѭ, прьвъ подвигнѫлъ у Молдавіѭ прѣпорецъ за свободѫ, 1821 л. Ако и да не сполучилъ той въ планове-ты си, и Турци-ти съ звѣрскѫ лютость ако и да истрепали хыляды християны въ Царійградъ и распнѫли самаго Патріарха на врата-та прѣдъ черковѫ-тѫ, у коіѫ-то служилъ на Въскрьсеніе, нъ по неговъ примѣръ цѣла южна Грьція распалила ся и подвигнѫла ся противъ Турцы-ты. Сега настанѫла страшна борба между Турцы-ты и Грьцы-ты; и два-та народа глядали да надминѫть единъ другого въ варварство; Грьци-ти разбили Турцы-ты при Термопилы, усвоили Артѫ, Салонѫ, Триполицѫ и другы мѣста и съсыпали Турскѫ-тѫ флотѫ. Въ 1825 л. Египетскый паша пратилъ Султану помощь; сынъ му Ибрахимъ Паша нападнѫлъ въ Мореѭ, опустошилъ ѭ и въ 1826 л. прѣвзялъ Мисолонгы — твьрдинѫ, коіѫ-то юнашкы бранилъ Колокотрони. Между това и Султанъ-тъ, откакъ довьршилъ Еничяры-ты и направилъ урядни войскѫ, напрѣгнѫлъ ся съ всичкы-ты си силы да умири, или по-болѣ да ся каже, да довьрши Грьцкый народъ. Россія, Англія и Франція заловили ся да помогнѫть на изгубены-ты вече Грьцы и прѣдъ Наваринъ въ 1827 л. съсипали Египетско-Турскѫ-тѫ флотѫ. Най-сѣтнѣ пламнѫла война между Россіѭ и Турціѭ; побѣды-ты на Руссы-ты у Европѫ въ 1828 г. подъ прѣдводителство на Витгенштейна и въ 1829 г. подъ Дибичя —, кой-то, откакъ паднѫла Варна, прѣминѫлъ Балкана, та стигнѫлъ въ Едрене —, и побѣды-ты отъ графа Паскевичя-Ериванскаго у Азіѭ принудилы Султанъ Махмуда да припознае Грьціѭ за независимѫ дрьжявѫ, 1829 г. Султанъ Махмудъ, кой-то довьршилъ Еничяры-ты, погрыжилъ ся да прѣустрои

дрьжавж-тж си по Европейскый начинъ, и при всичкы тяжкы обстоятелства той наистинж много оправилъ дрьжавж-тж си; нъ въ 1839 г. умрѣлъ и по него стжпилъ на прѣстола сынъ му Абд-ул-Меджидъ. Грьція обаче неумѣла да ся ползува отъ свободж-тж си: вжтрѣ въ нейж ся родили вече различны партіи, буны и грабежи, и прѣдсѣдатель-тъ на привремѣнно-то Правителство, благоразумный и великодушный графъ Каподистрія, быде убитъ 1831 г. Слѣдъ това неурядъ-тъ въ Грьціж достигнжлъ до най-высокъ стьпень; нъ Россія приканила Англіж и Франціж да ся погрыжять заедно да умирять тоя блъснжтый народъ. Съжзны-ты дрьжявы опрѣдѣлилы по-точно границы-ты на Грьціж и поставили й за владѣтель Баварскаго принца Отона, кой-то въ 1832 л. дошьлъ у Грьціж съ много людіе вѣщы въ дрьжявны-ты дѣла и съ Баварскж войскж. Отонъ си избра Атинж за столицж и все ся труди да подвигне бгагосъстояніе-то на своиты подданицы; нъ послѣдни-ты буны и разбойничества у Грьціж доказвать, че занесени-ти Грьци не умѣжть да оцѣнять неговы-ты благородны намѣренія.

ФРАНЦІЯ.

§. 108. — Съжзни-ти владѣтеліе направили всичко что-то трѣбувало, за да умирять Франціж; тіи повърнали на прѣстола фамиліж-тж на Бурбоны-ты, коіж-то и сами-ти Французи желали; освободили Франціж отъ войскы-ти си и пріяли іж въ ряда на прьвы-ты Европейскы дрьжявы. Новый царъ Французскый Лудовикъ XVIII отъ своіж странж пакъ залѣгалъ да направи Французы-ты честиты и своеволно ограничивалъ власть-тж си, като далъ на народны-ты прѣдставители, — палата на Перове-ты и палата на Депутаты-ты, — свободж да могжть да ся мѣшять въ законодателство-то и управленіе-то; нъ

бунтовный духъ и страсть за промѣненіе така глѫбоко ся были вкоренили у Французскый народъ, что-то доста мѫкы видѣлъ Лудовикъ XVIII, да го удрьжи да ся не побуни. По-малко честитъ въ това былъ братъ му и наслѣдникъ му Карлъ X (1824—1830). Французи-ти зели на око нѣкои-си непѫтны нарядбы отъ царя, кой-то желалъ да ограничи своеволство-то на палаты-ты и злоупотрѣбленія-та на печятни-ты, та прѣзъ Іулія мѣсяць 1830 л. направили новѫ бунѫ; законный царь принудилъ ся да бѣга въ Англіѭ, а на Французскый прѣстолъ стѫпилъ Орлеанскый херцогъ Лудовикъ Филиппъ I; нъ и мѫдрый Филиппъ немогълъ да умири Французы-ты, кои-то и сами незнаяли что искать. Сѫщы-ты смѫтни, сѫщы-ты желанія за нѣкаквѫ-си въображаемѫ свободѫ, сѫща-та страсть за развалѫ своѭ-тѫ и чужѭ-тѫ честь рѫководилы Французы-ты и въ 1848 л., кога-то изново произведохѫ бунѫ, коя-то принуди царя Лудовика Филиппа да бѣгѫ въ Англіѭ, гдѣ-то и умрѣ; А тія задоволени съ четырегодишно републиканско правленіе, въ конеца на 1852 л. прогласили Францію за имперіѭ и Луй Наполеона за императоръ Французскый подъ имя Наполеонъ III.

НИДЕРЛАНДІЯ.

§. 109. — Вилхелмъ Оранскый, сынъ на послѣдняго Штатхалтера, повыканъ въ 1814 л. на Нидерландскый прѣстолъ отъ цѣлый Нидерландскый народъ, добылъ още по Вѣнскый договоръ Белгіѭ, повече-то чясть отъ Литехското Епископство, а отъ Францiѭ херцогство Булсонъ и нѣкои тврьдини и добылъ титлѫ царь Нидерландскый подъ имя Вилхелмъ I, 1815 л. Прьва-та му грыжя было да слѣе и двѣ-тѣ главны части отъ своя народъ — Нидерландіѭ и Белгіѭ — съ добры нарядбы и законы въ едно цѣло, да съживи испаднѫлѫ-тѫ вече тръговіѭ, рѫкодѣ-

лія-та, земледѣліе-то и да подвигне на напрѣдъ науkы-ты и искусства-та. Холандци-ти съ любовь припознавали отеческы-ты грыжи на своя великый владѣтель, нъ Белгійци-ти не искали да усѣтять неговы-ты благодѣянія. Римокатолическо-то духовенство у Белгіѭ учило народа да пази вѣрѫ-тѫ и црьковны-ты правдины, сочило му Францііѫ като на обѣтованѫ земіѫ и учило го и дѣломъ и словомъ да ся противи на правителство-то. Добрый царь по нѣгдѣ-си ся вдавалъ, а това давало още по-голѣмѫ свободѫ на бунтовны-ты Белгійцы: зели за примѣръ Французскѫ бунѫ прѣзъ Іулія мѣсяць, та и тіи въ 1830 л. подвигнѫли ся на бунѫ най-напрѣдъ у Брюкселъ, а послѣ и у другы мѣста и обявили, че Белгія вече независи отъ Насаускый домъ. Холандци-ти ся погрыжили да ги умирять, нъ несполучили, и едва само Антверпенъ, Мастрихтъ и Венлоо останѫли у рѫцѣ на правителство-то. Оттова Конференція-та, коя-то ся събрала въ Лондонъ отъ прьвочинны-ты дрьжявы, за да ся избѣгне отъ войнѫ, рѣшила да ся отдѣли Белгія отъ Холандіѭ и да ся прогласи за особено царство; 1831 л. Белгійскый народный съборъ избралъ си за царь Саксенъ-Кобургскаго херцога Леополда, кой-то ся оженилъ за дъщеріѭ-тѫ на Французскый царь, и направилъ тѣсьнъ съѭзъ измежду своіѫ-тѫ дрьжявѫ и Францііѫ. Царь Вилхелмъ I въ 1840 л. отрече ся отъ прѣстола, на кой-то стѫпи сынъ му Вилхелмъ II.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ.

§. 110. — Само една Велика Британія печялила отъ Французскѫ-тѫ бунѫ; зачто-то само тя усвоила морета-та и тръговіѭ-тѫ по цѣлый свѣтъ. Въ 1820 л. на Велико-Британскый прѣстолъ дошьлъ Георгій IV, кой-то въ врѣмя на бащинѫ-тѫ му болесть и старость още от-

прѣди десять годинъ управлявалъ дрьжавѫ-тѫ. Прьвъ неговъ министръ до 1821 л. былъ Кастьлре. Слѣдъ него глава на министерство-то станѫлъ Георгій Кенингъ, кой-то отбранилъ Португаліѭ отъ Испанско-то непріятелство, припозналъ Испанскы-ты посѣленія у Америкѫ за независимы, съединилъ ся съ Россіѭ зарадъ Грьцкы-ты работы, освободилъ трьговіѭ-тѫ въ отечество-то си, погрыжилъ ся да прѣмахне трьговіѭ-тѫ съ черны-ты и направилъ много другы работы, полезны за отечество-то си. Той умрѣлъ въ 1828 л. По него дошло министерство-то на Велингтона, кое-то е знаменито по това, че унйчтожи така нарѣченый Тестактъ, по кой-то тія, кои-то непознавали всичкы догматы на Епископалнѫ-тѫ цръквѫ, не могли да добывать обществены званія. Нъ въ грыжи-ты си за да улесни и улегчи сѫдбѫ-тѫ на Ирландіѭ несполучилъ; оттова Ирландци-ти подъ прѣдводителство-то на О-Конела подзигнѫли ся противъ Англичянско-то правителство и принудили парламента да припознае равенство-то на католицы-ты 1829 л., т. е. да дадѫть и на католицы-ты правдинѫ да влизѫть и тіи въ дрьжавнѫ службѫ, както и Протестанти-ти. Още по страшна была буна-та по цѣлѫ Великѫ Британіѭ, коя-то теглила да промѣни ряда на дотогавашно-то народно прѣдставничество. Най-послѣ, кога-то въ 1830 л. стѫпи на прѣстола Вилхелмъ IV, тогава херцогъ Велингтонъ остави мѣсто-то си, та го намѣсти лордъ Грей, прѣдводитель на Вигы-ты. Въ врѣмя на негово-то министерство въ 1830 л. наистинѫ станѫло промѣненіе въ парламента, така что-то стари-ти малкы градове, у кои-то живѣѭть по-малко отъ 2,000 душь, изгубихѫ правдинѫ-тѫ си да могѫть да пращать депутаты въ парламента. Освѣнь това министерство-то на Грея обяви всичкы робы по Англичянскы-ты посѣленія за свободны, и за да бы направило трьговіѭ-тѫ полезнѫ не само за единѫ-тѫ Ост-

Индійскѫ компаніѭ, въ и за всичкы Англичански поданницы, то уничтожи правдины-ты на тѫѭ компаніѭ и остави й врѣмя още отъ 40 г. да остане като политическа община, какво-то въ това врѣмя съ извѣстни-ты приходы да може да наплати на всичкы членове отъ компаніѭ-тѫ, 1833 л. Въ 1837 л. умрѣ Вилхелмъ IV, и на прѣстола стѫпи дъщеря-та на брата му херцога Кентскый, Викторія I, коя-то ся ожени за Саксенъ-Кобургскаго принца Алберта.

Скадинавскы Дрьжявы.

§. 111. — Данія, като съѭзница на Наполеона, принудена быде да отдаде Англіи Хелголандъ, а Швеціи— Норвегіѭ. Херцогство Лауенбургъ, кое-то тя размѣнила съ Пруссіѭ зарадъ Шведскѫ Помераніѭ, немогло да й натъкми и наваси изгубенѫ Норвегіѭ. Оттова тя отъ онова врѣмя прѣста отъ да ся мѣшя въ Европейскы-ты работы и само ся грыжи, какъ да възвиси вѫтрѣшне-то си благосъстояніе. Слѣдъ царь Фридриха VI, кой-то царувалъ (1808—1840), дошьлъ на Данскый прѣстолъ Христіанъ VII. Слѣдъ смрьть-тѫ на Шведско-Норвегскый царь Карла XIII (1809—1818) стѫпи на прѣстола Французскый Маршялъ Бернадотъ, принцъ Понтекорвскый, подъ имя Карлъ XIV Іоаннъ, кой-то оправдалъ избора си и удостоилъ ся за народнѫ любовь; той смалилъ дрьжявный длъгъ, оправилъ войскѫ-тѫ, подвигнѫлъ земледѣліе-то, урядилъ пѫтища, каналы (Готскый каналъ) и параходы, отворилъ долни и по-высокы учебны заведенія, съ еднѫ рѣчь той въздвигнѫлъ дрьжявѫ-тѫ си на высокъ стьпень за благосъстояніе. По него дойде на прѣстола сынъ му Оскаръ I, 1844 л.

ИСТОЧНА ВОЙНА.
1853—1856 л.

§. 112. — Всрѣдъ общый миръ Европа ненадѣйно ся разбрька и расклати отъ посланничество на князъ Меншикова, кого-то Русскый Императоръ Николай испрати въ Царійградъ, Февр. 1853. л., за да поиска отъ Высокѫ-тѫ Портѫ за Христіаны-ты нѣкаквы-си правдины. Висока-та Порта като глядаше, че по тоя начинъ ся докачя въ суверенскы-ты правдины, отрѣче ся да направи по волѭ-тѫ на Русскый Дворъ. Това докара да ся прѣкъснѫть пріятелскы-ты сношенія между Россіѭ и Турціѭ: князъ Меншиковъ остави Царійградъ, и Русскы войскы подъ началство на князъ Горчакова веднага навлѣзохѫ въ Молдовѫ и Влашко (Іунія). Высока-та Порта, нападнѫта така въ земи-ты си, протестирува прѣдъ Европѫ и поиска да ся потеглять Русскы-ты войскы изъ Влашко и Молдовѫ. А кога-то Русскый дворъ остаяше да ся опира, тогава Турція съ знаніе на другы-ты Европейскы силы прогласи войнѫ срѣщѫ Россіѭ, и непріятелства-та ся начнѫхѫ на Дунава и на прѣдѣлы-ты въ Азіѭ, въ конеца на Септемвр. 1853 л. Турскы-ты войскы подъ началство на 'Омеръ пашіѭ всѫду ся показвахѫ съ юначество.

А кога-то едно отдѣленіе отъ Русскѫ-тѫ флотѫ изъ Севастополь подъ началство на Нахымова изневѣрещкы нападнѫ и съсипа Турскѫ-тѫ флотѫ въ Синапъ, Ноемвр. 19. 1853 л., тогава Западны-ты силы, Англія и Франція, направихѫ по между си съѭзъ съ намѣреніе да оттласнѫть нападенія-та на Россіѭ възъ Турціѭ. Въ тоя съѭзъ влѣзе испослѣ и Сардинія, и съѭзническы-ты войскы на пролѣть-тѫ 1854 л. излѣзохѫ въ Турціѭ, и флоты-ты имъ вече лѣтяхѫ изъ Черно море, гдѣ-то начнѫхѫ непріятелства-та съ бомбардируваніе Одессѫ. Между

това Русскы войскы въ началo на Марта минжхж Дунава, напълнихж Добруджіж и обсадихж Силистрж. Обсадены-ты Турскы войскы съ достоинство юнашкы отбивахж всичкы нападенія Русскы. Оттова Россія, подплашена и отъ Австріж, коя-то такожде бѣ направила съжзъ съ Турціж, оттегли войскы-ты си изъ Влашко и Молдовж Іун. 1854 л., кои-то захванжхж Австрійскы войскы; нъ въ Азіж непрѣстаяше отъ да напада на Турскы-ты войскы. Сега съжзници-ти намыслихж да нападнжть на самж Россіж, и съжзническа-та флота искара съжзническы-ты войскы въ Евпаторіж у Крымъ 5 Септ. 1854 л. А между това съжзническа-та флота прѣзъ лѣто-то играяше изъ воды-ты на Балтійско море и сполучила бѣше вече да развали твръдиніж Бомарсундъ на Алландскы-ты Острова, 4. Авг. Съжзническы-ты войскы подъ главно прѣдводителство на Сентъ-Арно срѣщнжхж Русскы-ты войскы подъ князъ Меншикова и на Алмж 8. Септ. отъ какъ гы разбихж, потеглихж, та обиколихж Севастополь, гнѣздо на морскы-ты силы Русскы въ Черно море. Сега ся начина достопамятна-та обсада на Севастополь, въ коиж-то и двѣ-тѣ страны показахж чюдеса отъ храбрость.

Прѣзъ зимж-тж съжзническы-ты войскы протеглихж много мжчнотіи, за то ся и ограничихж само да пазять обкопы-ты си отъ нападенія-та на Руссы-ты, кои-то почти всякоиж нощь излитахж изъ Севастополь. Нъ на пролѣть-тж, кога поя началство-то на Французскы-ты войскы Генералъ Пелисіе, тогава и военны-ты дѣйствія на съжзницы-ты ся усилихж: бомбардированіе възъ твръдини-ты Севастополскы, особено възъ Малаковскж-тж Кулж, като ключь на южнж-тж странж, почти ежедневно слѣдуваше; нападеніе-то на съжзницы-ты възъ Малаковъ 6 Іунія 1855 л. ако и да несполучи, нъ отъ продлъжено-то борбадированіе потрошены-ты твръдини Малаковскы най-сѣтнѣ вдадохж ся, 27—28 Авг. 1855 л. Французи-

ти съ пристѫпъ прѣвзяхѫ Малаковъ; и по това слѣдъ единадесять-мѣсячнѫ обсадѫ южна-та страна на Севастополь, развалена и изгорена отъ самы-ты Руссы, кои-то ся оттеглихѫ въ Сѣверны-ты твърдини, паднѫ въ рѫцѣ на съѭзницы-ты.

Флота-та Русска быде потопена отъ самы-ты Руссы въ затворено-то Севастополско пристанище.

Между това и Русскы-ты войскы сполучихѫ найсѣтнѣ съ еднѫ длъговрѣменнѫ обсадѫ да принудять градъ Карсъ да имъ ся прѣдаде заедно съ гарнизона Турскый, Носмвр. 1855 л.

Сега ся показа най-сгодно врѣмя на Австріѭ, да прѣпорѫчи на Россіѭ прѣдложены-ты й четыре точкы, за кои-то безуспѣшно ставахѫ конференціи у Вѣнѫ въ 1854 л. прѣзъ Марта, и да ѭ принуди да пристане на тѣхъ; миролюбивый Александръ II, кой-то бѣ дошьлъ на прѣстола по смрьть-тѫ на бащѫ си Николая, 18 Февр 1854 л., пристанѫ на миръ, и 18 Мар. ся заключи въ Парижъ знаменитый Парижскый трактатъ, по кой-то Турція ся прія въ фамиліѭ-тѫ на Европейскы-ты държявы, Черно море останѫ неутрално, Россія изгуби покровителство-то си надъ Подунавскы-ты Княжества и крайрѣчнѫ-тѫ чясть отъ Бессарабіѭ.

КОНЕЦЬ.

Имена-та на спомоществователи-ты.

ПЛОВДИВЪ.

Негово В. Прѣосвященство Филиппополскый Митрополитъ Г-нъ Паисій 10. — Боголюбивый Епископъ Левкисъ Иларіонъ 2.— Боголюбивый Епископъ Ериѳронъ Антимъ 2. — Архыдіаконъ Г-нъ Агапіи 2. Благородный Г-нъ Салчо И. Чомаковъ 5. — Г. Г. Братія Ив. Гешеви 5. Георгакы Стояновичь 5. — Н. Геровъ, вице-консулъ Русскый 5. — Докторъ Ст. Чомаковъ 5. — Искро Кесяковъ 2.— Тодоракы Искровъ. Василакы Х. Милковъ. Янко Недѣлевъ. Х. Веле Тодоровъ 2.—Х. Лука Тодоровъ. Цоко Каблешковъ 2.— Д. Михалковичь. Костакы Нешевъ. Стоилъ Захаралѫ. Иванчо Захаралѫ. Пейо кюркчи. Х. Калчо Кюркчи. Димитръ Даміановичь. Петъръ Софіали. Братія Гаджоoларъ 3.— Николакы В. Чалѫковъ 2.—Тодораки Власакыевъ. Атанасъ Малеовъ. Павлакы Куртовичь. 2. — Рашко Малеовъ. Николакы Недѣлевъ. Христо Авраданѫ. Отецъ Герасимъ, Рылскый духовникъ. Отецъ П. Димитръ въ Мараша. Учитель Никола. Отецъ п. Златанъ. Отецъ п. Атанасъ. Петъръ, учитель въ Каршіякѫ. — Райно Поповичь учитель 5. — Димитрій Ангелидесъ, книгопродавецъ 10.

Ученици.

Хр. П. Марковъ. Харитонъ Груевъ. Найденъ п. Стояновъ. Неше п. Брайковъ. Никола Ганчевъ. Никола Вълковъ. Христо Михаловъ. Василъ Тошоолу. Иванъ Павлевъ. Атанасъ Петровъ. Петко Дочевъ. Христо Х. Димитріевъ. Сотиръ Стояновъ отъ Пазарджикъ. Димитъръ І. Помакъ. Иванъ Николовъ отъ Плѣвенъ. Иванъ Х. Константиновъ. Атанасъ Бошковъ изъ Пазарджикъ. Марко Савовъ изъ Карлово.

— 110

КОПРИВЩИЦА.

Г. Г. Теодоръ Десевъ 3. Стефанъ Г. Топаловъ 3. Илія В. Каблешковъ 3. Теодоръ Х. Догановъ 2. Михаилъ Драгоевъ 2. Лука и Теодоръ Н. Беневи 2. Павелъ І. Герджиковъ 3. Константинъ и Христе П. Доганови 2. Нончо Теодоровъ. Теодоръ Говедаровъ Неше Н. Чипевъ 2. Братія Дончо и Филиппъ Чипеви 2. Христе В. Пулековъ. Отепъ п. Стефанъ. Г-е. Павелъ и Моско 2. Лулчо Филчовъ. Братія Петко и Рашко Брайкови 2. Ставре и Никола абаджіи 2. Драгоя Либеновъ за сына си Личя 2. Х. Пейо Пейовъ. Анастасъ и Веле Карагіозови. Гавріилъ и Дончо Еневи 2. Драгня Папухчи. Иванъ Папухчи. Стоянъ Чухловъ. Сиилъ Динчовъ. Динчо Р. Купчи. Цвѣтко и Василъ Русекови 2. Лука и Теодоръ Бучкови 2. Ганчо Мирковъ съ сына си 2. Теодоръ Р. Векилъ за сына си Лука 2. Х. Иванъ Спасовъ за сына си Веля 2. Недѣлчо Калжчовъ. Нетко терзи. Бене терзи. Дойчо прьвомайсторъ Абаджійскы. Иванчо Л. Касжровъ. Петко Г. Сапунджи. Никитъ Н. учитель. Х. Теодоръ П. Бояджи 2. Рашко В. Моровеновъ 2. Дончо Д. учитель. Иванчо Р. учитель. Захарій Екононовъ учитель 2. Рале, Найденъ. и Павле Радомирови 3. Петко Башулковъ съ сына си 2. П. Иванъ за сына си Атанаса 2. Никола С. Хрелевъ съ сына си 2. Стоянъ Янтахта съ сына си 2. П. Стоянъ Лулчевъ съ сына си 2. Х. Славчо Кесяковъ за сына си Атанаса 2. Петъръ и Брайко И. Будинъ 2 Дончо Х. Джурковъ кесякъ. Лулчо М. Пулековъ съ сына си 2. Крайо Гуговъ съ сына сп Неша. Генчо Герданекъ 2. Никола Бѣла-вѣжда 2. Х. Дончо Кесякъ за сына си Славчя 2. Цоко и Георгій Пранджеви 2. Сѣико Х. Велевъ 2. Христе Мутавчи. Рашко Н. Прждипрахъ. Десе Врьговъ. Цанчо Загорчиновъ.

106

КАЛОФЕРЪ.

Г. Г. С. Зафировъ. И. Желевъ. — Х. Петковъ. Н. Петковъ. Днмо Х. Тулевъ. Станко Сватовскы. Стойко Д. Мутевъ. Димо Х. Г. Кіойбашискы. Драганъ Д. Манджуковъ. Гавріилъ І. Бацовъ. Рашо Д. Бояджи. Иванъ Николовъ. Калчо І. Тиракіевъ. М. Т. Ташакмановъ. Гжче Р. Аджяровъ. Х. Г. Симовъ. Генко І. Поповъ. Христе Д. Тошковъ. Иванъ Діамандіевъ. Димитъръ Е. Минчовъ. Христе П. Чореевъ. Банко І. Груевъ. Х. Недѣлчо Кіойбашискы.

Ученици

Христе Гжчевъ. Недьо Витановъ. Петко Ивановъ. Лале Іовчевъ. Панаіотъ П. Крьстевъ. Кое Станчевъ. Никола Недѣлковъ. Несторъ Димитровъ. Бенчо Теодоровъ. Мате Енчевъ. Теодоръ Цвѣтковъ. Димо Х. Недѣлчовъ. Драгоя Х. Василевъ. Теодоръ Ганевъ. Недьо Теодоровъ. Спасъ Атанасовъ. Павле Николовъ. Христе Доневъ. Стоянъ Недѣлковъ. Михаилъ Генковъ. Христе Ивановъ. Никола Пенчовъ. Симеонъ Недѣлчовъ. Стефанъ Х. Генчевъ. Стефанъ Стоиловъ. Константинъ Генковъ. Георгій Христовъ. Димитъръ П. Младеновъ. Иванъ Христовъ. Никола Генковъ. Димитъръ Генковъ. Тоньо Еневъ. Кыро П. Димитровъ. Василъ Х. Недѣлчовъ. Несторъ Пейовъ. Иванъ Ивановъ. Христе Димовъ. Стефанъ Христевъ. Христе Лазаровъ. Мате Ивановъ. Василъ Георгіевъ. Димо Дамяновъ. Иванъ Христевъ. Иванъ Атанасовъ. Христе Генковъ. Димо Стоиловъ. Лале Кыревъ. Христе Колевъ. Маринъ Цонковъ. Нане Христевъ. Иванъ Христевъ. За общо-то училище 5.

79

СОПОТЪ.

Іорданъ Н. учитель 2.

Ученици III-ый чинъ.

Никола П. Ковачовъ подучитель. Никола Т. Доноровъ. Иванъ Лилевъ. Никола Аретевъ. Никола Г. Кіосе. Фрате Танчевъ. Георгій Авраамовъ.

II-ый чинъ

Христе Петровъ. Николай М. Шишеджіевъ. Ганче Нечевъ. Иванъ Луковъ. Георгый Кырковъ. Донче Петровъ. Матей п. Петровъ. Донче Ивановъ. Дойче М. Караязъ. Фрате Ивановъ. Нече Ивановъ. Никола Ивановъ. Никола Танчевъ. Нече Колевъ. Авраамъ Ивановъ. Илія Фратевъ. Ставре Цочевъ. Георгій Петровъ.

I-ый чинъ.

Тана Рачева. Ана Стоянова. Иванъ Кырковъ. Бр. Иванъ и Ганче Спасови. Георгый Аретевъ. Фрате Іосифовъ. Павле Костовъ. Кырко С. Х. Кырковъ. Стоянъ Петковъ отъ Изворъ. Цвѣтко Стан-

[illegible] отъ [illegible]. [illegible] Димчевъ Етрополецъ. Илія п. Спассъ. Ян-[illegible] Христовъ. Христо Митевъ. Никола Ганчевъ. Ганче п. Николовъ. [illegible] Балчевъ Ивановъ. Павле Ивановъ. Иванъ Колевъ. [illegible] Михаль Ставревъ. Василь Нечевъ. Атанасъ Н. В. учитель.

Отъ Взаимно-то училище ученици.

[illegible] Димитровъ. Белизарій М. Шишедиіевъ. Стоянъ Рай-[illegible]. [illegible] Д. Х. [illegible]. Танчо Бочевъ. Фрато Ивановъ. Генчо [illegible]. [illegible] Илчевъ. Марянъ п. Димитровъ. Танче Ивановъ. И-[illegible] Бировъ. Петръ Калевъ. Кале Ангеловъ. Стратій п. Станчевъ. [illegible] Ивановъ. [illegible] Станевъ. Янко Ивановъ.

65.

ЧЕРПАНЪ.

Духовникъ Отецъ [illegible] Хилендарецъ. Благ. п. Иванъ Петровъ. Благ. п. Панайотъ Митевъ. Благородн. Г-нъ Петко Х. Ма-[illegible] 2. За главно-то училище 1. За девическо-то 1. За Кара-[illegible]-то 1. Петко Славчевъ. Неше Іоанновъ. Х. Василь Х. Николаевъ. [illegible] Константиновъ. Димитръ І. учитель. 4. Никола Константиновъ учитель. Михаил Денчевъ учитель. Василь [illegible]. [illegible] Баревъ. Теодоръ Іоанновъ п. Димитръ [illegible]. Х. [illegible] Х. [illegible].

Ученици.

[illegible] Х. [illegible]. [illegible] Х. Ивановъ. Теодоръ Николовъ. [illegible]. [illegible] Димчевъ. Генчо Нейковъ. Г-жа Марійа [illegible] девически-те ученици.

Отъ Село Тюркменлій.

[illegible] Калчевъ. п. Василь Николовъ. попъ Ан-[illegible]. [illegible] Димчевъ.

43

ЕСКЫ-ЗАГАРА.

[illegible] уч. 2. Х. Г. Славовъ кон. уч. 2. Те-[illegible] уч. 2. Атанасъ Ивановъ учит. Тачо Х. [illegible]. С. [illegible]. К. М. Чехларскый, [illegible].

ученици.

Т. Ивановъ. Н. Миневъ. Г. Бойчовъ. Н. Х. Славовъ. Н. Теодоровъ. Н. Колевъ. Н. Петровъ отъ Трьново. Г. Атанасовъ отъ Трьново. А. Богдановъ отъ Ени-Загаръ. Г. Станчевъ. М. Никовъ. А. Колевъ. С. Колевъ. Т. Димитровъ. Г. Х. Димитровъ. Г. Теодоровъ. Т. Милушевъ. Д. Х. Дочевъ. И. Митевъ. С. П. Димовъ. Н. Х. Станевъ. С. Минчевъ. М. Андреевъ. П. Анастасовъ. Т. Лечовъ. Г. Димитровъ. З. Димчовъ. П. Крьстевъ. Г. Иліевъ. З. Николовъ. Г. Калчовъ. Н. Тачовъ. Г. Зафировъ. Б. Петковъ. К. Петровъ. М. п. Іовчевъ. И. Зафировъ. Г. Христевъ. Д. Доневъ. Д. Х. Вълчовъ.

50

ЯМБОЛЪ.

Взаимноуч. г. Х. Теодоръ Василіевъ. Георгій Темнодѣлецъ. Паскалъ Зографъ. Георгій П. Михаиловъ. Атанасъ Михаиловъ. Парушъ п. Георгіевъ. Георгій Паковъ. Атанасъ Стояновъ абаджи. Георгій Ивановъ бакалъ. Крьсте Тотевъ. Георгій Крьстовъ свящ. Георгій Іордановъ Манд. Георгій Х. Станчовъ. Никола Петровъ Темнод. Панаіотъ Гагіевъ. Георгій Х. Панаіотовъ. Стефанъ Георгіевъ. Никола Алт. Матевъ. Георгій Х. Дражовъ. Иванъ Белевъ.

20

ХАСКОВО

Благ. п. Стефанъ Георгіевъ. П. Ангелъ П. отъ Черпанъ. Діаковъ. Хр. А. Оруцовъ учитель.

Ученици.

Янко Х. Агапіевъ отъ Черпанъ. Захарія Черневъ. Филипъ Х. Ивановъ. Георгій Петровъ. Х Ангелъ Х. Константиновъ. Танашъ Ивановъ. Панаіотъ Димовъ отъ Невеселъ. Апостолъ Х. Митевъ. Георгій бѣлый Ивановъ. Геор. Теодоровъ. Георгій Т. Думбаловъ. П. Х. Стойковъ. Димитръ Х. Гейевъ. Иванчо Атанасовъ Зарцевъ. Димитръ І. Стойолу. Бѣле Жековъ учитель въ Узунджово. Димитрій Савовъ учитель въ Израшли. Несторъ учитель въ Иробсъ. Станче Д. учитель въ Куру-чешме.

22

ПАНАГЮРИЩЕ.

За Училище-то. Х. Манчо П. Неновъ. Радъ И. Гешяновъ Тасо Дончовъ. Иванъ Х. Гешяновъ. Нешо Бончовъ. Маринъ С. Дриновъ. Лулчо Нейчовъ. Крьсте Д. Х. Крьстевъ. Ненчо С. Х Крьстевъ. Пенчо Х. Луковъ. Ненко Дойчовъ. Никола Иліевъ.

11

СТРѢЛЧЯ.

Г.Г. Х. П. Евстатія П. Продановъ. Х. Поликарпъ Ненчовъ. Ангелъ Мариновъ. Неше Филипповъ. Филиппъ Милевъ. Бойчо Петровъ. Рашко Генчовъ. Бѣло Бойчевъ. П. Стайко.

9

ПАЗАРДЖИКЪ.

Г.Г. Х. Татіяна Монахыня. Влъко Петровъ Куюмджи. Андонъ Вълчовъ ученикъ. Петко Анастасовъ ханджи. Димитръ Х. Цаневъ. Анастасъ Велеслія. С. Маріола Кесаріевна. С. Харитина Кесаріевна. Слов. Веле Ганчевъ Копривщенецъ. С. Г. Никола Іоанновъ отъ Неврокопъ. Г. Теодоръ Николовъ отъ Батакъ.

Ученици.

Димитракы Георгіевъ. Янко Бошковъ. Щерьо Ангеловъ. Димо Христовъ. Мито Георгіевъ. Георгій Иванчовъ. Колчо Иванчовъ Іорданъ Иванчовъ. Димитръ Х. Ѩневъ. Ангелъ Николовъ. Атанасъ Иванчовъ. Христо Теодоровъ. Иванчо Крьстьовъ. Георгій Х. Михаиловъ. Атанасъ Стояновъ. Кочо Иванчовъ. Георгій Хытовъ. Сотиръ Николовъ.

Канлѫ-Кавакъ Махала.

Добре Радевъ лѣкарь. Константинъ Ангеловъ. Стоянъ Іаковъ градинарь. Теодоръ Иліевъ отъ Пищигово. Илія Ганчовъ Кандиложигатель. За общо-то Канлѫкавашко училище 2.

Ученици.

Петръ Велчовъ. Стоименъ Х. Иліевъ. Х. Димитръ Х. Атанасовъ. Х. Христе Х. Атанасовъ. Константинъ Георгіевъ. Георгій Димитровъ Стаматоолу. Илія П. Стоевъ. Атанасъ п. Пенчевъ. Димитръ Цветковъ бояджи. Димитръ А. Благоолу. Димитръ Атанасовъ.

Георгий Петровъ. Ангелъ Здравковъ градинарь. Иванъ К. Куртоолу. Цвѣтко Стоименовъ. Константинъ Спасовъ бакалъ. Атанасъ Георгіевъ Качановъ. Стефанъ Х. Захаріевичь управитель на учебны-ты заведенія за дѣвическо-то училище 5.

58

ПЕЩЕРЯ.

Г. Г. Протопопъ Христодулъ. попъ Величко. попъ Стефанъ. Атанасій Малевъ. Христоско Д. Попче. Сотиръ К. Мичевъ. Никола Д. Х. Николовъ. Михаилъ Петковъ учитель. Ученолюбивый Д. Василіевъ. 2.

Ученици.

Димитъръ Димовъ отъ Скребстко. Георгій Христовъ. Илія Димитровъ отъ Бѣлж. Петръ Зафировъ. Атанасъ Христосковъ. Щере Петровъ. Яница Янкова.

17

ПИРДОПЪ.

Г. Г. Х. Иванъ Х. Димитріевъ 5.— Теодоръ Х. Стояновъ джелебъ Х. Витанъ Стойковъ. Теодоръ Е. учитель. Теодоръ Балджіолу. Теодоръ И. Епитропъ. Харалампій Златановъ бояджи. Х. Цано Х. Ивановъ джелебъ. Евстатій Ивановъ ханджи. Богданъ Койчовъ чухла. Петко Богдановъ сапунджи. Велко Николовъ ханджи. Іоаникій Ганчовъ Х. Богданъ Х. Димитріевъ 3.— Рамо Г. Кабакчіоголу. Григоръ Ганчовъ.

22

ТЕТЕВЕНЕ.

Прѣподоб. Іеромонахъ х. Поликарпъ Рылецъ 2.—Благог. Икономъ п Лазаръ Іоанновъ за сына си. П. Василъ Цвѣтковъ. П. Лако Іотовъ. Г. Х. Іоаннъ Х. Станчовъ за сына си. Х. Василъ Х. Іоанновъ. Иванъ Цвѣтковъ. Иванъ Стефановъ. Павле Ничовъ Епитропъ. Христе Х. Пиронковъ. Теодоръ Х. Шишковъ. За училище-то Св. Кыр. и Меѳодія. Симеонъ Л. учитель.

Ученици.

Илія Цѣновъ. Урчо Дойновъ. Димитръ Вълковъ отъ Етрополѣ. Бр. Петръ и Василъ Шишкови 2.— Михаилъ Николовъ. Иванъ

Мариновъ. Михаилъ Теодоровъ. Станчо Стефановъ. Георгій п. Василіевъ. Иванъ Павлевъ. Тома Петровъ. Марко Мариновъ. Бр. Георгій и Никола Райкови· Пее Ивановъ. Маринъ Радоевъ. Иванъ Василіевъ. Василъ Петковъ и Засилъ Вутевъ отъ Видраре. Петко п. Михаловъ отъ Огарчинъ. Мое п. Атанасовъ. отъ Лѣси-дрѣнъ· Димитръ Пеевъ. Авраамъ Райковъ. Пее Лолевъ. Михаилъ и Иванъ Георгіевъ. Георгій Иліевъ. Игнатъ п. Матеевъ. Стефанъ Начовъ Цвѣтко Сѣмковъ. Павелъ Сыновъ отъ Етрополѣ. Маринъ Павлевъ. Петръ Райковъ отъ Лѣси-дрѣнъ. Сѣмко Михаиловъ Никола Димитровъ отъ Огарчинъ. Димитръ Райковъ отъ Бресица. Петко Димитріевъ. Павле Диколовъ. Иванъ Мариновъ. Павле Христовъ. Димитръ Петковъ отъ Дерманци. Михалъ Марковъ. Семко Николовъ. Цвѣтко Михаиловъ. Никола Ралчовъ. Пенчо Михаиловъ.

18

СОФІЯ.

Г. Г. Мано Стоянновъ. 2. Х. Димитръ Трайковъ. 3. Манолаки Ан Теодоровъ. 2. Захарій Христовичь. 2. Георгіи Симеоновъ. 2. Георгіи Михаиловъ. Зафиръ Димитріевъ.

Ученици.

Тодоръ Нешовъ. Манолъ Панчевъ. Тодоринъ Минковъ. Георгій Костандиновъ. Манолъ Михаиловъ. Ставре х. Мануиловъ. Димитрій х. Коцовъ С. Филаретовъ учитель. 2. х. Ангелко Маноловъ учитель.

23

НИШЬ.

Прѣпод. Архідіаконъ Григорій. Благог. попъ Христе. Благог. протопопъ Прокопій. п. Станоя. п. Младенъ Атанасій А. учитель 2

7

ДУПНИЦА.

Музыкословеснѣйшій Г. Христе Димитровъ. М. Г. Христе Ивановъ. Димитръ Янакіевъ Околи. 2. х. Лазаръ г. Крантовъ. х. Георгій Н. Крантовъ. Никола Костовъ Кожухаръ. Василъ Р. Пазникъ. В. Иліевъ Темкинче. Сотиръ Павлевъ. Костадинъ х. Мишевъ· Димитръ Костовъ. Христе Сакеларій. Янакыи Чомаковъ. Алексій Лаябара. Георгій Даскалче. Теодръ Димитріевъ Георгій Начковъ, х. Спасъ

за сына си Станоя. Димитръ Шетанче. Захарій Ивановъ Крантовъ. Георгій И. Крантовъ. Стефанъ Петровъ Лигійскый. Х. Димитъръ Ярѫковъ. Захарій Аргырчевъ.

Ученици.

Христьо Д. Мирковъ. Христьо Г. Чавдаръ. Георгіи И. Векилъ. Димитръ Алексіевъ Кожухаровъ. Христьо Нейковъ Ковачь.

30

РЫЛСКЫЙ МОНАСТЫРЬ.

Прѣподобный игуменъ Архимандритъ Іосифъ 2- Прѣпод. Епитропъ Іером. Доротей. Духовникъ. Х. Никыфоръ. Духовникъ Х. Епифаній. Константій Іеромонахъ писецъ. Кыриллъ Іеромонахъ. Поліявитъ Христофоръ. Ѳеофилактъ. Діонисий. Агатангелъ учитель 2. Отецъ Евтимій Екклизіархъ. Іеромонахъ Макаріи отъ К. Пантелеимонъ Іеродіаконъ. Никонъ. Агапій. Онуфрій Іеродіаконъ. Савва. Серафимъ. Ксенофонтъ монахъ пѣвецъ. Василій. Даніилъ. Ученикъ неговъ Моисей монахъ. Калистратій монахъ. Іосифъ духаръ. Серапіонъ. Арсеній. Исаій. Ученикъ неговъ Георгій. Иларіонъ монахъ.

32

ХЫЛЕНДАРЬ.

Проигуменъ О. Агаѳангелъ епитропъ. Проигуменъ Неофитъ параепитропъ. Проигуменъ Софроній.

Ученици негови:

Пахомій Іеромонахъ. Евстаѳій, Священодіаконъ. Софроній монахъ. Проигуменъ Макарій. Анатолій Іеромонахъ. Синесій Іеромонахъ. Іероѳей. Тимоѳей монахъ. Веніаминъ схымомонахъ. Теодосій монахъ. Евѳимій Іеродіаконъ.

14

КАЗАНЛѪКЪ.

Благородный Г-нъ Стоянчо Груйолу 5. Г. Филиппъ Вельевъ. Т. С. Дерменджіолу. За обще-то училище. Хр. Филипповъ учитель.

Имена-та на спомоществователи-ты.

ПЛОВДИВЪ.

Негово В. Прѣосвященство Филиппополскый Митрополитъ Г-нъ Паисій 10. — Боголюбивый Епископъ Левкисъ Иларіонъ 2.— Боголюбивый Епископъ Ериѳронъ Антимъ 2. — Архыдіаконъ Г-нъ Агапіи 2. Благородный Г-нъ Салчо И. Чомаковъ 5. — Г. Г. Братія Ив. Гешеви 5. Георгакы Стояновичь 5. — Н. Геровъ, вице-консулъ Русскый 5. — Докторъ Ст. Чомаковъ 5. — Искро Кесяковъ 2.— Тодоракы Искровъ. Василакы Х. Милковъ. Янко Недѣлевъ. Х. Веле Тодоровъ 2.—Х. Лука Тодоровъ. Цоко Каблешковъ 2.— Д. Михалковичь. Костакы Нешевъ. Стоилъ Захаралж. Иванчо Захаралж. Пейо кюркчи. Х. Калчо Кюркчи. Димитръ Дамiановичь. Петъръ Софiали. Братія Гаджоолаpъ 3.— Николакы В. Чалжковъ 2.—Тодораки Власакыевъ. Атанасъ Малеовъ. Павлакы Куртовичъ. 2. — Рашко Малеовъ. Николакы Недѣлевъ. Христо Аврадалж. Отецъ Герасимъ, Рылскый духовникъ. Отецъ П. Димитръ въ Мараша. Учитель Никола. Отецъ п. Златанъ. Отецъ п. Атанасъ. Петъръ, учитель въ Каршiякж. — Райно Поповичь учитель 5. — Димитрій Ангелидесъ, книгопродавецъ 10.

Ученици.

Хр. П. Марковъ. Харитонъ Груевъ. Найденъ п. Стояновъ. Неше п. Брайковъ. Никола Ганчевъ. Никола Вълковъ. Христо Михаловъ. Василъ Тошоолу. Иванъ Павлевъ. Атанасъ Петровъ. Петко Дочевъ. Христо Х. Димитрiевъ. Сотиръ Стояновъ отъ Пазарджикъ. Димитъръ I. Помакъ. Иванъ Николовъ отъ Плѣвенъ. Иванъ Х. Константиновъ. Атанасъ Бошковъ изъ Пазарджикъ. Марко Савовъ изъ Карлово.

110

КОПРИВЩИЦА.

Г. Г. Теодоръ Десевъ 3. Стефанъ Г. Топаловъ 3. Илія В. Каблешковъ 3. Теодоръ Х. Догановъ 2. Михаилъ Драгоевъ 2. Лука и Теодоръ Н. Беневи 2. Павелъ І. Герджиковъ 3. Константинъ и Христе П. Догановн 2. Нончо Теодоровъ. Теодоръ Говедаровъ Неше Н. Чипевъ 2. Братія Дончо и Филиппъ Чипеви 2. Христе В. Пулековъ. Отецъ п. Стефанъ. Г-е. Павелъ и Моско 2. Лулчо Филчовъ. Братія Петко и Рашко Брайкови 2. Ставре и Никола абаджіи 2. Драгоя Либеновъ за сына си Личя 2. Х. Пейо Пейовъ. Анастасъ и Веле Карагіозови. Гавріилъ и Дончо Еневи 2. Драгыи Папухчи. Иванъ Папухчи. Стоянъ Чухловъ. Силъ Динчовъ. Динчо Р. Купчи. Цвѣтко и Василъ Русекови 2. Лука и Теодоръ Бучкови 2. Ганчо Мирковъ съ сына си 2. Теодоръ Р. Векылъ за сына си Лука 2. Х. Иванъ Спасовъ за сына си Веля 2. Недѣлчо Калчовъ. Нетко терзи. Бене терзи. Дойчо прьвонайсторъ Абаджійскы. Иванчо Л. Касжровъ. Петко Г. Сапунджи. Никитъ Н. учитель. Х. Теодоръ П. Бояджи 2. Рашко В. Моровеновъ 2. Дончо Д. учитель. Иванчо Р. учитель. Захарій Економовъ учитель 2. Рале, Найденъ. и Павле Радомирови 3. Петко Башулковъ съ сына си 2. П. Иванъ за сына си Атанаса 2. Никола С. Хрелевъ съ сына си 2. Стоянъ Янтахта съ сына си 2. П. Стоянъ Лулчевъ съ сына си 2. Х. Славчо Кесяковъ за сына си Атанаса 2. Петъръ и Брайко И. Будинъ 2 Дончо Х. Джурковъ кесякъ. Лулчо М. Пулековъ съ сына си 2. Крайо Гуговъ съ сына си Неша. Генчо Герданекъ 2. Никола Бѣла-вѣжда 2. Х. Дончо Кесякъ за сына си Славчя 2. Цоко и Георгій Пранджеви 2. Сѣико Х. Велевъ 2. Христе Мутавчи. Рашко Н. Прждипрахъ. Десе Врьговъ. Цанчо Загорчиновъ.

106

КАЛОФЕРЪ.

Г. Г. С. Зафировъ. И. Желевъ. — Х. Петковъ. Н. Петковъ. Дино Х. Тулевъ. Станко Сватовскы. Стойко Д. Мутевъ. Дино Х. Г. Кіойбашискы. Драганъ Д. Манджуковъ. Гавріилъ І. Бацовъ. Рашо Д. Бояджи. Иванъ Николовъ. Калчо І. Тиракіевъ. М. Т. Ташакмановъ. Гаче Р. Аджяровъ. Х. Г. Симовъ. Генко І. Поповъ. Христе Д. Тошковъ. Иванъ Діамандіевъ. Димитъръ Е. Минчовъ. Христе П. Чореевъ. Банко І. Груевъ. Х. Недѣлчо Кіойбашискы.

Ученици

Христе Гжчевъ. Недьо Витановъ. Петко Ивановъ. Лале Іовчевъ. Панаіотъ П. Крьстевъ. Кое Станчевъ. Никола Недѣлковъ. Несторъ Димитровъ. Бенчо Теодоровъ. Мате Енчевъ. Теодоръ Цвѣтковъ. Димо Х. Недѣлчовъ. Драгоя Х. Василевъ. Теодоръ Ганевъ. Недьо Теодоровъ. Спасъ Атанасовъ. Павле Николовъ. Христе Доневъ. Стоянъ Недѣлковъ. Михаилъ Генковъ. Христе Ивановъ. Никола Пенчовъ. Симеонъ Недѣлчовъ. Стефанъ Х. Генчевъ. Стефанъ Стоиловъ. Константинъ Генковъ. Георгій Христовъ. Димитъръ П. Младеновъ. Иванъ Христовъ. Никола Генковъ. Димитъръ Генковъ. Тоньо Еневъ. Кыро П. Димитровъ. Василъ Х. Недѣлчовъ. Несторъ Пейовъ. Иванъ Ивановъ. Христе Димовъ. Стефанъ Христевъ. Христе Лазаровъ. Мате Ивановъ. Василъ Георгіевъ. Димо Даміановъ. Иванъ Христевъ. Иванъ Атанасовъ. Христе Генковъ. Димо Стоиловъ. Лале Кыревъ. Христе Колевъ. Маринъ Цонковъ. Нане Христевъ. Иванъ Христевъ. За общо-то училище 5.

79

СОПОТЪ.

Іорданъ Н. учитель 2.

Ученици III-ый чинъ.

Никола П. Ковачовъ подучитель. Никола Т. Доноровъ. Иванъ Лилевъ. Никола Аретевъ. Никола Г. Кіосе. Врате Танчевъ. Георгій Авраамовъ.

II-ый чинъ

Христе Петровъ. Николай М. Шишеджіевъ. Ганче Нечевъ. Иванъ Луковъ. Георгый Кырковъ. Донче Петровъ. Матей п. Петровъ. Донче Ивановъ. Дойче М. Караязъ. Врате Ивановъ. Нече Ивановъ. Никола Ивановъ. Никола Танчевъ. Нече Колевъ. Авраамъ Ивановъ. Илія Фратевъ. Ставре Цочевъ. Георгій Петровъ.

I-ый чинъ.

Тана Рачева. Ана Стоянова. Иванъ Кырковъ. Бр. Иванъ и Ганче Спасови. Георгый Аретевъ. Фрате Іосифовъ. Павле Костовъ. Кырко С. Х. Кырковъ. Стоянъ Петковъ отъ Изворъ. Цвѣтко Стан-

чевъ отъ Желѣзово. Пейо Данчевъ Етрополецъ. Илія п. Спасовъ. Янко Христевъ. Христе Мичевъ. Никола Ганчевъ. Ганче п. Николовъ. Матей Иліевъ. Калистъ Ивановъ. Павле Ивановъ. Иванъ Колевъ. Маринъ Ивановъ. Михалъ Ставревъ. Василъ Нечевъ. Атанасъ Н. В. учитель.

Отъ Взаимно-то училище ученици.

Миче Димитровъ. Белизарій М. Шишеджіевъ. Стоянъ Райковъ. Минче А. Х. Минчевъ. Танче Бочевъ. Фрате Ивановъ. Генче Пеевъ. Манолъ Цачевъ. Маринъ п. Димитровъ. Танче Ивановъ. Иванъ Кырковъ. Пѣтъръ Колевъ. Колэ Ангеловъ. Стратій п. Станчевъ. Иванъ М. Вазовъ. Никола Станевъ. Янко Ивановъ.

68.

ЧЕРПАНЪ.

Духовникъ Отецъ Пахомій Хылендарецъ. Благ. п. Иванъ Петровъ. Благ. п. Панаіотъ Митковъ. Благород. Г-нъ Петко Х. Маноловъ 2. За главно-то училищэ 10. За долнемахаленско-то 1. За Кара-орманъ-Махаленско-то 1. Петко Сѫбчовъ. Неше Іоанновъ. Х. Василъ Х. Маноловъ. Никола Константиновъ. Димитъръ І. учитель. 4. Никола Константиновъ учитель. Никола Дешевъ учитель. Василъ Продановъ пѣвецъ. Іоаннъ Каревъ. Теодоръ Іоанновъ п. Димитъръ Ивановъ абаджи. Х. Иванъ Х. Бончевъ.

Ученици.

Манолъ Х. Савовъ. Василъ Х. Ивановъ. Теодоръ Николовъ. Авраамъ Ивановъ. Георгій Данчевъ. Гешо Нейковъ. Г-жа Марійка отъ женско-то училище.

Отъ Село Тюркменлій.

Благог. попъ Видолъ Колевъ. п. Василъ Николовъ. попъ Андонъ отъ Мурсалково. П. Василъ Данчевъ. 43

ЕСКЫ-ЗАГАРА.

Г. Г. И. Стояновъ попеч. уч. 2. Х. Г. Славовъ поп. уч. 2. Теодоръ Н. Шишковъ гл. . уч. 2. Атанасъ Ивановъ учит. Тачо Х. Георгіевъ уч. Турск. С. Нетковъ взаимноуч. К. М. Чехларскый, Взаимноуч.

ученици.

Т. Ивановъ. Н. Миневъ. Г. Бойчовъ. Н. Х. Славовъ. Н. Теодоровъ. Н. Колевъ. Н. Петровъ отъ Трьново. Г. Атанасовъ отъ Трьново. А. Богдановъ отъ Ени-Загаръ. Г. Станчевъ. М. Никовъ. А. Колевъ. С. Колевъ. Т. Димитровъ. Г. Х. Димитровъ. Г. Теодоровъ. Т. Милушевъ. Д. Х. Дочевъ. И. Митевъ. С. П. Димовъ. Н. Х. Станевъ. С. Минчевъ. М. Андреевъ. П. Анастасовъ. Т. Лечовъ. Г. Димитровъ. З. Димчовъ. П. Крьстевъ. Г. Иліевъ. З. Николовъ. Г. Калчовъ. Н. Тачовъ. Г. Зафировъ. Б. Петковъ. К. Петровъ. М. п. Іовчевъ. И. Зафировъ. Г. Христевъ. Д. Доневъ. Д. Х. Вълчовъ.

50

ЯМБОЛЪ.

Взаимноуч. Г. Х. Теодоръ Василіевъ. Георгій Темнодѣлецъ. Паскалъ Зографъ. Георгій П. Михаиловъ. Атанасъ Михаиловъ. Парушъ п. Георгіевъ. Георгій Паковъ. Атанасъ Стояновъ абаджи. Георгій Ивановъ бакалъ. Крьсте Тотевъ. Георгій Крьстовъ свящ. Георгій Іордановъ Манд. Георгій Х. Станчовъ. Никола Петровъ Темнод. Панаіотъ Гагіевъ. Георгій Х. Панаіотовъ. Стефанъ Георгіевъ. Никола Алт. Матевъ. Георгій Х. Дражовъ. Иванъ Белевъ.

20

ХАСКОВО

Благ. п. Стефанъ Георгіевъ. П. Ангелъ П. отъ Черпанъ. Діаковъ Хр. А. Оруковъ учитель.

Ученици.

Янко Х. Агапіевъ отъ Черпанъ. Захарія Черневъ. Филипъ Х. Ивановъ. Георгій Петровъ. Х Ангелъ Х. Константиновъ. Танашъ Ивановъ. Панаіотъ Димовъ отъ Невеселъ. Апостолъ Х. Митевъ. Георгій бѣлый Ивановъ. Геор. Теодоровъ. Георгій Т. Думбаловъ. П. Х. Стойковъ, Димитръ Х. Гейевъ. Иванчо Атанасовъ Зарцевъ. Димитръ І. Стойолу. Бѣле Жековъ учитель въ Узунджово. Димитрій Савовъ учитель въ Израшли. Несторъ учитель въ Иробсь. Станче Д. учитель въ Куру-чешме.

22

ПАНАГЮРИЩЕ.

За Училище-то. Х. Манчо П. Неновъ. Радъ И. Гешяновъ Тасо Дончовъ. Иванъ Х. Гешяновъ. Немо Бончовъ. Маринъ С. Дриновъ. Лулчо Нейчовъ. Крьсте Д. Х. Крьстевъ. Ненчо С. Х Крьстевъ. Пенчо Х. Луковъ. Ненко Дойчовъ. Никола Иліевъ.

11

СТРѢЛЧЯ.

Г.Г. Х. П. Евстатія П. Продановъ. Х. Поликарпъ Ненчовъ. Ангелъ Мариновъ. Неше Филипповъ. Филиппъ Милевъ. Бойчо Петровъ. Рашко Генчовъ. Бѣло Бойчевъ. П. Стайко.

9

ПАЗАРДЖИКЪ.

Г.Г. Х. Татіяна Монахыня. Вълко Петровъ Куюмджи. Андонъ Вълчовъ ученикъ. Петко Анастасовъ ханджи. Димитръ Х. Цаневъ. Анастасъ Велеслія. С. Маріола Кесаріевна. С. Харитина Кесаріевна. Слов. Веле Ганчевъ Копривщенецъ. С. Г. Никола Іоанновъ отъ Неврокопъ. Г. Теодоръ Николовъ отъ Батакъ.

Ученици.

Димитракы Георгіевъ. Янко Бошковъ. Щерьо Ангеловъ. Димо Христовъ. Мито Георгіевъ. Георгій Иванчовъ. Колчо Иванчовъ Юрданъ Иванчовъ. Димитръ Х. Ѩневъ. Ангелъ Николовъ. Атанасъ Иванчовъ. Христо Теодоровъ. Иванчо Крьстьовъ. Георгій Х. Михаиловъ. Атанасъ Стояновъ. Кочо Иванчовъ. Георгій Хытовъ. Сотиръ Николовъ.

Канлж-Кавакъ Махала.

Добре Радевъ лѣкарь. Константинъ Ангеловъ. Стоянъ Іаковъ градинарь. Теодоръ Иліевъ отъ Пищигово. Илія Ганчовъ Кандиложигатель. За общо-то Канлжкавашко училище 2.

Ученици.

Петръ Велчовъ. Стоименъ Х. Иліевъ. Х. Димитръ Х. Атанасовъ. Х. Христе Х. Атанасовъ. Константинъ Георгіевъ. Георгій Димитровъ Стаматоолу. Илія П. Стоевъ. Атанасъ п. Пенчевъ. Димитръ Цветковъ бояджи. Димитръ А. Благоолу. Димитръ Атанасовъ.

Георгий Петровъ. Ангелъ Здравковъ градинарь. Иванъ К. Куртооглу. Цвѣтко Стоименовъ. Константинъ Спасовъ бакалъ. Атанасъ Георгіевъ Качановъ. Стефанъ Х. Захаріевичь управитель на учебны-ты заведенія за дѣвическо-то училище 5.

58

ПЕЩЕРЯ.

Г. Г. Протопопъ Христодулъ. попъ Величко. попъ Стефанъ. Атанасій Малевъ. Христоско Д. Попче. Сотиръ К. Мичевъ. Никола Д. Х. Николовъ. Михаилъ Петковъ учитель. Ученолюбивый Д. Василіевъ. 2.

Ученици.

Димитъръ Димовъ отъ Скребстко. Георгій Христовъ. Илія Димитровъ отъ Бѣлж. Петръ Зафировъ. Атанасъ Христосковъ. Щере Петровъ. Яница Янкова.

17

ПИРДОПЪ.

Г. Г.. Х. Иванъ Х. Димитріевъ 5.— Теодоръ Х. Стояновъ джелебъ Х. Витанъ Стойковъ. Теодоръ Е. учитель. Теодоръ Балджіоглу. Теодоръ И. Епитропъ. Харалампій Златановъ бояджи. Х. Цано Х. Ивановъ джелебъ. Евстатій Ивановъ ханджи. Богданъ Койчовъ чухла. Петко Богдановъ сапунджи. Велко Николовъ ханджи. Іоаникій Ганчовъ Х. Богданъ Х. Димитріевъ 3.— Рамо Г. Кабакчіоголу. Григоръ Ганчовъ.

22

ТЕТЕВЕНЕ.

Прѣподоб. Іеромонахъ х. Поликарпъ Рыцецъ 2.—Благог. Икономъ п Лазаръ Іоанновъ за сына си. П. Василъ Цвѣтковъ. П. Лако Іотовъ. Г. Х. Іоаннъ Х. Станчовъ за сына си. Х. Василъ Х. Іоанновъ. Иванъ Цвѣтковъ. Иванъ Стефановъ. Павле Ничовъ Епитропъ. Христе Х. Пиронковъ. Теодоръ Х. Шишковъ. За училище-то Св. Кыр. и Меѳодія. Симеонъ Л. учитель.

Ученици.

Илія Цѣновъ. Урчо Дойновъ. Димитръ Вљковъ отъ Етрополѣ. Бр. Петръ и Василъ Шишкови 2.— Михаилъ Николовъ. Иванъ

Мариновъ. Михаилъ Теодоровъ. Станчо Стефановъ. Георгій п. Василіевъ. Иванъ Павлевъ. Тома Петровъ. Марко Мариновъ. Бр. Георгій и Никола Райкови· Пее Ивановъ. Маринъ Радоевъ. Иванъ Василіевъ. Василъ Петковъ и Засилъ Вутевъ отъ Видраре. Петко п. Михаловъ отъ Огарчинъ. Мое п. Атанасовъ. отъ Лѣси-дрѣнъ· Димитръ Пеевъ. Авраамъ Райковъ. Пее Лолевъ. Михаилъ и Иванъ Георгіевъ. Георгій Иліевъ. Игнатъ п. Матеевъ. Стефенъ Начовъ Цвѣтко Сѣмковъ. Павелъ Сыновъ отъ Етрополѣ. Маринъ Павлевъ. Петръ Райковъ отъ Лѣси-дрѣнъ. Сѣмко Михаиловъ Никола Димитровъ отъ Огарчинъ. Димитръ Райковъ отъ Бресица. Петко Димитріевъ. Павле Диколовъ. Иванъ Мариновъ. Павле Христовъ. Димитръ Петковъ отъ Дерманци. Михалъ Марковъ. Семко Николовъ. Цвѣтко Михаиловъ. Никола Ралчовъ. Пенчо Михаиловъ.

18

СОФІЯ.

Г. Г. Мано Стояновъ. 2. Х. Димитръ Трайковъ. 3. Манолаки Ан Теодоровъ. 2. Захарій Христовичь. 2. Георгіи Симеоновъ. 2. Георгіи Михаиловъ. Зафиръ Димитріевъ.

Ученици.

Тодоръ Нешовъ. Манолъ Панчевъ. Тодоринъ Минковъ. Георгій. Костандиновъ. Манолъ Михаиловъ. Ставре х. Мануиловъ. Димитрій х. Коцовъ С. Филаретовъ учитель. 2. х. Ангелко Маноловъ учитель.

23

НИШЬ.

Прѣпод. Архідіаконъ Григорій. Благог. попъ Христе. Благог. протопопъ Прокопій. п. Станоя. п. Младенъ Атанасій А. учитель 2

7

ДУПНИЦА.

Музыкословеснѣйшій Г. Христе Димитровъ. М. Г. Христе Ивановъ. Димитръ Янакіевъ Околли. 2. х. Лазаръ г. Крантовъ. х. Георгій. Н. Крантовъ. Никола Костовъ Кожухаръ. Василъ Р. Пазникъ. В. Иліевъ Темкинче. Сотиръ Павлевъ. Костадинъ х. Мишевъ· Димитръ Костовъ. Христе Сакелларій. Янакыи Чомаковъ. Алексій Лянбара. Георгій Даскалче. Теодръ Димитріевъ Георгій Начковъ. х. Спасъ

за сына си Станоя. Димитръ Шетанче. Захарій Ивановъ Крантовъ. Георгій И. Крантовъ Стефанъ Петровъ Лигійскый. Х. Димитъръ Ярљковъ. Захарій Аргырчевъ.

Ученици.

Христьо Д. Мирковъ. Христьо Г. Чавдаръ. Георгіи И. Векилъ. Димитръ Алексіевъ Кожухаровъ. Христьо Нейковъ Ковачь.

30

РЫЛСКЫЙ МОНАСТЫРЬ.

Прѣподобный игуменъ Архимандритъ Іосифъ 2- Прѣпод. Епитропъ Іером. Доротей. Духовникъ. Х. Никыфоръ. Духовникъ Х. Епифаній. Константій Іеромонахъ нисецъ. Кырилъ Іеромонахъ. Поліявитъ Христофоръ. Ѳеофилактъ. Діонисій. Агатангелъ учитель 2. Отецъ Евтимій Екклизіархъ. Іеромонахъ Макаріи отъ К. Пантелеймонъ Іеродіаконъ. Никонъ. Агапій. Онуфрій Іеродіаконъ. Савва. Серафимъ. Ксенофонтъ монахъ пѣвецъ. Василій. Даніилъ. Ученикъ351 неговъ Моисей монахъ. Калистратій монахъ. Іосифъ духаръ. Серапіонъ. Арсеній. Исаій. Ученикъ неговъ Георгій. Иларіонъ монахъ.

32

ХЫЛЕНДАРЬ.

Проигуменъ О. Агаѳангелъ епитропъ. Проигуменъ Неофитъ параепитропъ. Проигуменъ Софроній.

Ученици негови:

Пахомій Іеромонахъ. Евстаѳій. Священодіаконъ. Софроній монахъ. Проигуменъ Макарій. Анатолій Іеромонахъ. Синесій Іеромонахъ. Іероѳей. Тимоѳей монахъ. Веніаминъ схымонахъ. Теодосій монахъ. Евѳимій Іеродіаконъ.

14

КАЗАНЛЖКЪ.

Благородный Г-нъ Стоянчо Груйолу 5. Г. Филиппъ Вельевъ. Т. С. Дерменджіолу. За обще-то училище. Хр. Филипповъ учитель.

П. И. Х. Геноолу учитель: Т. Теодоровъ

Ученици:

Христе Таніевъ. Никола Ивановъ. Христе Іовчевъ. Христе Стоянчовъ. Кузма П. Андреевъ. К. Т. Кассолу.

Куленско училище.

Хр. П. Георгіевъ учитель 10

Ученици.

Василъ Стояновъ. Христе Христовъ. Нона Енчова. Костадинъ Христовъ. Георгій Николовъ. Стефанъ Ивановъ. Никола Теневъ Стоянчо Ивановъ. Дечко Христовъ. Мирчо Василіевъ. Петко Иліевъ. Иванъ Кольевъ.

39

ШУМЕНЪ.

Почт. Анастасъ х. Стояновъ 5. Теодоръ Д. Бончовъ 2. Брат. Маркови и Д. В. Бошнакоглу 2. П. А. х. Димитріеви 2. Иванчо х. Станчевъ 2. Ради Ж. Гюкчеренли. Брат. П, Василови Андонакы Петровъ. Костандинъ х. Панаіотолу Трьн. Христакы Иліевъ, Стефанъ Ж. х. Дабріоглу. Величко Д. Куцаровъ. Вълчо Николовъ. Величко Христовъ. Станчо Златевъ. х. Василъ Т. Балтаджіевъ. Матей Поповъ. Петръ Савовъ. Иванъ Н. Ивановъ. Димитрій В. Дюгмеджоглу. Димитрій П. Кърджіевъ. Василакы х. Янчовъ. Никола С. Патоевъ. Жеко Т. Щоновъ. Кънчо Иліевъ отъ Разградъ. Г. Теодоръ Минчовъ отъ търн. Панаіотъ х. Христовъ. Слов. Г. Х Анастасъ Х. Ивановъ взаимноуч. Вълко Димитровъ помощникъ въ гымназіѭ-тѫ. Иванъ Дяковъ помощникъ въ Взаимно-то училище.

Ученици отъ гымназіѭ-тѫ.

Г. Ради М. Радославовъ Златарченинъ. Стоянъ П. Радославовъ Котленченинъ. Иванчо х. В. Драговъ Ямболчанинъ. Те-

ѳдоръ М. Шишековъ. Иванъ Д. Буйновъ. Николай Ж. Гюкчерели. Николай Н. Василіевъ. Величко К. Дюгмеджолу. Петръ Недѣлчовъ. Друже Василіевъ. Маринъ Пенчевъ. Танасъ Рачевъ. Бельо Митевъ.

51

САМОКОВЪ.

Благ. Г. Захарій Х. Гюровъ: Христо Алексіевъ. Иванъ Христовъ. Станиславъ Доспатскый. Прѣп. Отецъ Макарій Хилендарецъ. Х. Дамаскинъ Рылецъ. За училище-то 2. Г. Захарій Павловичь. уч. настоятель. Иванъ Георгіевичь. Димитръ Иліевичь. Сотиръ Ивановичь 2. Коле Крьстовичь. Иванъ Крьстовичь. Захарій Петровичь. Иванъ Х. Димитріевъ. Николай Тріандафиловъ. Сотиръ Христовъ П. Кытовъ Алексій Христовъ. Николаосъ Анастасіу Д-ръ. Анастасъ М. Карастояновъ. Алексій Ивановичь. Иванъ Доновичь. Сотиръ Тоновъ. Димитрій Тонгроровъ. Димитрій Николовь Дупнич. ученикъ Христо Захаріевъ. ученикъ Георгій Констандиновъ.

29

ГАБРОВО.

Г. Г. Ст. Арнаудовъ. 5 кн. Марко Н. Табаковъ Х. Пенчо Х. Цачовъ. Георгій Д. Хесапчіевъ. Андрей Д. Хесапчіевъ. Хр. Цанковъ. Хр. Ив. Мариновъ. Теодосій Николаевъ. Теофилъ Х. Д. Пашовъ. Добре Стояновъ. Никола Сапуновъ. Игнатъ Христовъ. Вълчо Пановичь цѣлитель. Т. С. Бурмовъ учитель. Ник. П. Константиновъ. Цвѣтко Х. Самарджіевъ. За дѣвическо-то училище въ даръ отъ Хр. С. Арнаудовъ 5.

22.

ЦАРІЙГРАДЪ.

Г. Г. Иларіонъ Архимандритъ Святогорскый 2 - Архимандритъ Партеній Зографскый 2 - Г. Н. П. Тъпчилещовъ. 2 - Д. Ив. Гешоглу 2 - Хр. Д. Караминковъ 2 - П. Д. Павлевъ. Ст. Д. Уваліевъ. Ив. Х. Минчовъ. Хр. Л. Хамамджіевъ 2 — П. Х. Матеевъ. и синове 2 - Бр. Г. Комсіеви. Хр. С. Арнаудовъ 2 - Гавріилъ Моровеновъ 2 - Бр. Севастиди 2 - Ст. Илиди 2 - К. Х. Поповъ 2 - Д. Н. Бракаловъ 2 - К. Мариновъ 2 - Ат. Д. Русовичь. М. Бейли Букур. Янко Георгіевъ Фес. Иванъ Стефчевъ. Михаилъ Х. Ивановъ. Пантели Х. Г. Кесимовъ. Н. В. Писаровъ. Илія Дончовъ. Д. Х. Не-

сторовъ. Божилъ Ивановъ. Х. Т. Груевъ. Манолъ Ивановъ. Хрисоверги Георгіевъ. Ив. П. Ласковъ. Хр. Пашаліевъ. Никола П. Василіевъ. Д. Добровичъ. Хр. Мавридовъ. Г. Василіевъ. П. Николаевичъ. Евгеній Федоровичъ. Н. Н. Палаузовъ. К. Славчевичъ 2. Ст. Д. Бояджовъ 2 - С. С. Златовъ 2 - Ат. Симовъ 2 - В. Н. Золотовичъ 2 - Ст. Н. Брадиновъ 2 - К. Георгіевъ 2 - Х. М. Пашовъ 2 - Петръ Г. Киселовъ 2 - Петръ Г. Ефенди. Г. Груевъ 2. С. Джейковъ 2 - Г. Х. Ивановъ 2 - Якимъ Л. Кажаровъ. Андонъ Кантаровъ 2 - Димчо Димитріевъ 2 - Хр. Филовъ. М. Зафировъ. І. Н. Даніеловъ. К. Славевъ. Илія Рачевъ. Недьо Х. Тулевъ Хр. Апостоловъ. Іовко Петровъ Ески-Зарчанинъ. Ст. П. Андреевъ Еленч.. Петръ Ивановъ уч. въ Османъ-Пазаръ. Д. Константиновъ. В. Симеоновъ. Т. Маневъ 2 - Г. С. Груевъ 2 - Н. Ив. Боновъ. Хр. Бояджіевъ. Д. Андреевъ. Іером. От. Иларіонъ 2 - Діаконъ От. Паисій 2 - П. П. Величковъ. Иванъ Миновъ. Ив. Найденовъ. Петко Бончевъ. Хараламбо Х. Неичовъ. Стоянъ Джалаловъ. Станю К. Грамовъ. Минко Доновъ. Никола Ивановъ. Недѣлчо Г. Ашаровъ. Марко Стояновъ. Дойчинъ Неновъ. Димитръ и Ламбо Ненови 2. — Христо Саввовъ. Никола Саввовъ. Бенчо П. Петровъ. Коста Михаиловъ. Гжчо Мирчевъ Валея. Савва Минчовъ Прьвомайсторъ. Іовчо Ивановъ. Г. Недѣлчо Иліевъ. Ванде Х. Лиловъ.

421.

Въ това время, кога любовь за
гасне въ сърце-то и въображение-то,
кога честолюбие-то непотенено
или обезгано заспава въ изнемо-
гнала-та душа; когато самолюб-то
[illegible] отъ лѣтата отъ натежнала за
старость; дружба-та и тогава
още стои при [illegible] Кротка утѣ-
ха на приятелство-то, и с готовно
да внимава последни-тѣ нему за сво
[illegible] за живота-та, да утвърдява и
друга [illegible] на Провидение
на вѣчност-та и на [illegible]-ть

